

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΤΟΜΕΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ & ΔΙΚΑΙΟΥ

**Ισχύον νομοθετικό πλαίσιο εκτέλεσης
συμβάσεων κατασκευής δημοσίων έργων –
Τροποποιητικές διατάξεις**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΗ ΖΑΜΠΑ

Υπεύθυνη Καθηγήτρια : ΑΛΙΚΗ ΤΖΙΚΑ-ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : ΜΑΡΙΑ ΠΕΝΤΕΤΖΗ

Αθήνα, 2014

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την παρούσα Διπλωματική εργασία ολοκληρώνονται οι σπουδές μου στη Σχολή Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και οφείλω να ευχαριστήσω εγκάρδια όλους όσους με στήριξαν στη μέχρι σήμερα προσπάθειά μου στον σπουδαστικό στίβο.

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην κα Αλίκη Τζίκα-Χατζοπούλου για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, αναθέτοντάς μου την εκπόνηση της παρούσας Διπλωματικής εργασίας. Ευχαριστίες οφείλονται επίσης στην κα Μαρία Ρεντετζή, επιβλέπουσα καθηγήτρια της εργασίας μου.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εισαγωγή ..... σελ. 4

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. Οι συμβάσεις και το διοικητικό δίκαιο	6
1.2. Η Κοινοτική Νομοθεσία και τα δημόσια Έργα	7
1.3. Η σημασία εφαρμογής του Κοινοτικού Δικαίου	8
1.4. Η έννομη προστασία σε περίπτωση παραβίασης του Κοινοτικού Δικαίου	9
1.5. Ο ρόλος των διαχειριστικών αρχών στην εφαρμογή της κοινοτικής νομιμότητας	10
1.6. Σύσταση Ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων	11
1.7. Ειδικές έννοιες και ορισμοί	12

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΡΓΟΥ (ΔΕ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΔΕ

2.1. Σύναψη σύμβασης – Άρθρο 30 ΚΔΕ	17
2.2. Κοινοποιήσεις εγγράφων προς τον ανάδοχο - Νόμιμη εκπροσώπηση – Άρθρο 44 ΚΔΕ	20
2.3. Εγγυήσεις καλής εκτέλεσης (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 35 ΚΔΕ	21
2.4. ΔΙΟΙΚΗΣΗ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ (Υποχρεώσεις και δικαιώματα των συμβαλλομένων μερών)	
2.4.1. Διοίκηση του έργου - Επίβλεψη - Υπερημερία κυρίου του έργου (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 36 ΚΔΕ	25
2.4.2. Πειθαρχικές ευθύνες διοικητικών οργάνων – Άρθρο 40 ΚΔΕ	29
2.4.3. Γενικές υποχρεώσεις του αναδόχου - Διεύθυνση έργου από την πλευρά του αναδόχου – Άρθρα 37 και 38 ΚΔΕ	30
2.4.4. Υποχρεώσεις μελών αναδόχου κοινοπραξίας – Άρθρο 39 ΚΔΕ	34
2.4.5. Σύμπραξη στην κατασκευή του μελετητή - Πρόσθετες εγγυήσεις - Ευθύνη – Άρθρο 45 ΚΔΕ	36

2.5. Υποκατάσταση του αναδόχου – Άρθρο 65 ΚΔΕ	39
2.6. Κατασκευαστική κοινοπραξία - Όροι και διαδικασία έγκρισης – Άρθρα 66 και 67 ΚΔΕ	41
2.7. Υπεργολαβία - Όροι και διαδικασία έγκρισης – Άρθρα 68 και 69 ΚΔΕ	45
2.8. Πτώχευση, θάνατος αναδόχου – Άρθρο 70 ΚΔΕ	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

3.1. Χρονοδιάγραμμα κατασκευής – Άρθρο 46 ΚΔΕ	50
3.2. Ημερολόγιο του έργου – Άρθρο 47 ΚΔΕ	51
3.3. Προθεσμίες – Άρθρο 48 ΚΔΕ	52
3.4. Ποινικές ρήτρες για παραβίαση προθεσμιών έργου – Άρθρο 49 ΚΔΕ	56
3.5. Επιτάχυνση εργασιών - Ρήτρα πρόσθετης καταβολής (πριμ) – Άρθρο 50 ΚΔΕ	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΡΓΟΛΑΒΙΚΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΜΑ

4.1. Προκαταβολές – Άρθρο 51 ΚΔΕ	60
4.2. Επιμετρήσεις (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 52 ΚΔΕ	63
4.3. Λογαριασμοί - Πιστοποιήσεις (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 53 ΚΔΕ	71
4.4. Αναθεώρηση τιμών – Άρθρο 54 ΚΔΕ	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

5.1. Αυξομειώσεις εργασιών - Νέες εργασίες – Άρθρο 57 ΚΔΕ	84
5.2. Επείγουσες πρόσθετες εργασίες – Άρθρο 56 ΚΔΕ	93
5.3. Απολογιστικές εργασίες – Άρθρο 55 ΚΔΕ	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΡΓΟΥ

6.1. Βλάβες στα έργα - Αναγνώριση αποζημιώσεων – Άρθρο 58 ΚΔΕ	97
6.2. Ποιότητα στα δημόσια έργα (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 59 ΚΔΕ	100
6.3. Ακαταλληλότητα υλικών - ελαττώματα - παράλειψη συντήρησης (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 60 ΚΔΕ	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΛΥΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

7.1. Έκπτωση αναδόχου (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 61 ΚΔΕ	107
7.2. Διακοπή εργασιών - Διάλυση της σύμβασης – Άρθρο 62 ΚΔΕ	112
7.3. Ματαίωση διάλυσης – Άρθρο 63 ΚΔΕ	115
7.4. Αποζημίωση αναδόχου λόγω διάλυσης της σύμβασης – Άρθρο 64 ΚΔΕ	116

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΠΑΡΑΛΑΒΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

8.1. Βεβαίωση περάτωσης εργασιών (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 71 ΚΔΕ	118
8.2. Διοικητική παραλαβή για χρήση – Άρθρο 72 ΚΔΕ	120
8.3. Προσωρινή παραλαβή του έργου (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 73 ΚΔΕ	121
8.4. Χρόνος υποχρεωτικής συντήρησης των έργων – Άρθρο 74 ΚΔΕ	124
8.5. Οριστική παραλαβή (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 75 ΚΔΕ	125
8.6. Απόσβεση δικαιωμάτων αναδόχου (<u>Προσθήκη διατάξεων</u>) – Άρθρο 75Α ΚΔΕ	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

9.1. Ενστάσεις - Αιτήσεις Θεραπείας – Άρθρο 76 ΚΔΕ	131
9.2. Δικαστική επίλυση διαφορών – Άρθρο 77 ΚΔΕ	136
9.3. Διαιτητική επίλυση διαφορών – Άρθρο 78 ΚΔΕ	139

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

10.1. Επιτάχυνση της υλοποίησης των συγχρηματοδοτούμενων πράξεων (<u>Τροποποίηση διατάξεων</u>) – Άρθρο 25 Ν.3614/2007 (ΕΣΠΑ 2007-2013)	141
10.2. Διαδικασία Διαιτησίας (<u>Προσθήκη διατάξεων</u>) – Άρθρο 25Α Ν.3614/2007 (ΕΣΠΑ 2007-2013)	147

Επίλογος	152

Βιβλιογραφία	157

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εκτέλεση των δημοσίων έργων από την υπογραφή της σύμβασης κατασκευής και εφεξής, μέχρι την οριστική τους παραλαβή. Επιδίωξη είναι να συμπεριληφθούν οι μέχρι σήμερα αλλαγές και σημαντικές τροποποιήσεις που έχουν επέλθει σε ορισμένες διατάξεις της σχετικής με τη διαδικασία εκτέλεσης των δημοσίων έργων κωδικοποιημένης νομοθεσίας, ώστε ο αναγνώστης να αποκτήσει μια συνοπτική αλλά ουσιαστική και κατανοητή εικόνα των σχετικών ρυθμίσεων, χωρίς να είναι αναγκαίο να εμπλακεί στο χάος των κανονιστικών διατάξεων και λεπτομερειών, ενώ παράλληλα να εισχωρεί σε βάθος στα θέματα που αξίζουν περισσότερη εμβάθυνση.

Η επαρκής γνώση και η ορθή εφαρμογή του δικαίου της εκτέλεσης των έργων αυτών, το οποίο περιγράφει με λεπτομέρειες τη διαδικασία διοίκησης και εκτέλεσης, τις ενδεδειγμένες ενέργειες των οργάνων των δημοσίων φορέων (υπαλλήλων επίβλεψης, Διευθύνουσας Υπηρεσίας και Προϊσταμένης Αρχής), καθώς και τις διοικητικές πράξεις που πρέπει να εκδίδονται σε διάφορες περιπτώσεις (λ.χ. επιμετρήσεις, λογαριασμούς, πρωτόκολλα παραλαβής αφανών εργασιών και παραλαβής των έργων), αποτελούν απαραίτητα στοιχεία που οπωσδήποτε πρέπει να κατέχει όποιος ασχολείται με την παρακολούθηση της εκτέλεσης δημοσίων έργων, διότι η άγνοια ή η ανεπαρκής γνώση κυριολεκτικά «πληρώνονται», είτε η άγνοια αυτή εντοπίζεται στον ανάδοχο, είτε στα όργανα του φορέα.

Η ακολουθούμενη μεθοδολογία για την εκπόνηση της εργασίας βασίστηκε στη συλλογή στοιχείων από έντυπες και ηλεκτρονικές επιστημονικά έγκυρες πηγές (βιβλία που εντάσσονται στο υπό εξέταση πεδίο, επιστημονικά άρθρα, εγκύκλιοι κ.ά.), στην άντληση χρησίμων πληροφοριών και στοιχείων από το εργασιακό μου περιβάλλον σε τρέχουσες ή πρόσφατα περαιωμένες εργολαβίες δημοσίων έργων, καθώς και στην αναφορά στη σχετική νομολογία. Μετά από προσεκτική μελέτη, αναλυτική επεξεργασία και κριτική αξιολόγηση όλων των ανωτέρω δεδομένων επιλέχθηκαν οι επικρατέστερες απόψεις, οι οποίες αποτέλεσαν το βασικό ιστό για την ολοκλήρωσή της.

Όσον αφορά το περιεχόμενο και τη δομή της παρούσας εργασίας, αυτή είναι χωρισμένη σε δύο βασικά μέρη. Στο πρώτο μέρος επιδιώκεται μια πρώτη προσέγγιση στην κατανόηση της έννοιας της σύμβασης και του εθνικού δικαίου εκτέλεσης των δημοσίων έργων, καθώς και στη σημασία εφαρμογής, παράλληλα με την εθνική νομοθεσία, των κανόνων του ευρωπαϊκού δικαίου στην ανάθεση και εκτέλεση των έργων. Περαιτέρω, παρουσιάζεται ο ρόλος εκείνων των Αρχών που έχουν την ευθύνη του ελέγχου της τήρησης των κανόνων της ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας στη διαχείριση και υλοποίηση των έργων που συγχρηματοδοτούνται από κονδύλια Ευρωπαϊκών προγραμμάτων στήριξης. Επίσης, γίνεται ειδική αναφορά στην ίδρυση της Ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων, μίας πρωτεύουσας εθνικής αρχής επικοινωνίας και ενός ενιαίου (σε εθνικό επίπεδο) αξιόπιστου και αμερόληπτου συνομιλητή με τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ότι αφορά την εθνική στρατηγική και πολιτική στο πεδίο ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων συμβάσεων.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας συνίσταται i) στο ισχύον κατ' άρθρο κείμενο του Κώδικα Δημοσίων Έργων (Ν.3669/2008, ΦΕΚ 116/Α'/18.6.2008) – εφεξής «ΚΔΕ», στον οποίο κωδικοποιήθηκε όλο το νομικό πλαίσιο ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων έργων, ήτοι κυρίως ο Ν.1418/84, το Π.Δ.609/85 και ο Ν.3263/2004, αλλά και άλλοι μεταγενέστεροι νόμοι, ii) στην ερμηνεία, ανάλυση και σχολιασμό κατ' άρθρο της κωδικοποιημένης νομοθεσίας κατασκευής δημοσίων έργων (συμβατικό στάδιο εκτέλεσης) λαμβάνοντας υπόψη τις όποιες τροποποιήσεις έχει αυτή υποστεί μέχρι σήμερα, και τέλος iii) στη νομολογία, δηλαδή αναφορές και περιλήψεις δικαστικών αποφάσεων, γνωμοδοτήσεων του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους κ.λ.π., χωρίς βεβαίως να επιδιώκεται η εξάντληση της πλούσιας νομολογίας. Επίσης, στο τελευταίο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους της εργασίας περιλήφθηκαν διάφορες σημαντικές τροποποιητικές διατάξεις που αφορούν στη διαδικασία εκτέλεσης των συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση δημοσίων έργων και ένας πρώτος σχολιασμός και ερμηνεία των νέων αυτών διατάξεων.

Η ανάπτυξη των θεμάτων σε ενότητες, που η κάθε μια αφορά ένα σύνολο ρυθμίσεων με κοινό παρονομαστή, συστηματοποιεί την ύλη της εκτέλεσης και δείχνει ότι το δίκαιο των δημοσίων έργων είναι ένα οργανωμένο σύστημα που περιστρέφεται γύρω από μερικές βασικές ιδέες – θεσμούς (επιμέτρηση εργασιών, πιστοποίηση, προθεσμίες, αντιμετώπιση κακοτεχνιών, παραλαβή έργου) και όχι ένα σύνολο διατάξεων χωρίς συνοχή και βασικές ιδέες.

Αξίζει να τονιστεί ότι στην αρχική τους μορφή, ο Ν.1418/84 και το εκτελεστικό του Π.Δ.609/85 αποτελούσαν ένα σφιχτό και λειτουργικό σύστημα παραγωγής των έργων και η πρόθεση του νομοθέτη του ως άνω νόμου ήταν να εφαρμοσθεί ένα ενιαίο πλαίσιο ρύθμισης για την ανάθεση και εκτέλεση των έργων όλου του δημόσιου τομέα. Στη συνέχεια όμως αυτό με το πέρασμα του χρόνου υπέστη εκτεταμένες τροποποιήσεις. Τα αποτελέσματα όμως δεν ήταν πάντα καλά και έκαναν την προσπάθεια ερμηνείας και εφαρμογής του νομικού πλαισίου δύσκολη και απαιτητική.

Τα προβλήματα ερμηνείας επιτείνονται από την απουσία έγκαιρης επεξεργασίας των νέων διατάξεων από τη νομολογία, ιδίως του Συμβουλίου της Επικρατείας. Οι δικαστικές αποφάσεις που ερμηνεύουν το δίκαιο εκτέλεσης των δημοσίων έργων εκδίδονται αφού περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα από το χρόνο γέννησης των διαφορών και γι' αυτό οι αναφορές στη νομολογία πρέπει πάντα να έχουν επίγνωση του δικαίου που εφαρμόσε η κάθε απόφαση, γιατί σε αντίθετη περίπτωση είναι προφανής ο κίνδυνος να οδηγηθεί κανείς σε λανθασμένα συμπεράσματα σχετικά με την κρατούσα και ισχύουσα ερμηνεία των διατάξεων που ισχύουν.

Τέλος, η παρούσα εργασία ολοκληρώνεται μέσω της σύνοψης και σύνθεσης συμπερασματικών απόψεων, οι οποίες καλύπτουν ένα σημαντικό φάσμα των δραστηριοτήτων των μηχανικών που ασχολούνται με την παρακολούθηση της εκτέλεσης δημοσίων έργων και εφαρμόζουν το δίκαιο της εκτέλεσης των έργων αυτών.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. Οι συμβάσεις και το διοικητικό δίκαιο

Το δίκαιο εκτέλεσης των έργων, αποτελεί τμήμα του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων και αυτό με τη σειρά του αποτελεί τμήμα του διοικητικού δικαίου.

Διοικητικό δίκαιο σε γενικές γραμμές είναι το σύνολο των κανόνων δικαίου, που αφενός οργανώνουν την πολιτεία και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ΟΤΑ, ΝΠΔΔ ειδικών σκοπών) και αφετέρου ρυθμίζουν τις σχέσεις της με τους πολίτες. Κανόνες οργάνωσης της πολιτείας είναι λ.χ. οι κανόνες που διέπουν την οργάνωση των υπηρεσιών και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών και των υπαλλήλων, τη δημοσιονομική διαχείριση κ.ο.κ. Κανόνες που διέπουν τις σχέσεις της πολιτείας με τους πολίτες είναι αυτοί που αφορούν τις διοικητικές πράξεις, ως τρόπο ενέργειας των οργάνων της, με τον οποίο τρόπο γεννώνται δικαιώματα και υποχρεώσεις στους πολίτες, αλλά και δικαιώματα και υποχρεώσεις στην ίδια τη διοίκηση.

Οι διοικητικές πράξεις είναι κατά κανόνα μονομερείς, εκφράζουν δηλαδή την δικαιοπρακτική βούληση των οργάνων της διοίκησης, χωρίς να απαιτείται η σύμπραξη των πολιτών. Η αίτηση που τυχόν χρειάζεται να υποβληθεί εκ μέρους του πολίτη, για να κινηθεί η διοίκηση και να εκδόσει διοικητική πράξη δεν αλλάζει τον μονομερή κατά βάση χαρακτήρα της δράσης της. Έτσι για παράδειγμα η εγγραφή στο ΜΕΕΠ και η έκδοση της σχετικής βεβαίωσης είναι μονομερής διοικητική πράξη, παρότι χρειάζεται σχετική αίτηση για να πραγματοποιηθεί.

Οι διοικητικές πράξεις είναι αφενός ατομικές, όταν αφορούν σε κάποιο ή κάποια συγκεκριμένα πρόσωπα (π.χ. η εγγραφή στο ΜΕΕΠ συγκεκριμένης επιχείρησης), αφετέρου δε κανονιστικές όταν αφορούν σε άριστο αριθμό προσώπων, που προσδιορίζονται με βάση γενικά χαρακτηριστικά. Η απόφαση π.χ. του Υπουργού, που εκδίδεται κατ' εξουσιοδότηση ενός νόμου, για να καθορίσει και να ρυθμίσει τεχνικές λεπτομέρειες της εφαρμογής του, είναι κανονιστική. Οι κανονιστικές πράξεις, για να αποκτήσουν ισχύ πρέπει, κατά κανόνα, να δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, εκτός κι αν η διάταξη που προβλέπει την έκδοσή τους (η εξουσιοδοτική δηλαδή) ορίζει άλλο τρόπο δημοσίευσης (π.χ. τοιχοκόλληση).

Οι *συμβάσεις* από την άλλη πλευρά είναι θεσμός του ιδιωτικού δικαίου και τούτο γιατί απαιτείται η σύμπραξη δύο ισοδυνάμων βουλήσεων για να πραγματοποιηθεί. Έτσι η σύμβαση αγοράς ενός ακινήτου λ.χ. απαιτεί την ύπαρξη ενός πωλητή και ενός αγοραστή, εκ των οποίων ο πρώτος θέλει να πουλήσει και ο δεύτερος να αγοράσει. Αν συμφωνήσουν στο τίμημα και στους υπόλοιπους όρους συνάπτεται η σύμβαση αγοραπωλησίας.

Οι *διοικητικές συμβάσεις* (όπως είναι η σύμβαση δημοσίου έργου) έχουν κατά βάση τα χαρακτηριστικά των συμβάσεων του ιδιωτικού δικαίου, προσαρμοσμένα όμως στις ιδιαιτερότητες του διοικητικού δικαίου. Για παράδειγμα η βάση της σύμβασης του δημοσίου έργου είναι η σύμβαση μίσθωσης έργου του αστικού δικαίου (η σύμβαση

δηλαδή που συνάπτεται μεταξύ ενός ιδιώτη εργοδότη και ενός εργολάβου, για την κατασκευή τεχνικού έργου) και ρυθμίζεται από τα άρθρα 681 και επόμενα του Αστικού Κώδικα. Εξαιτίας της συγγένειας αυτής ο Ν.1418/84, στο άρθρο 5 παρ. 13¹, ορίζει ότι εφόσον στο νόμο αυτό, ή στα εκτελεστικά του διατάγματα (ή στις αποφάσεις που έχουν εκδοθεί κατ'εξουσιοδότησή του) δεν ορίζεται κάτι διαφορετικό, εφαρμόζονται συμπληρωματικά οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Για το λόγο αυτό, η γνώση του αστικού δικαίου είναι πολύ χρήσιμη στην κατανόηση του δικαίου των δημοσίων έργων.

1.2. Η Κοινοτική Νομοθεσία και τα δημόσια Έργα

Είναι πια ευρέως γνωστό, ότι παράλληλα με το εθνικό δίκαιο στις συμβάσεις των δημοσίων έργων εφαρμόζεται και το *Κοινοτικό Δίκαιο*. Πριν την «εισβολή» του κοινοτικού δικαίου μέσω των *Κοινοτικών Οδηγιών* (η πρώτη των οποίων – 93/37/ΕΟΚ ενσωματώθηκε με το Π.Δ. 23/1993 στην εθνική νομοθεσία), τα κράτη μέλη της ΕΟΚ αντιμετώπιζαν το ζήτημα κατασκευής των δημοσίων έργων προτιμώντας τους δικούς του εργολήπτες, ορθώνοντας εμπόδια στην εισδοχή των αλλοδαπών. Μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1980 η Ευρωπαϊκή Ένωση άρχισε να καταβάλει προσπάθειες για το άνοιγμα των συμβάσεων στον κοινοτικό ανταγωνισμό. Άξονες της προσπάθειας αυτής είναι η διασφάλιση της ευρύτερης δυνατής δημοσιότητας και διαφάνειας των προκηρύξεων, η προτίμηση της ανοικτής διαδικασίας έναντι των απευθείας αναθέσεων και η απάλειψη των υφισταμένων πρακτικών διακριτικής μεταχείρισης των ξένων εργοληπτών.

Η *Κοινοτική Οδηγία* πάντως εφαρμόζεται μόνο όταν η *προϋπολογιζόμενη δαπάνη* των έργων υπερβαίνει τα χρηματικά όρια που καθορίζονται (πλέον) με Κανονισμό της Ε.Ε. κάθε δύο χρόνια. Από 1-1-2014 (και για τα έτη 2014 – 2015) το όριο εφαρμογής της Οδηγίας κατά τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων έργων είναι 5.186.000 ΕΥΡΩ χωρίς ΦΠΑ (βλ. σχετική Εγκύκλιο 1/2014 της ΓΓΔΕ/Υ.ΜΕ.ΔΙ. και τον Κανονισμό με αριθμό 1336/2013/ΕΕ της Επιτροπής).

Τα όρια αυτά (χωρίς ΦΠΑ) για τα έργα ήταν τις προηγούμενες δεκαετίες:

Τα έτη 2002 και 2003: 6.242.028 ΕΥΡΩ

Τα έτη 2004 και 2005: 5.924.624 ΕΥΡΩ

Τα έτη 2006 και 2007: 5.278.000 ΕΥΡΩ

Τα έτη 2008 και 2009: 5.150.000 ΕΥΡΩ

Τα έτη 2010 και 2011: 4.875.000 ΕΥΡΩ

Τα έτη 2012 και 2013: 5.000.000 ΕΥΡΩ και

Την τρέχουσα διετία 2014 και 2015: 5.186.000 ΕΥΡΩ.

¹ Η διάταξη αυτή δεν φαίνεται να κωδικοποιήθηκε στον ΚΔΕ, τούτο όμως δεν σημαίνει ότι καταργήθηκε, αφού το παλιό δίκαιο εξακολουθεί να ισχύει και υπερισχύει όταν ο ΚΔΕ δεν αποδίδει σωστά το περιεχόμενό του (βλ. Εγκύκλιο του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ 18/2008, η οποία εκδόθηκε για την εφαρμογή της κωδικοποίησης, κατά την οποία «ο νόμος 3669/08 αποτελεί κωδικοποίηση ισχυουσών διατάξεων και δεν θέτει ο ίδιος νέο δίκαιο. Επομένως σε περίπτωση αντιφάσεων μεταξύ διατάξεων του ν. 3669/08 και των κωδικοποιούμενων διατάξεων, οι τελευταίες υπερέχουν εφόσον η τυχόν διαφοροποίηση στο ν. 3669/08 δεν οφείλεται σε θεμιτή και επιτρεπόμενη (με βάση την σχετική εξουσιοδότηση) παρέμβαση στην ισχύουσα νομοθεσία, όπως είναι η απαλοιφή καταργημένων διατάξεων ή η σύμπτυξη διατάξεων με παρόμοιο περιεχόμενο»).

Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο στο Κοινοτικό Δίκαιο αποτελείται:

- από τους κανόνες της Συνθήκης της ΕΟΚ, που έχουν σχέση με την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών και εργαζομένων,
- τους κανόνες που περιέχουν οι Οδηγίες της ΕΟΚ και συγκεκριμένα, σήμερα, η κοινή Οδηγία 2004/18/ΕΚ² για τα δημόσια έργα, τις προμήθειες και τις υπηρεσίες (Π.Δ. 60/2007 του εθνικού δικαίου), η οποία κωδικοποιεί τις ήδη ισχύουσες διατάξεις των τριών παλιότερων οδηγιών.

Σκοπός της Οδηγίας (όπως και όλων εν γένει των Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης) δεν είναι η πλήρης και εξαντλητική ρύθμιση του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων στα πλαίσια της Ε.Ε., αλλά ο συντονισμός των διαδικασιών σύναψης των συμβάσεων, ώστε να μην παραβιάζονται θεμελιώδεις αξίες της Ε.Ε., δηλαδή η ελευθερία του ανταγωνισμού και η αποφυγή διακρίσεων με βάση την εθνικότητα, πράγμα που επιτυγχάνεται με τη θέσπιση ενός ελαχίστου επιπέδου κοινών κανόνων που πρέπει να τηρούνται σε όλα τα κράτη – μέλη της Ε.Ε.

Έτσι όταν υπάρχει καταγγελία για παραβίαση του κοινοτικού δικαίου σε ένα κράτος – μέλος και φτάνει κάποια υπόθεση στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης [παλιότερα Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ)], το πρώτο που εξετάζεται είναι αν στο προς κρίση ζήτημα εφαρμόζεται η Κοινοτική Οδηγία, ή έστω οι γενικές αρχές της Συνθήκης της ΕΟΚ, αλλιώς θεωρείται ότι το εθνικό δίκαιο μπορεί να ρυθμίζει την έννομη σχέση χωρίς περιορισμούς.

1.3. Η σημασία εφαρμογής του Κοινοτικού Δικαίου

Λέγοντας *Κοινοτικό ή Ευρωπαϊκό* δίκαιο, εννοούμε κατ' αρχάς το δίκαιο που περιέχουν οι Συνθήκες της ΕΟΚ, αλλά και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ). Στους ανωτέρω Οργανισμούς (ΕΟΚ, ΕΚΑΧ και ΕΚΑΕ) προστέθηκε το 1992 και η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.). Το δίκαιο των Συνθηκών ονομάζεται και *πρωτογενές* δίκαιο, σε αντιδιαστολή με το δίκαιο που περιέχουν οι νομικές πράξεις που εκδίδουν τα όργανα της κοινότητας (Κανονισμοί, Οδηγίες, Αποφάσεις, Συστάσεις) το οποίο αποκαλείται *παράγωγο* δίκαιο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συστάθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 και συνοπτικά: α) βασίζεται στις ευρωπαϊκές κοινότητες, β) αποτελεί ιδιαίτερο διεθνή οργανισμό, γ) διαθέτει ενιαίο θεσμικό πλαίσιο και δ) τα κράτη – μέλη των τριών κοινοτήτων είναι και κράτη μέλη της Ε.Ε., η οποία αποτελεί την ενιαία στέγη των τριών κοινοτήτων, καλύπτει τις υπόλοιπες κοινότητες και τα νέα μέλη προσχωρούν μόνο σ' αυτήν. Οι τρεις κοινότητες που προϋπήρξαν διατηρούν τη νομική τους αυτοτέλεια, δηλαδή εξακολουθούν να υπάρχουν, με τη διαφορά ότι η ΕΟΚ μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Τόσο το *πρωτογενές* δίκαιο των συνθηκών, όσο και το *παράγωγο* δίκαιο που εκδίδουν τα όργανα της Ε.Ε., υπερισχύουν των αντίστοιχων εθνικών δικαίων και μάλιστα τόσο του Συντάγματος όσο και των κοινών νομοθετικών κανόνων. Η αρχή αυτή ότι

² Επισημαίνεται ότι για τα έργα (αλλά και τις προμήθειες και τις υπηρεσίες) των λεγόμενων εξαιρούμενων φορέων (που λειτουργούν στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών) ισχύει η νέα οδηγία (2004/17/ΕΚ), η οποία τελικώς ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με το Π.Δ. 59/2007.

οποιοσδήποτε κανόνας του κοινοτικού δικαίου (πρωτογενούς ή παραγώγου) υπερισχύει έναντι οποιουδήποτε κανόνα δικαίου των κρατών – μελών δεν αναφέρεται στο δίκαιο της Ε.Ε., θεωρήθηκε όμως από τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) ως αυτονόητη, δεδομένου ότι αποτελεί απώρρεια της βούλησης των κρατών που απαρτίζουν την Ένωση να ενωθούν.

1.4. Η έννομη προστασία σε περίπτωση παραβίασης του Κοινοτικού Δικαίου

Όταν μια χώρα παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο, την παραβίαση διαπιστώνουν είτε τα εθνικά δικαστήρια, τα οποία όπως προαναφέρθηκε πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και να εφαρμόζουν ταυτόχρονα με το εθνικό και το κοινοτικό δίκαιο, είτε και το κοινοτικό δικαστήριο (που επιλαμβάνεται κατόπιν προσφυγής είτε της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είτε και ενός κράτους – μέλους κατά άλλου). Συγκεκριμένα:

α) *Αποκατάσταση της νομιμότητας από τα εθνικά δικαστήρια.* Όπως προαναφέρθηκε, τα εθνικά δικαστήρια των κρατών – μελών είναι υποχρεωμένα να μην εφαρμόσουν τις αντίθετες προς το κοινοτικό δίκαιο διατάξεις του εθνικού δικαίου. Τούτο όμως δεν είναι δυνατό να γίνει, αν πρόκειται για παράγωγο δίκαιο που δεν έχει άμεση ισχύ στα κράτη – μέλη, αλλά πρέπει να ενσωματωθεί στην εσωτερική έννομη τάξη. Έτσι αν πρόκειται για *Κανονισμό*, ο οποίος έχει άμεση ισχύ, υποχρεούται να τον εφαρμόσει, αν όμως πρόκειται για *Οδηγία*, δεν μπορεί να εφαρμοσθεί άμεσα, αλλά πρέπει πρώτα να ενσωματωθεί (εκτός κι αν οι διατάξεις της είναι εφαρμόσιμες, δηλαδή σαφείς και λεπτομερειακά προσδιορισμένες).

Σε περίπτωση που ο εθνικός δικαστής είναι υποχρεωμένος να ερμηνεύσει κοινοτικό δίκαιο προκειμένου να επιλύσει μια διαφορά, υφίσταται ο προφανής κίνδυνος να υποπέσει σε εσφαλμένη ερμηνεία και κακή εφαρμογή του. Για να αποφευχθεί ο κίνδυνος αυτός, θεσπίσθηκε από το κοινοτικό δίκαιο η προδικαστική παραπομπή (234 ΣυνθΕΚ), κατά την οποία απευθύνεται προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ, προκειμένου να ερμηνεύσει την διάταξη του κοινοτικού δικαίου, στη συνέχεια δε, το εθνικό δικαστήριο επιλαμβάνεται εκ νέου για να εκδώσει την απόφασή του, υποχρεούμενο να δεχθεί την ερμηνεία του ΔΕΚ.

β) *Προσφυγή κατά του κράτους – μέλους.* Όταν κάποιο κράτος – μέλος παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο (πρωτογενές και παράγωγο) μπορεί να ασκηθεί εναντίον του προσφυγή, ενώπιον του ΔΕΚ, είτε (συνήθως) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είτε (σπάνια) από άλλο κράτος – μέλος. Η προσφυγή έχει ως αποτέλεσμα (κατ'αρχήν) την έκδοση απόφασης που διαπιστώνει αν υπήρξε ή όχι παράβαση. Αν, παρά την καταδίκη, το κράτος – μέλος δεν αποκαταστήσει την νομιμότητα, ακολουθεί δεύτερη προσφυγή που έχει ως πιθανή συνέπεια την επιβολή χρηματικού προστίμου.

Για να ασκήσει προσφυγή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά κράτους – μέλους, κατατίθεται συνήθως καταγγελία ενώπιόν της από οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο. Η Επιτροπή ερευνά την καταγγελία και αν διαπιστώσει την ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων περί παραβίασης, απευθύνει κατ'αρχάς κατά του κράτους – μέλους προειδοποιητική επιστολή, ζητώντας διευκρινίσεις και εξηγήσεις. Εφόσον πεισθεί ότι δεν υπάρχει παραβίαση, θέτει την υπόθεση στο αρχείο, αλλιώς απευθύνει στο κράτος – μέλος αιτιολογημένη γνώμη, τάσσοντας προθεσμία για αποκατάσταση της νομιμότητας, μετά

την άπρακτη πάροδο της οποίας ασκεί προσφυγή στο ΔΕΚ.

Ισχυρότερο μέσο καταναγκασμού πάντως από την απειλή προσφυγής ή την προσφυγή καθ'εαυτή, αποτελεί στην πράξη η άμεση περικοπή της τυχόν κοινοτικής χρηματοδότησης του έργου στο οποίο διαπιστώθηκε η παραβίαση. Δηλαδή, με μόνη την προσφυγή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χωρίς να αναμένει την απόφαση του ΔΕΚ) διακόπτει ή επανακτά τη χρηματοδότηση, συνέπεια που από μόνη της αποτελεί πολύ πειστικό επιχείρημα προς τις αρχές του κράτους – μέλους να είναι συνεπείς προς τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου.

1.5. Ο ρόλος των διαχειριστικών αρχών στην εφαρμογή της κοινοτικής νομιμότητας

Με αφορμή το Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης της χώρας μας με κονδύλια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (χρηματοδοτική περίοδος 2000–2006), η χώρα μας υποχρεώθηκε να οργανώσει σύστημα και αρχές ελέγχου των χρηματοδοτήσεων, όπως προβλέπεται στον Κανονισμό με αριθμ. 1260/99 του Συμβουλίου της 21ης Ιουνίου 1999 «περί γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά Ταμεία». Για το σκοπό αυτό τέθηκε σε εφαρμογή ο Ν.2860/2000 (Διαχείριση Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης), με τον οποίο οργανώθηκαν οι λεγόμενες *Διαχειριστικές Αρχές*, ως υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, οι οποίες εντάσσουν στη χρηματοδότηση προγράμματα και έργα που υποβάλλουν οι φορείς εκτέλεσης των έργων, έχοντας περαιτέρω την ευθύνη του ελέγχου της εφαρμογής των κανόνων του κοινοτικού δικαίου στη διαχείριση, ήτοι την ανάθεση και εκτέλεση των έργων. Συνεπώς, πέραν των ελέγχων που ασκούν τα αρμόδια δικαστικά και διοικητικά όργανα, οι οποίοι έλεγχοι έχουν ως αντικείμενο την εγκυρότητα των πράξεων των οργάνων που διαχειρίζονται την ανάθεση και εκτέλεση των έργων, υφίσταται και έλεγχος των Διαχειριστικών Αρχών (που και αυτές ελέγχονται περαιτέρω από την Επιτροπή Δημοσιονομικού Ελέγχου – ΕΔΕΛ) σε περίπτωση που το έργο συγχρηματοδοτείται από κοινοτικούς πόρους. Εφόσον η αρμόδια Διαχειριστική Αρχή διαπιστώσει παραβίαση των κανόνων του κοινοτικού ή και του εθνικού δικαίου, επιβάλλει κυρώσεις μόνο στην χρηματοδότηση, η οποία μπορεί και να διακοπεί (και να επανακτηθούν τα χορηγηθέντα ποσά) από τον παραβάτη – δικαιούχο, χωρίς κατά τα λοιπά να επηρεάζεται η νομιμότητα των πράξεών του.

Ήδη σήμερα υλοποιείται το νέο επιχειρησιακό πρόγραμμα (Δ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης) για τη χρηματοδοτική περίοδο 2007–2013, ή αλλιώς *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ)* όπως λέγεται, για το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή ο Ν.3614/2007 (ΦΕΚ Α'267) «*Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013*», που στηρίζεται στον υπ' αριθμ. 1083/2006 Κανονισμό του Συμβουλίου της 11.07.2006 «*περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του Κανονισμού (Ε.Κ.) αριθ. 1260/1999*».

Η οργάνωση και εκτέλεση του νέου προγράμματος στηρίζεται στις προαναφερθείσες βασικές αρχές, δηλαδή προϋπόθεση για την ομαλή χρηματοδότηση των έργων αποτελεί η ευλαβική τήρηση των κανόνων τόσο του εθνικού όσο και του κοινοτικού δικαίου, τόσο στην ανάθεση, όσο και στην εκτέλεση του έργου.

1.6. Σύσταση Ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων

Με το Νόμο 4013/2011 (ΦΕΚ 204/Α'/15.9.2011) ιδρύθηκε η *Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων (ΕΑΑΔΗΣΥ)* ως μία ανεξάρτητη νομοθετικά κατοχυρωμένη διοικητική αρχή, η οποία θεσμοθετήθηκε αρμόδια για την εποπτεία και τη διασφάλιση της νομιμότητας κατά την τήρηση και εφαρμογή του νομικού πλαισίου επί των δημοσίων συμβάσεων εκ μέρους όλων των δημοσίων οργάνων και φορέων, συμπεριλαμβανομένων των Υπουργείων και όλων των κατά περίπτωση αρμόδιων ελεγκτικών και εποπτικών διοικητικών οργάνων στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων, καθώς και των αναθετουσών αρχών. Η ΕΑΑΔΗΣΥ απολαμβάνει λειτουργικής ανεξαρτησίας, διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας και δεν υπόκειται σε έλεγχο ή εποπτεία από κυβερνητικά όργανα ή άλλη ανεξάρτητη ή διοικητική αρχή. Η εν λόγω αρχή υπόκειται στον έλεγχο της Βουλής των Ελλήνων σύμφωνα με το άρθρο 138Α του Κανονισμού της Βουλής.

Με τη σύσταση της ΕΑΑΔΗΣΥ επιδιώχθηκε ειδικότερα:

- Η ανάπτυξη και προαγωγή της εθνικής στρατηγικής, πολιτικής και δράσης στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων,
- Η προσήκουσα εναρμόνιση της εθνικής έννομης τάξης προς την ευρωπαϊκή νομοθεσία περί δημοσίων συμβάσεων,
- Ο έλεγχος τήρησης των κανόνων και αρχών της ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας περί δημοσίων συμβάσεων,
- Η βελτίωση και ενοποίηση του εθνικού νομικού πλαισίου στο τομέα των δημοσίων συμβάσεων,
- Ο συντονισμός και εξορθολογισμός της διοικητικής πρακτικής των αναθετουσών αρχών με στόχο τη διευκόλυνση και ενθάρρυνση της συμμετοχής των ενδιαφερομένων οικονομικών φορέων στους διαγωνισμούς του Δημοσίου, καθώς και την ανάπτυξη ενός υγιούς ανταγωνισμού στις διαγωνιστικές διαδικασίες, σύμφωνα με τις αρχές της διαφάνειας και ίσης μεταχείρισης,
- Η καθιέρωση μίας πρωτεύουσας εθνικής αρχής επικοινωνίας και ενός αξιόπιστου και αμερόληπτου συνομιλητή με τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ότι αφορά την εθνική στρατηγική και πολιτική στο πεδίο των δημοσίων συμβάσεων,
- Ο έλεγχος και η μείωση των δαπανών του κράτους για τις δημόσιες συμβάσεις.

Η αναγκαιότητα σύστασης της ΕΑΑΔΗΣΥ υπογραμμίστηκε από τα εγγενή προβλήματα, τα οποία είχαν προκύψει από τη διοικητική πρακτική των αναθετουσών αρχών κατά το στάδιο ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων συμβάσεων και τα οποία είχαν διαπιστωθεί από όλους τους ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς και κοινωνικούς εταίρους.

Ειδικότερα προβλήματα παρατηρούνταν κατά το στάδιο ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων συμβάσεων στη χώρα μας, τα οποία σχετίζονταν με την πλημμελή ερμηνεία και εφαρμογή του υφιστάμενου νομικού πλαισίου των δημοσίων συμβάσεων, καθώς και τις υπέρμετρες καθυστερήσεις στους διαγωνισμούς λόγω των πολλαπλών δικαστικών εμπλοκών μεταξύ των συμμετεχόντων και των αναθετουσών αρχών, φαινόμενο που οδηγούσε πολλές φορές σε καταγγελία της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και σε παραπέρα καταδίκη μας από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις καταδίκης της Ελλάδας, παρατηρείτο έλλειψη συμμόρφωσης των αρμόδιων εθνικών οργάνων με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία είχε οδηγήσει στην επιβολή χρηματικών κυρώσεων σε βάρος της χώρας μας.

Η χώρα μας, μέχρι στιγμής, δεν φαίνεται να ακολουθεί σθεναρά την ευρωπαϊκή προσπάθεια που γίνεται στο πεδίο της αναμόρφωσης και του εξορθολογισμού του συστήματος στο πεδίο των δημοσίων συμβάσεων. Στο κομμάτι αυτό, λοιπόν, χρειάστηκε η ουσιαστική συνδρομή και συμβολή της ΕΑΑΔΗΣΥ, η οποία επιβλέπει, μεριμνά και διασφαλίζει ότι τα αρμόδια δημόσια όργανα και οι αναθέτουσες αρχές εφαρμόζουν μία ενιαία προσέγγιση κατά τη διαδικασία ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων συμβάσεων, καθώς και κατά τα στάδια του προσυμβατικού και μετασυμβατικού ελέγχου σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

Με τις διατάξεις του άρθρου 2 του Ν.4013/2011 ορίζεται το πεδίο εφαρμογής και οι αρμοδιότητες της ΕΑΑΔΗΣΥ. Ειδικότερα, με την παράγραφο 1 προσδιορίζεται ότι το πεδίο εφαρμογής των αρμοδιοτήτων που ασκεί η ΕΑΑΔΗΣΥ αφορά όλες τις δημόσιες συμβάσεις που έχουν ως αντικείμενο την εκτέλεση έργων, την προμήθεια προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών, ανεξαρτήτως εκτιμώμενης οικονομικής αξίας, που εμπίπτουν στην έννοια των Π.Δ.59/2007 (Α' 63) και 60/2007 (Α' 64) (Οδηγίες 2004/17/ΕΚ και 2004/18/ΕΚ αντίστοιχα). Στον προαναφερόμενο ορισμό των δημοσίων συμβάσεων που επιλέχθηκε ως πεδίο εφαρμογής των αρμοδιοτήτων που ασκεί η ΕΑΑΔΗΣΥ συμπεριλαμβάνονται οι συμφωνίες-πλαίσιο, τα δυναμικά συστήματα αγορών και οι συμβάσεις παραχώρησης δημοσίων έργων. Επίσης, στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου περιγράφονται οι αρμοδιότητες της ΕΑΑΔΗΣΥ και προβλέπεται ότι οι εν λόγω αρμοδιότητες εξειδικεύονται με τον Κανονισμό της που καταρτίζεται σύμφωνα με το άρθρο 7 του ως άνω νόμου.

Τέλος, επισημαίνεται ότι στο άρθρο 4 παρ. 3 του Ν.4013/2011, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 61 παρ. 5 του Ν.4146/2013 (ΦΕΚ Α' 90), ορίζεται ότι για την κάλυψη των λειτουργικών αναγκών της Ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων επιβάλλεται κράτηση ύψους 0,10% σε όλες τις συμβάσεις που υπάγονται στον παρόντα νόμο, ύψους μεγαλύτερου ή ίσου των δύο χιλιάδων πεντακοσίων (2.500) ευρώ και ανεξαρτήτως πηγής προέλευσης χρηματοδότησης, και οι οποίες συνάπτονται μετά την έναρξη ισχύος του, δηλαδή μετά τις 15.09.2011. Η κράτηση αυτή υπέρ της Αρχής υπολογίζεται επί της αξίας κάθε πληρωμής προ φόρων και κρατήσεων της αρχικής, καθώς και κάθε συμπληρωματικής σύμβασης.

1.7. Ειδικές έννοιες και ορισμοί

Άρθρο 1 – Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

Πεδίο Εφαρμογής – Έννοιες – Γενικές Αρχές

«1. Οι διατάξεις του παρόντος κώδικα εφαρμόζονται σε όλα τα έργα που προγραμματίζονται και εκτελούνται από τους φορείς, που αναφέρονται στην παρ. 1 του άρθρου 14 του ν.2190/1994 (ΦΕΚ Α'28).

Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και του εκάστοτε αρμόδιου υπουργού, είναι δυνατόν έργα που προγραμματίζονται και εκτελούνται από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου των ανωτέρω φορέων να εξαιρούνται διατάξεων του παρόντος κώδικα.

2. Τα δημόσια έργα είναι έργα υποδομής της χώρας που καλύπτουν βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, συμβάλλουν στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνατοτήτων, στην αύξηση του εθνικού προϊόντος, στην ασφάλεια της χώρας και γενικά αποσκοπούν στη

βελτίωση της ποιότητας ζωής του λαού. Τα δημόσια έργα εντάσσονται στο γενικό πλαίσιο της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και υλοποιούν επιλογές του δημοκρατικού προγραμματισμού.

3. Από τεχνική άποψη δημόσια έργα είναι όλα τα έργα που εκτελούν οι φορείς της παρ. 1 και συνδέονται με οποιοδήποτε τρόπο με το έδαφος, το υπέδαφος ή τον υποθαλάσσιο χώρο, όπως και τα πλωτά τμήματα των τεχνικών έργων. Ως έργο νοείται κάθε νέα κατασκευή ή επέκταση ή ανακαίνιση ή επισκευή ή συντήρηση και η οικονομικά ή τεχνικά αυτοτελής λειτουργία, καθώς και κάθε σχετική ερευνητική εργασία, που απαιτεί τεχνική γνώση και επέμβαση.

4. Με τις διατάξεις του παρόντος κώδικα καθιερώνονται :

α) Ενιαίοι κανόνες για την κατασκευή όλων των δημοσίων έργων.

β) Ο κοινωνικός έλεγχος με τον οποίο εξασφαλίζεται η διαφάνεια των διαδικασιών, η άρτια εκτέλεση των έργων και η προστασία του περιβάλλοντος. Ως κοινωνικός έλεγχος νοείται η θεσμοθετημένη συμμετοχή στις σχετικές διαδικασίες των εκπροσώπων των φορέων, των ΟΤΑ και άλλων κοινωνικών φορέων.

γ) Η ανάδειξη της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων (Γ.Γ.Δ.Ε) του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.) σε κρατικό επιτελικό φορέα στον τομέα υλοποίησης των Δημοσίων Έργων και στην εποπτεία της όλης κατασκευαστικής δραστηριότητας της χώρας.

δ) Ορθολογικό πλαίσιο για την οργάνωση, ανάπτυξη και εξέλιξη των εργοληπτικών επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν την κατασκευή των έργων.

5. Τα έργα προγραμματίζονται σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις και ορίζεται για κάθε έργο ή ομάδα έργων, το ύψος και η πηγή προέλευσης των πιστώσεων για τη χρηματοδότηση της κατασκευής.

6. Με προεδρικό διάταγμα (π.δ.) η εφαρμογή του κώδικα αυτού μπορεί να επεκταθεί εν όλω ή εν μέρει, και στα έργα γεωργικών συνεταιρισμών ή συνεταιριστικών επιχειρήσεων, καθώς και ιδιωτικών επιχειρήσεων στις οποίες συμμετέχει ο δημόσιος τομέας ή νοσηλευτικών και γενικά κοινωφελών ιδρυμάτων που δεν ανήκουν στο δημόσιο τομέα. Με όμοιο π.δ. στις περιπτώσεις ιδιωτικών έργων που επιχορηγούνται από το δημόσιο τομέα μπορεί να καθορισθεί η μερική εφαρμογή διατάξεων του κώδικα αυτού για τη χρησιμοποίηση επιχειρήσεων εγγεγραμμένων στο μητρώο του άρθρου 92 του παρόντος, τον ποιοτικό έλεγχο και τις χρησιμοποιούμενες προδιαγραφές.

7. Για την εφαρμογή του παρόντος κώδικα οι παρακάτω όροι έχουν την ακόλουθη σημασία :

α) «Εργοδότης» ή «Κύριος του Έργου» είναι το Δημόσιο ή άλλο νομικό πρόσωπο του δημοσίου τομέα για λογαριασμό του οποίου καταρτίζεται η σύμβαση ή κατασκευάζεται το έργο.

β) «Φορέας κατασκευής του έργου» είναι η αρμόδια αρχή ή υπηρεσία που έχει την ευθύνη υλοποίησης του έργου.

γ) «Προϊσταμένη αρχή» ή «Εποπτεύουσα Αρχή» είναι, η αρχή ή υπηρεσία ή όργανο του φορέα κατασκευής του έργου που εποπτεύει την κατασκευή του και ιδίως αποφασίζει για κάθε μεταβολή των όρων της σύμβασης ή άλλων στοιχείων αυτής, όπου αυτό ορίζεται στον παρόντα κώδικα.

δ) «Διευθύνουσα υπηρεσία» ή «Επιβλέπουσα Υπηρεσία» είναι η τεχνική υπηρεσία του φορέα κατασκευής του έργου που είναι αρμόδια για την παρακολούθηση, έλεγχο και διοίκηση της κατασκευής του έργου.

ε) «Τεχνικό Συμβούλιο» είναι το συλλογικό όργανο του φορέα κατασκευής του έργου το οποίο γνωμοδοτεί στα θέματα που ορίζει ο κώδικας αυτός.

στ) «Ανάδοχος Εργολήπτης» ή «Ανάδοχος» είναι η εργοληπτική επιχείρηση στην οποία έχει ανατεθεί με σύμβαση η κατασκευή του έργου.

ζ) «Σύμβαση» είναι η γραπτή συμφωνία μεταξύ του εργοδότη ή του φορέα κατασκευής του έργου και του αναδόχου για την κατασκευή του έργου καθώς και όλα τα σχετικά τεύχη, σχέδια και προδιαγραφές.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Όπως όλα τα νομοθετήματα με τεχνικό χαρακτήρα, ο Ν.1418/84 περιέχει στο άρθρο 3 του ορισμούς που είναι απαραίτητοι για την κατανόηση του δικαίου των δημοσίων έργων. Οι ορισμοί αυτοί κωδικοποιήθηκαν στην παρ. 7 του άρθρου 1 του Ν.3669/2008 και είναι ελάχιστοι σε σχέση με αυτούς που απαιτούνται για την ερμηνεία του νόμου αλλά και του Π.Δ.609/85. Λείπει για παράδειγμα ο ορισμός του «προϋπολογισμού» και της «συμβατικής δαπάνης» των έργων, πράγμα που δημιουργεί μεγάλη αβεβαιότητα σε όσες περιπτώσεις ο νόμος αναφέρει με αυτές τις έννοιες αλλά δεν ορίζει το περιεχόμενό τους. Οι ορισμοί της παρ. 7:

Εργοδότης ή κύριος του έργου είναι το δημόσιο ή άλλο νομικό πρόσωπο του δημόσιου τομέα για λογαριασμό του οποίου κατασκευάζεται το έργο. Ο ορισμός δεν είναι ακριβής, γιατί μπορεί άλλος να είναι ο κύριος (π.χ. ένα ΝΠΔΔ όπως τα νοσοκομεία) και άλλος ο εργοδότης, δηλαδή αυτός που συμβάλλεται με τον εργολάβο στη σύμβαση του έργου (λ.χ. η Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση που διενήργησε το διαγωνισμό, υπέγραψε τη σύμβαση και θα επιβλέπει την κατασκευή του έργου, ελλείψει τεχνικής υπηρεσίας του νοσοκομείου). Η αδυναμία σαφούς ορισμού προέρχεται από την πολυποικιλότητα των νομικών προσώπων που ονομάζονται φορείς του δημόσιου τομέα και την αδυναμία πολλών εξ'αυτών να ενεργήσουν αυτοδύναμα για την ανάθεση και εκτέλεση των έργων τους (για τα οποία όμως έχουν την ευθύνη εξασφάλισης της πίστωσης και περαιτέρω της χρηματοδότησης).

Φορέας κατασκευής είναι η αρχή ή υπηρεσία που έχει την ευθύνη παραγωγής. Στον φορέα κατασκευής ανήκουν τόσο η Προϊσταμένη Αρχή (Π.Α.) όσο και η Διευθύνουσα Υπηρεσία (Δ.Υ.) του έργου. Τούτο ορίζεται μεν στο νόμο, αλλά στην πράξη είναι σύνηθες το φαινόμενο να μην ανήκουν τα δύο αυτά κύρια όργανα της διαδικασίας εκτέλεσης των έργων στον ίδιο φορέα (αν ο φορέας ορίζεται ως νομικό πρόσωπο). Π.χ. στα έργα των Δήμων και Κοινοτήτων, η Π.Α. είναι το Δημοτικό Συμβούλιο, ενώ, αν ο ΟΤΑ δεν έχει τεχνική υπηρεσία, η Δ.Υ. είναι η Τ.Υ.Δ.Κ., δηλαδή υπηρεσία της Περιφέρειας.

Η Προϊσταμένη Αρχή έχει αφενός γενική αρμοδιότητα σε περίπτωση μεταβολής των όρων της σύμβασης (παρατάσεις προθεσμιών, εκτέλεση υπερσυμβατικών εργασιών, διάλυση της σύμβασης) και αφετέρου ειδική, όπου ορίζεται από το νόμο. Κρίσιμη αρμοδιότητα της Π.Α. είναι και ο έλεγχος των πράξεων της Δ.Υ. κατόπιν ενστάσεων που υποβάλλει ο ανάδοχος. Υπάρχουν όμως και πράξεις της Δ.Υ. που δεν ελέγχονται από την Π.Α. (π.χ. η έγκριση λογαριασμών ή επιμετρήσεων), αν δεν διαφωνήσει με το περιεχόμενό τους ο ανάδοχος.

Επιπλέον η Διευθύνουσα Υπηρεσία παρακολουθεί, ελέγχει και διοικεί το έργο, ενώ στη δύναμή της ανήκει ο επιβλέπων ή οι επιβλέποντες του έργου.

Με τον φορέα κατασκευής του έργου σχετίζεται και ο ορισμός τεχνικών συμβούλων στα έργα, αφού οι τεχνικοί σύμβουλοι υποστηρίζουν την Δ.Υ. στην εκτέλεση του έργου. Για την ανάθεση υπηρεσιών τεχνικού συμβούλου εφαρμόζεται από 22.02.2005 (οπότε τέθηκε σε εφαρμογή) ο Ν.3316/05. Με το νόμο αυτό τίθεται πλήρες νομοθετικό πλαίσιο για την ανάθεση και την εκτέλεση συμβάσεων υπηρεσιών συμβούλου, ορίζεται ο τρόπος της αμοιβής του κ.ο.κ.

Ως Σύμβαση κατασκευής νοείται όχι μόνο το ιδιωτικό συμφωνητικό, αλλά και όλα τα σχετικά τεύχη, σχέδια και προδιαγραφές (βλ. άρθρο 5 του Π.Δ.609/85).

Προϊσταμένη Αρχή είναι η αρχή ή υπηρεσία ή όργανο του φορέα κατασκευής του έργου που έχει πολλές και σημαντικότες αρμοδιότητες τόσο κατά τη διάρκεια της ανάθεσης (εγκρίνει τη Διακήρυξη, συγκροτεί τις Επιτροπές του διαγωνισμού, αποφασίζει επί των ενστάσεων, κατακυρώνει τη δημοπρασία) όσο και κατά την εκτέλεση των συμβάσεων. Συγκεκριμένα, αποφασίζει πάντα σε θέματα τροποποίησης των συμβάσεων (εγκρίνει λ.χ. την τροποποίηση της μελέτης, την υπογραφή συμπληρωματικής σύμβασης, την παράταση των προθεσμιών), εγκρίνει σε αρκετές περιπτώσεις, που ορίζονται στο νόμο, τις πράξεις της Διευθύνουσας Υπηρεσίας (τους Ανακεφαλαιωτικούς Πίνακες Εργασιών (ΑΠΕ), τα πρωτόκολλα παραλαβής κ.λ.π.) και αποφασίζει επί των ενστάσεων του αναδόχου κατά των πράξεων και παραλείψεων της Διευθύνουσας Υπηρεσίας.

Πάντως, υπογραμμίζεται ότι η Π.Α. δεν μπορεί να παρεμβαίνει αυτεπαγγέλτως και να τροποποιεί πράξεις της Δ.Υ. όταν δεν έχει δικαίωμα έγκρισής τους. Π.χ. αν η Δ.Υ. εγκρίνει μια πιστοποίηση ή μια επιμέτρηση και ο ανάδοχος δεν εγείρει διαφωνία, η Π.Α. δεν μπορεί να επέμβει και να διορθώσει την πιστοποίηση ή την επιμέτρηση.

Καθήκοντα Προϊσταμένης Αρχής ασκεί αυτός που ορίζεται είτε από τις οργανωτικές διατάξεις του φορέα (άρθρο 19 παρ. 1 του Ν.1418/84) είτε από τα ειδικά Π.Δ. που εκδίδονται για τα αποφαινόμενα και γνωμοδοτούντα όργανα, κατά το άρθρο 19 παρ. 3 του Ν.1418/84. Μπορεί να έχει τη μορφή αρχής (π.χ. στα έργα του ΥΠΕΧΩΔΕ είναι ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ) ή υπηρεσίας (στα έργα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης είναι η Διεύθυνση Τεχνικής Υπηρεσίας) ή όργανο του φορέα κατασκευής (στα έργα της Περιφέρειας είναι ο Διευθυντής Δημοσίων έργων). Οι αρμοδιότητες της Προϊσταμένης Αρχής είναι αυστηρά διατυπωμένες και πρέπει να ασκούνται από αυτήν και όχι από άλλο όργανο καθ' υποκατάστασή της.

Διευθύνουσα (ή επιβλέπουσα) Υπηρεσία είναι αυτή που έχει τη διοίκηση του έργου από την υπογραφή της σύμβασης και εφεξής, μέχρι την παραλαβή της. Όταν αναφέρεται η Δ.Υ. εννοείται ο Προϊστάμενός της, που έχει όλες τις σχετικές αρμοδιότητες. Από αυτόν ορίζεται ο επιβλέπων, εγκρίνονται οι επιμετρήσεις και πιστοποιήσεις, κινείται η διαδικασία και αποφασίζεται η έκπτωση του αναδόχου και οι πράξεις του προσβάλλονται με ένσταση κατά το άρθρο 12 του Ν.1418/84.

Τεχνικό Συμβούλιο είναι το συλλογικό όργανο του φορέα κατασκευής του έργου που γνωμοδοτεί στα θέματα που ορίζει ο νόμος περί δημοσίων έργων ή τα Π.Δ. που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του. Περί της συγκρότησης των τεχνικών συμβουλίων δεν ορίζει ο νόμος περί δημοσίων έργων, αλλά οι οργανισμοί των φορέων που υπάγονται στο νόμο περί δημοσίων έργων, καθώς και τα Π.Δ. που τυχόν εκδίδονται, κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 19 παρ. 3 Ν.1418/84 (λ.χ. στο Π.Δ. 171/87 ορίζεται ως Τεχνικό Συμβούλιο στα έργα των φορέων που υπάγονται σ' αυτό – Δήμοι και σύνδεσμοί τους, νομικά πρόσωπα που ανήκουν σε δήμους, ιδρύματα, δημοτικές και κοινοτικές επιχειρήσεις – το Νομαρχιακό Συμβούλιο Δημοσίων Έργων της κάθε Νομαρχίας).

Οι γνωμοδοτήσεις του Τεχνικού Συμβουλίου απαιτούνται στα πλαίσια είτε της ανάθεσης είτε της εκτέλεσης ενός δημοσίου έργου. Η γνωμοδότηση αυτή όταν δεν ζητείται από το νόμο να είναι σύμφωνη, θεωρείται «απλή», δηλαδή δεν δεσμεύει το όργανο που αποφασίζει (το οποίο όργανο μπορεί να αποφασίσει και διαφορετικά). Το Τεχνικό Συμβούλιο (Τ.Σ.) λειτουργεί στα πλαίσια της Προϊσταμένης Αρχής.

Περιπτώσεις όπου απαιτείται γνωμοδότηση του Τεχνικού Συμβουλίου :

- Για την εφαρμογή της διαδικασίας προεπιλογής και μελέτης – κατασκευής (άρθρο 4 παρ. 2β Ν.1418/84). Στην περίπτωση αυτή απαιτείται γνώμη του Τ.Σ. της ΓΓΔΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Για τον χαρακτηρισμό ενός έργου ως ειδικής φύσης, προκειμένου να ανατεθεί απευθείας (άρθρο 4 παρ. 2γ Ν.1418/84).
- Για την τροποποίηση της μελέτης στο στάδιο της κατασκευής του έργου (άρθρο 31 παρ. 5 Ν.3316/05).
- Για την ανάθεση καθηκόντων τεχνικού συμβούλου κατά το άρθρο 9 παρ. 1 του Ν.3316/05, οπότε απαιτείται γνώμη του Τ.Σ. της ΓΓΔΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Για την υπογραφή Συμπληρωματικής Σύμβασης (άρθρο 8 παρ. 1 Ν.1418/84).
- Για την έκδοση απόφασης επί Αιτήσεως Θεραπείας, κατά το στάδιο της εκτέλεσης (άρθρο 12 παρ. 7 Ν.1418/84).
- Για τη διάθεση των επί «έλασσον δαπανών» (άρθρο 8 παρ. 3 Ν.1418/84, όπως ισχύει μετά τον Ν.3481/06).

Τα Τεχνικά Συμβούλια είναι συλλογικά γνωμοδοτικά όργανα και για την συγκρότηση και λειτουργία τους εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 13-15 του Ν.2690/99 (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΡΓΟΥ (ΔΕ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΔΕ

2.1. Σύναψη σύμβασης – Άρθρο 30 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Η σύμβαση κατασκευής του έργου, όταν αυτή αποτελεί συνέχεια δημοπρασίας, συνάπτεται με την κοινοποίηση προς τον ανακηρυχθέντα ως ανάδοχο, της εγκριτικής του αποτελέσματος της δημοπρασίας απόφασης της προϊσταμένης αρχής. Οι συμβατικοί όροι περιέχονται στην αντίστοιχη διακήρυξη, στα τεύχη και σχέδια που την συνοδεύουν, στις οικείες εγκεκριμένες μελέτες, καθώς και στα τεύχη και σχέδια, στα οποία γίνεται παραπομπή ή αναφορά. Το, αποδεικτικού χαρακτήρα, έγγραφο συμφωνητικό που πρέπει να υπογράφεται μεταξύ των συμβαλλομένων μερών ύστερα από την σύναψη της σύμβασης, απαγορεύεται να μεταβάλλει τους συμβατικούς όρους. Σε κάθε άλλη περίπτωση η σύμβαση συνάπτεται με την υπογραφή του σχετικού εγγράφου.

2. α) Πριν από την εκ μέρους του Δημοσίου, των ν.π.δ.δ. και των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών σύναψη οποιασδήποτε σύμβασης έργου, προϋπολογισμού δαπάνης, χωρίς συνυπολογισμό του αναλογούντος φόρου προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α.), μεγαλύτερου του ποσού του ενός εκατομμυρίου (1.000.000) ευρώ, διενεργείται υποχρεωτικά έλεγχος νομιμότητας αυτής από κλιμάκιο του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Αν δεν διενεργηθεί έλεγχος, η σύμβαση που συνάπτεται είναι άκυρη. Για το σκοπό αυτόν υποβάλλεται από την προϊσταμένη αρχή φάκελος με όλα τα σχετικά έγγραφα και στοιχεία, ιδίως δε αυτά των οποίων η έλλειψη επιφέρει κατά την κειμένη νομοθεσία τον αποκλεισμό της συμμετέχουσας στο διαγωνισμό επιχείρησης. Αν ο έλεγχος αποβεί αρνητικός η σύμβαση δεν συνάπτεται. Ο έλεγχος ολοκληρώνεται μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από τη διαβίβαση προς το Ελεγκτικό Συνέδριο του φακέλου. β) Ο προβλεπόμενος από την περίπτωση α' της παρούσας παραγράφου έλεγχος νομιμότητας επί των συγχρηματοδοτούμενων συμβάσεων εκτέλεσης έργων διενεργείται υποχρεωτικά πριν από τη σύναψή τους από κλιμάκιο του Ελεγκτικού Συνεδρίου εφόσον η προϋπολογιζόμενη δαπάνη υπερβαίνει το ποσό των πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) ευρώ χωρίς Φ.Π.Α.. Ο έλεγχος αυτός περατώνεται εντός τριάντα (30) ημερολογιακών ημερών από την κατάθεση του σχετικού φακέλου στο Ελεγκτικό Συνέδριο. Σε περίπτωση που από τον έλεγχο διαπιστωθεί έλλειψη στοιχείων, αυτά ζητούνται από τον αρμόδιο φορέα κατά τρόπο πλήρη και εξαντλητικό πριν την παρέλευση της ανωτέρω προθεσμίας. Ο έλεγχος ολοκληρώνεται μετά την κατάθεση και των συμπληρωματικών στοιχείων σε κάθε περίπτωση εντός αποκλειστικής προθεσμίας δεκαπέντε (15) ημερών από την καταθέση αυτών. Εάν παρέλθουν οι ανωτέρω προθεσμίες χωρίς το σχέδιο σύμβασης να έχει απορριφθεί με αιτιολογημένη πράξη του Ελεγκτικού Συνεδρίου τούτο θεωρείται εγκεκριμένο. γ) Οι προγραμματικές συμβάσεις, οι οποίες συνάπτονται μεταξύ δύο αναθετουσών αρχών, όπως αυτές ορίζονται στην παράγραφο 9 του άρθρου 1 του ν. 3316/2005 (ΦΕΚ Α' 42), και αφορούν συγχρηματοδοτούμενα έργα, δεν εμπίπτουν στον προβλεπόμενο από την περίπτωση α' έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εφόσον το ύψος του προϋπολογισμού των έργων τα οποία αφορά η προγραμματική σύμβαση είναι κατώτερο των δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) ευρώ. Για τις συμβάσεις ανάθεσης έργων που συνάπτονται στο πλαίσιο των προγραμματικών συμβάσεων εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα από την περίπτωση β'.

3. Μετά τον κατά ανωτέρω έλεγχο νομιμότητας της διαδικασίας ανάθεσης από το Ελεγκτικό Συνέδριο και πριν από τη σύναψη της σύμβασης, ακολουθείται η διαδικασία της παραγράφου 2 του άρθρου 26 του παρόντος.

4. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων 2 και 3 εφαρμόζονται υποχρεωτικά και στην περίπτωση διαγωνισμού μεταξύ περιορισμένου αριθμού επιχειρήσεων, όταν η ανάθεση γίνεται επί τη βάση της οικονομικής προσφοράς των διαγωνιζομένων.

5. Για την υπογραφή του εγγράφου συμφωνητικού καλείται ο ανάδοχος σε ορισμένο τόπο και σε ορισμένη προθεσμία που δε μπορεί να είναι μικρότερη από δεκαπέντε (15) ημέρες. Η έγγραφη πρόσκληση γίνεται συγχρόνως με την κοινοποίηση προς τον ανάδοχο της αντίστοιχης εγκριτικής του αποτελέσματος της δημοπρασίας απόφασης της προϊστάμενης αρχής. Μέσα στην τασσόμενη προθεσμία ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να προσκομίσει τις σχετικές εγγυήσεις και όλα τα απαιτούμενα από τη σύμβαση έγγραφα.

6. Αν ο ανάδοχος δεν προσέλθει για την υπογραφή του εγγράφου συμφωνητικού ή δεν προσκομίσει τα απαιτούμενα από την προηγούμενη παράγραφο στοιχεία και η σύμβαση έχει κατά τα παραπάνω ήδη συναφθεί, κηρύσσεται έκπτωτος από αυτήν, χωρίς να απαιτείται η προηγούμενη κοινοποίηση ειδικής πρόσκλησης και καταπίπτει υπέρ του κυρίου του έργου η εγγύηση συμμετοχής στη δημοπρασία, ως ειδική ποινή. Η έκπτωση κηρύσσεται με απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας και κατ' αυτής ο ανάδοχος δικαιούται να υποβάλει ένσταση εντός δέκα (10) ημερών από την παραλαβή της. Η εμπρόθεσμη υποβολή ένστασης αναστέλλει την επιβληθείσα έκπτωση από τη σύμβαση. Επί της ενστάσεως αποφασίζει οριστικά η προϊστάμενη αρχή.

7. Η σύμβαση, εκ μέρους του κυρίου του έργου, υπογράφεται, αν δεν ορίζεται διαφορετικά στην εγκριτική του αποτελέσματος της δημοπρασίας απόφαση της προϊστάμενης αρχής, από τον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας και αναγράφει πάντοτε τον κύριο του έργου.

8. Κατά την υπογραφή του εγγράφου συμφωνητικού ο ανάδοχος δηλώνει την έδρα του και την ακριβή διεύθυνσή του. Μέχρι την πλήρη εκκαθάριση της εργολαβικής σύμβασης κάθε μεταβολή των στοιχείων αυτών δηλώνεται υποχρεωτικά και χωρίς καθυστέρηση στη διευθύνουσα υπηρεσία. Διαφορετικά κάθε κοινοποίηση που γίνεται στην παλαιότερη διεύθυνση που έχει δηλώσει ο ανάδοχος, επιφέρει όλα τα νόμιμα αποτελέσματά της.

9. Ο ανάδοχος, κατά τον ίδιο παραπάνω χρόνο, δηλώνει εγγράφως αντίκλητο, κάτοικο της έδρας της διευθύνουσας υπηρεσίας. Ο αντίκλητος πρέπει να είναι αποδεκτός από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Η δήλωση του αναδόχου συνοδεύεται από δήλωση και του οριζόμενου ως αντικλήτου ότι αποδέχεται τον γενόμενο διορισμό του. Κάθε κοινοποίηση προς τον αντίκλητο θεωρείται ότι γίνεται προς τον ανάδοχο. Αντικατάσταση του αντικλήτου είναι δυνατή με ανάλογη εφαρμογή της παραπάνω διαδικασίας. Η αντικατάσταση ισχύει μόνο μετά την αποδοχή του νέου αντικλήτου από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Η διευθύνουσα υπηρεσία έχει πάντοτε το δικαίωμα να ζητά την αντικατάσταση του αντικλήτου, αν αυτός αρνηθεί την παραλαβή εγγράφων ή απουσιάζει συστηματικά από την έδρα του ή γενικά κριθεί ακατάλληλος. Στην περίπτωση αυτή ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να ορίσει χωρίς καμιά καθυστέρηση νέο αντίκλητο.

10. Κατά την υπογραφή της σύμβασης κατασκευής έργου, ύστερα από διαγωνισμό, επανυπολογίζονται, σε συνδυασμό με την έκπτωση, οι προβλεπόμενες δαπάνες για το φόρο προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α.), την αναθεώρηση και γενικά οτιδήποτε προβλέπεται πέραν της δαπάνης κατασκευής του έργου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) Την κατακύρωση του αποτελέσματος του διαγωνισμού ακολουθεί η κοινοποίηση της απόφασης, αρχικά στους λοιπούς συμμετέχοντες (έτσι ώστε πριν τη σύναψη της σύμβασης να μπορέσουν να ασκήσουν τα προβλεπόμενα ενδικοφανή και ένδικα βοηθήματα, ώστε να υπάρξει αποτελεσματική τους προστασία, καθώς η σύναψη της σύμβασης κωλύεται όσο διαρκούν οι προθεσμίες της άσκησης προδικαστικής προσφυγής και αίτησης ασφαλιστικών μέτρων) και στη συνέχεια στον μειοδότη, αφού προηγουμένως τηρηθούν οι προβλεπόμενες διαδικασίες ελέγχου της νομιμότητας του διαγωνισμού (Ελεγκτικό Συνέδριο, έλεγχος νομιμότητας από Γ.Γ.Περιφέρειας, αν πρόκειται για συμβάσεις ΟΤΑ Α΄ και Β΄ βαθμού).

Η κοινοποίηση προς τον μειοδότη γίνεται τελευταία και ταυτόχρονα με πρόσκληση να προσέλθει να υπογράψει τη σύμβαση. Η σύμβαση, που συνάπτεται ύστερα από δημόσιο διαγωνισμό, καταρτίζεται από και με την κοινοποίηση της κατακυρωτικής απόφασης, εφόσον δεν ορίζεται κάτι άλλο ειδικότερο στο νόμο (βλ. άρθρο 23 του Ν.2690/99).

Τυχόν πρότερη κοινοποίηση της κατακυρωτικής απόφασης στον ανάδοχο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως σύναψη της σύμβασης αν δεν ολοκληρωθούν οι διαδικασίες και δεν συγκοινοποιηθεί η πρόσκληση για την υπογραφή. Ήδη, όσα προαναφέρθηκαν, έχουν πλέον κωδικοποιηθεί στην παρ. 1 του άρθρου 30 του Ν.3669/08 (προηγουμένως δεν αναφέρονταν σαφώς στη νομοθεσία των δημοσίων έργων, παρά μόνο ότι η υπογραφή του ιδιωτικού συμφωνητικού έχει αποδεικτικό χαρακτήρα, χωρίς να διευκρινίζεται περαιτέρω πως γίνεται η σύναψη της σύμβασης).

Εν συνεχεία και εντός της προθεσμίας που τίθεται με την ανακοίνωση του αποτελέσματος και την έγγραφη πρόσκληση στον ανάδοχο (τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ημέρες) υπογράφεται το συμφωνητικό της σύμβασης του έργου, η οποία έχει αποδεικτική ισχύ. Αν ο ανάδοχος δεν προσέλθει για την υπογραφή κηρύσσεται έκπτωτος και καταπίπτει υπέρ του κυρίου η εγγύηση συμμετοχής. Η υπογραφή σημαίνει την έναρξη των προθεσμιών του έργου (βλ. παρακάτω σχετικά – άρθρο 48 του Ν.3669/08).

Η σύμβαση (ιδιωτικό συμφωνητικό) καταρτίζεται με βάση τους όρους της διακήρυξης και των τευχών και σχεδίων που τη συνοδεύουν, ο δε ανάδοχος εγγυάται την καλή εκτέλεση με την κατάθεση των οριζόμενων στο νόμο εγγυητικών επιστολών καλής εκτέλεσης.

Η σύναψη της σύμβασης σημαίνει ότι οι διαφορές που γεννιούνται μετά την κοινοποίηση της απόφασης, είναι διαφορές που λύνονται από το Διοικητικό Εφετείο, αν πρόκειται για έργο που εργοδότης είναι το κράτος ή άλλο ΝΠΔΔ και από το πολιτικό (πενταμελές) Εφετείο, αν εργοδότης είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (ανώνυμη εταιρεία, συνεταιρισμός ίδρυμα κ.λ.π.).

β) Λέγοντας *σύμβαση*, στο δίκαιο των δημοσίων έργων, εννοείται το σύνολο των συμβατικών τευχών, που τίθενται κατά σειρά ισχύος στην προκήρυξη, η οποία σειρά εξακολουθεί να υφίσταται και μετά την σύναψη της σύμβασης (δεν επιτρέπεται δηλαδή αυτή να αλλάξει, ενώ τοποθετείται πρώτο στη σειρά το ιδιωτικό συμφωνητικό). Με τη σειρά ισχύος των τευχών αντιμετωπίζονται θέματα ερμηνείας της σύμβασης, όταν τυχαίνει οι όροι της (π.χ. της Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων και του Τιμολογίου) να μην ταυτίζονται³.

Το ιδιωτικό συμφωνητικό έχει και κάποιες ιδιαίτερες ρυθμίσεις, όπως το ποσό της σύμβασης, που επανυπολογίζεται (άρθρο 30 παρ. 10 του ΚΔΕ), ενώ από την υπογραφή του αρχίζουν οι προθεσμίες της σύμβασης, εκτός αν στα συμβατικά τεύχη ορίζεται διαφορετικά (βλ. άρθρο 48 παρ. 2 του Ν.3669/08).

³ **ΣτΕ 2845/2006.** Ο διαγωνισμός διέπεται κατά πρώτο λόγο από τη διακήρυξη, που αποτελεί τη βάση διενέργειάς του και καθορίζει όλα τα συμβατικά και λοιπά στοιχεία, καθώς και τη σειρά ισχύος τους. Όλα τα άλλα στοιχεία της δημοπρασίας έπονται της διακηρύξεως κατά τη σειρά ισχύος και οι ειδικότεροι όροι τους, σε περίπτωση ασυμφωνίας, δεν υπερισχύουν, ούτε μεταβάλλουν τους όρους της διακηρύξεως.

Μετά την υπογραφή της σύμβασης, τα συμβατικά τεύχη καθίστανται αναπόσπαστο μέρος της και δεν επιτρέπεται η αμφισβήτησή τους⁴.

γ) Μαζί με την κοινοποίηση της εγκριτικής απόφασης στον ανάδοχο, του απευθύνεται και πρόσκληση για την υπογραφή της σύμβασης, σε προθεσμία όχι μικρότερη των δεκαπέντε (15) ημερών. Μέσα στην προθεσμία ο ανάδοχος πρέπει να προσκομίσει τις εγγυητικές επιστολές καλής εκτέλεσης και να υπογράψει τη σύμβαση. Αλλιώς κηρύσσεται έκπτωτος, χωρίς κοινοποίηση ειδικής πρόσκλησης και καταπίπτει ως ποινή εις βάρος του η εγγύηση συμμετοχής στη δημοπρασία, με απόφαση του Προϊσταμένου της Δ.Υ. (η προσκόμιση πλαστής εγγυητικής επιστολής εξομοιούται με μη προσκόμιση και έτσι νόμιμα κηρύσσεται ο ανάδοχος έκπτωτος (βλ. παρακάτω σχετικά – άρθρο 61 του Ν.3669/08 όπως ισχύει μετά τον Ν.4070/12). Ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει ένσταση εντός 10 ημερών από την κοινοποίηση της απόφασης περί εκπτώσεως. Η προθεσμία ένστασης και η άσκησή της αναστέλλουν την έκπτωση.

δ) Ο ανάδοχος κατά την υπογραφή δηλώνει την έδρα της επιχείρησής του και τη διεύθυνσή της. Κάθε κοινοποίηση εγγράφου στα πλαίσια της σύμβασης γίνεται νόμιμα στη δηλωθείσα έδρα, ακόμα κι αν μεταβάλει την διεύθυνση ο ανάδοχος χωρίς να το δηλώσει. Ακόμα πρέπει να δηλωθεί αντίκλητος που κατοικεί στην έδρα της Δ.Υ., δηλαδή πρόσωπο εξουσιοδοτημένο μόνο για να παραλαμβάνει τα έγγραφα που απευθύνονται στον ανάδοχο (ο αντίκλητος δεν έχει άλλες αρμοδιότητες νομίμου αντιπροσώπου).

2.2. Κοινοποιήσεις εγγράφων προς τον ανάδοχο - Νόμιμη εκπροσώπηση – Άρθρο 44 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Οι κοινοποιήσεις εγγράφων της υπηρεσίας προς τον ανάδοχο ή τον αντίκλητό του γίνονται με όργανο της υπηρεσίας ή με οποιοδήποτε άλλο δημόσιο όργανο ή με δικαστικό επιμελητή. Για την κοινοποίηση συντάσσεται σχετικό αποδεικτικό. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται ανάλογα οι οικείες διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Ο ανάδοχος γνωστοποιεί στη διευθύνουσα υπηρεσία τη νόμιμη εκπροσώπησή του ή τους τυχόν πληρεξούσιους.

2. Όταν πρόκειται για υπογραφή του χρονοδιαγράμματος, των επιμετρήσεων, των πρωτοκόλλων αφανών εργασιών, των πρωτοκόλλων κανονισμού τιμών μονάδος νέων εργασιών (Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε.) των ανακεφαλαιωτικών πινάκων, συμπληρωματικών συμβάσεων, των πιστοποιήσεων και της επί τόπου παρακολούθησης και διοίκησης

⁴ **ΣΤΕ 1746/2009.** Οι ειδικοί όροι που περιλαμβάνονται στη διακήρυξη της δημοπρασίας του ένδικου έργου καθώς και στην Ειδική Συγγραφή Υποχρεώσεων με τους οποίους ρυθμίζονται ειδικότερα τα της αναθεωρήσεως των συμβατικών εργασιών που θα γίνουν μετά τον συμβατικό χρόνο και μόνον λόγω υπατιότητας του εργοδότη καθώς και ο τρόπος υπολογισμού του ποσού της αναθεωρήσεως για τις εν λόγω εργασίες, κατέστησαν αναπόσπαστο τμήμα της συμβάσεως.

ΣΤΕ 1119/2006. Με την κρινόμενη αίτηση προβάλλεται ότι κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση έκρινε ότι η διάταξη του άρθρου 10 παρ. 7 του ν. 1418/1984 αποκλείει την αναθεώρηση σε έργα εκτελούμενα σύμφωνα με το σύστημα προσφοράς που περιλαμβάνει μελέτη και κατασκευή με κατ' αποκοπή εργολαβικό αντάλλαγμα (άρθρο 4 παρ. 4 περ. ε' ν. 1418/1984). Ο λόγος όμως αυτός είναι απορριπτικός, ως αβάσιμος, διότι το Διοικητικό Εφετείο εστήριξε την κρίση του περί αποκλεισμού της αναθεωρήσεως για το διάστημα της συμβατικής προθεσμίας του έργου στα προαναφερθέντα άρθρα 19 και 11 της Διακήρυξης και της Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων του έργου, αντίστοιχα, με την ανεπιφύλακτη δε συμμετοχή της στο διαγωνισμό, η αναιρεσείουσα εταιρεία απεδέχθη πλήρως τη νομιμότητα της Διακήρυξης και της Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων, με βάση τις οποίες διενεργήθηκε ο διαγωνισμός για την ανάθεση κατασκευής του ενδίκου έργου και, επομένως, δεν είναι επιτρεπτή η εκ μέρους της παρεμπόπτουσα, κατά το στάδιο της εκτελέσεως του έργου, αμφισβήτηση του κύρους των όρων των εν λόγω Διακηρύξεως και Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων (βλ. ΣΤΕ 2214/2005).

κατασκευής του έργου, ο ανάδοχος μπορεί να αντιπροσωπευθεί από τεχνικό στέλεχος της επιχείρησης ή άλλο τεχνικό που έχει τα νόμιμα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα. Ο ανωτέρω τεχνικός μπορεί να είναι ολικά ή μερικά και πληρεξούσιος ή εκπρόσωπος του αναδόχου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Το άρθρο 44 του ΚΔΕ (άρθρο 29 του Π.Δ.609/85) ορίζει ότι :

α) Οι κοινοποιήσεις στον ανάδοχο γίνονται είτε με όργανο της υπηρεσίας, είτε με οποιοδήποτε άλλο όργανο, είτε με δικαστικό επιμελητή. Για την κοινοποίηση συντάσσεται αποδεικτικό, που πρέπει να αναφέρει κάποια ελάχιστα στοιχεία, όπως τα στοιχεία του παραλαμβάνοντος, τη σχέση του με τον ανάδοχο (αν δεν είναι ο ίδιος) και την ταυτότητα του επιδιδόμενου εγγράφου⁵. Επίσης, κοινοποίηση μπορεί να γίνει και στον ορισθέντα ως *αντίκλητο* (ο ρόλος του οποίου είναι ακριβώς να παραλαμβάνει έγγραφα που απευθύνονται στον ανάδοχο).

β) Ο ανάδοχος γνωστοποιεί στη Δ.Υ. τους νόμιμους εκπροσώπους του ή τους τυχόν πληρεξούσιους του. Αν όμως πρόκειται για την υπογραφή τεχνικών στοιχείων της σύμβασης (χρονοδιάγραμμα, ΠΠΑΕ, Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε., Α.Π.Ε., Συμπληρωματικές Συμβάσεις και πιστοποιήσεις), ο υπογράφων πρέπει να είναι τεχνικό στέλεχος της επιχείρησης, ή άλλος τεχνικός (μη στέλεχος) με τα ανάλογα τεχνικά προσόντα.

γ) Αν πρόκειται για ανάδοχο Κοινοπραξία (Κ/Ξ), με την κατάρτιση και υπογραφή της σύμβασης ορίζεται κοινός εκπρόσωπος και αναπληρωτής του (για την περίπτωση απουσίας ή κωλύματος ή θανάτου ή ανικανότητας αυτού). Αντικατάστασή τους γίνεται πάλι από κοινού από τα μέλη της Κοινοπραξίας (άρθρο 35 παρ. 4 Π.Δ.609/85).

2.3. Εγγυήσεις καλής εκτέλεσης (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 35 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Για την ανάληψη της κατασκευής του έργου απαιτείται η παροχή εγγύησης καλής εκτέλεσης του έργου. Η εγγύηση κατατίθεται κατά την υπογραφή του ιδιωτικού συμφωνητικού της σύμβασης και το ύψος της ανέρχεται γενικά σε ποσοστό πέντε τοις εκατό (5%) του προϋπολογισμού της υπηρεσίας. Στον προϋπολογισμό περιλαμβάνεται το κονδύλιο των απροβλέπτων και δεν περιλαμβάνονται τα κονδύλια της αναθεώρησης και του Φ.Π.Α.. Στις περιπτώσεις ειδικών ή σημαντικών έργων ή αν ο χρόνος εκτέλεσης του έργου έχει ιδιαίτερη σημασία, η διακήρυξη μπορεί να ορίζει μεγαλύτερο ποσοστό εγγύησης, όχι όμως πέραν του δέκα τοις εκατό (10%) του προϋπολογισμού της υπηρεσίας. Σε περίπτωση απευθείας ανάθεσης ή διαγωνισμού μεταξύ περιορισμένου αριθμού επιχειρήσεων, ορίζεται ομοίως με τη σύμβαση εγγύηση μέχρι του ποσοστού του προηγούμενου εδαφίου.

2⁶. Σε κάθε διακήρυξη έργου που εφαρμόζεται η παράγραφος 1 του άρθρου 26 του παρόντος, ορίζεται υποχρεωτικά ένα όριο ποσοστού έκπτωσης, πάνω από το οποίο ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να προσκομίζει, επιπλέον της εγγύησης της προηγούμενης παραγράφου, πρόσθετη εγγύηση καλής εκτέλεσης ως ακολούθως: για τις πρώτες δέκα εκατοστιαίες μονάδες έκπτωσης μετά το ως άνω όριο, ένα τέταρτο (0,25) της εκατοστιαίας

⁵ **ΣΤΕ 745/2009.** Δεν είναι νόμιμη η κοινοποίηση (άρα δεν άρχισε να τρέχει η προθεσμία που τέθηκε με την ειδική πρόσκληση, ενόψει εκπτώσεως του αναδόχου), επειδή στο αποδεικτικό κοινοποιήσεως αυτής δεν αναφέρεται, ούτε από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτει, η σχέση του προσώπου που παρέλαβε την ειδική πρόσκληση με την ανάδοχο και η ιδιότητα του διενεργήσαντος την επίδοση.

⁶ Η παράγραφος 2 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 5 του άρθρου 59 του Ν.4146/2013 (ΦΕΚ 90/Α'18.4.2013).

μονάδας εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης. Για τις επόμενες δέκα εκατοστιαίες μονάδες έκπτωσης, μισή (0,5) εκατοστιαία μονάδα για κάθε μονάδα έκπτωσης. Τέλος, για τις επόμενες μονάδες έκπτωσης, τρία τέταρτα (0,75) μονάδα εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης έως ότου συμπληρωθεί συνολικό ποσοστό πρόσθετης εγγύησης είκοσι δύο τοις εκατό (22,00%) του προϋπολογισμού της υπηρεσίας, όπως αυτός ορίζεται πιο πάνω. Με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων μπορεί να επανακαθορίζονται οι ως άνω μονάδες έκπτωσης ή εγγύησης.

3. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, που εκδίδεται μετά από γνώμη του Συμβουλίου Δημόσιων Έργων, ορίζεται για όλα τα εκτελούμενα στη χώρα δημόσια έργα ενιαίο όριο ανά κατηγορία και είδος έργου, άνω του οποίου ισχύει υποχρεωτικά η παράγραφος 2. Μέχρι την έκδοση της απόφασης το ποσοστό αυτό ορίζεται κατά την παράγραφο 2. Σε ορισμένους νομούς που παρουσιάζουν, για διάφορους λόγους, ιδιαίτερες δυσχέρειες στην εκτέλεση των έργων και για έργα προϋπολογισμού μέχρι του ανώτατου ορίου της δεύτερης τάξης του Μ.Ε.ΕΠ., είναι δυνατός ο ορισμός, με την ίδια απόφαση, μεγαλύτερου ορίου εφαρμογής της παραγράφου 2, ανά κατηγορία και είδος έργου, για τις εργοληπτικές επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στο νομό όπου εκτελείται το έργο. Για έργα που εκτελούνται σε νησιωτικές περιοχές το παραπάνω εδάφιο εφαρμόζεται υποχρεωτικά.

4. Για τα έργα που ανήκουν στις κατηγορίες οδοποιίας, οικοδομικών, υδραυλικών, λιμενικών και πρασίνου το ανωτέρω ποσοστό έκπτωσης ορίζεται γενικά σε δώδεκα τοις εκατό (12%). Για τα έργα προϋπολογισμού μέχρι του ανωτάτου ορίου της δεύτερης τάξης του Μ.Ε.ΕΠ. που εκτελούνται σε νησιωτικές περιοχές και για τις εργοληπτικές επιχειρήσεις που έχουν έδρα στο νομό όπου οι περιοχές αυτές υπάγονται, το όριο καθορίζεται σε δεκαπέντε τοις εκατό (15%) για τις ανωτέρω κατηγορίες.

5. Αν, για λόγους που αφορούν τον κύριο του έργου, δεν είναι δυνατή η έναρξη των εργασιών μετά την υπογραφή της σύμβασης, ο ανάδοχος, πέραν της, κατά τις κείμενες διατάξεις, αποζημίωσής του για τις θετικές ζημίες μετά την υποβολή έγγραφης όχλησης, μπορεί να υποβάλει αίτηση προς τη διευθύνουσα υπηρεσία για επιστροφή της πρόσθετης εγγύησης της παραγράφου 2. Επί της αιτήσεως αποφασίζει αιτιολογημένα η προϊσταμένη αρχή, εντός μηνός από την υποβολή της, κατόπιν εισηγήσεως της διευθύνουσας υπηρεσίας. Ο ανάδοχος υποχρεούται να προσκομίσει εκ νέου την πρόσθετη εγγύηση, όταν καταστεί δυνατή η έναρξη των εργασιών στο έργο και εντός δεκαπέντε (15) ημερών από της έγγραφου σχετικής προσκλήσεως της διευθύνουσας υπηρεσίας, άλλως κηρύσσεται υποχρεωτικά έκπτωτος, εκτός αν έχει κινηθεί η διαδικασία διάλυσης από τον ανάδοχο. Κατά τα λοιπά ως προς τη διαδικασία της έκπτωσης, τις συνέπειες και τη συνέχιση και ολοκλήρωση του έργου έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του άρθρου 61 του παρόντος.

6. Για τις τυχόν συμπληρωματικές συμβάσεις που υπογράφονται στα πλαίσια της αρχικής σύμβασης, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να καταθέσει πριν την υπογραφή, συμπληρωματική εγγύηση, το ποσοστό της οποίας υπολογίζεται στο ποσό της συμπληρωματικής σύμβασης και ισούται με το γενικό ποσοστό που αναφέρεται στην παράγραφο 1, στο οποίο προστίθεται το ήμισυ του ποσοστού που ενδεχομένως προκύπτει κατά την παράγραφο 2.

7. Οι εγγυήσεις που προβλέπονται στις προηγούμενες παραγράφους, οι εγγυήσεις για τη συμμετοχή στους διαγωνισμούς, καθώς και οι εγγυήσεις για την τυχόν λαμβανόμενη προκαταβολή, παρέχονται με εγγυητικές επιστολές του Ταμείου Συντάξεων Μηχανικών Εργοληπτών Δημόσιων Έργων (Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε.), ή τραπεζών που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα ή οποιοδήποτε άλλο κράτος - μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Ε.Ο.Χ.) ή του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.), συνοδευόμενες από επίσημη μετάφρασή τους στην ελληνική γλώσσα. Μπορεί επίσης να παρέχονται και με γραμμάτιο του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων για παρακατάθεση σε αυτό του αντίστοιχου χρηματικού ποσού ή χρεογράφων που προβλέπεται η τέτοια χρήση τους και με την τιμή που προβλέπουν για αυτά οι ειδικές διατάξεις. Οι ως άνω εγγυητικές επιστολές πρέπει, προκειμένου να γίνουν αποδεκτές από την υπηρεσία, να απευθύνονται στην αρχή που διεξάγει το διαγωνισμό, ή στο φορέα κατασκευής ή στον κύριο του έργου, να αναφέρουν σαφώς τα στοιχεία της επιχείρησης υπέρ της οποίας παρέχονται, τον τίτλο του έργου, το ποσό για το οποίο παρέχεται η

εγγύηση και το χρόνο ισχύος, όπως αυτά προβλέπονται στη διακήρυξη, επιπλέον δε να περιλαμβάνουν παραίτηση του εγγυητή από το δικαίωμα διζήσεως και υπόσχεση για την απροφάσιστη καταβολή του ποσού, εντός πέντε (5) ημερών από την ημέρα λήψεως της σχετικής ειδοποίησεως.

8. Οι εγγυήσεις των προηγούμενων παραγράφων καταπίπτουν πάντοτε υπέρ του κυρίου του έργου και καλύπτουν στο σύνολό τους και χωρίς καμία διάκριση την πλήρη και πιστή εφαρμογή όλων ανεξαιρέτως των όρων της σύμβασης από τον ανάδοχο και κάθε απαίτηση του κυρίου απέναντι στον ανάδοχο που προκύπτει από την εκτέλεση ή και εξαιτίας του έργου. Η κατάπτωση γίνεται με αιτιολογημένη απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας. Η τυχόν υποβολή ενστάσεως κατά της αποφάσεως αυτής δεν αναστέλλει τη διαδικασία είσπραξης της εγγύησης.

9. Η εγγύηση καλής εκτέλεσης συμπληρώνεται με κρατήσεις που γίνονται σε κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο. Οι κρατήσεις ανέρχονται σε πέντε τοις εκατό (5%) στην πιστοποιούμενη αξία των εργασιών και σε δέκα τοις εκατό (10%) στην αξία των υλικών που περιλαμβάνονται προσωρινά στην πιστοποίηση, μέχρις ότου αυτά ενσωματωθούν στις εργασίες. Οι κρατήσεις μπορεί να αντικατασταθούν οποτεδήποτε από τον ανάδοχο, μερικά ή ολικά, με ισόποση εγγυητική επιστολή. Οι εγγυήσεις της παραγράφου αυτής περιορίζονται κατά ποσοστό πέντε τοις εκατό (5%) επί της αξίας των εργασιών που περιλαμβάνονται στις εγκεκριμένες από την υπηρεσία επιμετρήσεις. Η μείωση αποφασίζεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία, ύστερα από αίτηση του αναδόχου, συνοδευόμενη από ειδικό απολογισμό των εργασιών των οποίων έχουν εγκριθεί οι επιμετρήσεις.

10. Αν αποφασισθεί από τον κύριο ή το φορέα κατασκευής του έργου μείωση των εργασιών της σύμβασης, που συνεπάγεται και μείωση του προς καταβολή συμβατικού ποσού, η εγγύηση καλής εκτέλεσης του έργου μειώνεται αναλόγως με τη μείωση του συμβατικού ποσού. Η μείωση των εγγυήσεων αποφασίζεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία του έργου, κατόπιν αιτήσεως του αναδόχου. Με την ολοκλήρωση της εκτέλεσης και πιστοποίησης εργασιών που ανέρχονται σε ποσοστό τριάντα τοις εκατό (30%) της αρχικής ή συμπληρωματικής σύμβασης, επιστρέφεται, με αίτηση του αναδόχου και σχετική απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας, ποσοστό τριάντα τοις εκατό (30%) της τυχόν πρόσθετης εγγύησης. Εν συνεχεία κάθε φορά που αυξάνονται οι εκτελεσθείσες και πιστοποιηθείσες εργασίες κατά δέκα (10) ποσοστιαίες μονάδες, επιστρέφεται ανάλογο ποσοστό της τυχόν πρόσθετης εγγύησης, ενώ με την έκδοση της βεβαίωσης περάτωσης του έργου επιστρέφεται το σύνολό της. «Η εγγύηση της παραγράφου 1 περιορίζεται σε ποσοστό είκοσι τοις εκατό (20%) της αρχικής εγγύησης, όπως τυχόν συμπληρώθηκε κατόπιν της υπογραφής συμπληρωματικών συμβάσεων, αμέσως μετά την έγκριση του Πρωτοκόλλου Προσωρινής Παραλαβής. Το σύνολο της εγγύησης της παραγράφου 1 επιστρέφεται χωρίς καθυστέρηση, αμέσως μετά την έγκριση του Πρωτοκόλλου Οριστικής Παραλαβής και τη σύνταξη του τελικού λογαριασμού του έργου»⁷.

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) Τα θέματα των εγγυήσεων (όχι μόνο καλής εκτέλεσης, αφού οι διατάξεις των παρ. 7 και 8 αφορούν όλα τα είδη εγγυήσεων, ήτοι και τις εγγυήσεις συμμετοχής και προκαταβολής) που κατατίθενται κατά τη διαδικασία ανάθεσης και εκτέλεσης των έργων ρυθμίζονται στο άρθρο 35 του ΚΔΕ (επιπλέον στο άρθρο 24 παρ. 1 του ΚΔΕ περιέχονται ειδικές διατάξεις για την εγγύηση συμμετοχής στους διαγωνισμούς).

Στο άρθρο 35 κωδικοποιούνται οι διατάξεις του άρθρου 4 του Ν.3263/04. Οι ισχύουσες ρυθμίσεις είναι το κυριότερο όπλο της πολιτείας για να αποτρέψει τις υπερβολικές εκπτώσεις. Το άρθρο αυτό αντικατέστησε πλήρως το άρθρο 27 του Π.Δ.609/85.

⁷ Το σε εισαγωγικά τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 10 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 6 του άρθρου 59 του Ν.4146/2013 (ΦΕΚ 90/Α'18.4.2013).

β) Κατ' αρχήν, σε κάθε σύμβαση λειτουργεί η γνωστή *εγγύηση καλής εκτέλεσης* που ανέρχεται σε ποσοστό 5% της προϋπολογιζόμενης δαπάνης του έργου (χωρίς την αναθεώρηση και το ΦΠΑ), η οποία μπορεί να ορίζεται με τη διακήρυξη μέχρι και σε 10% για έργα που ανατίθενται απευθείας, ή κρίνονται ειδικά ή σημαντικά ή όταν ο χρόνος εκτέλεσης έχει ιδιαίτερη σημασία, *πρόσθετη εγγύηση*, υπολογιζόμενη επί του προϋπολογισμού της υπηρεσίας. Οι εγγυήσεις καλής εκτέλεσης ασφαλίζουν την καλή και έντεχνη εκτέλεση του έργου και κάθε απαίτηση του κυρίου σε βάρος του αναδόχου.

Πλέον όμως αυτής της εγγύησης θεσπίζεται η υποχρέωση κατάθεσης πρόσθετων εγγυήσεων, σε περίπτωση που η προσφερόμενη έκπτωση υπερβαίνει ένα συγκεκριμένο όριο το οποίο ορίζεται με την διακήρυξη του έργου. Το όριο αυτό ορίζεται με υπουργική απόφαση και (μέχρι την έκδοσή της) από την Προϊσταμένη Αρχή του διαγωνισμού και παρουσιάζεται ως εύλογο όριο κόστους των εργασιών του έργου, πέραν του οποίου ο ανάδοχος δεν αποκομίζει κέρδος από την εκτέλεσή του.

Με τη διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 59 του Ν.4146/2013 μειώθηκαν κατά το ήμισυ τα ποσοστά επί τοις εκατό της παραγράφου 2 του άρθρου 35 του ΚΔΕ, με βάση τα οποία υπολογίζεται η πρόσθετη εγγύηση καλής εκτέλεσης. Η πρόσθετη εγγύηση προστίθεται στη βασική και εξαρτάται από το τελικό ύψος της έκπτωσης του αναδόχου, υπολογίζεται δε ως ακολούθως:

Για τις πρώτες δέκα εκατοστιαίες μονάδες έκπτωσης μετά το όριο, ένα τέταρτο (0,25) της εκατοστιαίας μονάδας εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης. Για τις επόμενες δέκα εκατοστιαίες μονάδες έκπτωσης, μισή (0,5) μονάδα εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης. Τέλος, για τις επόμενες μονάδες έκπτωσης, τρία τέταρτα (0,75) μονάδα εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης. Αν λ.χ. το όριο οριστεί σε 12% και ο ανάδοχος προσφέρει έκπτωση 16% τότε πλέον της βασικής εγγύησης θα καταθέσει και 1% πρόσθετη (δηλαδή $16\% - 12\% = 4\% \times 0,25 = 1\%$). Αν προσφέρει έκπτωση 24% τότε η πρόσθετη εγγύηση ανέρχεται σε 3,5% (δηλαδή $24\% - 12\% = 12\%$, οπότε $10\% \times 0,25 = 2,5\%$ και $2\% \times 0,5 = 1\%$ άρα σύνολο 3,5%).

Συνακόλουθα και η συνολική πρόσθετη εγγύηση μπορεί να φτάσει πλέον έως ποσοστό 22% επί του προϋπολογισμού της υπηρεσίας, αντί του 35% της παραγράφου 2 του άρθρου 35 του ΚΔΕ, πάνω από το οποίο δεν αυξάνεται όσο κι αν φτάσει το ύψος της έκπτωσης του αναδόχου. Η ως άνω διάταξη εφαρμόζεται στις συμβάσεις έργων των οποίων οι διακηρύξεις δημοσιεύτηκαν μετά την 18^η.04.2013 (έναρξη ισχύος του Ν.4146/2013). Για τα έργα με μικρό προϋπολογισμό (μέχρι του ορίου της 2^{ης} τάξης του ΜΕΕΠ) που πρόκειται να εκτελεστούν σε νομούς της χώρας που τελούν σε ιδιαίτερες συνθήκες, μπορεί να καθορίζεται ιδιαίτερο όριο, ανώτερο του συνηθισμένου, για τις εργοληπτικές επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στο νομό. Το διαφορετικό (ευνοϊκό) όριο ορίζεται υποχρεωτικά για έργα εκτελούμενα σε νησιά.

γ) Οι αυξημένες εγγυήσεις εξισορροπούνται με διάφορες ρυθμίσεις υπέρ του αναδόχου, στην περίπτωση που με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου έχει μεν υπογραφεί σύμβαση αλλά δεν είναι δυνατή η άμεση έναρξη εργασιών. Για το λόγο αυτό, ο ανάδοχος μιας σύμβασης με πρόσθετη εγγύηση, μετά την υπογραφή της και εφόσον δεν είναι δυνατή η άμεση εγκατάστασή του στο έργο, μπορεί να ζητήσει την επιστροφή της πρόσθετης εγγύησης την οποία υποχρεούται να ξανακαταθέσει όταν ειδοποιηθεί σχετικά από την Δ.Υ. ότι είναι δυνατή η εγκατάσταση. Αν δεν επαναπροσκομίσει την εγγύηση κηρύσσεται έκπτωτος.

Αν πρόκειται περί σύμβασης με πρόσθετη εγγύηση κατά τα ανωτέρω, κατατίθενται αυξημένες και οι συμπληρωματικές εγγυήσεις, σε περίπτωση που υπογραφούν συμπληρωματικές συμβάσεις. Οι εγγυήσεις προσφέρονται με εγγυητικές επιστολές του ΤΣΜΕΔΕ, Τραπεζών που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα, στην Ε.Ε. ή με γραμμάτια του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων.

δ) Η εγγύηση καλής εκτέλεσης συμπληρώνεται με την εγγύηση των «δεκάτων», ήτοι «κρατήσεις που γίνονται σε κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο ... ανέρχονται σε πέντε τοις εκατό (5%) στην πιστοποιούμενη αξία των εργασιών και σε δέκα τοις εκατό (10%) στην αξία των υλικών που περιλαμβάνονται προσωρινά στην πιστοποίηση, μέχρις ότου αυτά ενσωματωθούν στις εργασίες...». Συνεπώς η εγγύηση των «δεκάτων», αποτελεί προσωρινή προσαύξηση των εγγυήσεων, που εξασφαλίζει τη δυνατότητα ικανοποίησης του εργοδότη, όταν αυτός πληρώνει πιστοποιήσεις που δεν στηρίζονται σε εγκεκριμένες επιμετρήσεις. Σημειώνεται ότι με βάση τις τελευταίες εγκυκλίους της ΓΓΔΕ σύμφωνα με τις οποίες δεν πρέπει να εγκρίνονται πιστοποιήσεις, χωρίς εγκεκριμένες επιμετρήσεις, προκύπτει ότι η διάταξη αυτή για τα δέκατα θα έπρεπε κανονικά να απαλοφθεί ή να αντικατασταθεί.

ε) Η πρόσθετη (δηλαδή πάνω από τη βασική εγγύηση του 5% ή 10%) εγγύηση απελευθερώνεται σταδιακά, μετά την ολοκλήρωση από τον ανάδοχο του 30% του συμβατικού αντικειμένου. Με τη διάταξη της παρ. 6 του άρθρου 59 του Ν.4146/2013 η βασική εγγύηση επιστρέφεται πλέον κατά ένα ποσοστό 80% (αντί του 60%) μετά την προσωρινή παραλαβή του έργου και το υπόλοιπο μετά την οριστική παραλαβή. Η σημασία της διάταξης αυτής είναι επίσης εξισοροποιητική της αυστηρότητας της πρόσθετης εγγύησης.

2.4. ΔΙΟΙΚΗΣΗ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

(Υποχρεώσεις και δικαιώματα των συμβαλλομένων μερών)

2.4.1. Διοίκηση του έργου - Επίβλεψη - Υπερημερία κυρίου του έργου (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 36 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Η παρακολούθηση, ο έλεγχος και η διοίκηση των έργων ασκούνται από την αρμόδια τεχνική υπηρεσία του φορέα κατασκευής του έργου (διευθύνουσα ή επιβλέπουσα υπηρεσία), η οποία ορίζει τους τεχνικούς υπαλλήλους που θα ασχοληθούν ειδικότερα με την επίβλεψη, προσδιορίζει τα καθήκοντά τους όταν είναι περισσότεροι από έναν, παρακολουθεί το έργο τους και γενικά προβαίνει σε κάθε νόμιμη ενέργεια και ενεργεί ό,τι απαιτείται για την καλή και έγκαιρη εκτέλεση των έργων.

2^β. Η διευθύνουσα υπηρεσία ορίζει ως επιβλέποντες και βοηθούς αυτών για το έργο ή τμήματά του ή είδη εργασιών τεχνικούς υπαλλήλους, οι οποίοι κατά προτίμηση έχουν την κατάλληλη ειδικότητα, ανάλογα με τα στελέχη που διαθέτει, τις υπηρεσιακές ανάγκες και την αξιολόγηση του έργου και του προσωπικού, καθώς και τριμελή επιτροπή τεχνικών υπαλλήλων για την παραλαβή των αφανών εργασιών και τη σύνταξη των σχετικών πρωτοκόλλων.

Οι επιβλέποντες αποτελούν τους άμεσους βοηθούς του προϊστάμενου της διευθύνουσας υπηρεσίας στην άσκηση των καθηκόντων της που σχετίζονται με το έργο, όπως αυτά ορίζονται στις επί μέρους διατάξεις του παρόντος Κώδικα. Δεν αποκλείεται η άσκηση της επίβλεψης από τον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας.

⁸ Το πρώτο εδάφιο της παρ. 2 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 186 παρ. 1 του Ν.4070/2012 (ΦΕΚ 82/Α'/10.4.2012).

3. Στα καθήκοντα των επιβλεπόντων περιλαμβάνονται η παρακολούθηση και ο έλεγχος της ποιότητας και ποσότητας των εργασιών και γενικά η τήρηση των όρων της σύμβασης από τον ανάδοχο. Οι βοηθοί των επιβλεπόντων ασκούν τα καθήκοντα που τους ανατίθενται και έχουν ανάλογες ευθύνες.

4. Στην περίπτωση κατασκευής έργου με ανάθεση σε ανάδοχο η επίβλεψη αποσκοπεί στην πιστή εκπλήρωση από τον ανάδοχο των όρων της σύμβασης και στην κατασκευή του έργου σύμφωνα με τους κανόνες της τέχνης, ώστε να ανταποκρίνεται στον προορισμό του. Στην περίπτωση κατασκευής έργου με αυτεπιστασία, η επίβλεψη οργανώνει και διευθύνει τα μέσα που έχει στη διάθεσή της κατά τον οικονομοτεχνικά προσφορότερο τρόπο, για να επιτύχει την κατασκευή του έργου σύμφωνα με τις προδιαγραφές και τους κανόνες της τέχνης, ώστε να ανταποκρίνεται στον προορισμό του.

5. Η υποχρέωση της επίβλεψης να προβαίνει σε κάθε ενέργεια για την πιστή εκπλήρωση των όρων της σύμβασης από τον ανάδοχο, δεν μειώνει σε καμιά περίπτωση τις ευθύνες του αναδόχου, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις και τη σύμβαση.

6. Η επίβλεψη μπορεί να ασκηθεί εκτός από τον τόπο των έργων και σε όλους τους χώρους που κατασκευάζονται τμήματα του έργου.

7. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων καθορίζονται κατηγορίες μεγάλων ή ειδικών έργων, στην ομάδα επίβλεψης των οποίων μετέχει απαραίτητα και ο μελετητής του έργου. Με την ίδια απόφαση ρυθμίζεται κάθε σχετική λεπτομέρεια, ιδίως ο τρόπος καθορισμού της τυχόν αμοιβής του και η διαδικασία ανάθεσης των σχετικών υπηρεσιών.

8. Η διευθύνουσα υπηρεσία κατά τη διάρκεια της κατασκευής του έργου συντάσσει και στέλνει στην προϊστάμενη αρχή κάθε δίμηνο συνοπτικές εκθέσεις για την πορεία του έργου και τα σημαντικά προβλήματα που σχετίζονται με την κατασκευή του.

9. Σε περιπτώσεις μεγάλων ή ειδικών ή σημαντικών έργων η επίβλεψη μπορεί να γίνει με κλιμάκιο της διευθύνουσας υπηρεσίας, που έχει επικεφαλής τεχνικό κατηγορίας ΠΕ και τον απαιτούμενο αριθμό βοηθών και άλλου τεχνικού και διοικητικού προσωπικού. Το κλιμάκιο επίβλεψης μπορεί να εγκατασταθεί στην έδρα της διευθύνουσας υπηρεσίας ή με απόφαση Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων στον τόπο των έργων.

10. Όταν παρίσταται ανάγκη διαπίστωσης πραγματικών περιστατικών, η αρμόδια υπηρεσία μπορεί να προβαίνει σε αυτοψία που ενεργείται από κατάλληλο τεχνικό υπάλληλο ή επιτροπή από τεχνικούς υπαλλήλους που συντάσσουν σχετική έκθεση. Όταν γίνονται τέτοιες αυτοψίες καλείται να παραστεί και ο ανάδοχος, αν συντρέχει περίπτωση.

11. Αν ο κύριος του έργου καταστεί υπερήμερος ως προς την εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεών του, ο ανάδοχος δικαιούται να ζητήσει αποζημίωση μόνο για τις θετικές του ζημιές που προκαλούνται μετά την επίδοση από αυτόν σχετικής έγγραφης όχλησης. Σε περίπτωση υπερημερίας από καθυστέρηση πληρωμής οι θετικές ζημιές οφείλονται κατά το μέτρο που υπερβαίνουν τον τόκο υπερημερίας.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) Για τον τρόπο και τις διαδικασίες της οργάνωσης της επίβλεψης και εν γένει διοίκησης του έργου, ορίζει το άρθρο 36 του ΚΔΕ (προηγούμενως άρθρο 6 Ν.1418/84 και άρθρο 28 του Π.Δ.609/85). Οι διατάξεις αυτές έχουν υποστεί αλλεπάλληλες τροποποιήσεις, δείγμα της αγωνίας του νομοθέτη να οργανώσει με αποτελεσματικό τρόπο τη διοίκηση του έργου.

Ο επιβλέπων ή οι επιβλέποντες είναι κατά κανόνα τεχνικοί υπάλληλοι της υπηρεσίας. Ως επιβλέποντες ορίζονται, κατ' προτίμηση, υπάλληλοι με την κατάλληλη ειδικότητα. Ειδικά για την παραλαβή και τον έλεγχο της πιστοποίησης των υλικών καθώς και τον χαρακτηρισμό των εδαφών ορίζονται επιτροπές από δύο ή περισσότερους τεχνικούς υπαλλήλους της Δ.Υ., ενώ για την παραλαβή των αφανών εργασιών και τη σύνταξη των πρωτοκόλλων ορίζονται τριμελείς επιτροπές (άρθρο 186 παρ. 1 του

N.4070/2012).

Προβλέπεται για πρώτη φορά στον νόμο η σύσταση τριμελούς επιτροπής τεχνικών υπαλλήλων για την παραλαβή των αφανών εργασιών. Η παραλαβή των αφανών εργασιών γίνεται από κοινού από τον ανάδοχο και την τριμελή αυτή επιτροπή, κατόπιν πρόσκλησης της τελευταίας από τον ανάδοχο. Συντάσσεται πρωτόκολλο (Π.Π.Α.Ε.), που υπογράφεται από τον ανάδοχο, τον επιβλέποντα και τα μέλη της τριμελούς επιτροπής. Η υπογραφή του πρωτοκόλλου αποτελεί προϋπόθεση για την πληρωμή των αφανών εργασιών. Υπό την έννοια αυτή θα πρέπει να θεωρείται ότι το Π.Π.Α.Ε. υπό τις νέες διατάξεις είναι ανεξάρτητο της αναλυτικής επιμέτρησης και έχει χαρακτήρα εκτελεστής διοικητικής πράξης (κάτι το οποίο δεν γινόταν αποδεκτό από τα δικαστήρια υπό το προηγούμενο καθεστώς). Ωστόσο, ο νόμος δεν ορίζει ρητώς αν δύναται να επανελεγχθεί το Π.Π.Α.Ε. κατά την προσωρινή παραλαβή (εφόσον, φυσικά, αυτό είναι τεχνικά εφικτό). Η δυνατότητα επανελέγχου των Π.Π.Α.Ε. από την επιτροπή προσωρινής παραλαβής (ακόμη και στις ελάχιστες εκείνες περιπτώσεις που κάτι τέτοιο θα ήταν τεχνικά εφικτό), δεν μπορεί να θεωρηθεί επιτρεπτή.

Η σχετική διάταξη τέθηκε ως τροποποίηση του Ν.3669/2008 και η εφαρμογή της αρχίζει άμεσα μετά την δημοσίευση του νόμου (10.04.2012), άρα εφαρμόζεται και στα έργα που βρίσκονται σε εξέλιξη, οπότε θα πρέπει άμεσα η Δ.Υ. να ορίσει επιτροπές Π.Α.Ε. που θα παραλαμβάνουν εφεξής τις εργασίες αυτές.

β) Η επίβλεψη αποσκοπεί στην πιστή εκπλήρωση των όρων της σύμβασης και την έντεχνη κατασκευή του έργου. Η επίβλεψη επεκτείνεται σε όλους τους αναγκαίους χώρους όπου μπορεί να κατασκευάζονται τμήματα του έργου και ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να επιτρέπει την ελεύθερη πρόσβαση. Ακόμα, μετά από ειδοποίηση, ο εργοταξίαρχος του αναδόχου συνοδεύει τους επιβλέποντες στην επιθεώρηση.

Ο ανάδοχος διευθύνει το έργο με τεχνικά στελέχη αποδεκτά από την υπηρεσία. Για την οργάνωση της διεύθυνσης των έργων από την πλευρά του αναδόχου έχει λόγο και ο κύριος του έργου. Έτσι για μεγάλα σημαντικά έργα πρέπει να ορίζεται συγκεκριμένος αριθμός στελεχών, που η παρουσία του στο έργο ελέγχεται από τον κύριο, με συγκεκριμένα προσόντα (άρθρο 6 παρ. 6 του Ν.1418/84).

γ) Στην παρ. 10 του άρθρου 36 του ΚΔΕ που αφορά στη *διαπίστωση πραγματικών περιστατικών*, κωδικοποιείται η παρ. 2 του άρθρου 59 Π.Δ.609/85. Σύμφωνα με τη ρύθμιση αυτή, μπορεί να διενεργούνται αυτοψίες από μεμονωμένους τεχνικούς υπαλλήλους, ή από επιτροπές που συγκροτούνται από την αρμόδια υπηρεσία. Πρόκειται για μια διάταξη, στην οποία δεν ορίζεται ποια είναι η σχέση της αυτοψίας αυτής, καθώς κι οι συνέπειες της τεχνικής έκθεσης που συντάσσεται, με τις λοιπές διατάξεις του δικαίου των δημοσίων έργων, για παράδειγμα αν με τις τεχνικές αυτές εκθέσεις μπορούν να ανατραπούν καταστάσεις παγιωμένες συγκεκριμένα λ.χ. να αμφισβητηθούν τα δεδομένα εγκεκριμένης, ρητά ή σιωπηρά, επιμέτρησης και συγκεκριμένες εργασίες που έχουν περιληφθεί σ'αυτή, ή τα κονδύλια εγκεκριμένης πιστοποίησης. Με δεδομένες τις ρυθμίσεις του Ν.4070/2012 και τις αλλαγές που επέφεραν στα άρθρα περί επιμετρήσεων και πιστοποιήσεων (βλ. παρακάτω σχετικά – άρθρα 52 και 53 του ΚΔΕ) η Επιτροπή αυτή μπορεί να παίξει σημαντικότατο ρόλο στον έλεγχο της διοίκησης του έργου από τη Διευθύνουσα Υπηρεσία καθώς και στην επιστροφή εργολαβικού ανταλλάγματος που πληρώθηκε ή διεκδικεί ο ανάδοχος χωρίς να το δικαιούται.

δ) Στην παρ. 11 του άρθρου 36 του ΚΔΕ που αφορά στην *υπερημερία του εργοδότη*, κωδικοποιείται η παρ. 2 του άρθρου 7 του Ν.1418/84, η οποία δημιουργεί συχνά τριβές στις σχέσεις εργοδότη – αναδόχου και διαφωνίες του αναδόχου που οδηγούνται στη δικαιοσύνη προς επίλυση. Η διάταξη ορίζει, ως γενική υποχρέωση του εργοδότη, να εκτελεί τις συμβατικές του υποχρεώσεις έγκαιρα και να μην περιέρχεται σε υπερημερία, να μην καθυστερεί δηλαδή την εκτέλεση των υποχρεώσεών του. Συχνότερες αιτίες υπερημερίας του εργοδότη, που γεννούν οικονομικές διαφορές με τον ανάδοχο, αποτελούν οι καθυστερήσεις στην απόδοση ελεύθερου του χώρου όπου θα εκτελεσθεί το έργο, λόγω της μη έγκαιρης συντέλεσης των απαλλοτριώσεων, ή καθυστερήσεις στις πληρωμές του αναδόχου, ή καθυστερήσεις στην παράδοση των αναγκαίων μελετών στον ανάδοχο, εφόσον απαιτούνται.

Συνέπεια της περιέλευσης του εργοδότη σε υπερημερία είναι η υποχρέωση καταβολής στον ανάδοχο αποζημίωσης, για τις θετικές ζημιές που υφίσταται εκ του λόγου αυτού, η οποία αποζημίωση περιορίζεται όμως χρονικά μόνο στις ζημιές που υπέστη ο ανάδοχος από την *επίδοση γραπτής όχλησης στον εργοδότη και εφεξής*⁹. Η όχληση πρέπει να είναι έγγραφη, να αναφέρει σαφώς λόγους ή αιτήματα και να απευθύνεται προς τη Διευθύνουσα Υπηρεσία ή την Προϊσταμένη Αρχή.

Θετική ζημιά αποτελεί (σύμφωνα με το άρθρο 298 του Αστικού Κώδικα) η μείωση της υπάρχουσας περιουσίας του αναδόχου (συνήθεις θετικές ζημιές αποτελούν οι δαπάνες του αναδόχου για καταβολή μισθωμάτων μηχανικού εξοπλισμού, αμοιβών προσωπικού, προμήθειες εγγυητικών επιστολών κ.λ.π., που αντιστοιχούν στο χρονικό διάστημα που δεν μπορεί να εκτελέσει έργο λόγω της υπερημερίας του εργοδότη). Για να υπάρξει απόδειξη περί της αιτίας και του ύψους της ζημιάς, καλό είναι να καταγράφονται στο ημερολόγιο του έργου τα γεγονότα και οι καταστάσεις που αποτελούν την αιτία της ζημιάς, όπως π.χ. το προσωπικό και τα μηχανήματα που βρίσκονται στον τόπο του έργου χωρίς να απασχολούνται πλήρως ή εν μέρει.

⁹ **ΣτΕ 651/2006.** Η όχληση που υποβάλλεται από τον ανάδοχο, κατά το άρθρο 7 παρ. 2 του ν. 1418/1984, δεν απαιτείται να είναι ειδική, δηλαδή αρκεί με αυτήν να προσδιορίζονται συγκεκριμένα το ζημιογόνο γεγονός και η ζημιά, χωρίς να είναι απαραίτητη η αναφορά όλων των επιμέρους στοιχείων που τα εξειδικεύουν...

ΣτΕ 106/2011. Δεν οφείλεται αποζημίωση στον ανάδοχο, λόγω υπερημερίας του κυρίου του έργου, παρά μόνον μετά την επίδοση σε αυτόν της κατά τα ανωτέρω έγγραφης οχλήσεως. Η όχληση δεν απαιτείται μόνον να είναι ειδική (ΣτΕ 651/2006), για τη θεμελίωση όμως του δικαιώματος αποζημιώσεως του αναδόχου λόγω υπερημερίας του κυρίου του έργου, πρέπει να αναφέρονται τουλάχιστον αφενός τα συνιστώντα την υπερημερία του κυρίου του έργου πραγματικά περιστατικά και αφετέρου οι θετικές ζημιές που προκαλούνται στον ανάδοχο από τα περιστατικά αυτά, για τις οποίες θα ζητηθεί στο μέλλον αποζημίωση, κατ' εφαρμογή της διατάξεως αυτής (ΣτΕ 163/2007).

ΣτΕ 1814/2010. Η έγγραφη όχληση, ως εκ της φύσεως και του κατά νόμον περιεχομένου της, πρέπει να επιδίδεται στον κύριο του έργου μετά την έναρξη της υπερημερίας αυτού, άλλως είναι πρόωγη και δεν επιφέρει τα έννομα αποτελέσματά της.

ΣτΕ 1054/2009. Έγγραφο του αναδόχου, με το οποίο είχε ενημερώσει την Διευθύνουσα Υπηρεσία ότι δικαιούται αποζημιώσεως συγκεκριμένου ύψους από την ημερομηνία ενημερώσεως μέχρι την ημερομηνία επαναλήψεως των εργασιών πρέπει να θεωρηθεί ως όχληση.

ΔΕφΛάρισας 113/89. Η έγγραφη στο ημερολόγιο του έργου δεν αποτελεί όχληση.

2.4.2. Πειθαρχικές ευθύνες διοικητικών οργάνων – Άρθρο 40 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Η υπαίτια παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας από όργανα του φορέα κατασκευής του έργου αποτελεί πειθαρχική παράβαση.

2. Ιδίως αποτελούν πειθαρχικές παραβάσεις:

α) Για τους επιβλέποντες το έργο: η υπαίτια καθυστέρηση στην ενημέρωση του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας για την εκ μέρους του αναδόχου παραβίαση του χρονοδιαγράμματος κατασκευής ή την κατασκευή ελαττωματικών εργασιών ή την ενσωμάτωση ελαττωματικών υλικών ή την παράλειψη τήρησης των νόμιμων μέτρων ασφάλειας ή προστασίας του περιβάλλοντος.

β) Για τον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας: η παράλειψη κίνησης και διεκπεραίωσης της διαδικασίας έκπτωσης του αναδόχου παρά τη συνδρομή των αναγκαίων προϋποθέσεων, η παράλειψη έγκαιρης έγκρισης των επιμετρήσεων και των λογαριασμών του έργου και η χορήγηση εντολών για εκτέλεση εργασιών οι οποίες δεν προβλέπονται από την αρχική ή εγκεκριμένη συμπληρωματική σύμβαση, ούτε άλλως πως είναι επιτρεπτή η εκτέλεσή τους κατά τις κείμενες διατάξεις.

γ) Για τον προϊστάμενο και τα όργανα της προϊσταμένης αρχής: η παράλειψη έγκαιρης έγκρισης των Ανακεφαλαιωτικών Πινάκων και των Πρωτοκόλλων προσωρινής και οριστικής παραλαβής, η χορήγηση παράτασης προθεσμίας χωρίς να υφίστανται οι νόμιμες προϋποθέσεις και η παράλειψη έκδοσης απόφασης σε ένσταση του αναδόχου κατά απόφασης κήρυξης έκπτωσης, εντός της δέμηνης προθεσμίας της παραγράφου 8 του άρθρου 62 του παρόντος.

3. Για τις παραβάσεις των προηγούμενων παραγράφων ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή το αρμόδιο όργανο των άλλων φορέων που εκτελούν δημόσια έργα είτε επιβάλλει εις βάρος των υπαιτίων, ανάλογα με τη βαρύτητά τους, την πειθαρχική ποινή του προστίμου μέχρι ποσού αντίστοιχου του μισθού των έξι (6) μηνών είτε τους παραπέμπει στο οικείο πειθαρχικό όργανο για την επιβολή των κατά τις κείμενες διατάξεις προβλεπόμενων πειθαρχικών ποινών.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Για μεγάλα ή ειδικά ή σημαντικά έργα μπορεί η επίβλεψη να γίνεται από κλιμάκιο της Δ.Υ. Η παράλειψη των οργάνων του φορέα κατασκευής του έργου (Π.Α. και Δ.Υ.), όταν έχει χαρακτήρα υπαίτιας παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας, δηλαδή παράλειψη της υποχρέωσης να ενεργήσουν μέσα σε ορισμένη προθεσμία αλλιώς επέρχεται αυτοδικαίως έννομο αποτέλεσμα υπέρ του αναδόχου, συνιστά πειθαρχικό αδίκημα.

Με το άρθρο 40 του ΚΔΕ (άρθρο 9 του Ν.3263/04) ορίζονται συγκεκριμένα πειθαρχικά αδικήματα των οργάνων που εμπλέκονται στην παραγωγή των έργων, δηλαδή των επιβλεπόντων, του Προϊσταμένου της Δ.Υ., των οργάνων και του Προϊσταμένου της Π.Α. Για τα αδικήματα αυτά ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ ή το αρμόδιο όργανο των άλλων φορέων που εκτελούν δημόσια έργα, είτε επιβάλλει εις βάρος των υπαιτίων, ανάλογα με τη βαρύτητά τους, την πειθαρχική ποινή του προστίμου μέχρι ποσού αντίστοιχου του μισθού των έξι μηνών, είτε τους παραπέμπει στο οικείο πειθαρχικό όργανο για την επιβολή των, κατά τις κείμενες διατάξεις προβλεπόμενων κατά περίπτωση πειθαρχικών ποινών.

2.4.3. Γενικές υποχρεώσεις του αναδόχου - Διεύθυνση έργου από την πλευρά του αναδόχου – Άρθρα 37 και 38 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

Άρθρο 37 του ΚΔΕ

«1. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να κατασκευάσει το έργο κατά τους όρους της σύμβασης και τις σύμφωνες προς αυτή και το νόμο έγγραφες εντολές του φορέα κατασκευής του έργου.

2. Ο ανάδοχος έχει την υποχρέωση να τηρεί με ακρίβεια τη διάταξη και τις διαστάσεις των διαφόρων μερών του έργου, όπως προκύπτουν από τα εγκεκριμένα σχέδια ή άλλα στοιχεία της μελέτης.

3. Οι έγγραφες εντολές που δίνονται από το αρμόδιο όργανο για συμπλήρωση ή τροποποίηση των στοιχείων της μελέτης, σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 3 του άρθρου 57 του παρόντος, καθώς και η εκτέλεση των εγκεκριμένων συμπληρωματικών εργασιών, είναι υποχρεωτική για τον ανάδοχο. Ο ανάδοχος δεν δικαιούται να λάβει αποζημίωση ή αύξηση τιμών για μεταβολές στα έργα που έγιναν χωρίς έγγραφη διαταγή, έστω και αν αυτές βελτιώνουν το έργο. Αν η χωρίς έγκριση μεταβολή επιφέρει μείωση ποσοτήτων ή διαστάσεων, καταβάλλεται μόνο η αξία των ποσοτήτων των εργασιών που έχουν πράγματι εκτελεσθεί χωρίς να αποκλείεται εφαρμογή των διατάξεων για κακοτεχνία.

4. Σε επείγουσες περιπτώσεις η διαταγή για τροποποιήσεις ή συμπληρώσεις δίνεται προφορικά στον τόπο των έργων και καταχωρείται στο ημερολόγιο. Αν τη διαταγή αυτή δίνει ο επιβλέπων, οφείλει να ενημερώσει αμέσως εγγράφως τη διευθύνουσα υπηρεσία, για την έκδοση κανονικής διαταγής. Αν η διαταγή αυτή διαφοροποιεί μερικά ή ολικά τις εντολές του επιβλέποντα, ο ανάδοχος αποζημιώνεται για τις εργασίες που έχει εκτελέσει σύμφωνα με την εντολή της επίβλεψης μέχρι τη λήψη της εντολής της διευθύνουσας υπηρεσίας.

5. Αν δεν ορίζεται διαφορετικά στη σύμβαση, ο ανάδοχος υποχρεούται να διαθέσει για το έργο όλο το απαιτούμενο προσωπικό, υλικά, μηχανήματα, οχήματα, αποθηκευτικούς χώρους, εργαλεία και οποιαδήποτε άλλα μέσα. Ο ανάδοχος σε κάθε περίπτωση βαρύνεται με όλες τις απαιτούμενες δαπάνες για την ολοκλήρωση του έργου, όπως είναι οι δαπάνες των μισθών και ημερομισθίων του προσωπικού, οι δαπάνες όλων των εργοδοτικών επιβαρύνσεων, οι δαπάνες για τη μετακίνηση του προσωπικού του, οι δαπάνες των υλικών και της μεταφοράς, διαλογής, φύλαξης, φθοράς τους κ.λπ., οι δαπάνες λειτουργίας, συντήρησης, απόσβεσης, μίσθωσης μηχανημάτων και οχημάτων, οι φόροι, τέλη, δασμοί, ασφαλιστικές κρατήσεις ή επιβαρύνσεις, οι δαπάνες εφαρμογής των σχεδίων κατασκευής των σταθερών σημείων, καταμετρήσεων, δοκιμών, προσπελάσεων προς το έργο και στις θέσεις για τη λήψη υλικών, σύστασης και διάλυσης εργοταξίων, οι δαπάνες αποζημιώσεων ζημιών στο προσωπικό του, στον κύριο του έργου ή σε οποιονδήποτε τρίτο και γενικά κάθε είδους δαπάνη απαραίτητη για την καλή και έντεχνη εκτέλεση του έργου.

6. Οι φόροι, τέλη, δασμοί, κρατήσεις και οποιεσδήποτε άλλες νόμιμες επιβαρύνσεις βαρύνουν τον ανάδοχο, όπως ισχύουν κατά το χρόνο που δημιουργείται η υποχρέωση καταβολής τους. Κατ' εξαίρεση άλλοι φόροι του Δημοσίου που βαρύνουν άμεσα το εργολαβικό αντάλλαγμα, βαρύνουν τον ανάδοχο μόνο στο μέτρο που ίσχυαν κατά το χρόνο υποβολής της προσφοράς. Τυχόν μεταγενέστερες αυξομειώσεις, αυξομειώνουν αντίστοιχα το οφειλόμενο εργολαβικό αντάλλαγμα. Τα δύο προηγούμενα εδάφια δεν ισχύουν για το φόρο εισοδήματος ή τις τυχόν παρακρατήσεις έναντι του φόρου αυτού.

7. Ο ανάδοχος έχει την υποχρέωση για την τήρηση των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας, των διατάξεων και κανονισμών για την πρόληψη ατυχημάτων στο προσωπικό του, ή στο προσωπικό του φορέα του έργου, ή σε οποιονδήποτε τρίτο και για τη λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος. Σχετικά με τη λήψη μέτρων ασφαλείας είναι υποχρεωμένος να εκπονεί με ευθύνη του κάθε σχετική μελέτη (στατική ικριωμάτων, μελέτη προσωρινής σήμανσης έργων κ.λπ.) και να λαμβάνει όλα τα σχετικά μέτρα.

8. Ανεξάρτητα από την υποχρέωση του αναδόχου να διαθέτει όλο το προσωπικό που απαιτείται για τη διεύθυνση της κατασκευής και την κατασκευή του έργου, η σύμβαση μπορεί να ορίζει κατ' εκτίμηση τον αριθμό τεχνικού προσωπικού κατά ειδικότητα και

βαθμίδα εκπαίδευσης, που πρέπει να διαθέτει ο ανάδοχος κατά την εκτέλεση της σύμβασής του. Ο αριθμός αυτός προσαρμόζεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του έργου με βάση το χρονοδιάγραμμα κατασκευής του. Ο ανάδοχος οφείλει να λαμβάνει μέτρα προστασίας σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία στο Σχέδιο Ασφάλειας και Υγείας (ΣΑΥ), όπως αυτό ρυθμίζεται με τις αποφάσεις του Υφυπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ΔΙΠΑΔ/οικ.177/ 2.3.2001 (ΦΕΚ 266 Β'), ΔΕΕΠΠ/85/ 14.5.2001 (ΦΕΚ 686 Β') και ΔΙΠΑΔ/οικ889/ 27.11.2002 (ΦΕΚ 16 Β'), στο χρονοδιάγραμμα των εργασιών, καθώς και τις ενδεχόμενες τροποποιήσεις ή άλλες αναγκαίες αναπροσαρμογές των μελετών κατά τη φάση της μελέτης και της κατασκευής του έργου. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί πάντα να διατάσσει την απομάκρυνση του προσωπικού που κρίνεται δικαιολογημένα ακατάλληλο ή την ενίσχυση των συνεργείων του αναδόχου.

9. Αν ο ανάδοχος καθυστερεί τις πληρωμές των αποδοχών του προσωπικού που χρησιμοποιεί στο έργο, η διευθύνουσα υπηρεσία μετά από γραπτή όχληση των ενδιαφερομένων, καλεί τον ανάδοχο να εξοφλήσει τους δικαιούχους μέσα σε δεκαπέντε (15) ημέρες. Αν ο ανάδοχος δεν εξοφλήσει τους δικαιούχους, τότε η διευθύνουσα υπηρεσία συντάσσει καταστάσεις πληρωμής των οφειλομένων και πληρώνει απευθείας τους δικαιούχους από τις πιστώσεις του έργου, για λογαριασμό του αναδόχου και έναντι του λαβείν του. Σε εφαρμογή της παραγράφου αυτής μπορεί να πληρωθούν οι αποδοχές μέχρι τριών (3) το πολύ μηνών πριν από την όχληση των ενδιαφερομένων.

10. Ο ανάδοχος έχει όλη την ευθύνη για την ανεύρεση και χρησιμοποίηση πηγών αδρανών υλικών ή άλλων υλικών, που δεν προέρχονται από το εμπόριο, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από τη σύμβαση. Οι πηγές αυτές πριν από τη χρησιμοποίησή τους πρέπει να εγκριθούν από τη διευθύνουσα υπηρεσία, που μπορεί να απαγορεύσει τη χρήση ακατάλληλων ή απρόσφορων για τα έργα πηγών. Αν διαπιστωθεί ότι ο ανάδοχος εμπορεύεται τα εξορυσσόμενα για την εκτέλεση του έργου αδρανή υλικά κηρύσσεται έκπτωτος με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Με την ίδια απόφαση μπορεί να επιβληθεί πρόστιμο μέχρι εβδομήντα τέσσερις χιλιάδες (74.000) ευρώ, το οποίο εισπράττεται υπέρ του Ταμείου Εθνικής Οδοποιίας (Τ.Ε.Ο. Α.Ε.), σύμφωνα με τις διατάξεις περί εισπράξεως δημοσίων εσόδων.

11. Τα υλικά που συναντώνται κατά την κατασκευή του έργου ή προέρχονται από καθαίρεση παλιών έργων, ανήκουν στον κύριο του έργου. Ο ανάδοχος αποζημιώνεται για τις δαπάνες εξαγωγής ή διαφύλαξης τους, αν η σύμβαση δεν ορίζει διαφορετικά και οφείλει να παίρνει τα κατάλληλα μέτρα, για να αποτραπεί ή να είναι όσο το δυνατόν μικρότερη η βλάβη των υλικών κατά την εξαγωγή τους. Χρησιμοποίηση των υλικών από τον ανάδοχο γίνεται μετά από διαταγή της υπηρεσίας και αφού συνταχθεί σχετικό πρωτόκολλο μεταξύ του επιβλέποντος και του αναδόχου.

12. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να ειδοποιήσει αμέσως τη διευθύνουσα υπηρεσία αν τυχόν κατά την κατασκευή των έργων βρεθούν αρχαιότητες ή οποιαδήποτε έργα τέχνης. Οι διατάξεις για τις αρχαιότητες εφαρμόζονται και στην περίπτωση αυτή. Για την καθυστέρηση των έργων ή τυχόν διακοπή τους από αυτή την αιτία, έχουν εφαρμογή οι σχετικές διατάξεις του παρόντος κώδικα.

13. Ο ανάδοχος έχει την υποχρέωση να μην παρεμποδίζει την εκτέλεση οποιωνδήποτε άλλων έργων ή εργασιών φορέα του δημόσιου τομέα, που είναι δυνατόν να επηρεάζονται από τις εργασίες της εργολαβίας του, να προστατεύει τις υπάρχουσες κατασκευές και εκμεταλλεύσεις από κάθε βλάβη ή διακοπή λειτουργίας τους και χωρίς μείωση της ευθύνης του να αποκαθιστά ή να συμβάλει στην άμεση αποκατάσταση των τυχόν βλαβών ή διακοπών.

14. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εξασφαλίσει την απρόσκοπτη άσκηση της επίβλεψης στα εργοστάσια που τυχόν κατασκευάζονται τμήματα του έργου και γενικά σε όλους τους χώρους που κρίνει απαραίτητο η διευθύνουσα υπηρεσία. Ο διευθύνων από μέρους της αναδόχου επιχείρησης τα έργα υποχρεούται, μετά από ειδοποίηση της υπηρεσίας, να συνοδεύει τους υπαλλήλους που επιβλέπουν, διευθύνουν ή επιθεωρούν τα έργα, κατά τις μεταβάσεις για επίβλεψη, έλεγχο ή επιθεώρηση στον τόπο των έργων ή στους άλλους τόπους παραγωγής.»

Άρθρο 38 του ΚΔΕ

«Η διεύθυνση των έργων από την πλευρά του αναδόχου στους τόπους κατασκευής τους γίνεται από τεχνικούς που έχουν τα κατάλληλα προσόντα και είναι αποδεκτοί από την Υπηρεσία. Η επί τόπου των έργων παρουσία τεχνικού στελέχους ή τεχνικού υπαλλήλου της εργοληπτικής επιχείρησης είναι υποχρεωτική και ανάλογη με τη φύση και το μέγεθος του κατασκευαζόμενου έργου. Προκειμένου για έργα προϋπολογισμού πάνω από τρία εκατομμύρια (3.000.000,00) ευρώ, η αναλογία αυτή καθορίζεται τουλάχιστον σε τρεις (3) τεχνικούς ανάλογων προσόντων και πείρας, από τους οποίους ένας (1) πρέπει να είναι διπλωματούχος ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος (Α.Ε.Ι.) και ένας (1) πτυχιούχος τεχνολογικού εκπαιδευτικού ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.). Η ελάχιστη τεχνική στελέχωση του εργοταξίου σε κάθε έργο μπορεί πάντα να αλλάζει με απόφαση του κυρίου ή του φορέα κατασκευής του έργου, εφόσον προβλέπεται στη διακήρυξη. Για το προσωπικό που αποτελεί την ελάχιστη στελέχωση, απαιτείται προσκόμιση στη διευθύνουσα υπηρεσία βεβαίωσης του οικείου ασφαλιστικού φορέα, στην οποία θα αναγράφεται και ο χρόνος ασφάλισης των εργαζομένων. Η παράβαση των διατάξεων του άρθρου αυτού αποτελεί πειθαρχικό αδίκημα για την εργοληπτική επιχείρηση, τα στελέχη και τους υπαλλήλους της, καθώς και για τους υπαλλήλους της διευθύνουσας υπηρεσίας. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων μπορεί να αναπροσαρμόζεται ο αριθμός των τεχνικών επί τόπου των έργων, ανάλογα με τον προϋπολογισμό και τη φύση του εκτελούμενου έργου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) Στο άρθρο 37 του ΚΔΕ κωδικοποιούνται οι διατάξεις των παρ. 1 του άρθρου 7 και 2 παρ. 6 του Ν.1418/1984, του άρθρου 34 και της παρ. 4 του άρθρου 28 του Π.Δ.609/1985 και τέλος της απόφασης του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ ΔΙΠΑΔ/οικ889/27.11.2002.

Η σημαντικότερη υποχρέωση του αναδόχου είναι να κατασκευάζει το έργο σύμφωνα με τις υποχρεώσεις του, όπως καταγράφονται στα συμβατικά τεύχη και στη μελέτη του έργου, με τα σχέδια και τις διαστάσεις του. Έχει επίσης υποχρέωση να συμμορφώνεται προς τις έγγραφες εντολές του εργοδότη, εφόσον αυτές είναι σύμφωνες με το νόμο και τη σύμβαση, άρα δεν έχει υποχρέωση να υπακούει στις εντολές που κρίνει παράνομες και αντισυμβατικές. Αν ο ανάδοχος παραβιάζει τις υποχρεώσεις του αυτές, προκύπτουν ποικίλες συνέπειες, όπως π.χ. η μη καταβολή της επιπλέον δαπάνης στην οποία υποβάλλεται παρεκκλίνοντας από τις συμβατικές του προβλέψεις (κατασκευάζοντας λ.χ. το έργο με μεγαλύτερες διαστάσεις, ή με ακριβότερα από τα συμβατικά υλικά), η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 60 του ΚΔΕ για ελαττώματα του έργου, ενώ σε ακραίες περιπτώσεις, όπως επί επανειλημμένης δυστροπίας περί της τήρησης των συμβατικών του υποχρεώσεων μπορεί να κηρυχθεί έκπτωτος (άρθρο 61 του ΚΔΕ).

Για να παρεκκλίνει νόμιμα ο ανάδοχος από τους όρους της σύμβασης¹⁰ πρέπει να έχει λάβει γραπτή εντολή της Διευθύνουσας Υπηρεσίας, ή ακόμα και προφορική επί τόπου του έργου, αρκεί να συντρέχει επείγουσα περίπτωση και να καταχωρηθεί (η εντολή) στο ημερολόγιο του έργου. Περαιτέρω την εντολή που έχει χορηγήσει ο

¹⁰ **ΣΤΕ 1976/2000.** Το άρθρο 22 του π.δ. 475/76 που προβλέπει ότι ο ανάδοχος δεν πρέπει να αποκλίνει από την εγκεκριμένη μελέτη κατά την εκτέλεση του έργου χωρίς έγγραφη (ή προφορική αλλά με καταχώριση στο ημερολόγιο, σε περίπτωση κατεπείγουσας περίπτωσης) εντολή της υπηρεσίας εφαρμόζεται όχι μόνο στην περίπτωση που υπάρχει εγκεκριμένη μελέτη, αλλά και στην περίπτωση που το έργο εκτελείται χωρίς εγκεκριμένη μελέτη.

επιβλέπων, έχει υπηρεσιακή υποχρέωση να αναφέρει σχετικά στον Προϊστάμενο της Δ.Υ., ο οποίος και πρέπει άμεσα να αποφασίσει είτε την επικύρωση, είτε την ανάκληση ή την τροποποίηση της εντολής. Εργασίες που θα εκτελεσθούν από τον ανάδοχο στο διάστημα αυτό θεωρούνται νόμιμες και πρέπει να πληρωθούν. Εξάλλου, κατά τη νομολογία, ακόμα κι αν δεν δόθηκε προηγούμενη εντολή για παρέκκλιση από τα συμβατικώς προβλεπόμενα, μπορεί εκ των υστέρων να κριθεί αναγκαία η παρέκκλιση αυτή και να νομιμοποιηθούν οι εργασίες¹¹.

β) Στην παρ. 3 του άρθρου 37 του ΚΔΕ ορίζεται ότι οι εντολές της υπηρεσίας για τροποποίηση των συμβατικών όρων εκτέλεσης της σύμβασης πρέπει να εκδίδονται σύμφωνα με τις διατάξεις των παρ. 1 (περί συμπληρωματικών εργασιών) και παρ. 3 (περί ανάλωσης του κονδυλίου των απροβλέπτων δαπανών) του άρθρου 57 του ΚΔΕ. Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο να έχουν εκτελεστεί εργασίες με εντολή της υπηρεσίας, κατά παρέκκλιση της μελέτης, αλλά να είναι νομικά αδύνατη η καταβολή της αμοιβής χωρίς δικαστική απόφαση δικαίωσης του αναδόχου¹². Αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα αυτή, τα δικαστήρια αρκούνται στο γεγονός της ύπαρξης εντολής και εκτέλεσης των εργασιών και υποχρεώνουν τον εργοδότη σε καταβολή της αμοιβής, ενώ αν δεν αποδεικνύεται η παροχή έγγραφης εντολής ο ανάδοχος δεν δικαιούται επιπλέον εργολαβικό αντάλλαγμα, έστω κι αν αποδεικνύεται ότι οι εργασίες που εκτέλεσε κατά παρέκκλιση των συμβατικών τευχών βελτιώνουν ποιοτικά το έργο.

γ) Άλλες γενικές υποχρεώσεις του αναδόχου (άρθρο 34 παρ. 3-11 Π.Δ.609/85) :

¹¹ **ΣΤΕ 1214/2007.** Ο ανάδοχος δε μπορεί, κατ' αρχήν, να προβεί σε τροποποιήσεις ως προς τη μορφή του έργου, την ποιότητα, το είδος ή την ποσότητα των εργασιών, όπως αυτά ορίζονται στη σύμβαση, χωρίς προηγούμενη σύναψη νέας σύμβασης, κατόπιν διαπραγματεύσεων και προηγούμενη σύναξη και έγκριση Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών (ΑΠΕ), και δεν δικαιούται αποζημιώσεως για μεταβολές στο έργο, οι οποίες έγιναν χωρίς προηγούμενη έγγραφη εντολή, έστω και αν αυτές βελτιώνουν το έργο.

Από τις ίδιες, όμως, διατάξεις δεν αποκλείεται εργασίες, οι οποίες παρεκκλίνουν της συμβάσεως και εκτελέστηκαν χωρίς να τηρηθεί η προαναφερθείσα διαδικασία, να κριθούν στη συνέχεια από τα αρμόδια όργανα του κυρίου του έργου ή, σε περίπτωση διαφωνίας και ασκήσεως εκ μέρους του αναδόχου προσφυγής, από το αρμόδιο διοικητικό εφετείο, ως αναγκαίες, δηλαδή ως εργασίες οι οποίες επιβάλλονται για την ασφάλεια, την αρτιότητα ή την λειτουργικότητα του έργου, οπότε οι εργασίες αυτές νομιμοποιούνται εκ των υστέρων με τη σύναψη νέας σύμβασης και τη σύναξη ΑΠΕ.

ΣΤΕ 2227/2009. Ως εκ των υστέρων έγκριση εργασιών που εκτελέστηκαν, κατά παρέκκλιση των οριζομένων στη σύμβαση, χωρίς προηγούμενη έγγραφη εντολή του κυρίου του έργου και χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις του επείγοντος, νοείται μόνον η εκδηλουμένη με την έγκριση συγκριτικού πίνακα στον οποίο περιλαμβάνονται οι εκτελεσθείσες εργασίες. Ορθά το δικαστικό εφετείο έκρινε ότι ακόμη και αν είναι αληθής ο προβληθείς από την αναιρεσείουσα ισχυρισμός ότι τα όργανα του κυρίου του έργου παρελάμβαναν και πλήρωναν τις εργασίες που εκτελούντο σύμφωνα με τη νέα μελέτη, η συμπεριφορά αυτή δεν επιτρέπεται να θεωρηθεί ως εκ των υστέρων έγκριση της συντάξεως νέας μελέτης, στην οποία θεμελιώνεται αξίωση της αναιρεσείουσας για την καταβολή σχετικής αμοιβής.

¹² **ΣΤΕ 244/2008.** Αν ο ανάδοχος κατά την κατασκευή του έργου αντιμετωπίσει εμπόδια ή συνθήκες οι οποίες δεν προβλέπονται από τη σύμβαση, οφείλει να ειδοποιήσει εγγράφως τη Δ.Υ., προς την οποία υποβάλλει και τις προτάσεις του περί του τρόπου αντιμετώπισης των ανακυψάντων προβλημάτων, υποχρεούται δε να αναμείνει έγγραφη διαταγή της υπηρεσίας περί του πρακτέου και άμα τη λήψει της διαταγής αυτής να συμμορφωθεί, καταρχήν, προς τα διατασσόμενα.

Εάν, παρά ταύτα, ο ανάδοχος προβεί χωρίς έγγραφη διαταγή της Δ.Υ. ή, στην περίπτωση κατεπίγοντος, χωρίς διαταγή του επιβλέποντος, καταχωρηθείσα στο ημερολόγιο του έργου, σε μεταβολές που συνεπάγονται αύξηση της προβλεπόμενης δαπάνης στον αρχικό προϋπολογισμό του έργου ή σε τροποποιήσεις αυτού επενεχθείσες δι' εγκεκριμένων συγκριτικών πινάκων, για τις μεταβολές αυτές ο ανάδοχος δεν δικαιούται καμία απολύτως αποζημίωση, έστω και αν οι μεταβολές αυτές καθιστούν το έργο στερεότερο ή βελτιώνουν τη μορφή του (ΣΤΕ 2093/1996).

- βαρύνεται με όλες τις δαπάνες για την ολοκλήρωση του έργου, πλην αν αλλιώς ορίζεται στη σύμβαση,
- υποχρεούται να τηρεί τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας και τους κανόνες υγιεινής και ασφάλειας, να λαμβάνει μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, να εκπονεί κάθε σχετική απαιτούμενη μελέτη,
- υποχρεούται σε αποζημίωση τρίτων που έπαθαν ζημιά κατά την εκτέλεση του έργου από τον ίδιο¹³,
- βαρύνεται με τους φόρους, τα τέλη, τις κρατήσεις και τις λοιπές νόμιμες επιβαρύνσεις, όπως ισχύουν κατά το χρόνο της καταβολής τους,
- η σύμβαση μπορεί να ορίζει ειδικά το προσωπικό που θα απασχοληθεί. Η Δ.Υ. μπορεί να διατάσσει την απομάκρυνση ακατάλληλου προσωπικού ή την ενίσχυση των συνεργείων,
- αν καθυστερεί τις πληρωμές του προσωπικού, μπορεί η Δ.Υ. να διατάξει τον ανάδοχο να πληρώσει αλλιώς πληρώνει αυτή έναντι του λαβείν του,
- υποχρεούται να βρίσκει τις πηγές των αδρανών ή άλλων υλικών. Οι πηγές αυτές εγκρίνονται πριν τη χρήση τους από τη Δ.Υ.
- υλικά που συναντά κατά την κατασκευή ή από καθαιρέσεις ανήκουν στον κύριο του έργου. Χρήση μπορεί να κάνει μόνο μετά τη σύνταξη σχετικού πρωτοκόλλου με τον επιβλέποντα,
- υποχρεούται να ειδοποιήσει τη Δ.Υ. αν συναντήσει αρχαιότητες ή έργα τέχνης. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι διατάξεις για τις αρχαιότητες,
- υποχρεούται να μην εμποδίζει την εκτέλεση άλλων έργων σε χώρους που επηρεάζουν το εργοτάξιο του.

2.4.4. Υποχρεώσεις μελών αναδόχου κοινοπραξίας – Άρθρο 39 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Οι εγγυήσεις εκτέλεσης του έργου πρέπει να είναι κοινές υπέρ όλων των μελών της κοινοπραξίας.

2. Τα μέλη της αναδόχου κοινοπραξίας ευθύνονται έναντι του κυρίου του έργου εις ολόκληρο για κάθε υποχρέωση που απορρέει από τη σύμβαση ή από το νόμο.

3. Όλα τα μέλη της κοινοπραξίας οφείλουν κατά την κατάρτιση και υπογραφή της σύμβασης να καταθέσουν συμβολαιογραφική πράξη διορισμού κοινού εκπροσώπου της κοινοπραξίας έναντι του κυρίου του έργου και των υπηρεσιών. Με την ίδια πράξη ορίζεται υποχρεωτικά και ο αναπληρωτής του εκπροσώπου. Ο αναπληρωτής εκπροσωπεί την κοινοπραξία σε κάθε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος του εκπροσώπου, καθώς και σε περιπτώσεις θανάτου ή ανικανότητας αυτού. Ο εκπρόσωπος και ο αναπληρωτής του πρέπει να είναι φυσικό πρόσωπο από τα μέλη της κοινοπραξίας ή από τους νόμιμους εκπροσώπους των εταιριών που κοινοπρακτούν. Ο εκπρόσωπος ή ο αναπληρωτής του μπορούν να διορίζουν άλλους πληρεξούσιους για τη διενέργεια συγκεκριμένων πράξεων κατά την εκπροσώπηση της κοινοπραξίας, εφόσον δόθηκε σε αυτούς τέτοια εξουσία με την πράξη διορισμού τους. Με την επιφύλαξη των διατάξεων της επόμενης παραγράφου ο

¹³ **ΣτΕ 288/2011.** Η πρόβλεψη σε συναφθείσα διοικητική σύμβαση εκτέλεσης δημοσίου ή δημοτικού έργου ότι αποκλειστικά υπεύθυνη για ζημιές και ατυχήματα τρίτων από την κατασκευή του έργου είναι η ανάδοχος εταιρία δεν έχει ως συνέπεια ότι το Δημόσιο ή το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ως κύριοι ή και φορείς κατασκευής του έργου, απεκδύονται της ευθύνης που απορρέει από τα άρθρα 105 και 106 του Εισ.Ν.Α.Κ., αφού έχουν υποχρέωση από τις διατάξεις της νομοθεσίας περί δημοσίων έργων και του δημοτικού και κοινοτικού κώδικα να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα.

διορισμός του εκπροσώπου και του αναπληρωτού και η αποδοχή του από αυτούς διαρκούν καθ' όλη τη διάρκεια του έργου και μέχρι την πλήρη εκκαθάριση των σχέσεων της κοινοπραξίας με τον κύριο του έργου. Μαζί με την πράξη διορισμού κατατίθενται κατά την υπογραφή της σύμβασης και δηλώσεις αποδοχής του διορισμού τους από τον εκπρόσωπο και από τον αναπληρωτή του. Ο διορισμός του εκπροσώπου και του αναπληρωτή του και οι δηλώσεις αποδοχής πρέπει να είναι χωρίς αίρεση ή όρους και να εκτείνονται σε όλα τα θέματα που αφορούν την εκτέλεση της σύμβασης, στα οποία περιλαμβάνεται και η είσπραξη του εργολαβικού ανταλλάγματος και ο διορισμός αντικλήτου.

4. Αντικατάσταση του εκπροσώπου ή του αναπληρωτή του ή και των δύο γίνεται μόνο από κοινού από όλα τα μέλη της κοινοπραξίας με συμβολαιογραφική πράξη. Μόνο μετά την κοινοποίηση της πράξης αυτής και των δηλώσεων αποδοχής του διορισμού τους από τους διοριζόμενους παύει η εξουσία εκπροσώπησης αυτών που είχαν διορισθεί πριν.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Οι κοινοπραξίες αποτελούν από πολύ παλιά μια πραγματικότητα για το δίκαιο των δημοσίων έργων. Μάλιστα το Κοινοτικό Δίκαιο επιβάλλει να γίνονται ελεύθερα δεκτές στους διαγωνισμούς οι κοινοπραξίες, χωρίς να παρεμβάλλουν εμπόδια οι αναθέτουσες αρχές ή τα κράτη. Το δίκαιο του Ν.1418/84 και του Π.Δ.609/85 διακρίνει *τρία είδη* κοινοπραξιών (η διάκριση έχει σημασία για το στάδιο της ανάθεσης) : τις κοινοπραξίες του άρθρου 2 παρ. 3 (για την κάλυψη των διαφορετικών κατηγοριών του έργου) και του άρθρου 2 παρ. 7 του Π.Δ.609/85 (για τις εργοληπτικές επιχειρήσεις που κοινοπρακτούν και είναι της ίδιας τάξης ή της αμέσως ανώτερης τάξης της ίδιας κατηγορίας έργου), καθώς και τις κοινοπραξίες της παρ. 42 του άρθρου 16 του Ν.1418/84 (όπως ισχύει μετά το Ν.2940/01), που αναφέρεται στην αναβάθμιση του ορίου συμμετοχής των κοινοπραξιών.

Για το στάδιο της *ανάθεσης* αξίζει να σημειωθούν τα εξής¹⁴:

Η σύσταση της κοινοπραξίας μπορεί να γίνει με ιδιωτικό έγγραφο. Μπορεί όμως στη διακήρυξη να ορίζεται ότι για την υπογραφή της σύμβασης απαιτείται η σύσταση της κοινοπραξίας με συμβολαιογραφικό έγγραφο.

Η κοινοπραξία δεν αποτελεί νομικό πρόσωπο και η σύστασή της έχει σημασία από την άποψη του φορολογικού δικαίου, για το οποίο αποτελεί αυτοτελές υποκείμενο φορολογικών υποχρεώσεων σε σχέση με τα πρόσωπα (φυσικά ή νομικά) που την αποτελούν.

Οι απαιτήσεις για την απόδειξη τεχνικοοικονομικής ικανότητας πρέπει να αφορούν μόνο το ένα εκ των προσώπων που συνιστούν την κοινοπραξία. Θεωρείται υπερβολικό από την άποψη του κοινοτικού δικαίου (και παραβιάζει την αρχή της αναλογίας), αν τα κριτήρια ποιοτικής επιλογής απαιτείται να πληρούνται από όλα τα πρόσωπα της κοινοπραξίας αυτοτελώς.

Στο στάδιο της *εκτέλεσης* το άρθρο 39 του ΚΔΕ (προηγουμένως άρθρο 35 του Π.Δ.609/85), αναφέρεται στην ευθύνη των κοινοπρακτούντων (παρ. 2 και 3), στο

¹⁴ **ΣτΕ 32/2010.** Σε περίπτωση υποβολής προσφοράς από κοινοπραξία φυσικών ή/και νομικών προσώπων, απαιτείται, επί ποινή αποκλεισμού, η εγγύηση συμμετοχής στον διαγωνισμό να καλύπτει όλα τα κοινοπρακτούντα μέλη. Ως εκ τούτου, δεν είναι σύμφωνη προς τους όρους της διακηρύξεως εγγυητική επιστολή εκδοθείσα υπέρ ενός μόνο των κοινοπρακτούντων μελών και όχι υπέρ του συνόλου αυτών που απαρτίζουν τη διαγωνιζόμενη κοινοπραξία, η οποία, συνεπώς, αποκλείεται της περαιτέρω διαδικασίας του διαγωνισμού ελλείψει ουσιώδους προϋποθέσεως συμμετοχής της.

διορισμό κοινού εκπροσώπου της κοινοπραξίας ή του αναπληρωτή του (με συμβολαιογραφικό έγγραφο) και στην αντικατάστασή τους (παρ. 4).

Σε κάθε περίπτωση όλα τα μέλη της αναδόχου κοινοπραξίας ευθύνονται έναντι του κυρίου του έργου εις ολόκληρο¹⁵ για κάθε ευθύνη που προκύπτει από τη συμμετοχή τους στη δημοπρασία, και για κάθε υποχρέωση που απορρέει από τη σύμβαση ή από το νόμο.

2.4.5. Σύμπραξη στην κατασκευή του μελετητή - Πρόσθετες εγγυήσεις - Ευθύνη – Άρθρο 45 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Όταν η μελέτη του έργου έχει εκπονηθεί από ιδιωτικό μελετητικό γραφείο, η διευθύνουσα υπηρεσία ειδοποιεί εγγράφως τον μελετητή για την έναρξη κατασκευής του έργου που έχει μελετήσει και για κάθε τροποποίηση της μελέτης εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 2. Οι ίδιες διατάξεις εφαρμόζονται για έργα προϋπολογισμού μεγαλύτερου από το ανώτατο όριο προϋπολογισμού έργων, που μπορούν να αναλαμβάνουν εργοληπτικές επιχειρήσεις της Α2 τάξης του Μ.Ε.ΕΠ.. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, μπορεί το ποσό αυτό να αναπροσαρμόζεται και να αντιστοιχεί σε μεγαλύτερη τάξη. Για έργα μικρότερου προϋπολογισμού, όπως αυτός κάθε φορά ισχύει, μπορούν να εφαρμόζονται οι ανωτέρω διατάξεις, εφόσον προβλέπεται στη σχετική διακήρυξη και με όρους και προϋποθέσεις που καθορίζονται με όμοια απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

2. Επιτρέπεται η τροποποίηση της εγκεκριμένης μελέτης, κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου, για τη διόρθωση σφαλμάτων της ή τη συμπλήρωση ελλείψεων της ή για λόγους που υπαγορεύονται από απρόβλεπτες περιστάσεις. Προς τούτο υποβάλλεται πρόταση της διευθύνουσας υπηρεσίας του έργου προς την προϊσταμένη αρχή, η οποία αποφασίζει ύστερα από γνώμη του αρμόδιου τεχνικού συμβουλίου κατασκευών. Αν η τροποποίηση αποδίδεται σε σφάλματα και ελλείψεις της μελέτης και ο μελετητής αποδέχεται την ευθύνη του, τροποποιεί τη μελέτη κατά την παράγραφο 4 του άρθρου 31 του ν. 3316/ 2005, εφόσον δεν έχουν παραγραφεί οι αξιώσεις του εργοδότη. Σε κάθε άλλη περίπτωση την τροποποίηση αναλαμβάνει ο ανάδοχος του έργου σε συνεργασία με μελετητή που διαθέτει τα νόμιμα προσόντα. Για να εισαχθεί το θέμα στο Τεχνικό Συμβούλιο πρέπει η τροποποιητική μελέτη να είναι σε στάδιο αντίστοιχο με την προς τροποποίηση και να έχει τεθεί υπόψη του αρχικού μελετητή που διατυπώνει εγγράφως σε εύλογη προθεσμία τη γνώμη του. Κατά τη συζήτηση στο συμβούλιο καλούνται προς ακρόαση ο αρχικός μελετητής, ο ανάδοχος του έργου ή εκπρόσωποί τους και εκπρόσωπος της υπηρεσίας που ενέκρινε την αρχική μελέτη, οι οποίοι υποβάλλουν γραπτό υπόμνημα. Η προϊσταμένη αρχή εκδίδει την απόφαση περί αποδοχής της πρότασης τροποποίησης της μελέτης, μέσα σε προθεσμία τριάντα (30) ημερών από την έκδοση της γνωμοδότησης του συμβουλίου και η κοινοποίηση της απόφασης στην υπηρεσία τήρησης των μητρώων, αποτελεί προϋπόθεση για την πληρωμή των εργασιών της τροποποιητικής μελέτης. Αν η ανάγκη τροποποίησης της μελέτης αποδίδεται σε σφάλματα ή ελλείψεις της και δεν έχουν παραγραφεί οι αξιώσεις του κυρίου του έργου κατά του μελετητή, εφαρμόζονται οι διατάξεις του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 4 του άρθρου 31 του ν. 3316/2005. Ο μελετητής της αρχικής μελέτης μπορεί να ασκήσει αίτηση θεραπείας κατά της απόφασης περί τροποποίησης της μελέτης, αν αυτή αποδίδεται σε σφάλματα ή παραλείψεις της μελέτης. Η άσκηση αίτησης θεραπείας αναστέλλει τις εις βάρος του μελετητή οικονομικές

¹⁵ **ΣτΕ 729/94.** Ανεξάρτητα από τα από τα ποσοστά του κοινοπρακτικού, ανεξάρτητα από τη φύση των εργασιών (π.χ. οικοδομικά, μηχανολογικά, πρασίνου, κτλ.) και ανεξάρτητα από την συμμετοχή των κοινοπρακτούντων σ' αυτά. Η ευθύνη όμως αυτή αφορά μόνον τις υποχρεώσεις της κοινοπραξίας απέναντι στο κύριο του έργου και όχι έναντι τρίτων όπου ευθύνεται ο πράγματι εκτελών το έργο και όχι ο αφανής εταίρος (το εικονικό μέλος της κοινοπραξίας).

συνέπειες και την έναρξη της πειθαρχικής διαδικασίας, όχι όμως την εφαρμογή της τροποποιημένης μελέτης. Η απόφαση κοινοποιείται στα αρμόδια για την κίνηση της πειθαρχικής διαδικασίας κατά του μελετητή και των υπαιτίων υπαλλήλων όργανα, αν η ανάγκη τροποποίησης οφείλεται σε λάθη ή παραλείψεις της μελέτης.

3. Αν δεν έχει περάσει η εξαετία που προβλέπεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 31 του ν. 3316/2005 για την παραγραφή των αξιώσεων του εργοδότη κατά του μελετητή, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 4 του αυτού άρθρου 31.

4. Για την πληρότητα των εκπονούμενων μελετών, τον αρτιότερο σχεδιασμό, την καλύτερη διοίκηση και επίβλεψη και την έντεχνη κατασκευή του έργου, υποχρεούνται ο μελετητής, ο ανάδοχος κατασκευής του έργου και ο τεχνικός σύμβουλος να ασφαλίζουν τη μελέτη, την κατασκευή του έργου και τις υπηρεσίες τεχνικού συμβούλου αντίστοιχα. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Ανάπτυξης, ορίζονται η έναρξη εφαρμογής της παραγράφου αυτής, οι μελέτες, τα έργα και οι υπηρεσίες τεχνικού συμβούλου που εξαιρούνται από την υποχρέωση ασφάλισης και ρυθμίζονται τα σχετικά θέματα εφαρμογής της διάταξης αυτής και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Ανάπτυξης καθορίζονται, ειδικά, τα ελάχιστα όρια ασφαλιστικών καλύψεων, οι αποδεκτές εξαιρέσεις και οι μέγιστες απαλλαγές από τις ασφαλιστικές καλύψεις.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) Τις περισσότερες φορές, η ανάγκη εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών συνιστά διαπίστωση ότι η μελέτη του έργου αστόχησε και για το λόγο αυτό πρέπει να εκπονηθεί νέα συμπληρωματική – τροποποιητική μελέτη.

Κατ' αρχήν τονίζεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν.1418/84 η σύμβαση καταρτίζεται με βάση τους όρους της διακήρυξης και των τευχών και των σχεδίων που τη συνοδεύουν. Μπορεί με την ίδια τη σύμβαση να προβλέπεται ότι ο ανάδοχος θα αναλάβει την αναγκαία συμπλήρωση ή προσαρμογή των στοιχείων της μελέτης στα δεδομένα του εδάφους (άρθρο 4 παρ. 3 του Ν.1418/84).

Ακόμα και στην περίπτωση που δεν προβλέπεται τέτοια δυνατότητα, είναι δυστυχώς σύνθηρες, όσο και ανεπιθύμητο, στον κοινοτικό αλλά και τον εθνικό νομοθέτη, το φαινόμενο να απαιτείται η συμπλήρωση ή η τροποποίηση των μελετών κατά τη διάρκεια κατασκευής του έργου. Προκειμένου να γίνει μια τέτοια τροποποίηση πρέπει να δοθεί *έγγραφο εντολή* στον ανάδοχο. Οι έγγραφες αυτές εντολές για τροποποιήσεις και συμπληρώσεις των στοιχείων της μελέτης και της μορφής του έργου είναι υποχρεωτικές για τον ανάδοχο, εφόσον προέρχονται από τον φορέα κατασκευής του έργου¹⁶.

Για την τροποποίηση της μελέτης με βάση την οποία δημοπρατήθηκε το έργο υφίσταται σήμερα η διάταξη του άρθρου 31 παρ. 5 του Ν.3316/05, που κατέργησε τις

¹⁶ **ΣΤΕ 1239/98.** Στον ανάδοχο εκτέλεσης του έργου, μπορεί να ανατίθεται η τυχόν αναγκαία εργασία συμπλήρωσης της οριστικής μελέτης, για την οποία δικαιούται ιδιαίτερη αμοιβή. Η εκ των υστέρων έγκριση της συμπληρωματικής μελέτης αναπληρώνει την έλλειψη προηγούμενης έγγραφης εντολής για την εκτέλεσή της.

ΔΕΑ 4945/2002. Στην περίπτωση που υπάρξει αλλαγή (τροποποίηση) της μελέτης, με βάση την οποία ανατέθηκε η σύμβαση (με το σύστημα μελέτη-κατασκευή), έστω και χωρίς έγγραφο εντολή του κυρίου του έργου, πλην επακολούθησε έγκριση της τροποποιητικής αυτής μελέτης, συντρέχει περίπτωση σύνταξης Σ.Π. ή και ΠΚΤΜΝΕ, εφόσον η νέα αυτή μελέτη συνεπάγεται την εκτέλεση πρόσθετων ή νέων εργασιών, χωρίς μάλιστα (για την σύνταξη) να απαιτείται ιδιαίτερη εντολή του εργοδότη. Ακυρώνεται το μέρος της απόφασης του εργοδότη, με την οποία αφού ενέκρινε την υποβληθείσα μελέτη, διευκρινίζει ότι δεν θα δεχθεί αλλαγή του χρηματικού αντικειμένου της σύμβασης.

προϋφιστάμενες διατάξεις του Ν.1418/1984 (άρθρο 4 παρ. 10) με τη ρητή διάταξη του άρθρου 46 παρ. 2γ του Ν.3316/05.

Οι νέες διατάξεις επιφέρουν σημαντικές τροποποιήσεις σε σχέση με την προϊσχύσασα διάταξη, συγκεκριμένα δε απαιτεί την ενεργό εμπλοκή του αρχικού μελετητή, ο οποίος καλείται να αναλάβει την διόρθωση εσφαλμένης μελέτης, εφόσον η τροποποίηση διενεργείται πριν την παραγραφή των απαιτήσεων του εργοδότη. Άλλως (εφόσον δεν συμφωνεί ή έχει λήξει η περίοδος ευθύνης του) η μελέτη τροποποιείται από άλλο μελετητή με τα αντίστοιχα προσόντα. Για την τροποποίηση της μελέτης αποφαινεται η Προϊσταμένη Αρχή μετά την εκπόνηση της τροποποιητικής μελέτης. Περαιτέρω ρυθμίζονται οι συνέπειες σε βάρος του μελετητή ή των οργάνων που ενέκριναν την τροποποιηθείσα μελέτη, αν η ανάγκη τροποποίησής της αποδίδεται σε σφάλματα ή παραλείψεις της.

Η τροποποίηση της μελέτης δεν γίνεται με ανάθεση των (τροποποιητικών ή συμπληρωματικών) μελετών, ήτοι προκήρυξη της μελέτης, διαγωνισμός κ.ο.κ., αλλά με *επιμέλεια του αναδόχου*, που αναθέτει σε μελετητή της επιλογής του (που έχει τα νόμιμα προσόντα¹⁷) τις συμπληρωματικές μελέτες¹⁸. Η τροποποιητική μελέτη πάντως, πριν την εφαρμογή της, υπόκειται στον έλεγχο και την έγκριση της Προϊσταμένης Αρχής. Η πληρωμή της γίνεται κατά την σύμβαση (εφόσον προβλέπεται σχετικά), αλλιώς με κανονισμό τιμής θεωρούμενη ως νέα εργασία (άρθρο 43 του Π.Δ.609/85). Η εγγραφή στο ημερολόγιο του έργου δεν αναπληρώνει την έλλειψη έγγραφης διαταγής, παρά μόνο σε περίπτωση κατεπείγουσας εκτέλεσης εξωσυμβατικών εργασιών.

β) Επιπλέον, στο αρχικό κείμενο του Ν.1418/84 δεν περιείχετο διάταξη για την *υποχρεωτική ασφάλιση* των έργων και προστέθηκε με το Ν.2229/94, με τον οποίο θεσπίστηκε η υποχρέωση του μελετητή, του εργολάβου και του τεχνικού συμβούλου, για την ασφάλιση των μελετών, των έργων και των υπηρεσιών τεχνικού συμβούλου αντίστοιχα. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής της διάταξης δεν έχουν μέχρι σήμερα ρυθμιστεί με κάποιο Π.Δ. και υπουργική Απόφαση, ενώ με το Ν.2940/01 αντικαταστάθηκε η διάταξη της παρ. 11 του άρθρου 4 του Ν.1418/84, χωρίς να υπάρξει σημαντική μεταβολή στην ουσία της διάταξης. Κατόπιν των ανωτέρω είναι προβληματική η ασφάλιση του έργου σήμερα.

Κρίθηκε πάντως, με την απόφαση 3287/2003 του ΣτΕ, ότι εφόσον στη Διακήρυξη του έργου περιέχεται ρήτρα για την ασφάλιση του έργου, αυτή είναι ισχυρή και είναι άνευ

¹⁷ **Γνωμ.δ.ΝΣΚ 142/96.** Νόμιμη η ανάθεση της εκπονήσεως των αναγκαίων για το έργο συμπληρωματικών και νέων μελετών στον ανάδοχο που εκτελεί το έργο. Η εκπόνηση των μελετών αυτών πρέπει να γίνει από μελετητές αναλόγων προσόντων, με τους οποίους πρέπει να συμπράξει ο ανάδοχος.

¹⁸ **ΣτΕ 1207/2009.** Ο ανάδοχος υποχρεούται μεν, κατ' αρχήν, να εκτελεί το έργο σύμφωνα με την υπάρχουσα εγκεκριμένη μελέτη, δύναται, όμως, να του ανατίθεται εάν παρίσταται ανάγκη, η τυχόν αναγκαία εργασία προσαρμογής ή συμπληρώσεως της οριστικής μελέτης. Για την πρόσθετη εργασία μελέτης που του ανατίθεται κατά τα ανωτέρω, ο ανάδοχος δικαιούται ιδιαίτερας αμοιβής η οποία υπολογίζεται κατά την κειμένη νομοθεσία περί αμοιβών μηχανικών, ήτοι κατά τις διατάξεις του Π.Δ. 696/1974, όπως εκάστοτε ισχύει. Και ναι μεν η εν λόγω πρόσθετος εργασία μελέτης εκπονείται υπό του αναδόχου κατόπιν εγγράφου εντολής της υπηρεσίας κατά την έννοια, όμως, των προαναφερθεισών διατάξεων, ερμηνευομένων εν όψει και των περί καλής πίστεως και χρηστών συναλλακτικών ηθών αρχών του Αστικού Κώδικα, εφόσον πρόκειται περί μελέτης επιβαλλομένης πράγματι εκ των αναγκών του έργου, η εκ των υστέρων έγκριση της υπό του αναδόχου εκπονηθείσης συμπληρωματικής οριστικής μελέτης αναπληρώνει την έλλειψη προηγουμένης εγγράφου εντολής.

σημασίας το γεγονός ότι λείπουν οι κανονιστικές διατάξεις για την υποχρεωτική εφαρμογή του θεσμού της ασφάλισης των έργων. Συνεπώς, ανάδοχος έργου στη διακήρυξη του οποίου προβλεπόταν η ασφάλιση για ζημιές από ανωτέρα βία, πρέπει να στραφεί κατά της ασφαλιστικής εταιρείας και δεν δικαιούται να ζητήσει την αποκατάσταση τέτοιων ζημιών από τον κύριο του έργου, κατ' εφαρμογή του άρθρου 7 παρ. 6 του Ν.1418/84 και του άρθρου 45 του Π.Δ.609/85.

2.5. Υποκατάσταση του αναδόχου – Άρθρο 65 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Η υποκατάσταση του αναδόχου από τρίτο στην κατασκευή μέρους ή όλου του έργου (εκχώρηση του έργου) απαγορεύεται χωρίς έγκριση του φορέα κατασκευής του έργου. Η έγκριση της υποκατάστασης γίνεται από την προϊσταμένη αρχή, μετά από πρόταση της διευθύνουσας υπηρεσίας, εφόσον η εργοληπτική επιχείρηση, που θα υποκαταστήσει τον ανάδοχο, έχει τα ίδια προσόντα που απαιτήθηκαν για την ανάληψη του έργου από τον ανάδοχο και παρέχει τα απαραίτητα εγγύγια για την κατασκευή του έργου, κατά την κρίση της προϊσταμένης αρχής που λαμβάνει υπόψη της και τα σχετικά στοιχεία του Μ.Ε.ΕΠ.. Αν διαπιστωθεί καθ' οιονδήποτε τρόπο ότι έχει γίνει άμεση ή έμμεση υποκατάσταση του αναδόχου από άλλη εργοληπτική επιχείρηση, ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής κηρύσσει έκπτωτο τον ανάδοχο, μετά γνώμη του αρμόδιου Τεχνικού Συμβουλίου.

2. Σε κάθε περίπτωση υποκατάστασης ο ανάδοχος ευθύνεται μαζί με τον υποκατάστατο εις ολόκληρον προς τον κύριο του έργου, το προσωπικό του έργου και οποιονδήποτε τρίτο. Κατ' εξαίρεση μπορεί να εγκριθεί η υποκατάσταση με απαλλαγή του αναδόχου από την ευθύνη του προς τον κύριο του έργου, αν αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του έργου και ο ανάδοχος βρίσκεται σε προφανή αδυναμία να περατώσει το έργο.

3. Για να εγκριθεί η υποκατάσταση με απαλλαγή από την ευθύνη του αρχικού αναδόχου, στην αίτηση του αναδόχου προσδιορίζεται το τμήμα της εργολαβίας, για το οποίο ζητείται η υποκατάσταση με απαλλαγή από την ευθύνη και η πιστοποίηση μετά την οποία όλες οι πληρωμές θα διενεργούνται απευθείας στον νέο ανάδοχο. Μαζί με την αίτηση υποβάλλεται και δήλωση του νέου αναδόχου ότι αποδέχεται το περιεχόμενο της αίτησης, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου αυτού. Με την απόφαση έγκρισης της υποκατάστασης με απαλλαγή καθορίζεται το τμήμα της εργολαβίας για το οποίο ισχύει η υποκατάσταση, αν η υποκατάσταση δεν γίνεται για το σύνολο του έργου, η πιστοποίηση μετά την οποία οι πληρωμές θα διενεργούνται στον νέο ανάδοχο, οι εγγυήσεις του νέου αναδόχου και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια. Στις περιπτώσεις της παραγράφου αυτής ο υποκατάστατος του αναδόχου επέχει στο εξής θέση αναδόχου και αναλαμβάνει όλες τις ευθύνες για το σύνολο του έργου ή για τα τμήματα του έργου που προσδιορίζονται με την απόφαση έγκρισης της υποκατάστασης με απαλλαγή της ευθύνης του αρχικού αναδόχου. Επίσης αναλαμβάνει και τις υποχρεώσεις του αρχικού αναδόχου προς το προσωπικό που εργάστηκε στο έργο τους τελευταίους τρεις (3) μήνες πριν από την υποκατάσταση. Οι εγγυήσεις επ' ονόματι του αρχικού αναδόχου ή το μέρος τους που ορίζεται με την εγκριτική απόφαση αποδίδονται, αφού προηγουμένως κατατεθούν νέες ισόποσες εγγυήσεις από τον νέο ανάδοχο. Μόνο μετά την κατάθεση αυτή επέρχεται η απαλλαγή του αρχικού αναδόχου από την ευθύνη του.

4. Σε περίπτωση αναδόχου κοινοπραξίας που την υποκατάσταση ζητεί μέλος της, απαιτείται η συναίνεση όλων των μελών της κοινοπραξίας και κατά τα λοιπά εφαρμόζονται ανάλογα οι προηγούμενες παράγραφοι.

5. Σε κάθε περίπτωση υποκατάστασης γίνεται ανακοίνωση στο Μ.Ε.ΕΠ. για να ληφθεί υπόψη κατά την κρίση της εκχωρούσας επιχείρησης σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Στο άρθρο 65 κωδικοποιούνται η παρ. 6 του άρθρου 5 Ν.1418/1984 και το άρθρο 51 (παρ. 1-4) του Π.Δ.609/1985. Υποκατάσταση ή εκχώρηση του έργου είναι η

αντικατάσταση του αρχικού αναδόχου από άλλον ανάδοχο (υποκατάστατο), με πρωτοβουλία του αναδόχου¹⁹. Συνήθως την υποκατάσταση υπαγορεύει η αδυναμία (μεγαλύτερη ή μικρότερη) του αναδόχου να συνεχίσει την εκτέλεση του έργου. Η υποκατάσταση απαγορεύεται παντελώς κατά την διάρκεια της διαδικασίας ανάθεσης και κατά κανόνα απαγορεύεται στη διάρκεια της εκτέλεσης, επιτρεπόμενη μόνο κατ'εξαιρέση και προς το συμφέρον του έργου, το οποίο συνίσταται στο ότι με την υποκατάσταση το έργο δεν υφίσταται την περιπέτεια της εκκαθάρισης και επαναδημοπράτησης, αφού η εργολαβία δεν εκκαθαρίζεται (όπως επί εκπτώσεως ή διαλύσεως της σύμβασης) και ο αρχικός ανάδοχος και ο υποκατάστατος ευθύνονται εις ολόκληρο και αδιαίρετως για το όλο έργο, είναι δηλαδή συνυπεύθυνοι απέναντι στον εργοδότη.

Η υποκατάσταση του αναδόχου είναι θεσμός του εθνικού δικαίου και η συμβατότητά του με το κοινοτικό δίκαιο αμφισβητείται, δεδομένου ότι πρόκειται κατ'ουσίαν για διαδικασία απευθείας ανάθεσης του υπολειπόμενου έργου σε νέο ανάδοχο χωρίς διαδικασία διαγωνισμού.

Για την υποκατάσταση υποβάλλεται αίτηση του αρχικού αναδόχου, στην οποία συνήθως εμφανίζει και τον υποκατάστατο, ο οποίος πρέπει να έχει τα ίδια με αυτόν προσόντα (κατηγορίες και τάξεις πτυχίου) που απαιτήθηκαν για την ανάληψη του έργου από τον αρχικό ανάδοχο και που είναι απαραίτητα για την εκτέλεση του έργου. Η αίτηση του αναδόχου εγκρίνεται από την Προϊσταμένη Αρχή, μετά από πρόταση της Δ.Υ. Εφόσον δεν γίνει δεκτή η αίτηση δεν υφίσταται υποκατάσταση (η σιωπή της διοίκησης εκλαμβάνεται ως απόρριψη, αντίθετα με ότι συμβαίνει στην «κοινοπρακτική υποκατάσταση» - βλ. παρακάτω σχετικά – άρθρο 66 του ΚΔΕ).

Η ευθύνη του αρχικού αναδόχου και του υποκατάστατου απέναντι στον εργοδότη, το προσωπικό του και κάθε τρίτο (προμηθευτές, κλπ.) είναι, όπως προαναφέρθηκε, *εις ολόκληρον*. Όμως, σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί ο αρχικός ανάδοχος να απαλλαγεί από την ευθύνη του, εφόσον ο ανάδοχος βρίσκεται σε *προφανή αδυναμία* να περατώσει το έργο και περαιτέρω αν κριθεί από την υπηρεσία ότι αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του έργου (παρ. 2). Σε μια τέτοια περίπτωση με την αίτηση του αναδόχου πρέπει να προσδιορίζεται το τμήμα της εργολαβίας από το οποίο ζητάει την απαλλαγή και να προσδιορίζει την πιστοποίηση από την οποία και μετά θα πραγματοποιούνται οι πληρωμές στον υποκατάστατο (παρ. 3). Όλες οι ρυθμίσεις της παρ. 3 (γραπτή αποδοχή της πρότασης του αναδόχου από τον προτεινόμενο υποκατάστατο, καθολική ευθύνη για το όλο έργο πλέον από τον υποκατάστατο, κλπ.), αφορούν την υποκατάσταση με απαλλαγή.

Η απόφαση που εγκρίνει την υποκατάσταση με απαλλαγή πρέπει να ρυθμίζει όλα τα απαραίτητα ζητήματα για μια αποτελεσματική οργάνωση της νέας κατάστασης, δηλαδή να διαπιστώνει καταρχήν ότι υφίστανται οι προϋποθέσεις (αίτηση του αναδόχου με τα απαραίτητα στοιχεία, αποδοχή του υποκατάστατου, εκτίμηση του συμφέροντος του έργου και της αδυναμίας του αναδόχου να συνεχίσει την εκτέλεση), περαιτέρω δε να προσδιορίζει την ευθύνη του υποκατάστατου και να ρυθμίζει τα απαραίτητα θέματα των εγγυήσεων και πληρωμών του έργου.

¹⁹ **Γνωμ.δ.ΝΣΚ 218/2007**. Επιτρέπεται (θεωρούμενη ως υποκατάσταση), η κατόπιν εγκρίσεως της Π.Α. μεταβίβαση του ποσοστού συμμετοχής του ενός μέλους της Κοινοπραξίας σε έτερο μέλος της, καθώς και η μετονομασία της Κοινοπραξίας.

Σε περίπτωση που την υποκατάσταση ζητεί μέλος κοινοπραξίας, απαιτείται να συμφωνήσουν και τα υπόλοιπα μέλη αυτής (παρ. 4)²⁰.

2.6. Κατασκευαστική κοινοπραξία - Όροι και διαδικασία έγκρισης – Άρθρα 66 και 67 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

Άρθρο 66 του ΚΔΕ

«1. Επιτρέπεται η σύσταση κοινοπραξίας μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 80 του παρόντος, όπως κάθε φορά ισχύει, για την κατασκευή έργου, το οποίο έχει αναλάβει μία ή περισσότερες από τις επιχειρήσεις αυτές (κατασκευαστική κοινοπραξία), αν:

α) όλα τα μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας ανήκουν στις καλούμενες από τη διακήρυξη τάξεις και κατηγορίες του Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (Μ.Ε.ΕΠ.) και β) το συμφωνητικό σύστασης της κοινοπραξίας γνωστοποιείται στον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής. Αν δεν γνωστοποιηθεί, δεν αναγνωρίζεται από τον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής. Ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής μπορεί να μην εγκρίνει τη σύσταση της κοινοπραξίας, με απόφαση που λαμβάνεται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία ενός (1) μηνός από την ανωτέρω γνωστοποίηση. Μέχρι την έγκριση ή μέχρι την παρέλευση της προθεσμίας αυτής δεν επιτρέπεται η σύμπραξη της κοινοπραξίας στην κατασκευή του έργου. Ο αριθμός των μελών της κατασκευαστικής κοινοπραξίας δεν μπορεί να υπερβαίνει τα τρία, αν το έργο ανατέθηκε σε μία επιχείρηση, ή το διπλάσιο του αρχικού αριθμού των εργοληπτικών επιχειρήσεων, αν το έργο ανατέθηκε σε κοινοπραξία εργοληπτικών επιχειρήσεων.

2. Ο ανάδοχος πρέπει να διατηρεί συνολικό ποσοστό συμμετοχής στην κατασκευαστική κοινοπραξία τουλάχιστον εβδομήντα τοις εκατό (70%). Αν ο ανάδοχος είναι κοινοπραξία, πρέπει επιπλέον κάθε επιχείρηση της κοινοπραξίας να διατηρεί ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής δεκαπέντε τοις εκατό (15%), εκτός αν η συμμετοχή της στην αρχική κοινοπραξία ανέρχεται σε ποσοστό μικρότερο του δεκαπέντε τοις εκατό (15%), οπότε αυτό ισχύει ως ελάχιστο ποσοστό και στην κατασκευαστική κοινοπραξία. Στην περίπτωση αναδόχου κοινοπραξίας επιχειρήσεων της ίδιας κατηγορίας, το ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής καθεμίας των επιχειρήσεων αυτών στην κατασκευαστική κοινοπραξία δεν μπορεί να είναι κατώτερο από είκοσι πέντε τοις εκατό (25%). Κάθε άλλη νέα επιχείρηση που μετέχει στην κατασκευαστική κοινοπραξία πρέπει να έχει ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής δεκαπέντε τοις εκατό (15%). Τα επιπλέον μέλη της κοινοπραξίας δεν επιτρέπεται να είναι κοινοπραξίες.

3. Τα μέλη της κοινοπραξίας ευθύνονται εις ολόκληρον έναντι του κυρίου του έργου ή του φορέα κατασκευής, για το σύνολο του έργου.

4. Στον υπολογισμό της εμπειρίας και του ορίου ανεκτέλεστου μέρους εργολαβιών δημόσιων έργων κάθε εργοληπτικής επιχείρησης, όπως το όριο αυτό προσδιορίζεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 20 του παρόντος, λαμβάνονται υπόψη και τα έργα που εκτελέστηκαν από κατασκευαστικές κοινοπραξίες, στις οποίες συμμετείχε καθεμία από αυτές τις εργοληπτικές επιχειρήσεις, κατά το ποσοστό συμμετοχής της.»

²⁰ Γνωμδ.ΝΣΚ 718/2000. Είναι δυνατή η υποκατάσταση με απαλλαγή από την ευθύνη του υποκαθιστάμενου, αν βρίσκεται σε προφανή αδυναμία να συνεχίσει την κατασκευή του έργου, συναινούν αυτοί οι οποίοι θα τον υποκαταστήσουν και κάνει δεκτό το σχετικό αίτημα ο κύριος του έργου, εφόσον αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του έργου.

Δεν είναι δυνατή η επιστροφή εγγυητικών επιστολών επ' ονόματι κ/ξ που υποκαθίσταται στην κατασκευή έργου, χωρίς απαλλαγή από την ευθύνη της. Μόνο ο κοινός εκπρόσωπος κοινοπρακτουςών επιχειρήσεων μπορεί να ζητήσει την αποδέσμευση ή μείωση του ποσού των εγγυητικών επιστολών.

Άρθρο 67 του ΚΔΕ

«1. Η γνωστοποίηση της σύστασης κατασκευαστικής κοινοπραξίας μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων της παραγράφου 1 του άρθρου 80 του παρόντος, η οποία προτίθεται να εκτελέσει έργο, που έχει αναλάβει μία ή περισσότερες από αυτές, γίνεται με αίτηση του αναδόχου, η οποία υποβάλλεται στη διευθύνουσα το έργο Υπηρεσία, μαζί με πρωτότυπο συμφωνητικό σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και φάκελο δικαιολογητικών, σύμφωνα με την παράγραφο 3.

2. Το συμφωνητικό σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας τελεί υπό την αίρεση έγκρισής του και πρέπει να περιλαμβάνει, τουλάχιστον, τα εξής στοιχεία:

α) Σαφή αναφορά των στοιχείων των συμβαλλόμενων εργοληπτικών επιχειρήσεων, από τα οποία να αποδεικνύεται η εγκυρότητα της σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και ότι αυτές έχουν και τις ιδιότητες που απαιτούνται από τις διατάξεις του άρθρου 66 του παρόντος και ειδικότερα:

i) Εάν πρόκειται περί ατομικής εργοληπτικής επιχείρησης εγγεγραμμένης στο Μ.Ε.ΕΠ., το ονοματεπώνυμο, την ισχύουσα επαγγελματική διεύθυνση και τον αριθμό εγγραφής στο Μ.Ε.ΕΠ. και την τάξη και τις κατηγορίες έργων στις οποίες είναι γραμμένη.

ii) Εάν πρόκειται περί εργοληπτικής επιχείρησης με νομική προσωπικότητα εγγεγραμμένης στο Μ.Ε.ΕΠ., την πλήρη επωνυμία και το διακριτικό τίτλο της εταιρίας, την ισχύουσα διεύθυνση, τον αριθμό εγγραφής στο Μ.Ε.ΕΠ. και την τάξη και τις κατηγορίες έργων στις οποίες είναι εγγεγραμμένη, καθώς και το ονοματεπώνυμο, την ισχύουσα διεύθυνση, το επάγγελμα και την ιδιότητα του φυσικού προσώπου, το οποίο είναι εξουσιοδοτημένο για την υπογραφή του συμφωνητικού σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και τα στοιχεία της απόφασης του οργάνου, το οποίο δεσμεύει την εταιρία κατά το καταστατικό της, για την εκτέλεση του έργου σε κοινοπραξία με τα λοιπά μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και για την εξουσιοδότησή του να υπογράψει το συμφωνητικό σύστασής της.

iii) Εάν πρόκειται για εργοληπτική επιχείρηση με έδρα εκτός Ελλάδος, μη εγγεγραμμένη στο Μ.Ε.ΕΠ., τα στοιχεία των περιπτώσεων i και ii και αντί των στοιχείων εγγραφής στο Μ.Ε.ΕΠ., τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι πρόκειται περί εργοληπτικής επιχείρησης η οποία δύναται, σύμφωνα με το δίκαιο της έδρας της, να συμμετέχει σε δημοπρασίες και να αναλαμβάνει την εκτέλεση δημόσιων έργων, της τάξης και της κατηγορίας του συγκεκριμένου έργου το οποίο έχει αναλάβει ο ανάδοχος.

β) Σαφή αναφορά του ποσοστού συμμετοχής κάθε συμβαλλόμενης εργοληπτικής επιχείρησης στην κατασκευαστική κοινοπραξία, από την οποία να αποδεικνύεται πλήρως η τήρηση των σχετικών προϋποθέσεων έγκρισης της κοινοπραξίας αυτής, που ορίζουν οι διατάξεις του άρθρου 66 του παρόντος.

γ) Σαφή αναφορά του έργου για την εκτέλεση του οποίου συνιστάται η κατασκευαστική κοινοπραξία, η οποία να ταυτίζεται με τον τίτλο του έργου που έχει αναλάβει ο αρχικός ανάδοχος.

δ) Ρητή και ανεπιφύλακτη δήλωση όλων των συμβαλλομένων περί αποδοχής όλων των όρων της σύμβασης, μεταξύ του εργοδότη και του αναδόχου και περί της εις ολόκληρον ευθύνης τους έναντι του εργοδότη για το σύνολο του έργου.

ε) Ορισμό φυσικού προσώπου, ως εκπροσώπου της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, με τον αναπληρωτή του για τους οποίους ισχύουν τα εξής:

i) Σε περίπτωση που ο αρχικός ανάδοχος είναι κοινοπραξία, ο εκπρόσωπος πρέπει να είναι μέλος αυτής ή νόμιμος εκπρόσωπος εταιρίας, μέλους της κοινοπραξίας, ο δε αναπληρωτής μπορεί να είναι μέλος ή νόμιμος εκπρόσωπος των υπόλοιπων μελών της κατασκευαστικής κοινοπραξίας.

ii) Σε περίπτωση που ο αρχικός ανάδοχος είναι μία εργοληπτική επιχείρηση, ο εκπρόσωπος πρέπει να είναι το φυσικό πρόσωπο που τη συνιστά (επί ατομικής επιχείρησης) ή ο νόμιμος εκπρόσωπος αυτής (επί εταιρίας) και ο αναπληρωτής μπορεί να είναι πρόσωπο με τις ίδιες ιδιότητες από τα υπόλοιπα μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας.

iii) Σε όλες τις περιπτώσεις ισχύουν αναλόγως κατά τα λοιπά και οι σχετικές διατάξεις των άρθρων 39 και 70 παράγραφοι 2 και 4 του παρόντος.

3. Ο φάκελος των δικαιολογητικών που συνοδεύει την αίτηση της παραγράφου 1 περιέχει ιδίως τα εξής: α) Τα νομιμοποιητικά έγγραφα που τεκμηριώνουν τα στοιχεία της παραγράφου 2.α, όπως τα ισχύοντα καταστατικά, αποφάσεις διοικητικών συμβουλίων, εξουσιοδοτήσεις κ.λπ.. β) Τις ισχύουσες βεβαιώσεις εγγραφής στο Μ.Ε.ΕΠ. (σε αντίγραφα νομίμως επικυρωμένα) για τις περιπτώσεις i και ii της παραγράφου 2.α και τα αντίστοιχα σχετικά στοιχεία για την περίπτωση iii της ίδιας παραγράφου. γ) Τις συμβολαιογραφικές πράξεις ορισμού εκπροσώπου και αναπληρωτή, σύμφωνα με την ανωτέρω παράγραφο 2.ε και τα άρθρα 39 και 70 παράγραφοι 2 και 4 του παρόντος. δ) Πιστοποιητικά από τα οποία να αποδεικνύεται ότι τα επιπλέον του αρχικού αναδόχου μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας δεν βρίσκονται υπό πτώχευση, εκκαθάριση, αναγκαστική διαχείριση ή προκειμένου για επιχείρηση με έδρα εκτός Ελλάδας, σε οποιαδήποτε ανάλογη κατάσταση που προκύπτει από παρόμοια διαδικασία προβλεπόμενη από τη νομοθεσία της έδρας της. ε) Πιστοποιητικά από τα οποία να αποδεικνύεται ότι τα παρακάτω πρόσωπα δεν έχουν καταδικασθεί με αμετάκλητη δικαστική απόφαση για αδικήματα τα οποία στερούν το δικαίωμα συμμετοχής στη δημοπρασία, όπως καθορίζονται κάθε φορά στη διακήρυξη δημοπράτησης του συγκεκριμένου έργου. Τα πιστοποιητικά αυτά πρέπει να έχουν εκδοθεί από την αρμόδια εισαγγελική αρχή ή την αντίστοιχη δημόσια αρχή (επί επιχειρήσεων με έδρα εκτός Ελλάδας, μη εγγεγραμμένων στο Μ.Ε.ΕΠ.) και αφορούν στα εξής φυσικά πρόσωπα: i) επί ατομικής επιχείρησης, στο πρόσωπο που ανήκει αυτή, ii) επί προσωπικής εταιρίας, στους διαχειριστές, iii) επί Ε.Π.Ε. στους διαχειριστές, iv) επί Α.Ε. στον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου και στον Διευθύνοντα Σύμβουλο, v) στον εκπρόσωπο της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και στον αναπληρωτή του. στ) Υπεύθυνη δήλωση του νόμιμου εκπροσώπου της εργοληπτικής επιχείρησης ότι δεν της επιβλήθηκε για πειθαρχικό παράπτωμα ποινή η οποία της στερεί το δικαίωμα συμμετοχής στη δημοπρασία. ζ) Βεβαιώσεις των αρμόδιων οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης (βεβαιώσεις ασφαλιστικής ενημερότητας), από τις οποίες να αποδεικνύεται ότι κάθε επιπλέον του αρχικού αναδόχου μέλος της κατασκευαστικής κοινοπραξίας έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του όσον αφορά στην καταβολή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, σύμφωνα με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία ή με τη νομοθεσία της χώρας όπου είναι εγκατεστημένος. η) Βεβαιώσεις των αρμόδιων φορολογικών αρχών (βεβαιώσεις φορολογικής ενημερότητας), από τις οποίες να αποδεικνύεται ότι κάθε επιπλέον του αρχικού αναδόχου μέλος της κατασκευαστικής κοινοπραξίας έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του τις σχετικές με την πληρωμή των φόρων, σύμφωνα με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία ή με τη νομοθεσία της χώρας που είναι εγκατεστημένος. θ) Υπεύθυνη δήλωση κάθε επιπλέον του αρχικού αναδόχου μέλους της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, για το ύψος του ανεκτέλεστου μέρους των εργολαβικών της συμβάσεων δημόσιων έργων.

4. Εργοληπτικές επιχειρήσεις κάτοχοι «ενημερότητας πτυχίου» σε ισχύ δεν προσκομίζουν όσα από τα ανωτέρω δικαιολογητικά προσκομίστηκαν για την έκδοση της ενημερότητας πτυχίου.

5. Η διευθύνουσα υπηρεσία οφείλει να διαβιβάσει αμέσως στην προϊσταμένη αρχή την αίτηση του αναδόχου και τα συνημμένα σε αυτή στοιχεία, μαζί με αιτιολογημένη εισήγησή της για την έγκριση ή μη της σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας. Επί της αιτήσεως αποφασίζει η προϊσταμένη αρχή, μέσα στην αποκλειστική προθεσμία του ενός (1) μηνός, που ορίζεται στις διατάξεις του τρίτου εδαφίου της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του άρθρου 66 του παρόντος. Αν κατά την εξέταση της αίτησης διαπιστωθούν ελλείψεις, μπορεί να προσκληθεί ο ανάδοχος για τη συμπλήρωσή τους. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να ανασταλεί η ανωτέρω προθεσμία, μέχρι τη συμπλήρωση των ελλείψεων και την υποβολή των δικαιολογητικών που λείπουν.

6. Η προϊσταμένη αρχή, με ειδική αιτιολόγηση, μπορεί να μην εγκρίνει τη σύσταση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, οι δε λόγοι μη έγκρισης μπορούν να βασίζονται μόνο σε τεκμηριωμένα στοιχεία προερχόμενα κυρίως από την υπηρεσία του μητρώου του άρθρου 92 του παρόντος, σχετικά με την ικανότητα και αξιοπιστία των εργοληπτικών επιχειρήσεων, που μετέχουν στην κατασκευαστική κοινοπραξία (εκτός από τον ανάδοχο), για την καλή και έγκαιρη κατασκευή του έργου. Η απόφαση αυτή της προϊσταμένης αρχής, περί μη έγκρισης της σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, εκδίδεται μόνο μέσα

στην αποκλειστική προθεσμία της παραγράφου 5 και κοινοποιείται αμέσως στη διευθύνουσα υπηρεσία, καθώς και στον ανάδοχο, κατά τις διατάξεις του άρθρου 44 του παρόντος. Πριν από την ολοκλήρωση της ανωτέρω κοινοποίησης, και πάντως μέσα στην ανωτέρω αποκλειστική προθεσμία, αν εκδοθεί αρνητική απόφαση, η προϊσταμένη αρχή γνωστοποιεί στη διευθύνουσα υπηρεσία με κάθε πρόσφορο μέσο (όπως εσωτερικό σημείωμα, τηλεμοιοτυπία, τηλεφωνικώς) το γεγονός ότι εκδόθηκε η απόφαση και τα στοιχεία αυτής, για την επέλευση των συνεπειών της παραγράφου 7.

7. Η προϊσταμένη αρχή και η διευθύνουσα υπηρεσία υποχρεούνται ύστερα από σχετική αίτηση του αρχικού αναδόχου ή του εκπροσώπου της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, που υποβάλλεται μετά από την παρέλευση της αποκλειστικής προθεσμίας της παραγράφου 5, να του γνωστοποιήσουν εγγράφως αν εκδόθηκε ή δεν εκδόθηκε μέσα στην προθεσμία απόφαση για τη μη έγκριση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας. Σε περίπτωση μη χορήγησης απάντησης το αργότερο εντός της επόμενης εργάσιμης ημέρας, τεκμαίρεται η έγκριση της κοινοπραξίας, εκτός αν σε αυτήν μετέχουν μέλη που δεν ανήκουν σε καλούμενες από τη διακήρυξη τάξεις και κατηγορίες του Μ.Ε.ΕΠ. ή παραβιάζονται οι περιορισμοί που προβλέπει το άρθρο 66 του παρόντος ως προς την κατανομή των ποσοστών συμμετοχής. Σε περίπτωση μη έγκρισης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας ο ανάδοχος μπορεί να προσβάλει τη σχετική απόφαση με αίτηση θεραπείας, σύμφωνα με το άρθρο 76 του παρόντος, μέσα στην προβλεπόμενη τρίμηνη προθεσμία, η οποία αρχίζει από την πλήρη κοινοποίηση της απόφασης, σύμφωνα με την παράγραφο 6.

8. Η απόφαση της προϊσταμένης αρχής, με την οποία εγκρίνεται η σύσταση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, κοινοποιείται αμέσως στον εκπρόσωπο αυτής, κατά τις διατάξεις του άρθρου 44 του παρόντος, καθώς και στη διευθύνουσα υπηρεσία, μαζί με επικυρωμένο αντίγραφο του υποβληθέντος συμφωνητικού σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας. Εάν η έγκριση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας γίνει αυτοδικαίως κατά τις διατάξεις των τρίτου και τέταρτου εδαφίων της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του άρθρου 66 του παρόντος, η διευθύνουσα υπηρεσία οφείλει, εντός δέκα (10) ημερών από τότε που θα το ζητήσει εγγράφως ο εκπρόσωπος αυτής, να εκδώσει σχετική βεβαίωση για την ανάληψη του έργου από αυτήν, προς χρήση ενώπιον των αρμόδιων φορολογικών, ελεγκτικών ή άλλων αρχών, χορηγώντας του και επικυρωμένο αντίγραφο του υποβληθέντος συμφωνητικού σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας.

9. Στα πιστοποιητικά Μ.Ε.Κ. και Μ.Ε.ΕΠ., τα οποία εκδίδει η διευθύνουσα υπηρεσία, εν σχέσει με το έργο, καθώς και στις κάθε είδους βεβαιώσεις για την εμπειρία από την κατασκευή του έργου και για το ανεκτέλεστο, αναφέρονται τα στοιχεία τα οποία προκύπτουν από την ανάληψη του έργου από την κατασκευαστική κοινοπραξία, σύμφωνα με όσα ορίζονται στις σχετικές διατάξεις του άρθρου 66 του παρόντος.

10. Μετά από τη ρητή ή αυτοδίκαιη έγκριση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, ο ανάδοχος υποκαθίσταται από αυτήν στην κατασκευή του έργου. Με αίτηση της εγκεκριμένης κατασκευαστικής κοινοπραξίας αντικαθίστανται οι εγγυήσεις εκτέλεσης του έργου που είχε χορηγήσει ο αρχικός ανάδοχος, εφαρμοζομένων αναλόγως των σχετικών διατάξεων, όπως των άρθρων 35 και 39 της παραγράφου 1 του παρόντος.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Κατασκευαστική κοινοπραξία είναι η κοινοπραξία η οποία συγκροτείται κατά τη διάρκεια της κατασκευής ενός έργου, από τον αρχικό ανάδοχο (είτε πρόκειται για μεμονωμένη επιχείρηση είτε για κοινοπραξία) και άλλες μεμονωμένες εργοληπτικές επιχειρήσεις (όχι κοινοπραξίες) εκ των αναφερομένων στο άρθρο 80 παρ. 1 του ΚΔΕ, δηλαδή πρέπει οι επιχειρήσεις αυτές να είναι εγγεγραμμένες στο Μητρώο Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (Μ.Ε.ΕΠ.) αν είναι ημεδαπές, ή να έχουν δικαίωμα ανάληψης του συγκεκριμένου έργου, αν είναι αλλοδαπές, από χώρες της Ε.Ε. κ.λ.π.). Η δυνατότητα σύστασης κατασκευαστικής κοινοπραξίας εισήχθη με το άρθρο 1 του Ν.2940/2001 και με σκοπό την επιτάχυνση των ρυθμών εκτέλεσης των έργων και την δημιουργία μόνιμων συνεργασιών μεταξύ των επιχειρήσεων.

Προϋποθέσεις αποδοχής της αίτησης με αντικείμενο την σύσταση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας είναι να βρίσκεται το έργο σε στάδιο εκτέλεσης (να έχει δηλαδή συναφθεί η σύμβαση, ανεξαρτήτως και αν έχει υπογραφεί το ιδιωτικό συμφωνητικό), να ανήκουν οι εισερχόμενες στην κοινοπραξία στις καλούμενες ανά κατηγορία τάξεις του Μ.Ε.ΕΠ., να κρατά ο αρχικός ανάδοχος ποσοστό 70% τουλάχιστον στο νέο κοινοπρακτικό σχήμα²¹ και κάθε νεοεισερχόμενη στο σχήμα επιχείρηση να έχει ποσοστό συμμετοχής τουλάχιστον 15% (άρα πρακτικά μπορούν να εισέλθουν στο σχήμα μέχρι δύο εργοληπτικές επιχειρήσεις με το ελάχιστο ποσοστό 15%). Παράλληλα και τα μέλη του αρχικού αναδόχου (αν ήταν κοινοπραξία) πρέπει να διατηρήσουν το ελάχιστο αυτό ποσοστό (15%), εκτός αν εξαρχής το ποσοστό συμμετοχής τους στην αρχική κοινοπραξία ήταν μικρότερο (αυτό μπορεί να συμβαίνει μόνο στην περίπτωση που κάλυπταν κατηγορία εργασιών με ποσοστό συμμετοχής στον προϋπολογισμό μικρότερο του 15%), οπότε οφείλουν να διατηρήσουν το ποσοστό αυτό.

Ιδιαιτερότητα απέναντι στην κανονική υποκατάσταση του προηγούμενου άρθρου (άρθρο 65 του ΚΔΕ) αποτελεί η *τεκμαιρόμενη αποδοχή* του αιτήματος περί συγκρότησης κατασκευαστικής κοινοπραξίας, αν η υπηρεσία δεν απαντήσει αρνητικά εντός μηνός στο σχετικό αίτημα (βλ. τη διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 66 του ΚΔΕ στην οποία αναφέρεται ότι: «... Μέχρι την έγκριση ή μέχρι την παρέλευση της προθεσμίας αυτής, δεν επιτρέπεται η σύμπραξη της κοινοπραξίας στην κατασκευή του έργου.», άρα μετά την παρέλευση της μηνιαίας προθεσμίας, η σιωπή της υπηρεσίας θεωρείται ως συναίνεση).

Η ευθύνη των κοινοπρακτούντων είναι, όπως σε κάθε περίπτωση κοινοπραξίας, εις ολόκληρον και για το σύνολο του έργου, ανεξαρτήτως της φάσης στην οποία βρίσκεται το υπό εκτέλεση έργο κατά το χρόνο σύστασης της κοινοπραξίας (παρ. 3 άρθρου 66 του ΚΔΕ).

Τέλος στην παρ. 4 του ίδιου άρθρου καθορίζονται οι συνέπειες της κοινοπραξίας στην εμπειρία (δηλαδή τον κύκλο εργασιών) των μελών, για την κατάταξη στο Μ.Ε.ΕΠ. και το ανεκτέλεστο τμήμα εργολαβιών δημοσίων έργων κάθε μέλους, για τη συμμετοχή σε διαγωνισμούς.

Οι όροι και η διαδικασία έγκρισης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας περιγράφεται αναλυτικά στο άρθρο 67 του ΚΔΕ.

2.7. Υπεργολαβία - Όροι και διαδικασία έγκρισης – Άρθρα 68 και 69 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

Άρθρο 68 του ΚΔΕ

«1. Όταν συνάπτεται σύμβαση μίσθωσης έργου μεταξύ του αναδόχου δημόσιου έργου και εργοληπτικής επιχείρησης του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 80 του παρόντος για την κατασκευή μέρους του έργου που έχει αναληφθεί από τον ανάδοχο (υπεργολαβία), ο υπεργολάβος θεωρείται «εγκεκριμένος» με τις συνέπειες του παρόντος,

²¹ Αρχικά το ποσοστό αυτό ήταν 50%, όμως η σχετική διάταξη τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 (παρ. 1 και 2) του Ν.3263/2004). Στην Αιτιολογική Έκθεση του νόμου δεν αναφέρεται ο σκοπός του περιορισμού, όμως η νέα ρύθμιση (όπως και η απαγόρευση εκχώρησης του συνόλου του εργολαβικού ανταλλάγματος σε πιστωτικά ιδρύματα – άρθρο 10 του νόμου) εντάσσεται στην προσπάθεια εξυγίανσης του πλαισίου διαχείρισης των συμβάσεων, προκειμένου να περιορισθεί κατά το δυνατόν η υποβολή χαμηλών προσφορών.

μετά από έγκριση του κυρίου του έργου ή του φορέα κατασκευής όταν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

α) Ο υπεργολάβος έχει τα αντίστοιχα προσόντα για την εκτέλεση του έργου που αναλαμβάνει και ανήκει σε τάξη και κατηγορία έργου, αντίστοιχη με το ποσό της σύμβασης υπεργολαβίας και

β) Ο ανάδοχος, πριν από την εγκατάσταση του υπεργολάβου στο έργο έχει γνωστοποιήσει στον κύριο του έργου ή στον φορέα κατασκευής τη σύμβαση υπεργολαβίας.

Ο ανάδοχος του έργου πρέπει να διατηρεί ποσοστό τουλάχιστον εβδομήντα τοις εκατό (70%) του ποσού της σύμβασής του με τον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής, αφού ληφθούν υπόψη όλες οι συμβάσεις υπεργολαβιών που έχουν εγκριθεί.

Ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής μπορούν με απόφασή τους, που εκδίδεται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την ανωτέρω γνωστοποίηση, να μην εγκρίνουν την υπεργολαβία αυτή.

Στα έργα με προϋπολογιζόμενη δαπάνη μεγαλύτερη του ορίου εφαρμογής της εκάστοτε ισχύουσας σχετικής Οδηγίας η αναθέτουσα αρχή μπορεί να υποχρεώσει με τη διακήρυξη τους διαγωνιζόμενους, στην περίπτωση που αναδειχθούν ανάδοχοι, να αναθέσουν σε τρίτους υπεργολάβους συμβάσεις που αντιπροσωπεύουν κατά μέγιστο όριο το τριάντα τοις εκατό (30%) της συνολικής αξίας των έργων που αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή η διακήρυξη αναφέρει τα στοιχεία που πρέπει να υποβληθούν από τους διαγωνιζόμενους για την απόδειξη της συνεργασίας. Κατά την υπογραφή της σύμβασης εκτέλεσης ο ανάδοχος οφείλει να προσκομίσει την υπεργολαβική σύμβαση, εφαρμοζομένης κατά τα λοιπά της κείμενης νομοθεσίας για την έγκριση της υπεργολαβίας. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί να χορηγήσει προθεσμία στον ανάδοχο και κατ' αίτησή του, για την προσκόμιση της υπεργολαβικής σύμβασης με τον αρχικώς προταθέντα υπεργολάβο ή άλλον που διαθέτει τα αναγκαία κατά την κρίση της υπηρεσίας αυτής προσόντα, εφόσον συντρέχει σοβαρός λόγος. Η διευθύνουσα υπηρεσία υποχρεούται να κινήσει τη διαδικασία έκπτωσης του αναδόχου, εφόσον δεν συνάψει εν τέλει την υπεργολαβική σύμβαση.

2. Η έγκριση της υπεργολαβίας έχει τις εξής συνέπειες:

α) Το ποσό της σύμβασης της υπεργολαβίας, όπως αυτό προκύπτει ιδίως από τα τιμολόγια που εκδίδονται από τον υπεργολάβο προς τον ανάδοχο, λαμβάνεται υπόψη για τον υπολογισμό της εμπειρίας και του ορίου του ανεκτέλεστου μέρους εργολαβιών δημόσιων έργων του υπεργολάβου.

β) Το ποσό της σύμβασης της υπεργολαβίας, όπως αυτό προκύπτει ιδίως από τα τιμολόγια που εκδίδονται από τον υπεργολάβο προς τον ανάδοχο αφαιρείται από το ανεκτέλεστο του αναδόχου. Για το ποσό της σύμβασης υπεργολαβίας ο ανάδοχος δεν δικαιούται πιστοποιητικό εμπειρίας για χρήση στο Μ.Ε.ΕΠ., ενώ τα στελέχη του αναδόχου δικαιούνται πιστοποιητικό εμπειρίας, το οποίο για την εξέλιξη στο Μ.Ε.Κ. ανάγεται στο μισό του χρόνου επίβλεψης.»

Άρθρο 69 του ΚΔΕ

«1. Για την αναγνώριση υπεργολάβου ως εγκεκριμένου με τις συνέπειες της παραγράφου 2 του άρθρου 68, υποβάλλεται στη διευθύνουσα υπηρεσία κοινή αίτηση του αναδόχου και του υπεργολάβου. Ως προς την υποβολή της αίτησης και το ελάχιστο περιεχόμενο του συμφωνητικού σύναψης σύμβασης έργου μεταξύ του αναδόχου και του υπεργολάβου, εφαρμόζονται αναλογικώς όσα ορίζονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 67 του παρόντος. Επιπλέον στο συμφωνητικό της υπεργολαβίας πρέπει να αναφέρονται συγκεκριμένα οι εργασίες ή το μέρος του έργου που αναλαμβάνει ο υπεργολάβος, καθώς και η αξία της σύμβασης υπεργολαβίας.

2. Η απόφαση έγκρισης ή μη της σύναψης της σύμβασης της προηγούμενης παραγράφου λαμβάνεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία, μέσα στην αποκλειστική προθεσμία των δεκαπέντε (15) ημερών που ορίζεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 68 του παρόντος ως προς δε την κοινοποίησή της, καθώς και για την έκδοση σχετικής βεβαίωσης, για την αυτοδίκαιη έγκριση και για τα εκδιδόμενα από την Υπηρεσία πιστοποιητικά Μ.Ε.Κ. και

Μ.Ε.ΕΠ. και τις κάθε είδους σχετικές βεβαιώσεις ισχύουν, εφαρμοζόμενα αναλογικώς, όσα ορίζονται στις παραγράφους 5, 6 και 8 του άρθρου 67 του παρόντος.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Η υπερβολαβία, δηλαδή η ανάθεση εκτέλεσης τμήματος του έργου από τον ανάδοχο σε τρίτο (υπεργολάβο) θεωρούνταν, πριν το Ν.2940/2001, απαγορευμένη ως έμμεση υποκατάσταση (κατά το άρθρο 5 παρ. 6 του Ν.1418/1984). Στην υπερβολαβία ο υπερβολάβος δεν έχει άμεση σχέση με τον εργοδότη. Έτσι υπεύθυνος απέναντι στον εργοδότη παραμένει ο αρχικός ανάδοχος και αυτός έχει δικαίωμα στην καταβολή του εργολαβικού ανταλλάγματος. Μάλιστα ο υπερβολάβος δεν έχει καν δικαίωμα σε κατάσχεση του εργολαβικού ανταλλάγματος, αντίθετα από τους προμηθευτές υλικών και μηχανημάτων του υπό εκτέλεση έργου, καθώς και τους υπαλλήλους του αναδόχου (βλ. άρθρο 53 παρ. 11 του ΚΔΕ).

Σύμφωνα με το άρθρο 142 του ΚΔΕ η αναθέτουσα αρχή πρέπει να ζητεί με την προκήρυξη από τους διαγωνιζόμενους να αναφέρουν στην προσφορά τους ποιο τμήμα της σύμβασης προτίθενται να αναθέσουν σε υπερβολάβους καθώς και ποιους υπερβολάβους προτείνουν. Η ρύθμιση αυτή αποσκοπεί στην συμμετοχή μικρομεσαίων επιχειρήσεων στα δημόσια έργα, δεν έχει όμως ιδιαίτερη χρησιμότητα, καθότι οι επιχειρήσεις είναι καταταγμένες σε τάξεις και λόγω της ύπαρξης κατωτάτων ορίων ανά τάξη, δεν επιτρέπεται στις επιχειρήσεις των μεγαλύτερων τάξεων να διεκδικούν έργα μικρότερα του κατώτατου ορίου τους.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 68 του ΚΔΕ σε έργα με προϋπολογισμό ανώτερο του ορίου εφαρμογής της Κοινοτικής Οδηγίας 2004/18/ΕΚ, η αναθέτουσα αρχή μπορεί με τη Διακήρυξη να υποχρεώσει τους διαγωνιζόμενους, στην περίπτωση που αναδειχθούν ανάδοχοι, να προτείνουν υπερβολάβο που θα αναλάβει (κατά μέγιστο όριο) τμήμα 30% του έργου και περαιτέρω να διαπιστώσει κατά την υπογραφή της σύμβασης εκτέλεσης αν πράγματι ο ανάδοχος υλοποιήσει την δέσμευσή του αυτή.

Η αναγνώριση της υπερβολαβίας με το άρθρο 1 του Ν.2940/2001 τη νομιμοποίησε μεν, με την έννοια ότι επιτρέπεται πλέον, υπό τους όρους και τους περιορισμούς του νόμου, όχι όμως για να καταστήσει τον υπερβολάβο μέρος της σχέσης εργοδότη-αναδόχου, αλλά μόνο για την αναγνώριση της εμπειρίας²² την οποία αποκομίζει από τη σχέση της υπερβολαβίας (την οποία χρησιμοποιεί για την κατάταξή του στο Μ.Ε.ΕΠ.) και για την ελάφρυνση του ανεκτελέστου μέρους εργολαβιών του αναδόχου (δηλαδή το τμήμα του έργου που αντιστοιχεί στην υπερβολαβία αφαιρείται από τον ανάδοχο και προστίθεται στο ανεκτέλεστο του υπερβολάβου).

Οι όροι και η διαδικασία έγκρισης της υπερβολαβίας περιγράφεται στο άρθρο 69 του ΚΔΕ. Η αίτηση και τα λοιπά δικαιολογητικά είναι αυτά που περιλαμβάνονται στο άρθρο 67 του ΚΔΕ (για την κατασκευαστική κοινοπραξία) και η προθεσμία έγκρισης ή μη από τη Δ.Υ. της σύμβασης υπερβολαβίας (μετά την οποία η σύσταση της υπερβολαβίας θεωρείται αυτοδικαίως εγκεκριμένη) είναι δεκαπέντε (15) ημέρες.

²² **Γνωμδ.ΝΣΚ 677/2002.** Η εμπειρία στελέχους εργοληπτικής επιχείρησης, που αποκτάται στα πλαίσια εγκεκριμένης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 1 του ν. 2940/01, υπερβολαβίας, λαμβάνεται κανονικά υπόψη για την εγγραφή, κατάταξη και εξέλιξη του στελέχους αυτού στο Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστών (ΜΕΚ).

2.8. Πτώχευση, θάνατος αναδόχου – Άρθρο 70 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Αν ο ανάδοχος πτωχεύσει, η σύμβαση διαλύεται αυτοδίκαια.

2. Σε περίπτωση πτώχευσης ενός ή μερικών από τα μέλη της κοινοπραξίας εφαρμόζονται οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου.

Αν τα μέλη της κοινοπραξίας ήταν δύο και πτωχεύσει το ένα, η κοινοπραξία θεωρείται διαλυμένη ως προς τον κύριο του έργου και η εργολαβία συνεχίζεται υποχρεωτικά για το σύνολο του έργου από το άλλο μέλος μόνο, το οποίο αναλαμβάνει έναντι του κυρίου του έργου όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μέλους που πτώχευσε και που απορρέουν από την εργολαβική σύμβαση. Αν τα μέλη της κοινοπραξίας ήταν περισσότερα από δύο, η κοινοπραξία συνεχίζεται έναντι του κυρίου του έργου από τα λοιπά μέλη. Τυχόν απαιτήσεις ή υποχρεώσεις του μέλους ή της κοινοπραξίας που συνεχίζει το έργο έναντι του μέλους που πτώχευσε κρίνονται κατά τις διατάξεις του πτωχευτικού δικαίου. Η παράγραφος αυτή εφαρμόζεται ανάλογα και σε περίπτωση πτώχευσης δύο ή περισσότερων μελών της κοινοπραξίας. Αν κηρυχθούν σε πτώχευση δύο ή περισσότερα από τα μέλη της κοινοπραξίας και από την αιτία αυτή εκτίθεται σε κίνδυνο η προσήκουσα εκτέλεση της εργολαβικής σύμβασης, ο κύριος του έργου μπορεί κατά την κρίση του να διαλύσει τη σύμβαση, αζημίως γι' αυτόν.

3. Αν ο ανάδοχος είναι ατομική επιχείρηση και αποβιώσει αυτός που την ασκεί, η σύμβαση διαλύεται αυτοδίκαια, εκτός αν εγκριθεί από την προϊσταμένη αρχή η αποπεράτωση των εργασιών από τους κληρονόμους, οι οποίοι στην περίπτωση αυτή αναλαμβάνουν όλες τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του αναδόχου. Η έγκριση γίνεται ύστερα από αίτηση των κληρονόμων που πρέπει να υποβληθεί μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία τριάντα (30) ημερών από το θάνατο του αναδόχου.

4. Σε περίπτωση θανάτου ενός ή περισσότερων φυσικών προσώπων που μετείχαν στην κοινοπραξία με τις ατομικές τους επιχειρήσεις, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου. Αν μέλη της κοινοπραξίας ήταν δύο φυσικά πρόσωπα που μετείχαν σε αυτήν με τις ατομικές τους επιχειρήσεις και πεθάνει ο ένας, η κοινοπραξία θεωρείται διαλυμένη ως προς τον κύριο του έργου και η εργολαβία συνεχίζεται για το σύνολο του έργου υποχρεωτικά από το άλλο μέλος που αναλαμβάνει απέναντι στον κύριο του έργου όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις αυτού που πέθανε. Οι σχέσεις που προκύπτουν από την εργολαβία μεταξύ των κληρονόμων του θανόντα και του άλλου μέλους της κοινοπραξίας ρυθμίζονται κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Αν τα μέλη της κοινοπραξίας ήταν περισσότερα από δύο, η κοινοπραξία συνεχίζεται μεταξύ των λοιπών που αναλαμβάνουν απέναντι στον κύριο του έργου όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του θανόντος, που προκύπτουν από την εργολαβική σύμβαση, ενώ κατά τα λοιπά εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις των προηγούμενων εδαφίων.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Στο άρθρο 70 του ΚΔΕ κωδικοποιούνται οι διατάξεις του άρθρου 35 (παρ. 6 και 7) και του άρθρου 51 (παρ. 5 και 6) του Π.Δ.609/1985.

Η πτώχευση του αναδόχου, όταν πρόκειται για μεμονωμένη επιχείρηση και όχι για κοινοπραξία (στην περίπτωση αυτή έχει εφαρμογή η παρ. 2), συνεπάγεται αυτοδικαίως τη διάλυση της σύμβασης. Η αυτοδίκαιη διάλυση, παρότι δεν ρυθμίζεται ειδικότερα στο νόμο, δεν έχει διαδικασία (αίτηση, έγκριση της υπηρεσίας, κλπ.), ούτε και συνέπειες εις βάρος των μερών. Στην περίπτωση αυτή η έννομη σχέση του έργου υπόκειται στους γενικούς κανόνες της πτώχευσης, άρα το έργο δεν μπορεί να συνεχιστεί και γ'αυτό πρέπει να εκκαθαρισθεί, να παραληφθεί κ.λ.π., με συμμετοχή του εκπροσώπου της πτωχεύσασας επιχείρησης, δηλαδή εκείνου που εκπροσωπεί μετά την πτώχευση την πτωχή επιχείρηση.

Εφόσον πτωχεύσει το ένα από τα δύο μέλη της κοινοπραξίας, η κοινοπραξία λύεται (δεν νοείται κοινοπραξία με ένα μέλος) και συνεχίζεται το έργο από το άλλο μέλος, ενώ αν

η κοινοπραξία αποτελείται από περισσότερα μέλη, η κοινοπραξία συνεχίζεται μεταξύ των απομενόντων²³. Ο νομοθέτης δεν ρυθμίζει τις ενέργειες του εργοδότη, αν δηλαδή το εκλιπόν μέλος κάλυπτε κατηγορία του έργου που δεν καλύπτεται από το πτυχίο του απομένοντος ή των απομενόντων μελών, είναι όμως φανερό ότι δεν μπορεί να εννοεί ότι και σε μια τέτοια περίπτωση εκτελείται το έργο από ανάδοχο που δεν κατέχει το απαραίτητο πτυχίο Μ.Ε.ΕΠ., δηλαδή την τεχνική ικανότητα να το εκτελέσει. Είναι αυτονόητο ότι σε μια τέτοια περίπτωση ο εργοδότης πρέπει να ζητήσει από τον ανάδοχο να συστήσει νέα κοινοπραξία με επιχείρηση που καλύπτει την κατηγορία, τηρουμένης της διαδικασίας της υποκατάστασης.

Στην περίπτωση που ανάδοχος είναι *ατομική επιχείρηση* και ο ατομικός εργολήπτης αποβιώσει, η σύμβαση κατά κανόνα λύεται αυτοδίκαια, εκτός αν υποβληθεί αίτηση από τους κληρονόμους του (μέσα σε προθεσμία τριάντα (30) ημερών από το θάνατό του), οπότε μπορεί η Π.Α. να εγκρίνει την συνέχιση των εργασιών από τους κληρονόμους του.

Σε περίπτωση κοινοπραξίας, αν αποβιώσει το ένα μέλος – ατομικός εργολήπτης, εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις της παρ. 4 που ταυτίζονται εννοιολογικά με τις ρυθμίσεις της παρ. 2, δηλαδή το έργο συνεχίζεται από το εναπομείναν μέλος ή μέλη. Τα ερωτήματα για την κάλυψη των κατηγοριών του έργου που τέθηκαν ανωτέρω τίθενται και εδώ και η απάντηση είναι η ίδια.

---

²³ **ΔΕΑ 4546/97, ΣτΕ 6080/96.** Σε περίπτωση κοινοπραξίας δεν γίνεται διάλυση της εργολαβίας εάν δεν πτωχεύσουν όλοι οι κοινοπρακτούντες. Εάν πτωχεύσει ένας ή ορισμένοι από τους κοινοπρακτούντες, η εργολαβία συνεχίζεται από τους λοιπούς.

Γνωμδ.ΝΣΚ 242/2001. Η πτώχευση μέλους κοινοπραξίας εκτέλεσης δημοσίου έργου, έχει ως έννομη συνέπεια την συνέχιση της εργολαβίας από τις λοιπές, οι οποίες και αναλαμβάνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της. Οι εγγυητικές επιστολές στο όνομα της αρχικής κοινοπραξίας πρέπει να επιστραφούν αφού προσκομισθούν νέες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

3.1. Χρονοδιάγραμμα κατασκευής – Άρθρο 46 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Σε κάθε σύμβαση κατασκευής έργου ορίζεται προθεσμία για την περάτωσή του στο σύνολο και κατά τμήματα. Μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την υπογραφή της σύμβασης, ο ανάδοχος με βάση την ολική και τις τμηματικές προθεσμίες, συντάσσει και υποβάλλει στη διευθύνουσα υπηρεσία το χρονοδιάγραμμα κατασκευής του έργου.

2. Η διευθύνουσα υπηρεσία εγκρίνει μέσα σε δέκα (10) ημέρες το χρονοδιάγραμμα και μπορεί να τροποποιήσει τις προτάσεις του αναδόχου σχετικά με τη σειρά και τη διάρκεια κατασκευής των έργων, ανάλογα με τις δυνατότητες χρονικής κλιμάκωσης των πιστώσεων, μέσα στα όρια των συμβατικών προθεσμιών. Το εγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα αποτελεί συμβατικό στοιχείο του έργου. Αν η έγκριση δεν γίνει μέσα στην πιο πάνω προθεσμία, ή αν μέσα στην προθεσμία αυτή δεν ζητήσει γραπτά η διευθύνουσα υπηρεσία διευκρινίσεις ή αναμορφώσεις ή συμπληρώσεις, το χρονοδιάγραμμα θεωρείται ότι έχει εγκριθεί. Αναπροσαρμογές του χρονοδιαγράμματος εγκρίνονται όταν μεταβληθούν οι προθεσμίες, το αντικείμενο ή οι ποσότητες των εργασιών. Η έναρξη των εργασιών του έργου από μέρους του αναδόχου δεν μπορεί να καθυστερήσει πέρα των τριάντα (30) ημερών από την υπογραφή της σύμβασης. Η μη τήρηση των ανωτέρω προθεσμιών με υπαιτιότητα του αναδόχου συνεπάγεται την επιβολή των διοικητικών και παρεπόμενων χρηματικών κυρώσεων, αποτελεί λόγο έκπτωσης του αναδόχου και για τα αρμόδια όργανα του φορέα κατασκευής αποτελεί πειθαρχικό αδίκημα, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στις διατάξεις του άρθρου 40 του παρόντος.

3. Το εγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα αποτελεί το αναλυτικό πρόγραμμα κατασκευής του έργου. Το χρονοδιάγραμμα αναλύει ανά μονάδα χρόνου και πάντως ανά ημερολογιακό τρίμηνο τις εργασίες που προβλέπεται να εκτελεστούν. Το χρονοδιάγραμμα συντάσσεται με τη μορφή τετραγωνικού πίνακα που περιλαμβάνει την πιο πάνω χρονική ανάλυση των ποσοτήτων ανά εργασία ή ομάδα εργασιών και συνοδεύεται από γραμμικό διάγραμμα και σχετική έκθεση. Σε σημαντικά έργα μπορεί να προβλέπεται η σύνταξη τευχών ή διαγραμμάτων με τη μέθοδο της δικτυωτής ανάλυσης.

4. Ο ανάδοχος κατασκευής του έργου υποχρεούται επίσης μέσα σε έναν (1) μήνα από την υπογραφή της σύμβασης να συντάξει και να υποβάλει οργανόγραμμα του εργοταξίου, στο οποίο θα περιγράφονται λεπτομερώς τα πλήρη στοιχεία στελεχών, εξοπλισμού και μηχανημάτων που θα περιλαμβάνει η εργοταξιακή ανάπτυξη για την εκτέλεση του έργου.

5. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται σε συμβάσεις έργων που στις δημοπρασίες τους καλούνται να συμμετάσχουν, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις και επιχειρήσεις εγγεγραμμένες στα νομαρχιακά μητρώα. Στις περιπτώσεις αυτές η διευθύνουσα υπηρεσία κοινοποιεί έγκαιρα στον ανάδοχο πίνακες των εργασιών που πρέπει να εκτελεστούν. Ο πρώτος πίνακας κοινοποιείται κατά την υπογραφή της σύμβασης.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Με βάση τη συνολική και τις τμηματικές προθεσμίες ο ανάδοχος καταρτίζει το χρονοδιάγραμμα του έργου, που αποτελεί το αναλυτικό πρόγραμμα εκτέλεσης του έργου και εγκρίνεται από τη Δ.Υ.

Το χρονοδιάγραμμα είναι η ανάλυση κατά μονάδα χρόνου και πάντως ανά ημερολογιακό τρίμηνο των εργασιών που πρόκειται να εκτελεστούν. Υποβάλλεται από τον ανάδοχο μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την υπογραφή της σύμβασης και εγκρίνεται εντός δέκα (10) ημερών από τη Δ.Υ. με τυχόν συμπληρώσεις ή

διορθώσεις (βλ. παρ. 4 άρθρου 5 του Ν.1418/84). Εφαρμόζεται πάντως συμπληρωματικά η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 32 του Π.Δ.609/85, κατά την οποία αν δεν εγκριθεί το χρονοδιάγραμμα εντός της πιο πάνω προθεσμίας και δεν ζητηθούν από τη Δ.Υ. γραπτά διορθώσεις, συμπληρώσεις ή διευκρινίσεις, τότε εγκρίνεται αυτοδίκαια. Η Δ.Υ. μπορεί στη διαδικασία της έγκρισης να επιφέρει τροποποιήσεις, ανάλογα με την προβλεπόμενη ροή των πιστώσεων. Το εγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα αποτελεί συμβατικό στοιχείο του έργου.

Η υποβολή και τήρηση του χρονοδιαγράμματος, μετά την έγκρισή του, είναι σημαντική παράμετρος της σύμβασης, γιατί δείχνει αν ο ανάδοχος μπορεί να τηρήσει τις συμβατικές του δεσμεύσεις, σχετικά με τον χρόνο περαίωσης του έργου. Γι' αυτό και στο άρθρο 6 του Ν.3263/2004, ήδη σήμερα άρθρο 61 του ΚΔΕ, που αναφέρεται στην έκπτωση του αναδόχου, η εκπρόθεσμη υποβολή και η μη τήρηση του χρονοδιαγράμματος με υπαιτιότητα του αναδόχου συνιστούν λόγους υποχρεωτικής έκπτωσης του αναδόχου.

Το χρονοδιάγραμμα αναπροσαρμόζεται σε περίπτωση μεταβολής των ποσοτήτων των εργασιών και παράτασης των προθεσμιών του έργου (βλ. άρθρο 5 παρ. 4 Ν.1418/84), ενώ δεν υφίσταται σε έργα που στις δημοπρασίες τους καλούνται να συμμετάσχουν επιχειρήσεις γραμμένες στα Νομαρχιακά Μητρώα.

Σημειώνεται ότι το χρονοδιάγραμμα αποκτά νομικές, αλλά και οικονομικές συνέπειες σε σχέση με τις καταβολές στον ανάδοχο. Για την ορθή εφαρμογή των διατάξεων αυτών του άρθρου, θα έπρεπε παράλληλα και σε συνδυασμό με το χρονοδιάγραμμα, να συντάσσεται και ένα χρονοδιάγραμμα ροής των πληρωμών. Η δυνατότητα ετεροχρονισμού κατασκευής και πληρωμής των επί μέρους εργασιών, οι οποίες εκτελούνται γρηγορότερα από τον προβλεπόμενο χρόνο, εξασφαλίζει, βέβαια, την ταμειακή ρευστότητα του κυρίου του έργου, παράλληλα όμως περιορίζει το κίνητρο του κατασκευαστή να βρει τρόπους για την ταχύτερη εκτέλεση του έργου.

3.2. Ημερολόγιο του έργου – Άρθρο 47 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Για κάθε εργολαβία, με μέριμνα του αναδόχου τηρείται ημερολόγιο σε βιβλιοδετημένα διπλότυπα αριθμημένα φύλλα. Το ημερολόγιο συμπληρώνεται καθημερινά και αναγράφονται, με συνοπτικό τρόπο, σε αυτό στοιχεία για τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν, αριθμητικά στοιχεία για το απασχολούμενο προσωπικό κατά κατηγορίες, τα χρησιμοποιούμενα μηχανήματα, τα προσκομιζόμενα υλικά, τις εκτελούμενες εργασίες, τις εργαστηριακές εξετάσεις, τις εντολές και παρατηρήσεις των οργάνων επίβλεψης, τυχόν έκτακτα περιστατικά και κάθε άλλο σχετικό με το έργο σημαντικό πληροφοριακό στοιχείο.

2. Το ημερολόγιο υπογράφεται από εντεταλμένο όργανο της επίβλεψης και τον εκπρόσωπο του αναδόχου. Το ένα αποκοπτόμενο φύλλο περιέρχεται στη διευθύνουσα υπηρεσία. Οι εγγραφές στο ημερολόγιο αποτελούν πληροφοριακά στοιχεία για τις καιρικές συνθήκες, τη δύναμη απασχολούμενου προσωπικού και μηχανημάτων και γενικά για την παροχή εικόνας προόδου του έργου.

3. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί πάντα να ορίσει την εγγραφή στο ημερολόγιο συμπληρωματικών πληροφοριών ή άλλων στοιχείων που προσιδιάζουν στο συγκεκριμένο έργο ή να ζητήσει από τον ανάδοχο την τήρηση και άλλων στατιστικών στοιχείων. Στις περιπτώσεις μικρών έργων μπορεί η διευθύνουσα υπηρεσία να ορίσει την τήρηση του ημερολογίου κατά άλλο συνοπτικότερο τρόπο, την τήρησή του κατά εβδομάδα ή άλλο χρονικό διάστημα ή και τη μη τήρηση ημερολογίου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Με μέριμνα και ευθύνη του αναδόχου τηρείται το *ημερολόγιο* του έργου (βλ. άρθρο 33 Π.Δ.609/85), το οποίο ενημερώνεται καθημερινά, συνυπογράφεται από τον επιβλέποντα και αποτελεί πηγή πληροφοριών με αποδεικτική δύναμη ενώπιον των δικαστηρίων για πλήθος θεμάτων (αποζημίωση αναδόχου λόγω θεομηνίας, ανωτέρας βίας, κ.ο.κ.)²⁴. Ο ανάδοχος σημειώνει την ημερομηνία, τις καιρικές συνθήκες και κάθε πληροφορία σχετική με τις εκτελούμενες εργασίες και γενικά τα μέτρα που λαμβάνονται και ο,τιδήποτε συμβαίνει στο εργοτάξιο κάθε μέρα. Σκοπός αυτών των εγγραφών είναι η δυνατότητα, τουλάχιστον κατά προσέγγιση, της εκτίμησης της ποσότητας των εργασιών που έχουν εκτελεσθεί, αν έχουν γίνει εργαστηριακές εξετάσεις και γενικά η παροχή εικόνας της προόδου του έργου.

Άλλη χρησιμότητα του ημερολογίου αναφέρεται στο άρθρο 34 παρ. 2 του Π.Δ.609/85, κατά το οποίο, σε επείγουσες περιπτώσεις η διαταγή για τροποποιήσεις ή συμπληρώσεις των στοιχείων της μελέτης δίνεται στον ανάδοχο προφορικά και παράλληλα σημειώνεται στο ημερολόγιο²⁵. Αν τη διαταγή αυτή δίνει ο επιβλέπων, πρέπει να ενημερώσει αμέσως και εγγράφως τη Δ.Υ., για την έκδοση κανονικής διαταγής.

3.3. Προθεσμίες – Άρθρο 48 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Κάθε σύμβαση, εκτός από την προθεσμία για την περάτωση του συνόλου του έργου (συνολική προθεσμία), περιλαμβάνει και προθεσμίες για την ολοκλήρωση συγκεκριμένων τμημάτων αυτού (τμηματικές προθεσμίες). Σε περιπτώσεις μικρών έργων ή έργων που από τη φύση τους δεν επιδέχονται προσδιορισμό τμημάτων ή χαρακτηριστικών επί μέρους δραστηριοτήτων, μπορεί η σύμβαση να μην προβλέπει τμηματικές προθεσμίες.

2. Όλες οι προθεσμίες (συνολική και τμηματικές) αρχίζουν από την υπογραφή της σύμβασης, εκτός αν στα συμβατικά τεύχη ορίζεται διαφορετικά.

3. Μέσα στη συνολική προθεσμία πρέπει να έχουν τελειώσει όλες οι επί μέρους εργασίες του έργου και να έχουν ολοκληρωθεί οι τυχόν προβλεπόμενες από τη σύμβαση δοκιμές. Το ίδιο ισχύει αναλογικά και για τις τμηματικές προθεσμίες.

4. Τμηματικές προθεσμίες ορίζονται από τη σύμβαση:

²⁴ **ΣτΕ 3310/97.** Οι εγγραφές στο ημερολόγιο του έργου δεν έχουν υπερέχουσα αποδεικτική δύναμη, μπορούν όμως να συνεκτιμηθούν με τα λοιπά αποδεικτικά στοιχεία.

ΣτΕ 1976/2000. Ο ανάδοχος δεν μπορεί να υποχρεώσει τον κύριο του έργου να ανορθώσει επιβάρυνση που υπέστη από την πραγματοποίηση εργασιών κατόπιν προφορικής εντολής η οποία δεν καταχωρήθηκε ούτε στο ημερολόγιο του έργου.

ΑΠ 590/2002. Το ημερολόγιο του έργου, οι πιστοποιήσεις (λογαριασμοί) του έργου και η τελική επιμέτρηση του έργου, είναι χρήσιμα για την άμεση απόδειξη της αποδεικτέας, στην αντίστοιχη έννομη σχέση μεταξύ του ως άνω κυρίου και του οικείου αναδόχου.

ΑΠ 756/2003. Οι προβλεπόμενες εγγραφές στο ημερολόγιο του έργου δεν αποτελούν συμβατικές δηλώσεις βουλήσεως, ώστε η τυχόν απαιτούμενη ερμηνεία τους να πρέπει να γίνεται κατά τους ορισμούς των ερμηνευτικών των συμβάσεων κανόνων των άρθρων 173 και 200 ΑΚ, ήτοι με αναζήτηση της αληθινής βουλήσεως των συμβαλλομένων χωρίς προσήλωση στις λέξεις.

ΔΕΑ 4145/99. Αν, παρά ταύτα, ο ανάδοχος, ... προβεί χωρίς τη γραπτή διαταγή σε μεταβολές ... δεν δικαιούται να αποζημιωθεί, έστω και αν έχει δοθεί προφορική εντολή μη καταχωρημένη όμως στο ημερολόγιο του έργου, ... ακόμη και αν στο ημερολόγιο του έργου έγιναν από τον ανάδοχο σχετικές καταχωρήσεις τις οποίες ο επιβλέπων θεώρησε ανεπιφύλακτα.

²⁵ **ΔΕΑ 3012/92.** Ο εργολάβος δικαιούται αποζημίωση για μεταβολές στα έργα, εφόσον υπάρχει έγγραφη διαταγή του εργοδότη ή σε επείγουσες περιπτώσεις προφορική, η οποία καταχωρείται στο ημερολόγιο. Ανάκληση ή τροποποίηση της προφορικής διαταγής. Δέσμευση τόσο της υπηρεσίας όσο και του αναδόχου από την εντολή αυτή, μέχρις ότου ανακληθεί ή τροποποιηθεί.

α. Για παράδοση τμημάτων του έργου που η έγκαιρη αποπεράτωσή τους έχει ιδιαίτερη σημασία για τον κύριο του έργου, όπως είναι η κατασκευή τμημάτων του έργου που μπορεί να χρησιμοποιηθούν αυτοτελώς, η συμπλήρωση εργασιών που αποτελούν προϋπόθεση ή συνδυάζονται με τις εργασίες άλλου έργου, εκτός της εργολαβίας στην οποία αναφέρεται η συγκεκριμένη σύμβαση, η εκτέλεση εργασιών για εξασφάλιση του έργου από καιρικές συνθήκες (αποκλειστικές τμηματικές προθεσμίες).

β. Ως σταθμοί ενδιάμεσου ελέγχου της προόδου του έργου (ενδεικτικές τμηματικές προθεσμίες).

5. Όλες οι καθοριζόμενες τμηματικές προθεσμίες θεωρούνται ως ενδεικτικές, εκτός αν ρητώς ορίζονται από τη σύμβαση ως αποκλειστικές.

6. Υποχρεωτικά καθορίζονται στα συμβατικά τεύχη και για την περίοδο έναρξης των εργασιών εκτέλεσης ενδεικτικές τμηματικές προθεσμίες ανά έναν (1) ή το πολύ δύο (2) μήνες ανάλογα με το μέγεθος του έργου και τις συνθήκες εκτέλεσης. Οι ως άνω υποχρεωτικές ενδεικτικές προθεσμίες τίθενται για το διάστημα από την υπογραφή της σύμβασης μέχρι το πέρας του ενός τετάρτου (1/4) της αρχικής συμβατικής προθεσμίας περαίωσης. Το χρονικό αυτό διάστημα δεν μπορεί να είναι μικρότερο από έξι (6) μήνες.

7. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να συνεχίσει την κατασκευή του έργου για επιπλέον της συνολικής προθεσμίας χρονικό διάστημα, ίσο προς το ένα τρίτο (1/3) αυτής και πάντως όχι μικρότερο των τριών (3) μηνών (οριακή προθεσμία). Η συνολική προθεσμία υπολογίζεται με βάση την αρχική συμβατική προθεσμία και τις τυχόν παρατάσεις που εγκρίθηκαν ύστερα από σχετικό αίτημα του αναδόχου μέσα στην αρχική συμβατική προθεσμία και δεν οφείλονται σε υπαιτιότητά του.

8. Παράταση της συνολικής ή των τμηματικών προθεσμιών εγκρίνεται:

α) Είτε «με αναθεώρηση», όταν η καθυστέρηση του συνόλου των εργασιών του έργου ή του αντίστοιχου τμήματος δεν οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου ή προκύπτει από αύξηση του αρχικού συμβατικού αντικειμένου.

β) Είτε «χωρίς αναθεώρηση», για το σύνολο ή μέρος των υπολειπόμενων εργασιών, όταν η παράταση κρίνεται σκόπιμη για το συμφέρον του έργου, έστω και αν η καθυστέρηση του συνόλου ή μέρους των υπολειπόμενων εργασιών οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου. Σε περίπτωση έγκρισης παράτασης προθεσμίας «χωρίς αναθεώρηση» για το σύνολο των υπολειπόμενων εργασιών του έργου ή μιας τμηματικής προθεσμίας του, επιβάλλονται οι σχετικές ποινικές ρήτρες, ανεξάρτητα από την έγκριση της παράτασης αυτής.

9. Κατά την έγκριση των παρατάσεων της συνολικής ή των τμηματικών προθεσμιών, εκτιμάται και προσδιορίζεται πάντοτε το υπαίτιο για την επιμήκυνση του χρόνου συμβαλλόμενο μέρος, για το σύνολο ή για μέρος των έργων ή κατά κονδύλια εργασιών. Οι διατάξεις της περίπτωσης αυτής δεν επηρεάζουν την κατάπτωση των ποινικών ρητρών, αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της.

10. Η έγκριση των παρατάσεων προθεσμιών γίνεται από την προϊσταμένη αρχή, ύστερα από αίτηση του αναδόχου. Παράταση μπορεί να εγκριθεί και χωρίς αίτηση του αναδόχου, αν αυτή δεν υπερβαίνει την οριακή προθεσμία. Η αίτηση, αν υπάρχει, κατατίθεται στη διευθύνουσα υπηρεσία που διατυπώνει πάντοτε τη γνώμη της προς την προϊσταμένη αρχή. Όταν πρόκειται για παράταση «χωρίς αναθεώρηση», ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας, σε αντιπαράσταση με τον ανάδοχο, καταρτίζει πίνακα διαχωρισμού των εργασιών, σε εκείνες που μπορούσαν να εκτελεσθούν σε προηγούμενη αναθεωρητική περίοδο και στις λοιπές εργασίες. Οι πρώτες διαχωρίζονται και κατά αναθεωρητική περίοδο, μέσα στην οποία μπορούσε και έπρεπε να εκτελεσθούν. Ο πίνακας αποτελεί πράξη της διευθύνουσας υπηρεσίας και ο ανάδοχος δικαιούται να υποβάλει ένσταση κατά του πίνακα διαχωρισμού, μόνο αν τον υπογράψει με επιφύλαξη. Σε περίπτωση άρνησης του αναδόχου να συμπράξει στην κατάρτιση ή να υπογράψει τον πίνακα, εφαρμόζεται ανάλογα η διάταξη της παραγράφου 8 του άρθρου 57 του παρόντος.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Σε κάθε σύμβαση εκτέλεσης έργου ορίζονται, με την Διακήρυξη και συμπληρωματικά με την Ειδική Συγγραφή Υποχρεώσεων (Ε.Σ.Υ.) οι προθεσμίες περάτωσης του, κατά το σύνολο ή και κατά διακριτά τμήματα.

Οι προθεσμίες του έργου καθώς και οι παρατάσεις τους είναι από τα πλέον φλέγοντα θέματα των έργων (είναι συνηθισμένη η κριτική που αφορά την μη τήρηση των αρχικών χρονοδιαγραμμάτων με τις συνεχείς παρατάσεις). Για το λόγο αυτό ο νομοθέτης τροποποίησε ήδη αρκετές φορές τις σχετικές διατάξεις με σκοπό να δυσκολέψει, τόσο την υπηρεσία όσο και τους αναδόχους, στην χορήγηση παρατάσεων, χωρίς ωστόσο να καταφέρει πολλά πράγματα, αφού η ακριβόχρονη εκτέλεση εξαρτάται από πολλούς παράγοντες που συνήθως δεν συντρέχουν (ακριβής μελέτη και ορθός τεχνικός υπολογισμός της προθεσμίας εκτέλεσης, επάρκεια πιστώσεων και χρηματοδότησης, έγκαιρες πληρωμές, έγκαιρη παράδοση του χώρου εκτέλεσης κ.ο.κ.).

α) *Είδη προθεσμιών.* Για την εκτέλεση του έργου τίθενται στον ανάδοχο η *ολική* (για το σύνολο) και οι τυχόν *τμηματικές προθεσμίες* παράδοσης (βλ. άρθρο 36 του Π.Δ.609/85). Χρονική αφετηρία μέτρησης όλων των προθεσμιών είναι η ημέρα υπογραφής της σύμβασης, εκτός αν στα συμβατικά τεύχη ορίζεται διαφορετικά. Στην ολική προθεσμία πρέπει να έχει περατωθεί η κατασκευή των έργων, να έχουν διενεργηθεί οι προβλεπόμενες από τη σύμβαση δοκιμές και να κληθεί από τον ανάδοχο ο επιβλέπων να βεβαιώσει την πλήρη αποπεράτωση του έργου. Οι τμηματικές προθεσμίες διακρίνονται σε *αποκλειστικές* και *ενδεικτικές*. Τμηματικές προθεσμίες ορίζονται είτε για την παράδοση διακεκριμένων τμημάτων του έργου, που η αποπεράτωσή τους έχει ιδιαίτερη σημασία για τον ανάδοχο, είτε ως σταθμοί ενδιάμεσου ελέγχου της προόδου του έργου. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για αποκλειστικές προθεσμίες και στη δεύτερη για ενδεικτικές.

Η *σημασία της διάκρισης* έγκειται στο ότι αφενός οι αποκλειστικές προθεσμίες πρέπει να αναφέρονται ρητά ως τέτοιες στη σύμβαση, αλλιώς είναι ενδεικτικές, αφετέρου η παραβίαση των αποκλειστικών έχει ως συνέπεια την ανέκκλητη επιβολή ποινικών ρητρών, ενώ για τις ενδεικτικές η επιβολή ανακαλείται, εφόσον το έργο περατωθεί μέσα στη συνολική προθεσμία.

β) *Οριακή προθεσμία.* Σε κάθε έργο υφίσταται η λεγόμενη *οριακή προθεσμία*, που υπολογίζεται ως ποσοστό (1/3) της αρχικής συμβατικής προθεσμίας και πάντως δεν είναι σε καμιά περίπτωση μικρότερη των τριών (3) μηνών.

Η *σημασία της οριακής προθεσμίας* έγκειται στο ότι μέχρι την εξάντλησή της η Π.Α. μπορεί να χορηγεί και αυτεπαγγέλτως παρατάσεις, ενώ μετά απ' αυτή μπορεί να χορηγεί μόνο με αίτηση του αναδόχου. Επισημαίνεται ότι η ύπαρξη της οριακής προθεσμίας δεν σημαίνει ότι κατά τη διάρκειά της δεν χρειάζεται η χορήγηση παρατάσεων από την Π.Α., απλώς δεν χρειάζεται η υποβολή αίτησης του αναδόχου για παράταση, όμως οι παρατάσεις πρέπει να χορηγούνται κανονικά από την υπηρεσία.

Εάν παρέλθει η οριακή προθεσμία χωρίς να έχει περατωθεί το έργο, μπορεί ο ανάδοχος, εφόσον δεν ευθύνεται για την καθυστέρηση, να ζητήσει την διάλυση της σύμβασης (βλ. παρακάτω σχετικά – άρθρο 62 του ΚΔΕ).

Ορίζεται επίσης (με το Ν.2229/94, ενώ στο αρχικό κείμενο του Ν.1418/84 δεν υπήρχε τέτοια διάταξη) ότι ως *συνολική προθεσμία* νοείται, για την επιβολή διοικητικών

και των παρεπόμενων χρηματικών κυρώσεων (ποινικών ρητρών) και τον καθορισμό της οριακής προθεσμίας, μαζί με την αρχική (συμβατική) προθεσμία και οι τυχόν παρατάσεις που δόθηκαν, ύστερα από αίτηση του αναδόχου που υποβλήθηκε μέσα στην αρχική συμβατική προθεσμία και εφόσον δεν οφείλονται σε αποκλειστική υπαιτιότητά του.

γ) *Παράταση των προθεσμιών*. Είναι συνηθισμένη η περίπτωση το έργο να μην εκτελεσθεί μέσα στις συμβατικές προθεσμίες, οπότε ανακύπτει ανάγκη παράτασης των προθεσμιών, η οποία κατά γενική αρχή πρέπει να χορηγείται ενώ τρέχει η παλιά προθεσμία. Η παράταση εγκρίνεται με απόφαση της Προϊσταμένης Αρχής, διότι πρόκειται για τροποποίηση της σύμβασης, αρμοδιότητα που από το νόμο έχει μόνο η Προϊσταμένη Αρχή. Η έγκριση παράτασης μιας τμηματικής προθεσμίας δεν σημαίνει ισόχρονη παράταση της συνολικής, εκτός αν η πρώτη λήγει μετά την εκπνοή της δεύτερης οπότε εκ των πραγμάτων παρατείνεται και η ολική, ώστε να συμπέσουν.

Κατά την έγκριση οποιασδήποτε παράτασης, της συνολικής ή των τμηματικών προθεσμιών, εκτιμάται ποιο από τα συμβαλλόμενα μέρη είναι το υπαίτιο για την επιμήκυνση των προθεσμιών, με σκοπό τον καθορισμό των συνεπειών.

Αρχικά με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 4 του Ν.1418/84 παράταση προθεσμίας δινόταν αν οι καθυστερήσεις δεν οφείλονταν σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου. Μετά την αντικατάσταση της διάταξης αυτής από το άρθρο 2 παρ. 3 του Ν.2229/94, απαλείφθηκε ο όρος «αποκλειστική», οπότε φαίνεται πως παράταση προθεσμίας δίνεται μόνο αν η καθυστέρηση δεν οφείλεται σε υπαιτιότητα του αναδόχου (δηλαδή αν ο ανάδοχος δεν φέρει καθόλου ευθύνη για την καθυστέρηση). Όμως το άρθρο 36 παρ. 6 του Π.Δ.609/85 ορίζει ότι χορηγείται παράταση *με αναθεώρηση* αν η καθυστέρηση δεν οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου (άρα ακόμα κι αν φέρει μέρος της ευθύνης), ενώ δίνεται παράταση *χωρίς αναθεώρηση* αν αυτό επιτάσσει το συμφέρον του έργου, όταν η καθυστέρηση οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου. Η αντιφατικότητα των διατάξεων που υπάρχει, επιλύεται σαφώς υπέρ της διάταξης του Ν.2229/94 (*παράταση δίνεται όταν δεν συντρέχει υπαιτιότητα του αναδόχου για την καθυστέρηση*)²⁶. Ωστόσο, τονίζεται ότι στην κωδικοποίηση πέρασε η διάταξη του Π.Δ.

Η απόφαση περί χορήγησης παράτασης πρέπει να διαλαμβάνει, σε περίπτωση που στη σύμβαση προβλέπεται η *καταβολή πριμ* για την ταχύτερη αποπεράτωση του έργου, αν παρατείνονται ή όχι οι προθεσμίες που υπολογίζονται για την καταβολή του πριμ. Στην

²⁶ **ΑΠ 29/2011**. Υποχρέωση της διευθύνουσας υπηρεσίας να εγκρίνει την προτεινόμενη αναμόρφωση του εγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος του έργου και την παράταση του χρόνου εκτέλεσης του, "με αναθεώρηση", υπάρχει μόνο όταν σημειώνεται καθυστέρηση των εργασιών, μη οφειλόμενη σε υπαιτιότητα του αναδόχου ή η καθυστέρηση προήλθε από την εκτέλεση νέων εργασιών. Όταν όμως η καθυστέρηση αυτή οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου, ή ο τελευταίος, όταν γνωρίζει συγκεκριμένα την κατά ποσότητα και έκταση αύξηση του αρχικού συμβατικού αντικειμένου, με την εκτέλεση νέων εργασιών, και μετά από την ολοκλήρωσή τους, επιβεβαιώνει την υποχρέωση του για την περάτωση του έργου στο ισχύον συμβατικό χρονοδιάγραμμα παρά την εκτέλεση των νέων προσθέτων εργασιών, παραιτούμενος με τον τρόπο αυτό εμμέσως αλλά σαφώς, όχι της αξίωσής του για την καταβολή συμπληρωματικής αμοιβής στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων του αρθρ. 43 του Π.Δ/τος 609/1985, αλλά της, από τη διάταξη του αρθρ. 8 παρ. 1 του Ν.1418/1984 που προαναφέρθηκε, αξίωσής του για την "αναθεώρηση" των συμβατικών προθεσμιών περάτωσης, που δεν είναι δημόσιας τάξης, η κατά τα προαναφερθέντα παράταση εγκρίνεται "χωρίς αναθεώρηση" ως προς το συμβατικό χρόνο παράτασης, όταν κρίνεται σκόπιμη για το συμφέρον του έργου για το σύνολο των υπολειπομένων εργασιών του έργου ή μιας τμηματικής προθεσμίας του, επιβάλλονται όμως οι σχετικές ποινικές ρήτρες, που είναι άσχετες προς την έγκριση της παράτασης αυτής (αρθρ. 36 παρ. 7 του ως άνω π.δ.), αλλά χωρίς "αναθεώρηση".

περίπτωση που παραλείπεται κάτι τέτοιο υφίσταται βλαπτική παράλειψη της υπηρεσίας που πρέπει να προσβληθεί έγκαιρα με ένσταση κ.ο.κ., διότι η μη αναφορά στην περί παρατάσεως απόφαση περί του πριμ, σημαίνει ότι κρίσιμος χρόνος για τον υπολογισμό του πριμ παραμένει η αρχική συνολική προθεσμία (βλ. ΔΕΑ 2296/2000).

Ακόμα, στην περίπτωση που κριθεί ότι η καθυστέρηση οφείλεται σε λόγο ανώτερης βίας, τότε ο ανάδοχος δικαιούται παράταση με αναθεώρηση (βλ. ΔΕΑ 1683/90 Επ.Δημ.Έργων 1991, σελ. 211).

Σημειώνεται ότι η παράταση των προθεσμιών συνδυάζεται με το χρονοδιάγραμμα, το οποίο και επηρεάζει την αναθεωρητική περίοδο υπολογισμού της πληρωμής των εργασιών. Στην περίπτωση παράτασης χωρίς αναθεώρηση, ο Προϊστάμενος της Δ.Υ., σε αντιπαράσταση με τον ανάδοχο, καταρτίζει πίνακα διαχωρισμού των εργασιών, σε εκείνες που έπρεπε να εκτελεστούν σε προηγούμενη αναθεωρητική περίοδο και στις λοιπές. Ο ανάδοχος δικαιούται να υποβάλλει ένσταση κατά του ανωτέρω πίνακα, εφόσον τον υπογράψει με επιφύλαξη.

3.4. Ποινικές ρήτρες για παραβίαση προθεσμιών έργου – Άρθρο 49 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Με τη σύμβαση ορίζονται οι ποινικές ρήτρες οι οποίες καταπίπτουν υπέρ του κυρίου του έργου, αν ο ανάδοχος υπερβεί, με υπαιτιότητά του, τη συνολική και τις τυχόν τεθείσες τμηματικές προθεσμίες κατασκευής του έργου. Οι ποινικές ρήτρες καταπίπτουν με αιτιολογημένη απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας και παρακρατούνται από τον αμέσως επόμενο λογαριασμό του έργου. Η κατάπτωση των ποινικών ρητρών για υπέρβαση της συνολικής και των αποκλειστικών τμηματικών προθεσμιών δεν ανακαλείται. Οι ποινικές ρήτρες για υπέρβαση των ενδεικτικών τμηματικών προθεσμιών ανακαλούνται υποχρεωτικά, αν το έργο περατωθεί μέσα στη συνολική προθεσμία και τις εγκεκριμένες παρατάσεις της.

2. Η ποινική ρήτρα που επιβάλλεται στον ανάδοχο για κάθε ημέρα υπέρβασης της συνολικής προθεσμίας ορίζεται σε δεκαπέντε τοις εκατό (15%) της μέσης ημερήσιας αξίας του έργου και επιβάλλεται για αριθμό ημερών ίσο με το είκοσι τοις εκατό (20%) της προβλεπόμενης από τη σύμβαση αρχικής συνολικής προθεσμίας. Για τις επόμενες ημέρες μέχρι ακόμα δεκαπέντε τοις εκατό (15%) της αρχικής συνολικής προθεσμίας, η ποινική ρήτρα για κάθε ημέρα ορίζεται σε είκοσι τοις εκατό (20%) της μέσης ημερήσιας αξίας του έργου. Ως μέση ημερήσια αξία νοείται το πηλίκο του συνολικού χρηματικού ποσού της σύμβασης, μαζί με το ποσό των τυχόν συμπληρωματικών συμβάσεων και χωρίς την αναθεώρηση και το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.), προς τη συνολική προθεσμία του έργου.

Οι ποινικές ρήτρες που επιβάλλονται για την υπέρβαση της συνολικής προθεσμίας δεν επιτρέπεται να υπερβούν συνολικά ποσοστό έξι τοις εκατό (6%) του συνολικού ποσού της σύμβασης, χωρίς Φ.Π.Α.. Εφόσον στη σύμβαση ορίζονται τμηματικές προθεσμίες, ορίζεται υποχρεωτικά και το ποσοστό των ποινικών ρητρών ανά ημέρα υπέρβασης, καθώς και ο συνολικός χρόνος για την επιβολή τους. Το συνολικό ποσό της ποινικής ρήτρας για υπέρβαση των τμηματικών προθεσμιών δεν μπορεί να ξεπεράσει σε ποσοστό το τρία τοις εκατό (3%) του ποσού της σύμβασης, χωρίς Φ.Π.Α..

3. Όταν ο χρόνος αποπεράτωσης ενός έργου έχει ιδιαίτερη σημασία για τον κύριο του έργου και εφόσον προβλέπεται σχετικά στα συμβατικά τεύχη, μπορεί με τη σύμβαση να περιοριστούν οι ανωτέρω χρόνοι για την επιβολή των ποινικών ρητρών μέχρι το μισό, με ανάλογη αύξηση του ποσοστού της ημερήσιας ποινικής ρήτρας, διατηρουμένου του ανωτάτου ορίου της ποινικής ρήτρας.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Με τις προθεσμίες κατασκευής του έργου συνδέονται άμεσα οι *ποινικές ρήτρες*. Ο νόμος επιβάλλει την κατάπτωση ποινικών ρητρών ως ποινή (κυρώσεις χρηματικές) εις βάρος του αναδόχου και υπέρ του κυρίου του έργου, αν ο ανάδοχος υπερβεί, από υπαιτιότητά του, τη συνολική ή τις τμηματικές συμβατικές προθεσμίες και οι ρήτρες αυτές προβλέπονται στη σύμβαση. Οι ποινικές ρήτρες για παραβίαση προθεσμιών του έργου προβλέπονταν στη διάταξη του άρθρου 5 του Ν.3263/2004, ήδη σήμερα άρθρο 49 του ΚΔΕ, και οι παλιές διατάξεις που περιλαμβάνονταν στα άρθρα 5 παρ. 5 του Ν.1418/84 και 36 του Π.Δ.609/85 καταργήθηκαν. Σημειώνεται ότι η παρέμβαση του Ν.3263/2004 συνίσταται απλά στην κατά 50% αύξηση των ποινικών ρητρών που επιβάλλονταν στον ανάδοχο από την υπαίτια υπέρβαση των προθεσμιών του έργου, προκειμένου να αποτρέψει καθυστερήσεις στην κατασκευή του, ειδικότερα αν αυτός αδυνατεί να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις του, λόγω υπερβολικής έκπτωσης που έχει προσφέρει για την ανάθεση του έργου.

Οι ποινικές ρήτρες ορίζονται με τη σύμβαση και συνδέονται με τη συνολική και τις τμηματικές προθεσμίες. Για τις *αποκλειστικές* τμηματικές προθεσμίες η επιβολή των ρητρών είναι ανέκκλητη, ενώ για τις *ενδεικτικές* ανακαλείται, αν το έργο τελικά περατωθεί μέσα στη συνολική προθεσμία και τις εγκεκριμένες παρατάσεις της.

Οι ποινικές ρήτρες για την υπέρβαση της συνολικής προθεσμίας κλιμακώνονται, όσο μεγαλύτερη είναι η υπέρβαση.

Σε έργα για τα οποία η ακριβόχρονη παράδοσή τους έχει ιδιαίτερη σημασία, είναι δυνατόν η σύμβαση να προβλέπει μικρότερους χρόνους επιβολής ποινικών ρητρών και ανάλογη αύξηση του ποσοστού της ημερήσιας ποινικής ρήτρας, υπό τον όρο ότι θα διατηρηθεί το 6%, ως το ανώτατο όριο των ποινικών ρητρών για τη συνολική προθεσμία.

Κατά την *ΣτΕ 836/99* για την κατάπτωση υπέρ του κυρίου του έργου ποινικής ρήτρας απαιτείται υπαίτια, εν όλω ή εν μέρει, υπέρβαση των προθεσμιών εκ μέρους του αναδόχου.

Κατά την *ΣτΕ 2079/99* η τυχόν μεταγενέστερη διάλυση της εργολαβίας ισχύει για το μέλλον και δεν κωλύει την κατάπτωση της ποινικής ρήτρας.

Κατά την *ΔΕΑ 2412/2000* η υπέρβαση της συμβατικής προθεσμίας περάτωσης του έργου έχει μεν ως συνέπεια την κατάπτωση της σχετικής ποινικής ρήτρας σε βάρος του αναδόχου, πλην όμως είναι αναγκαία προς τούτο η συνδρομή αποκλειστικής υπαιτιότητας του αναδόχου για την υπέρβαση της προθεσμίας. Εφόσον η προθεσμία περάτωσης παρατάθηκε, έπεται ότι δεν θεμελιώνεται αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου και συνεπώς η επιβολή της ποινικής ρήτρας δεν υπήρξε νόμιμη.

3.5. Επιτάχυνση εργασιών - Ρήτρα πρόσθετης καταβολής (πριμ) – Άρθρο 50 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής για την κάλυψη ή περιορισμό των καθυστερήσεων του έργου, στην περίπτωση που ευθύνεται γι' αυτές ο ανάδοχος, μπορεί να δώσει εντολή στον ανάδοχο να επιταχύνει τις εργασίες, εκτελώντας τις απαραίτητες πρόσθετες εργασίες και παίρνοντας τα απαραίτητα πρόσθετα μέτρα, χωρίς καμία επιπλέον αποζημίωση. Οι διατάξεις της παραγράφου αυτής εφαρμόζονται και στα έργα που κατασκευάζονται με μερική ή ολική αυτοχρηματοδότηση.

2. Εφόσον η ταχύτερη, σε σχέση με τη συμβατική προθεσμία, εκτέλεση του έργου ή τμήματος αυτού, έχει ιδιαίτερη σημασία και, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει σχετική πρόβλεψη στη διακήρυξη δημοπράτησης του έργου ή στην απόφαση απευθείας ανάθεσης ή στην πρόσκληση διαγωνισμού μεταξύ περιορισμένου αριθμού προσκαλουμένων εργοληπτικών επιχειρήσεων, καταβάλλεται στον ανάδοχο πρόσθετη καταβολή (πριμ). Η πρόσθετη καταβολή υπολογίζεται ως ποσοστό του αρχικού συμβατικού αντικειμένου και το συνολικό ύψος της δεν μπορεί να υπερβαίνει το πέντε τοις εκατό (5%) της προϋπολογιζόμενης δαπάνης του έργου και μπορεί να προβλέπεται η κατανομή των σχετικών ποσών, κατά χρονική μονάδα ταχύτερης παράδοσης του έργου ή του κρίσιμου τμήματος, όπως και κάθε θέμα που σχετίζεται με την αναγνώριση των προϋποθέσεων για την πραγματοποίηση της πρόσθετης καταβολής. Η πρόσθετη καταβολή θεωρείται συμπληρωματικό εργολαβικό αντάλλαγμα και περιλαμβάνεται στις σχετικές πιστοποιήσεις του έργου.

3. Στις περιπτώσεις που προβλέπεται πρόσθετη καταβολή για ταχύτερη περάτωση του έργου, οι αποφάσεις για παρατάσεις προθεσμιών ρυθμίζουν πάντοτε κάθε θέμα που σχετίζεται με την πρόσθετη αυτή καταβολή και ιδιαίτερα, αν μετατίθεται, μερικά ή ολικά, ο κρίσιμος, για την πρόσθετη καταβολή, χρόνος.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Με τη σύμβαση (όχι αργότερα π.χ. με τις συμπληρωματικές συμβάσεις ή με ιδιαίτερη απόφαση του κυρίου του έργου) μπορεί να ορίζεται *ρήτρα πρόσθετης καταβολής (πριμ)* με μέγιστο όριο το 5% της προϋπολογιζόμενης δαπάνης του έργου, αν η ταχύτερη εκτέλεση του έργου ή τμήματός του έχει ιδιαίτερη σημασία για τον κύριο του έργου (βλ. άρθρο 37 του Π.Δ.609/85). Επισημαίνεται ότι όταν προβλέπεται η καταβολή πριμ πρέπει οι αποφάσεις περί παρατάσεως να ορίζουν αν μετατίθεται η σχετική προθεσμία ή όχι. Αν δεν το ορίζουν, η απόφαση είναι βλαπτική των συμφερόντων του αναδόχου και πρέπει να ασκείται ένσταση κ.ο.κ.

Σύμφωνα με την γνωμδ.ΝΣΚ 290/2003, η οποία έγινε αποδεκτή από την Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ με την υπ' αριθ. Δ17α/117/7/ΦΝ 294/03.11.03 απόφασή της :

1. Εναπόκειται στην *διακριτική ευχέρεια* του κυρίου του δημοσίου έργου να διατηρήσει ή να καταργήσει, με απόφαση πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη, την ρήτρα της Διακήρυξης του έργου περί πρόσθετης καταβολής αμοιβής (πριμ), σε περίπτωση που αποφασίζει την παράταση των προθεσμιών του έργου και, κατά την κρίση του, έχουν ανατραπεί οι συνθήκες υπό τις οποίες δόθηκε η σχετική υπόσχεση.

2. Στην περίπτωση *άρνησης διατήρησης της ρήτρας* η ανάδοχος έχει την νομική δυνατότητα να επιδιώξει δια της δικαστικής οδού είτε την ακύρωση της άρνησης του κυρίου του έργου, είτε την πλασματική πλήρωση της αίρεσης κατά τη διάταξη του άρθρου 207 του Αστικού Κώδικα.

3. Αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παρ. 2 του άρθρου 7 του Ν.1418/84 περί υπερημερίας του κυρίου του έργου, δηλαδή αντισυμβατική συμπεριφορά του κυρίου του έργου, που προκάλεσε θετικές ζημίες στον ανάδοχο, οφειλόμενες σε δαπάνες στις οποίες προέβη για την επιτάχυνση των εργασιών εκτέλεσης και οι οποίες αποσκοπούσαν στην έγκαιρη εκτέλεση και στην εντεύθεν καταβολή του πριμ, επιπλέον δε είχε έγκαιρα υποβληθεί η προβλεπόμενη όχληση, είναι δυνατόν να υποχρεωθεί ο κύριος του έργου στην καταβολή σχετικής αποζημιώσεως.

Κατά την ΣτΕ 3434/2010 η χορήγηση στον ανάδοχο πρόσθετης παροχής (πριμ), λόγω ταχύτερης περάτωσης του έργου ή τμήματος αυτού, πρέπει να προβλέπεται στην οικεία σύμβαση και ότι, σε περίπτωση παρατάσεως της προθεσμίας περατώσεως του

έργου, πρέπει η σχετική απόφαση να ρυθμίζει και κάθε θέμα που σχετίζεται με την προβλεπόμενη στη σύμβαση πρόσθετη αυτή παροχή και ιδιαίτερα αν μετατίθεται μερικά ή ολικά ο κρίσιμος για την καταβολή της χρόνος (βλ. ΣτΕ 3697, 3841/2003, 1358/2005, 420/2008).

Εφόσον το σύνολο του έργου (που ανήκει στα Ολυμπιακά έργα) δεν ολοκληρώθηκε μέχρι τις 15.07.2004, νομίμως, η Προϊσταμένη Αρχή ενέκρινε μεν τη χορήγηση περαιτέρω παρατάσεως της συνολικής προθεσμίας περαιώσεως του έργου απέκλεισε δε την παράλληλη μετάθεση του κρίσιμου χρόνου για τον υπολογισμό του πριμ. Η κατά τα άνω κρίση του δικάσαντος δικαστηρίου είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη.

Κατά την ΣτΕ Α'2165/97 και την ΔΕΑ 2296/2000 το πριμ, όπως και η επιβολή ποινικών ρητρών, έχει σχέση με την αρχική συμφωνημένη προθεσμία παράδοσης του έργου και όχι όπως αυτή η προθεσμία προέκυψε μετά από παρατάσεις, έστω κι αν αυτές δεν οφείλονται σε υπαιτιότητα του εργολάβου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΡΓΟΛΑΒΙΚΟ ΑΝΤΑΛΛΑΓΜΑ

4.1. Προκαταβολές – Άρθρο 51 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Αν προβλέπεται από τη διακήρυξη, χορηγείται στον ανάδοχο προκαταβολή μέχρι του δεκαπέντε τοις εκατό (15%) του ολικού ποσού της σύμβασης. Η χορήγηση οποιασδήποτε προκαταβολής γίνεται μετά την εγκατάσταση εργοταξίου από τον ανάδοχο επί τόπου του έργου. Για το ποσό αυτό βαρύνεται ο ανάδοχος με τόκο. Το ποσοστό του επιτοκίου καθορίζεται ειδικά και ανέρχεται σε ποσοστό ίσο με το επιτόκιο των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου δωδεκάμηνης διάρκειας προσαυξημένο κατά 0,25 ποσοστιαίες μονάδες και αναπροσαρμόζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

2. Η προκαταβολή που προβλέπεται από τη διακήρυξη καταβάλλεται στον ανάδοχο ύστερα από αίτησή του στο σύνολο ή τμηματικά.

3. Η διακήρυξη μπορεί να προβλέπει προκαταβολές:

α) Μέχρι πέντε τοις εκατό (5%) του αρχικού συμβατικού αντικειμένου, για δαπάνες πρώτων εγκαταστάσεων, μελέτες και άλλα έξοδα εκκίνησης του έργου. Η προκαταβολή αυτή μπορεί να οριστεί μέχρι δέκα τοις εκατό (10%) στις περιπτώσεις έργων με σημαντικές μελέτες ή σημαντικές εγκαταστάσεις, προσκομίσεις μηχανικού εξοπλισμού και άλλες παρόμοιες περιπτώσεις μεγάλων αρχικών δαπανών.

β) Μέχρι δέκα τοις εκατό (10%) του αρχικού συμβατικού αντικειμένου, για δαπάνες προμηθειών υλικών ή μηχανημάτων που εγκαθίστανται ή ενσωματώνονται στο έργο. Σε κάθε περίπτωση το άθροισμα των προβλεπόμενων προκαταβολών δεν μπορεί να είναι ανώτερο του δεκαπέντε τοις εκατό (15%) του αρχικού συμβατικού χρηματικού αντικειμένου.

4. Για τη λήψη της προκαταβολής ή μέρους της, πρέπει από τον ανάδοχο να κατατεθεί εγγυητική επιστολή που να καλύπτει το ποσό της προκαταβολής, αυξημένο με τους τόκους της υπολογισμένους για χρονικό διάστημα ίσο με το μισό της συνολικής προθεσμίας του έργου και με επιτόκιο αυτό που ορίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1. Η εγγυητική επιστολή αποδεσμεύεται τμηματικά με την πρόοδο απόσβεσης της προκαταβολής.

5. Η απόσβεση της προκαταβολής γίνεται τμηματικά με παρακράτηση από κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο, μεταγενέστερη του χρόνου λήψης της προκαταβολής εκατοστιαίου ποσοστού (Π%), που εφαρμόζεται στο ποσό της πληρωμής και προκύπτει από τη σχέση:

$$\Pi = \rho / \Sigma \times 100 \times 1,10$$

όπου: ρ είναι το ποσό της προκαταβολής σε ευρώ και Σ , πάλι σε ευρώ, το μέρος του συμβατικού ποσού που δεν έχει ακόμα πληρωθεί στον ανάδοχο κατά τη χορήγηση της προκαταβολής.

Αν διάφορα ποσά ρ_1, ρ_2, ρ_3 κ.λπ. χορηγηθούν ως τμηματική παροχή της προκαταβολής, τότε το ποσοστό παρακράτησης προκύπτει από τη σχέση:

$$\Pi = 100 \times 1,10 \times (\rho_1 / \Sigma_1 + \rho_2 / \Sigma_2 + \rho_3 / \Sigma_3 + \dots)$$

όπου $\Sigma_1, \Sigma_2, \Sigma_3$ κ.λπ. είναι τα αντίστοιχα με το Σ ποσά όταν χορηγήθηκαν τμηματικά οι προκαταβολές ρ_1, ρ_2, ρ_3 κ.λπ..

6. Μαζί με την παρακράτηση για τμηματική απόσβεση της προκαταβολής γίνεται και παρακράτηση των δεδουλευμένων τόκων στο μέχρι τότε αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής. Οι τόκοι υπολογίζονται μέχρι την ημερομηνία υποβολής του σχετικού λογαριασμού για ακέραιο αριθμό μηνών. Κλάσμα μήνα θεωρείται ως ακέραιος μήνας.

7. Η προκαταβολή απαγορεύεται να χρησιμοποιηθεί για δαπάνες που δεν σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το έργο. Στην περίπτωση α' της παραγράφου 3 ο ανάδοχος υποχρεούται να δίνει στην υπηρεσία στο τέλος κάθε μήνα συνοπτική κατάσταση για τις καταβολές που έχει πραγματοποιήσει σε βάρος της προκαταβολής και το υπόλοιπό της με ένδειξη του τραπεζικού λογαριασμού στον οποίο είναι κατατεθειμένο.

8. Η προκαταβολή της περίπτωσης β' της παραγράφου 3 κατατίθεται υποχρεωτικά σε δεσμευμένο τραπεζικό λογαριασμό και χρησιμοποιείται μόνο για την πληρωμή της προμήθειας των υλικών ή μηχανημάτων, για τα οποία έχει χορηγηθεί και για τα οποία έχουν κατατεθεί πριν από τη χορήγησή της σχετικά προτιμολόγια. Οι πληρωμές από το δεσμευμένο αυτόν λογαριασμό γίνονται με επιταγές του αναδόχου, θεωρημένες από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Η θεώρηση των επιταγών γίνεται με βάση τα προσκομιζόμενα οριστικά τιμολόγια ή άλλα έγγραφα και αποδεικτικά στοιχεία δαπανών (φορτωτικές, εκκαθαρίσεις δασμών κ.λπ.) ή για την επιστροφή της προκαταβολής ή μέρους της που δεν χρησιμοποιήθηκε. Η σύμβαση μπορεί να ορίζει στην περίπτωση της προκαταβολής αυτής και άλλους συμπληρωματικούς όρους για την παρακολούθηση της διάθεσης των υλικών και μηχανημάτων που αγοράστηκαν με αυτή.

9. Ο ανάδοχος μπορεί πάντα να ζητήσει ταχύτερη απόσβεση της προκαταβολής, από αυτή που προβλέπεται στην παράγραφο 5.

10. Εάν η σύμβαση διαλυθεί με υπαιτιότητα του αναδόχου, το τυχόν αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής πρέπει να επιστραφεί, το αργότερο σε τρεις (3) μήνες από τη διάλυση της σύμβασης. Μετά την προθεσμία αυτή στο αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής οφείλεται ο νόμιμος τόκος υπερημερίας, αντί του ειδικού τόκου που ορίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1. Αν η σύμβαση διαλυθεί ή περιοριστεί με υπαιτιότητα του εργοδότη, το τυχόν αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής, που δεν συμψηφίζεται προς εκκαθαρισμένες απαιτήσεις του αναδόχου κατά του κυρίου του έργου επιστρέφεται, μέσα σε έξι (6) μήνες από τη διάλυση ή τη λήξη των λοιπών εργασιών στην περίπτωση περιορισμού του έργου. Κατά το εξάμηνο αυτό διάστημα δεν υπολογίζεται τόκος στο αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής, μετά την παρέλευσή του όμως, οφείλεται και στην περίπτωση αυτή ο νόμιμος τόκος υπερημερίας.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Κατά το παρόν άρθρο του ΚΔΕ (βλ. προηγουμένως άρθρο 5 παρ. 11 του Ν.1418/84 και άρθρο 39 του Π.Δ.609/85), αν προβλέπεται από τη διακήρυξη²⁷, (ακόμα μπορεί να αναφέρεται και στην Ε.Σ.Υ., δεδομένου ότι αποτελεί μέρος αναπόσπαστο της διακήρυξης) χορηγείται στον ανάδοχο, μετά από αίτησή του στο σύνολο ή τμηματικά και υπό την προϋπόθεση ότι έχει εγκαταστήσει εργοτάξιο επιτόπου του έργου, έντοκη²⁸ προκαταβολή, έναντι της αμοιβής του, ύψους μέχρι 15% του συνολικού ποσού της σύμβασης που καλύπτεται με εγγυητική επιστολή. Η απόσβεσή της γίνεται τμηματικά²⁹ με την πρόοδο

²⁷ Με το άρθρο 242 παρ. 3 του Ν.4072/2012 (ΦΕΚ Α' 86/11.04.2012) προστέθηκαν παρ. 10, 11 και 12 στο άρθρο 25 του Ν.3614/2007 (ΦΕΚ Α' 267) ως ακολούθως:

«10. α. Στις περιπτώσεις συγχρηματοδοτούμενων δημόσιων έργων στις διακηρύξεις υποχρεωτικά περιλαμβάνεται δυνατότητα χορήγησης προκαταβολής σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 51 του ν. 3669/2008 (Α'116).

β. Στις συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων που έχουν προκηρυχθεί έως 15.3.2012 χωρίς πρόβλεψη χορήγησης προκαταβολής στη διακήρυξη, δύναται να χορηγείται στον ανάδοχο προκαταβολή κατά παρέκκλιση των διατάξεων της παραγράφου 1 του άρθρου 51 του ν. 3669/2008, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) του ολικού ποσού της σύμβασης (χωρίς αναθεωρήσεις και Φ.Π.Α.), έναντι ισόποσης εγγυητικής επιστολής. ...»

²⁸ **Γνωμδ.ΝΣΚ 137/2006.** Το ύψος του επιτοκίου προκαταβολής εξακολουθεί και μετά την έκδοση της 2/51.557/0026/10-9-01 απόφασης του Υφυπουργού Οικονομικών να ρυθμίζεται με την 248/3-7-95 Π.Υ.Σ. και ακολουθεί τη διακύμανση του επιτοκίου των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου δωδεκάμηνης διάρκειας (επιτόκιο εντόκων γραμματίων του Δημοσίου δωδεκάμηνης διάρκειας προσαυξημένο κατά 0.25 ποσοστιαίες μονάδες).

²⁹ **ΣΤΕ 143/2005.** Η χορήγηση της προκαταβολής στον ανάδοχο έχει σκοπό να διευκολύνει την πρόοδο των εργασιών και, τελικώς, την έγκαιρη περάτωση του έργου. Για την διασφάλιση του σκοπού αυτού προβλέπονται αφ' ενός μεν περιοριστικοί για τον ανάδοχο όροι, σχετικά με την χρησιμοποίηση της προκαταβολής (παρ. 6 και 7 άρθρου 39 π.δ. 609/1985), αφ' ετέρου δε το έντοκο αυτής (παρ. 9 άρθρου 5 ν. 1418/1984, παρ. 1 άρθρου 39 π.δ. 609/1985), περαιτέρω δε, καθορίζονται μέθοδοι αποσβέσεως της προκαταβολής και πληρωμής των τόκων αυτής

του έργου και με συμψηφισμό στους λογαριασμούς που υποβάλλει για την πληρωμή του ο ανάδοχος (βλ. λεπτομέρειες παρακάτω σχετικά – άρθρο 53 του ΚΔΕ). Η προκαταβολή κατατίθεται υποχρεωτικά σε δεσμευμένο τραπεζικό λογαριασμό, από όπου λαμβάνει ο ανάδοχος διάφορα ποσά για την προμήθεια υλικών και μηχανημάτων.

Με το άρθρο 242 παρ. 3 του Ν.4072/2012 ορίζεται ότι στα συγχρηματοδοτούμενα δημόσια έργα προβλέπεται υποχρεωτικά η χορήγηση προκαταβολής. Επίσης, κατά παρέκκλιση των συνήθως ισχυόντων, μπορεί να χορηγείται προκαταβολή μέχρι 10% του συμβατικού ποσού (χωρίς αναθεώρηση και ΦΠΑ), ακόμα κι αν δεν προβλέπεται η χορήγησή της από τη Διακήρυξη, σε έργα που προκηρύχθηκαν μέχρι τις 15.03.2012.

Σημειώνεται ότι δεν προβλέπεται χορήγηση προκαταβολής στα έργα που εκτελούνται από τους φορείς του Π.Δ.171/87 (Δήμοι, ΟΤΑ), σύμφωνα με το άρθρο 14 του εν λόγω Π.Δ..

Σε περίπτωση διάλυσης της σύμβασης, ερευνάται η υπαιτιότητα του αναδόχου ή του κυρίου του έργου.

1) Αν υπαίτιος για τη διάλυση είναι ο ανάδοχος, τότε οφείλει να επιστρέφει το τυχόν αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής, το αργότερο σε τρεις (3) μήνες από τη διάλυση της σύμβασης. Μετά την προθεσμία αυτή οφείλεται ο νόμιμος τόκος υπερημερίας.

2) Αν υπαίτιος για τη διάλυση είναι ο κύριος του έργου, τότε το τυχόν αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής συμψηφίζεται προς τις εκκαθαρισμένες απαιτήσεις του αναδόχου, το δε υπόλοιπο επιστρέφεται, μέσα σε έξι (6) μήνες από τη διάλυση της σύμβασης. Μετά την παρέλευση του εξαμήνου, οφείλεται και στην περίπτωση αυτή ο νόμιμος τόκος υπερημερίας.

συνδεδεμένες με την πρόοδο των εργασιών (παρ. 4 και 5 άρθρου 39 π.δ. 609/1985). Συγκεκριμένα, η προκαταβολή αποσβέννεται τμηματικά, δια παρακρατήσεως, σε κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο, εκατοστιαίου ποσοστού αυτής, το οποίο προκύπτει από την διαίρεση του συνολικού ποσού της χορηγηθείσας προκαταβολής με το συμβατικό αντάλλαγμα που δεν έχει ακόμη πληρωθεί στον ανάδοχο κατά τον χρόνο χορηγήσεως της προκαταβολής, ενώ, σε κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο, παρακρατούνται οι τόκοι που αντιστοιχούν στο αναπόσβεστο, κάθε φορά, μέρος της προκαταβολής. Εν όψει των ανωτέρω, κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, και παρά την απουσία ρητής προβλέψεως, εάν, μετά την χορήγηση προκαταβολής στον ανάδοχο, οι εργασίες διακοπούν με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου, για όσο διάστημα διαρκεί η οφειλομένη σε υπαιτιότητα του κυρίου του έργου διακοπή των εργασιών, δεν οφείλονται από τον ανάδοχο τόκοι για το αναπόσβεστο τμήμα της προκαταβολής, εφόσον ο τελευταίος, χωρίς δική του υπαιτιότητα, αδυνατεί να εκτελέσει εργασίες στο έργο και να υποβάλει λογαριασμούς προς πληρωμή, η ερμηνεία δε αυτή ενισχύεται και από την διάταξη της παρ. 9 του άρθρου 39 του π.δ/τος 609/1985, με την οποία ορίζεται ότι, επί διαλύσεως ή περιορισμού της συμβάσεως με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου, στο αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής, το οποίο οφείλει να επιστρέψει ο ανάδοχος εντός έξι μηνών, δεν οφείλεται τόκος.

Γνωμδ.ΝΣΚ 756/2001. Σε περίπτωση περιορισμού του οικονομικού αντικείμενου εργολαβικής συμβάσεως με απόφαση του κυρίου του έργου, για λόγους που δεν οφείλονται σε υπαιτιότητα του αναδόχου, το ποσοστό παρακράτησης για την απόσβεση της χορηγηθείσας προκαταβολής παραμένει σταθερό, όπως προσδιορίσθηκε κατά το ΠΔ 609/85 (άρθρο 39 παρ. 4), και ο ανάδοχος υποχρεούται να επιστρέψει το αναπόσβεστο μέρος μέσα σε 6 μήνες από τη λήξη των εργασιών της σύμβασης, αλλιώς ο κύριος δικαιούται να προβεί σε κατάπτωση των εγγυητικών επιστολών, ενώ μετά την άπρακτη τυχόν πάροδο της πιο πάνω προθεσμίας, οφείλεται ο νόμιμος τόκος υπερημερίας.

4.2. Επιμετρήσεις (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 52 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1³⁰. Κατά τη διάρκεια της κατασκευής του έργου λαμβάνονται όλα τα αναγκαία στοιχεία για την επιμέτρηση των ποσοτήτων των εκτελούμενων εργασιών. Τα επιμετρητικά στοιχεία λαμβάνονται από κοινού από τον επιβλέποντα και τον εκπρόσωπο του αναδόχου, καταχωρούνται σε επιμετρητικά φύλλα εις διπλούν, που υπογράφονται από τα δύο μέρη και καθένα παίρνει από ένα αντίγραφο. Ειδικά για την περίπτωση της παραλαβής φυσικού εδάφους, η Προϊσταμένη Αρχή συγκροτεί Επιτροπή, στην οποία συμμετέχουν υποχρεωτικά ο Προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας και ο επιβλέπων.

2. Στο τέλος κάθε μήνα ο ανάδοχος συντάσσει επιμετρήσεις κατά διακριτά μέρη του έργου για τις εργασίες που εκτελέστηκαν τον προηγούμενο μήνα. Η επιμέτρηση περιλαμβάνει για κάθε εργασία συνοπτική περιγραφή της με ένδειξη του αντίστοιχου άρθρου του τιμολογίου ή των πρωτοκόλλων κανονισμού τιμών μονάδας νέων εργασιών που εκτελέστηκαν και τα αναγκαία γι' αυτό επιμετρητικά σχέδια, στοιχεία και διαγράμματα, με βάση τα στοιχεία απευθείας καταμέτρησης των εργασιών ή των πρωτοκόλλων της παραγράφου 3.

Οι επιμετρήσεις, συνοδευόμενες από τα αναγκαία επιμετρητικά στοιχεία και σχέδια, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, υποβάλλονται, από τον ανάδοχο στη διευθύνουσα υπηρεσία για έλεγχο το αργότερο είκοσι ημέρες μετά το τέλος του επομένου της εκτέλεσής τους μηνός, αφού υπογραφούν από αυτόν με την ένδειξη «όπως συντάχθηκαν από τον ανάδοχο».

Οι επιμετρήσεις συντάσσονται με μέριμνα και δαπάνη του αναδόχου και υπόκεινται στον έλεγχο της διευθύνουσας υπηρεσίας, ο οποίος ολοκληρώνεται με την εγκριτική απόφαση της τελευταίας. Η διευθύνουσα υπηρεσία, μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή των επιμετρήσεων από τον ανάδοχο, έχει την υποχρέωση να προβεί σε έλεγχο και διόρθωση των υπολογισμών, να εγκρίνει τις επιμετρήσεις και να κοινοποιήσει στον ανάδοχο τις επιμετρήσεις που έχουν ελεγχθεί και διορθωθεί.

Η κοινοποίηση αυτή θεωρείται πράξη της διευθύνουσας υπηρεσίας κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου 76 και ο ανάδοχος, εάν δεν αποδέχεται τις διορθώσεις, μπορεί να ασκήσει το προβλεπόμενο δικαίωμα της ένστασης.

Εάν οι υποβαλλόμενες επιμετρήσεις παρουσιάζουν ελλείψεις, που καθιστούν αδύνατο τον έλεγχο ή τη διόρθωση τους, η διευθύνουσα υπηρεσία επιστρέφει τις επιμετρήσεις στον ανάδοχο μέσα στην πιο πάνω τρίμηνη προθεσμία και τον καλεί για τη συμπλήρωση των συγκεκριμένων ελλείψεων. Τα στοιχεία που λείπουν και κρίνονται απαραίτητα από τη διευθύνουσα υπηρεσία πρέπει να αναφέρονται στην πρόσκληση συγκεκριμένα και αριθμημένα. Ο ανάδοχος, μέσα σε ένα μήνα, υποχρεούται να επανυποβάλει τις επιμετρήσεις συμπληρώνοντας όλα τα στοιχεία που του ζητήθηκαν με την πρόσκληση. Μετά την πιο πάνω επανυποβολή των επιμετρήσεων, η διευθύνουσα υπηρεσία δεν μπορεί να τις επιστρέψει εκ νέου στον ανάδοχο προς συμπλήρωση, αλλά υποχρεούται μέσα σε ένα μήνα να τις ελέγξει, να τις διορθώσει, να τις εγκρίνει και να τις κοινοποιήσει στον ανάδοχο.

Οι επιμετρήσεις, εάν δεν επιστραφούν εγκεκριμένες ή διορθωμένες ή για συμπλήρωση μέσα στην πιο πάνω τρίμηνη προθεσμία, ή εάν, μετά την επανυποβολή τους, αυτές δεν ελεγχθούν, διορθωθούν, εγκριθούν και κοινοποιηθούν στον ανάδοχο, μέσα στην πιο πάνω μηνιαία προθεσμία, θεωρούνται αυτοδίκαια εγκεκριμένες, μόνο υπό την έννοια ότι μπορούν να συμπεριληφθούν από τον ανάδοχο σε επόμενο λογαριασμό.

Οι επιμετρήσεις του έργου, εγκεκριμένες από τη διευθύνουσα υπηρεσία ή αυτοδίκαια εγκεκριμένες, μπορεί να ελεγχθούν εκ νέου από την επιτροπή προσωρινής παράλαβης και αν διαπιστωθεί η ύπαρξη αχρεωστήτως καταβληθέντος εργολαβικού ανταλλάγματος, αυτό είναι επιστρεπτέο ύστερα από σύνταξη αρνητικού λογαριασμού, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 8 του άρθρου 53. Οι αυτοδίκαια εγκεκριμένες επιμετρήσεις υπόκεινται στον έλεγχο της Διευθύνουσας Υπηρεσίας σε επόμενο λογαριασμό.

³⁰ Οι παράγραφοι 1 έως 3 τίθενται όπως αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 186, παρ. 2, 3 και 4 του Ν.4070/2012.

3. Όταν πρόκειται για εργασίες, η ποσοτική επαλήθευση των οποίων δεν είναι δυνατή στην τελική μορφή του έργου, όπως εργασίες που πρόκειται να επικαλυφθούν από άλλες και δεν είναι τελικά εμφανείς, ποσότητες που παραλαμβάνονται με ζύγιση ή άλλα παρόμοια, ο ανάδοχος υποχρεούται να καλέσει την επιτροπή της παραγράφου 2 του άρθρου 36 και τον επιβλέποντα, προκειμένου να προβούν από κοινού στην καταμέτρηση ή ζύγιση και να συντάξουν πρωτόκολλο παραλαβής αφανών εργασιών ή πρωτόκολλο ζυγίσεως αντίστοιχα. Το πρωτόκολλο αυτό, υπογραφόμενο από τον ανάδοχο, τον επιβλέποντα και τα μέλη της επιτροπής, αποτελεί προϋπόθεση για την πιστοποίηση των σχετικών εργασιών.

4. Ειδικώς ο χαρακτηρισμός των εδαφών που κατασκευάζεται το έργο, γίνεται από δύο ή περισσότερους τεχνικούς υπαλλήλους, που ορίζονται από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Ο ορισμός της επιτροπής αυτής ανακοινώνεται στην προϊσταμένη αρχή, η οποία μπορεί να ορίσει και άλλον υπάλληλο να συμμετέχει στο έργο της επιτροπής. Η προϊσταμένη αρχή μπορεί σε κάθε περίπτωση να ορίσει άλλη επιτροπή για επανέλεγχο και χαρακτηρισμό εδαφών. Σε περίπτωση που δεν επαρκεί το τεχνικό προσωπικό ή σε περίπτωση αδυναμίας να ληφθεί απόφαση, λόγω διαφωνίας των υπαλλήλων που ορίζονται σε άρτιο αριθμό, ο ανωτέρω χαρακτηρισμός εδαφών γίνεται κατά τον προσφορότερο τρόπο με απόφαση της προϊσταμένης αρχής.

5. Δύο (2) μήνες το αργότερο μετά τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να υποβάλει στη διευθύνουσα υπηρεσία τυχόν επιμέρους επιμετρήσεις που λείπουν και την "τελική επιμέτρηση", δηλαδή τελικό συνοπτικό πίνακα που ανακεφαλαιώνει τις ποσότητες όλων των τμηματικών επιμετρήσεων και των πρωτοκόλλων της παραγράφου 3. Αν αυτές έχουν ελεγχθεί από τη διευθύνουσα υπηρεσία, οι ποσότητες τίθενται όπως διορθώθηκαν, έστω και αν εκκρεμούν κατ' αυτών ενστάσεις του αναδόχου ή αιτήσεις θεραπείας. Η καταχώρηση αυτή στην τελική επιμέτρηση δεν αποτελεί παραίτηση του αναδόχου από τέτοιες αιτήσεις ή ενστάσεις που έχουν ασκηθεί νόμιμα, ούτε παρέχει το δικαίωμα σ' αυτόν να υποβάλει νέες.

«Για τις επί μέρους επιμετρήσεις, που δεν έχουν ακόμη ελεγχθεί από την υπηρεσία, καταχωρούνται οι ποσότητες των επιμετρήσεων όπως συντάχθηκαν από τον ανάδοχο πριν από τον έλεγχο της υπηρεσίας.³¹». Η τελική επιμέτρηση υπογράφεται απ' τον ανάδοχο με την ένδειξη "όπως συντάχθηκε από τον ανάδοχο". Η διευθύνουσα υπηρεσία έχει υποχρέωση να προβεί στον έλεγχο της τελικής επιμέτρησης, μέσα σε δύο (2) μήνες από την υποβολή της και να κοινοποιήσει στον ανάδοχο την ελεγμένη και τυχόν διορθωμένη επιμέτρηση. Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 2 έχει εφαρμογή για την τελική επιμέτρηση.

6. Σε περίπτωση που δεν υποβληθεί εμπρόθεσμα από τον ανάδοχο η τελική επιμέτρηση επιβάλλεται σε βάρος του, για κάθε συμπληρωμένο μήνα καθυστέρησης, ειδική ποινική ρήτρα ποσοστού δύο χιλιοστών (2‰) επί του συνολικού ποσού που έχει καταβληθεί στον ανάδοχο μέχρι τότε για την όλη σύμβαση. Η ποινική ρήτρα επιβάλλεται με απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας και για έξι (6) το πολύ μήνες καθυστέρησης. Ανεξάρτητα από την επιβολή της ποινικής ρήτρας και μετά την πάροδο του χρόνου επιβολής της, η τελική επιμέτρηση συντάσσεται από την υπηρεσία που μπορεί να χρησιμοποιήσει γι' αυτό ιδιώτες τεχνικούς και συνεργεία καταλογίζοντας τη σχετική δαπάνη σε βάρος του αναδόχου. Η τελική επιμέτρηση που συντάσσεται με αυτόν τον τρόπο κοινοποιείται στον ανάδοχο.

⁷³². Μαζί με την τελική επιμέτρηση ο ανάδοχος μπορεί να υποβάλει και κάθε άλλο αίτημά του που σχετίζεται με δικαίωμά του από την εκτέλεση της σύμβασης, αν αυτό δεν έχει αποσβεστεί και η σχετική αξίωση παραγραφεί, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 75Α ή αν το σχετικό δικαίωμα δεν έχει αποσβεστεί ή χαθεί από κάποια άλλη αιτία. Μετά την υποβολή της τελικής επιμέτρησης, ο ανάδοχος μπορεί να εγείρει σχετικές απαιτήσεις μόνο για ομιγενείς αιτίες.

³¹ Το σε εισαγωγικά τέταρτο εδάφιο της παραγράφου 5 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ.5 του άρθρου 186 του Ν.4070/2012.

³² Η παράγραφος 7 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 6 του άρθρου 186 του Ν.4070/2012.

8. Στις περιπτώσεις συμβάσεων που προβλέπουν πληρωμή με κατ' αποκοπή τίμημα, τελική επιμέτρηση είναι η επιβεβαίωση κατασκευής των επιμέρους εργασιών ποιοτικά και ποσοτικά, όπως προβλέπονται στη σύμβαση. Για την πραγματοποίηση των τμηματικών πληρωμών εφαρμόζονται επιμέρους ποσοστά εκτέλεσης εργασιών κατά τμήματα του έργου, όπως ορίζεται στη σύμβαση.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Με τη λήξη κάθε μήνα, ή άλλης χρονικής περιόδου που τυχόν ορίζει η σύμβαση, ο ανάδοχος συντάσσει με δαπάνες του τμηματικές κατά διακριτά μέρη του έργου επιμετρήσεις των εργασιών που εκτέλεσε (βλ. προηγουμένως άρθρο 38 του Π.Δ.609/85), τις οποίες και υποβάλλει προς έλεγχο και έγκριση στη Δ.Υ. Η έγκριση των επιμετρήσεων, μετά την τυχόν διόρθωσή τους κοινοποιείται στον ανάδοχο, που μπορεί ν' ασκήσει κατά των διορθώσεων ένσταση στην Π.Α. Η παράλειψη έγκρισης της επιμέτρησης εντός τριμήνου (εύλογη προθεσμία) από την υποβολή έχει ως αποτέλεσμα την αυτοδίκαιη έγκρισή τους³³.

Ήδη, με το N.4070/2012 (ΦΕΚ Α' 82/10.04.2012), επήλθαν σημαντικότερες αλλαγές στη διαδικασία σύνταξης και έγκρισης των επιμετρήσεων, με σκοπό αφενός να μην είναι

³³ **ΣΤΕ 1154/2006.** Είναι αληθές ότι με το αφορών τις επιμετρήσεις άρθρο 38 του π.δ. 609/1985 δεν τάσσεται προθεσμία στην Διευθύνουσα Υπηρεσία για τον έλεγχο και την έγκριση των υποβαλλομένων τμηματικών επιμετρήσεων, όπως αντιθέτως τάσσεται για τον έλεγχο και την έγκριση της τελικής επιμετρήσεως. Εφόσον, όμως, η πληρωμή του αναδόχου, η καθυστέρηση της οποίας πέραν του τριμήνου επιφέρει υπέρ αυτού τις συνέπειες της παρ. 8 του άρθρου 5 του ν. 1418/1984, προϋποθέτει προηγούμενη καταμέτρηση των εκτελεσθεισών εργασιών, καθώς και έλεγχο και έγκριση των υποβληθεισών επιμετρήσεων, ο χρόνος της εγκρίσεως των εν λόγω επιμετρήσεων έχει ιδιαίτερη σημασία. Για το λόγο αυτό, και προς τον σκοπό να επιλύονται οριστικώς και επικαίρως διαφορές μεταξύ του αναδόχου και του κυρίου του έργου που ενδεχομένως ανακύπτουν στα διάφορα στάδια εκτελέσεως του έργου, ώστε να γνωρίζουν και οι δύο τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και να μην επικρατεί αβεβαιότητας, (πράγμα που εξυπηρετεί και την ανάγκη ταχείας περατώσεως των δημοσίων έργων) η έγκριση ή η άρνηση εγκρίσεως ή η διόρθωση των τμηματικών επιμετρήσεων δεν είναι απρόθεσμη, αλλά αντιθέτως πρέπει να ενεργείται εντός ευλόγου χρόνου, τέτοιος δε χρόνος, ελλείψει σχετικής προβλέψεως, θεωρείται από τον τριμήνο από την υποβολή τους προς έγκριση.

Συνεπώς, με την άπρακτη πάροδο τριμήνου από την υποβολή τους, οι τμηματικές επιμετρήσεις θεωρούνται, ανεξαρτήτως τυχόν πλημμελιών τους, αυτοδικαίως εγκεκριμένες και η Διευθύνουσα Υπηρεσία δεν δύναται πλέον να τις διορθώσει ούτε κατά το στάδιο ελέγχου της τελικής επιμετρήσεως, με την οποία απλώς ανακεφαλαιώνονται οι ποσότητες των τμηματικών επιμετρήσεων, όπως ρητώς ορίζει η παρ. 4 του άρθρου 38 του π.δ. 609/1985 στο εδάφιο α', ούτε με το πρωτόκολλο προσωρινής παραλαβής (πρβλ. ΣΤΕ 619/2003, 3819/2000, 1674, 3305/1997, 1921/1993, 472/1992). Η διάταξη δε της παρ. 2 του άρθρου 53 του π.δ. 609/1985, που ορίζει ότι η αρμόδια για τη διενέργεια της προσωρινής παραλαβής του έργου επιτροπή «ελέγχει κατά το δυνατό την επιμέτρηση με γενικές ή σποραδικές καταμετρήσεις, καταγράφει στο πρωτόκολλο τις ποσότητες της τελικής επιμέτρησης όπως τυχόν διορθώνονται από τους ελέγχους που γίνονται», δεν έχει την έννοια ότι με το πρωτόκολλο προσωρινής παραλαβής μπορούν να αμφισβητηθούν εργασίες που περιελήφθησαν σε τμηματικές επιμετρήσεις, οι οποίες είτε εγκρίθηκαν ρητώς είτε θεωρούνται ως σιωπηρώς εγκριθείσες λόγω παρόδου απράκτου τριμήνου από την υποβολή τους προς έγκριση στην Διευθύνουσα Υπηρεσία (πρβλ. ΣΤΕ 3819/2000).

ΣΤΕ 582/2010. Αν τα εποπτεύοντα τα έργα αρμόδια όργανα διαπιστώσουν με οποιονδήποτε τρόπο, και βεβαίως με τον ορισμό Τεχνικής Επιτροπής Ελέγχου, ότι τα υποβληθέντα από τον ανάδοχο επιμετρητικά στοιχεία οδήγησαν σε παραπλάνησή τους, δεν κωλύονται να ανακαλέσουν τις σχετικές εγκριτικές πράξεις τους και να προβούν σε επανέλεγχο και έγκριση των επιμετρήσεων του έργου με βάση τα μεταγενεστέρως αποκαλυφθέντα πραγματικά δεδομένα, λαμβάνοντας υπ' όψιν και τις σχετικές διαπιστώσεις της Τεχνικής Επιτροπής Ελέγχου. Κατά συνέπεια, νομίμως εν προκειμένω η Διευθύνουσα Υπηρεσία έλαβε υπ' όψιν της τα δεδομένα του πορίσματος που συνέταξε η ορισθείσα προς τούτο Τεχνική Επιτροπή Ελέγχου (Τ.Ε.Ε.) όσον αφορά το ορθό περιεχόμενο των επιμετρήσεων και των Π.Π.Α.Ε.

οριστικές οι αυτοδικαίως εγκρινόμενες επιμετρήσεις και αφετέρου να μην καθυστερείται εκ του λόγου αυτού η πληρωμή του εργολαβικού ανταλλάγματος στον ανάδοχο (βλ. παρακάτω σχετικά – άρθρο 53 του ΚΔΕ).

Συγκεκριμένα οι αλλαγές αυτές είναι (βλ. σχετική Εγκύκλιο 11/2012 της ΓΓΔΕ/Υ.ΜΕ.ΔΙ.) :

- Για την παραλαβή του φυσικού εδάφους, η Προϊσταμένη Αρχή συγκροτεί Επιτροπή, στην οποία συμμετέχουν υποχρεωτικά ο Προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας και ο επιβλέπων. (Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που δεν έχει γίνει ακόμα παραλαβή του φυσικού εδάφους)
- Οι επιμετρήσεις υποβάλλονται σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, το αργότερο είκοσι ημέρες μετά το τέλος του επομένου της εκτελέσεώς τους μηνός. Ο νόμος δεν ορίζει ποιες είναι οι συνέπειες της μη τήρησης από τον ανάδοχο της ανωτέρω προθεσμίας. [Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται στις επιμετρήσεις που υποβάλλονται από τις 11.04.2012 (έναρξη εφαρμογής του νόμου) και μετά].
- Η Διευθύνουσα Υπηρεσία, υποχρεούται μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή τους να προβεί σε έλεγχο και διόρθωση των υπολογισμών, να εγκρίνει τις επιμετρήσεις και να κοινοποιήσει στον ανάδοχο τις επιμετρήσεις που έχουν ελεγχθεί και διορθωθεί, ο δε ανάδοχος εάν δεν αποδέχεται τις διορθώσεις, μπορεί να ασκήσει ένσταση.

Για πρώτη φορά θεσπίζεται ρητώς στον νόμο προθεσμία (3 μήνες), εντός της οποίας οφείλει η Δ.Υ. να προβεί σε έλεγχο και έγκριση των επιμετρήσεων. Υπό το προϊσχύσαν καθεστώς να μην δεν προβλεπόταν ρητώς στο νόμο συγκεκριμένη προθεσμία ελέγχου και έγκρισης των επιμετρήσεων, όμως είχε διαμορφωθεί πάγια νομολογία των δικαστηρίων, σύμφωνα με την οποία η Δ.Υ. οφείλε να προβεί στον κατά τα ως άνω έλεγχο και έγκριση των επιμετρήσεων εντός ευλόγου χρόνου, ο δε εύλογος χρόνος, είχε κριθεί, ότι δεν μπορούσε να υπερβαίνει τους τρεις μήνες.

(Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται άμεσα - έτσι κι αλλιώς αυτό ορίζει η νομολογία)

- Εάν οι υποβαλλόμενες επιμετρήσεις παρουσιάζουν ελλείψεις, που καθιστούν αδύνατο τον έλεγχο ή τη διόρθωση τους, η Δ.Υ. τις επιστρέφει, μέσα στην τρίμηνη προθεσμία και καλεί τον ανάδοχο για τη συμπλήρωσή τους, αναφέροντας συγκεκριμένα και αριθμημένα στο έγγραφό της τα στοιχεία που λείπουν και κρίνονται απαραίτητα. (Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται άμεσα στις επιμετρήσεις που εκκρεμεί η έγκρισή τους)
- Ο ανάδοχος, μέσα σε ένα μήνα, υποχρεούται να επανυποβάλει τις επιμετρήσεις συμπληρώνοντας όλα τα στοιχεία που του ζητήθηκαν με την πρόσκληση. (Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται άμεσα στις επιμετρήσεις που εκκρεμεί η έγκρισή τους)
- Μετά την επανυποβολή, η Δ.Υ. δεν μπορεί να τις επιστρέψει εκ νέου στον ανάδοχο προς συμπλήρωση, αλλά υποχρεούται μέσα σε ένα μήνα να τις ελέγξει, να τις διορθώσει, να τις εγκρίνει και να τις κοινοποιήσει στον ανάδοχο. (Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται άμεσα στις επιμετρήσεις που εκκρεμεί η έγκρισή τους)
- Αν οι επιμετρήσεις δεν επιστραφούν εγκεκριμένες ή διορθωμένες ή για συμπλήρωση μέσα στην πιο πάνω τρίμηνη προθεσμία, ή εάν, μετά την επανυποβολή τους, αυτές δεν ελεγχθούν, διορθωθούν, εγκριθούν και κοινοποιηθούν στον ανάδοχο, μέσα στην μηνιαία προθεσμία, θεωρούνται

αυτοδίκαια εγκεκριμένες, μόνο όμως υπό την έννοια ότι μπορούν να συμπεριληφθούν από τον ανάδοχο σε επόμενο λογαριασμό. [Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται στις επιμετρήσεις που υποβάλλονται από τις 11.04.2012 (έναρξη εφαρμογής του νόμου) και μετά].

- Οι επιμετρήσεις, εγκεκριμένες ρητώς από τη Δ.Υ. ή αυτοδίκαια εγκεκριμένες, ελέγχονται εκ νέου από την Επιτροπή Προσωρινής Παραλαβής και αν διαπιστωθεί σφάλμα τους που είχε σαν συνέπεια να πληρωθεί αχρεωστήτως εργολαβικό αντάλλαγμα, αυτό είναι επιστρεπτέο με σύνταξη αρνητικού λογαριασμού, σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 53 του ΚΔΕ.

Δυνατότητα επανελέγχου των αναλυτικών επιμετρήσεων δεν προβλεπόταν υπό το προϊσχύσαν καθεστώς, ούτε, κατά μείζονα λόγο, η σύνταξη αρνητικού λογαριασμού για την επιστροφή τυχόν αχρεωστήτως καταβληθέντος εργολαβικού ανταλλάγματος σε περίπτωση που διαπιστωνόταν κατά την Προσωρινή Παραλαβή απόκλιση στις ποσότητες των εγκεκριμένων αναλυτικών επιμετρήσεων. Το μόνο που προβλεπόταν και εξακολουθεί να προβλέπεται – στο οικείο άρθρο 73 παρ. 4 του ΚΔΕ περί προσωρινής παραλαβής και όχι σ' αυτό περί αναλυτικών επιμετρήσεων – ήταν η δυνατότητα ποιοτικού και ποσοτικού επανελέγχου του έργου από την Επιτροπή Προσωρινής Παραλαβής. Δεν υφίσταντο, όμως, οι ως άνω για πρώτη φορά θεσπιζόμενες αρμοδιότητες της Επιτροπής Προσωρινής Παραλαβής ή οιουδήποτε άλλου οργάνου του κυρίου του έργου, όπως η κατ' ουσία «ακύρωση» ή τροποποίηση ολική ή μερική εγκεκριμένης αναλυτικής επιμέτρησης και η σύνταξη αρνητικού λογαριασμού για την επιστροφή από τον ανάδοχο του επί της βάσει αυτής (της αναλυτικής επιμέτρησης) αχρεωστήτως καταβληθέντος εργολαβικού ανταλλάγματος.

(Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται και στις ήδη αυτοδίκαια, βάσει της νομολογίας, εγκεκριμένες επιμετρήσεις)

- Οι αυτοδίκαια εγκεκριμένες επιμετρήσεις υπόκεινται στον έλεγχο της Διευθύνουσας Υπηρεσίας σε επόμενο λογαριασμό. Τέτοια αρμοδιότητα δεν προβλέπεται για τις ρητώς εγκεκριμένες επιμετρήσεις. Η επιστροφή τυχόν αχρεωστήτως καταβληθέντος εργολαβικού ανταλλάγματος σ' αυτή την περίπτωση θα γίνεται με αντίστοιχη περικοπή ή απομείωση επόμενων λογαριασμών (βλ. παρακάτω σχετικά – άρθρο 53 του ΚΔΕ περί λογαριασμών, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 134 του Ν.4070/2012), σε περίπτωση δε που δεν επαρκούν, μέσω αρνητικού λογαριασμού κατά τα ανωτέρω.

(Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται και στις ήδη αυτοδίκαια, βάσει της νομολογίας, εγκεκριμένες επιμετρήσεις)

- Η παραλαβή αφανών εργασιών γίνεται από την Επιτροπή της παρ. 2 του άρθρου 36 και τον επιβλέποντα, που καλούνται σχετικώς από τον ανάδοχο. Το ΠΠΑΕ ή το πρωτόκολλο ζυγίσεως υπογράφεται από τον ανάδοχο, τον επιβλέποντα και τα μέλη της Επιτροπής και η ύπαρξη τέτοιου υπογεγραμμένου πρωτοκόλλου αποτελεί προϋπόθεση για την πιστοποίηση των εργασιών. [Η ρύθμιση αυτή εφαρμόζεται στις παραλαβές αφανών εργασιών που γίνονται από τις 11.04.2012 (έναρξη εφαρμογής του νόμου) και μετά].
- Δεν υφίσταται πλέον το δικαίωμα του αναδόχου να καθυστερεί την υποβολή των τμηματικών επιμετρήσεων και να τις υποβάλλει για πρώτη φορά, μαζί με την

τελική επιμέτρηση, αφού η διάταξη του τέταρτου εδαφίου της παρ. 5 του άρθρου 52 του ΚΔΕ, που ανέφερε ότι «Για τις επιμέρους επιμετρήσεις που δε έχουν ακόμη ελεγχθεί από την υπηρεσία ή γι' αυτές που τυχόν υποβάλλονται για πρώτη φορά μαζί με την τελική επιμέτρηση, ...», τροποποιήθηκε και το υπογραμμισμένο τμήμα απαλείφθηκε, παράλληλα δε τέθηκε υποχρέωση του αναδόχου να υποβάλλει τις επιμετρήσεις προς έγκριση εντός 20 ημερών μετά το τέλος του επομένου της εκτελέσεώς τους μηνός.

- Μαζί με την τελική επιμέτρηση ο ανάδοχος υποβάλλει και κάθε άλλη αξίωση που δεν έχει υποπέσει σε παραγραφή ή στην αποσβεστική προθεσμία του άρθρου 75Α, που προστέθηκε με το άρθρο 137 του νόμου αυτού.

Συμπερασματικά, οι σημαντικότερες λοιπόν τροποποιήσεις του Ν.4070/2012 στο θέμα των επιμετρήσεων είναι ότι :

- α) για την παραλαβή του φυσικού εδάφους συγκροτείται ειδική Επιτροπή,
- β) οι επιμετρήσεις υποβάλλονται και ηλεκτρονικά, εντός προθεσμίας 20 ημερών από το τέλος του επομένου της εκτελέσεώς τους μηνός, συνοδευόμενες από ΠΠΑΕ αν υφίσταται ανάγκη, υπογεγραμμένα και από την Επιτροπή του άρθρου 36 παρ. 2 του ΚΔΕ, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 186 παρ. 1 του νόμου αυτού,
- γ) οι επιμετρήσεις ελέγχονται εντός τριών μηνών, διορθώνονται (ενδεχομένως) και εγκρίνονται,
- δ) μπορεί να επιστραφούν για ανασύνταξη αν είναι αδύνατη η έγκρισή τους (το αδύνατο πρέπει να μπορεί να το αποδείξει η Δ.Υ., αν ο ανάδοχος το αμφισβητήσει), συνεπώς ο ανάδοχος μπορεί να προσβάλλει την επιστροφή τους ως μη νόμιμη, κατά τρόπο ανάλογο με την προσβολή της επιστροφής λογαριασμού,
- ε) σε περίπτωση επιστροφής, ο ανάδοχος υποχρεούται να τις υποβάλλει εκ νέου εντός μηνός και η Δ.Υ. να τις εγκρίνει, επίσης εντός μηνός,
- στ) μετά την επανυποβολή η υπηρεσία δεν μπορεί να τις επιστρέψει εκ νέου αλλά οφείλει να τις ελέγξει και να τις διορθώσει, όπως μπορεί,
- ζ) αν η Δ.Υ. δεν τις εγκρίνει εντός των προθεσμιών τότε εγκρίνονται αυτοδικαίως, μόνο υπό την έννοια ότι μπορεί οι εργασίες τους να περιληφθούν από τον ανάδοχο σε επόμενο λογαριασμό, όμως η πληρωμή τους θα είναι εκ των πραγμάτων προσωρινή, αφού οι μεν αυτοδίκαια εγκεκριμένες επιμετρήσεις μπορεί να διορθωθούν επ'ευκαιρία της πληρωμής επόμενου λογαριασμού και να γίνει συμψηφισμός, ενώ η Επιτροπή Προσωρινής Παραλαβής του έργου επανελέγχει τις επιμετρήσεις (ρητώς και αυτοδίκαια εγκεκριμένες) και μπορεί να τις διορθώσει. Για το εργολαβικό δε αντάλλαγμα που αντιστοιχεί στις ποσότητες αυτές μπορεί να συνταχθεί και εγκριθεί αρνητικός λογαριασμός (επιστροφής εργολαβικού ανταλλάγματος),
- η) καταργείται η δυνατότητα του αναδόχου να υποβάλλει για πρώτη φορά, μαζί με την τελική επιμέτρηση και επιμέρους καθυστερημένες επιμετρήσεις,
- θ) μαζί με την τελική επιμέτρηση ο ανάδοχος υποβάλλει και κάθε άλλη αξίωση που δεν έχει υποπέσει σε παραγραφή ή στην αποσβεστική προθεσμία του άρθρου 75Α.

Αναφορικά με το χρόνο εφαρμογής των διατάξεων του Ν.4070/2012, αξίζει να σημειωθεί ότι ο νόμος αυτός δεν έχει μεταβατικές διατάξεις για την εφαρμογή αυτών των νέων διατάξεων στις υπό εξέλιξη συμβάσεις και απλώς αναφέρει, στο άρθρο 188 αυτού, ότι ο νόμος αρχίζει να εφαρμόζεται από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της

Κυβερνήσεως. Τίθεται λοιπόν το ζήτημα αν αυτές οι διατάξεις, ή κάποιες από αυτές θα εφαρμοστούν άμεσα, στις υπό εξέλιξη συμβάσεις, ή μόνο στις νέες, που θα δημοπρατηθούν εφεξής.

Στη νομοθεσία δημοσίων έργων συνηθίζεται να εφαρμόζονται οι τροποποιήσεις του νομοθετικού πλαισίου στις συμβάσεις που θα ανατεθούν μετά την εφαρμογή των νέων ρυθμίσεων. Ο λόγος είναι ότι δεν είναι απλή η εφαρμογή νέων διατάξεων σε συμβάσεις που ανατέθηκαν με παλιότερο καθεστώς, αφού ο νομοθέτης με τον τρόπο αυτό ανατρέπει τα συμφωνηθέντα, βάσει της προκήρυξης και των συμβατικών στοιχείων που τη συνοδεύουν, τα οποία έχουν ενσωματώσει τις παλαιότερες διατάξεις.

Έτσι λοιπόν, στην προκείμενη περίπτωση θα μπορούσε να υποστηριχθεί η άποψη ότι ο νομοθέτης του Ν.4070/2012 ήθελε την άμεση εφαρμογή των νέων διατάξεων και έτσι αυτές εφαρμόζονται και στις εν εξελίξει συμβάσεις, αφού δεν υπάρχει σχετική αναφορά σε εφαρμογή τους μόνο στις νέες συμβάσεις. Ίσως, θα έπρεπε να γίνει ειδική επιμέρους ανάλυση σε κάθε νέα διάταξη, προκειμένου να κριθεί αν αυτή αντίκειται σε ρυθμίσεις που έχουν ενσωματωθεί στο συμβατικό πλαίσιο της εργολαβίας ή όχι και περαιτέρω αν ανατρέπει κτηθέντα δικαιώματα του αναδόχου.

Σε περίπτωση που οι εκτελεσθείσες εργασίες δεν θα είναι εμφανείς και δεν θα είναι δυνατό να επαληθευθούν ποσοτικά στην τελική μορφή του έργου (εργασίες επικαλυπτόμενες από άλλες, χαρακτηρισμός σκληρότητας εδαφών, ποσότητες με ζύγιση κ.ο.κ) συντάσσεται από κοινού (ανάδοχος και επιβλέπων) *Πρωτόκολλο Παραλαβής Αφανών Εργασιών* (ΠΠΑΕ), υπογεγραμμένο από τον επιβλέποντα, τον ανάδοχο και από την Επιτροπή του άρθρου 36 παρ. 2 του ΚΔΕ. Στο πρωτόκολλο αυτό καταχωρούνται όλες οι αφανείς εργασίες στις πραγματικές τους διαστάσεις, καθώς και οι έλεγχοι και οι καταμετρήσεις του επιβλέποντος με τα αναγκαία σκαριφήματα. Αν ο ανάδοχος υπογράψει το πρωτόκολλο αυτό με επιφύλαξη, έχει δικαίωμα ένστασης.

Σημειώνεται ότι εφόσον η εσφαλμένη επιμέτρηση οδηγήσει στην καταβολή αυξημένου εργολαβικού ανταλλάγματος, μπορεί να θεωρηθεί ως ποινικό αδίκημα (απάτη σε βάρος του δημοσίου), που διέπραξαν από κοινού τα όργανα της Δ.Υ. και ο ανάδοχος³⁴.

Ιδιαίτερη σημασία για την εκτέλεση του έργου και την εκκαθάριση των σχέσεων του εργοδότη με τον ανάδοχο έχει η *τελική επιμέτρηση* (βλ. προηγουμένως άρθρο 38 παρ.4-7 του Π.Δ.609/85). Ονομάζεται και τελικός επιμετρητικός πίνακας και ανακεφαλαιώνει τις ποσότητες όλων των τμηματικών επιμετρήσεων και των επιμέρους ΠΠΑΕ. Αν οι τμηματικές επιμετρήσεις έχουν ελεγχθεί και εγκριθεί από τη Δ.Υ., οι ποσότητες τίθενται όπως τυχόν διορθώθηκαν, έστω κι αν εκκρεμούν ενστάσεις κ.ο.κ. του αναδόχου (στην περίπτωση αυτή η καταχώριση στην τελική επιμέτρηση δεν αποτελεί – κατά ρητή πρόβλεψη του νόμου – παράιτηση από τα δικαιώματα του αναδόχου). Αν δεν έχουν ελεγχθεί, τότε γίνεται ρητή μνεία ότι η τελική επιμέτρηση είναι «*όπως συντάχθηκε από τον ανάδοχο*». Όπως ήδη προαναφέρθηκε, με το Ν.4070/2012 καταργήθηκε πλέον η

³⁴ **ΑΠ 111/2009.** Κατάχρηση σε βάρος του δημοσίου, από ανάδοχο και επιβλέποντα δημοσίου έργου. Δημόσιο έγγραφο είναι το ΠΠΑΕ και η επιμέτρηση που συντάσσει ο ανάδοχος και ο επιβλέπων βεβαιώνει την ακρίβειά τους. Μεθοδεύσεις για την επαύξηση των συμβατικών εργασιών και την πληρωμή τους στον ανάδοχο, με αποτέλεσμα την δυσθεώρητη αύξηση του συμβατικού αντικειμένου.

δυνατότητα του αναδόχου να υποβάλλει, μαζί με την τελική επιμέτρηση και αναλυτικές καθυστερημένες επιμετρήσεις.

Μαζί με την τελική επιμέτρηση, η οποία υποβάλλεται εντός προθεσμίας δύο (2) μηνών από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου³⁵, υποβάλλονται και τυχόν επιμέρους επιμετρήσεις και ΠΠΑΕ που λείπουν. Ελέγχεται, διορθώνεται από τη Δ.Υ. και κοινοποιείται (αν διορθωθεί) στον ανάδοχο εντός δύο (2) μηνών από την υποβολή της. Αν δεν διορθωθεί και εγκριθεί εντός του διμήνου θεωρείται ως αυτοδικαίως εγκριθείσα³⁶.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, με το Ν.4070/2012 ο ανάδοχος υποβάλλει μαζί με την τελική επιμέτρηση και κάθε άλλη αξίωση που δεν έχει υποπέσει σε παραγραφή ή στην αποσβεστική προθεσμία του άρθρου 75Α. Μετά την υποβολή της τελικής επιμέτρησης μπορούν να προβληθούν αιτήματα από τον ανάδοχο μόνο από οφισγενείς αιτίες³⁷ (τέτοιες μπορεί να είναι π.χ. η απαίτηση σε αναθεώρηση για ποσότητες που αναγνωρίστηκαν δικαστικά, η απαίτηση σε ποσότητες ή/και διαφορές τιμών μετά από δικαστική απόφαση).

Η καθυστέρηση στην υποβολή της τελικής επιμέτρησης από τον ανάδοχο έχει ως συνέπεια την επιβολή ειδικής ποινικής ρήτρας (2%ο για κάθε μήνα καθυστέρησης, επί του συνολικού ποσού που έχει μέχρι τότε καταβληθεί στον ανάδοχο και για έξι το πολύ μήνες καθυστέρησης), ενώ παρατείνει ανάλογα και την προθεσμία των παραλαβών του έργου. Επίσης ο εργοδότης μπορεί να συντάξει την τελική επιμέτρηση, σε βάρος και για λογαριασμό του αναδόχου (και με δαπάνη του)³⁸.

Όταν το έργο εκτελείται με κατ' αποκοπή τίμημα, τελική επιμέτρηση είναι η επιβεβαίωση κατασκευής των επιμέρους εργασιών ποιοτικά και ποσοτικά, όπως προβλέπονται στη σύμβαση, ενώ για την πραγματοποίηση των τμηματικών πληρωμών εφαρμόζονται επιμέρους ποσοστά εκτέλεσης εργασιών κατά τμήματα του έργου, όπως ορίζεται στη σύμβαση³⁹.

³⁵ **ΣτΕ 2178/2009, ΣτΕ 3406/2009.** Η πρόωρη υποβολή της τελικής επιμετρήσεως, πριν την έκδοση της βεβαίωσης περαίωσης από τη ΔΥ, δεν παράγει έννομες συνέπειες, εάν δε επακολουθήσει σε μεταγενέστερο χρόνο η έκδοση της βεβαιώσεως αυτής, οφείλει ο ανάδοχος, εντός διμήνου από την έκδοση της εν λόγω βεβαιώσεως, να υποβάλει εκ νέου στη Διευθύνουσα Υπηρεσία την τελική επιμέτρηση, οπότε, παρερχομένου, κατά τα εκτεθέντα, απράκτου του διμήνου, η επανυποβληθείσα τελική επιμέτρηση θεωρείται αυτοδικαίως εγκεκριμένη.

³⁶ **ΣτΕ 2370/2008, Γνωμδ.ΝΣΚ 353/2008.** Η τελική επιμέτρηση εγκρίνεται αυτοδικαίως μετά την πάροδο της τιθέμενης στο νόμο δίμηνης προθεσμίας.

³⁷ **ΣτΕ 3039/2003.** Οφισγενή αιτία αποτελούν οι εργασίες συντήρησης πρασίνου, οι οποίες εκτελέστηκαν μετά την υποβολή της τελικής επιμέτρησης (και ως εκ τούτου νομίμως διεκδικείται και μετά την υποβολή της τελικής επιμέτρησης η αμοιβή του αναδόχου).

³⁸ **ΣτΕ 2221/2005.** Την τελική επιμέτρηση έχει υποχρέωση να συντάξει ο ανάδοχος και να την υποβάλει προς έλεγχο στη Διευθύνουσα Υπηρεσία εντός διμήνου από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου. Μόνον αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αυτή, ιδρύεται αρμοδιότητα της Διευθύνουσας Υπηρεσίας να προβεί αυτή στη σύνταξη και κοινοποίηση στον ανάδοχο της τελικής επιμέτρησης.

³⁹ **ΔΕΑ 1028/2009.** Στην περίπτωση που η σύμβαση προβλέπει πληρωμή με κατ' αποκοπή τίμημα, ο ανάδοχος δεν έχει υποχρέωση να συντάξει με δαπάνες του επιμετρήσεις (τμηματικές και τελική) των ποσοτήτων των εργασιών που εκτελεί. Τούτο όμως δεν εμποδίζει τον κύριο του έργου, προκειμένου να επαληθεύσει ποσοτικά την εκτέλεση του έργου και να καταβάλει το οφειλόμενο εργολαβικό αντάλλαγμα, να συντάξει επιμετρήσεις, οι οποίες επέχουν θέση βεβαιώσεως κατασκευής των ποσοτήτων των επιμέρους εργασιών του έργου.

4.3. Λογαριασμοί - Πιστοποιήσεις (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 53 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Η πληρωμή στον ανάδοχο του εργολαβικού ανταλλάγματος γίνεται τμηματικά, με βάση τις πιστοποιήσεις των εργασιών που έχουν εκτελεσθεί μέσα στα όρια του χρονοδιαγράμματος εργασιών.

Αν από τον ανάδοχο κατασκευασθούν εργασίες πέρα από τις προβλεπόμενες στο χρονοδιάγραμμα, ο κύριος του έργου έχει το δικαίωμα να αναβάλει την πληρωμή των επιπλέον εργασιών, ώστε να συμπίσει με τα προβλεπόμενα στο χρονοδιάγραμμα. Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου δεν εφαρμόζεται όταν στη σύμβαση προβλέπεται πρόσθετη καταβολή (πριμ) στον ανάδοχο για τη γρηγορότερη περάτωση του έργου.

2. Η πραγματοποίηση τόσο των τμηματικών πληρωμών όσο και της οριστικής πληρωμής του εργολαβικού ανταλλάγματος, καθώς και η εκκαθάριση όλων των αμοιβαίων απαιτήσεων από την εργολαβική σύμβαση, γίνεται με βάση τους λογαριασμούς και τις πιστοποιήσεις.

3⁴⁰. Μετά τη λήξη κάθε μήνα ή άλλης χρονικής περιόδου που ορίζει η σύμβαση για τις τμηματικές πληρωμές, ο ανάδοχος συντάσσει λογαριασμό των ποσών από εργασίες που εκτελέστηκαν, τα οποία οφείλονται σ' αυτόν. Οι λογαριασμοί αυτοί στηρίζονται στις επιμετρήσεις των εργασιών και στα πρωτόκολλα παραλαβής αφανών εργασιών. Απαγορεύεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες που δεν έχουν επιμετρηθεί. Κατ' εξαίρεση, για τμήματα του έργου, για τα οποία, κατά την κρίση του επιβλέποντος μηχανικού, δεν ήταν δυνατή η σύνταξη επιμετρήσεων κατά διακριτά και αυτοτελώς επιμετρήσιμα τμήματα του έργου, επιτρέπεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες βάσει προσωρινών επιμετρήσεων, για τις οποίες όμως έχουν ληφθεί επιμετρητικά στοιχεία. Η αξία των εργασιών που πιστοποιούνται βάσει προσωρινών επιμετρήσεων απαγορεύεται να υπερβαίνει το 20% της αξίας του συνόλου των εργασιών του λογαριασμού.

4. Αν δεν προβλέπεται διαφορετικά στη σύμβαση, ημιτελείς εργασίες μπορεί να περιληφθούν στο λογαριασμό με έγκριση της υπηρεσίας, αν η φύση τους είναι τέτοια που, τυχόν διακοπή του έργου, δε θα κατέστρεφε την ημιτελή εργασία. Οι εργασίες αυτές καταχωρούνται σε χωριστό μέρος του λογαριασμού και περιλαμβάνονται με προσωρινή τιμή μειωμένη, ώστε να είναι δυνατή η αυτοτελής αποπεράτωση της εργασίας με το υπόλοιπο της προβλεπόμενης τιμής.

5. Στο λογαριασμό μπορεί να περιληφθούν επίσης, τα υλικά που εισκομίσθηκαν με έγκριση της υπηρεσίας στα εργοτάξια ή σε αποθήκες που δηλώθηκαν και εγκρίθηκαν. Οι ποσότητες των υλικών αυτών δεν μπορεί να υπερβαίνουν αυτές που απαιτούνται για την εκτέλεση των προσεχών εργασιών του εγκεκριμένου προγράμματος, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στη σύμβαση. Οι ποσότητες των υλικών περιλαμβάνονται χωριστά στο συνοπτικό πίνακα εργασιών που συνοδεύει το λογαριασμό, στον οποίο αναφέρονται επίσης και οι θέσεις αποθήκευσης των υλικών. Για τα περιλαμβανόμενα στους λογαριασμούς υλικά ο ανάδοχος έχει ακέραιη την ευθύνη, μέχρι την ενσωμάτωσή τους και την παραλαβή του έργου. Τα υλικά περιλαμβάνονται σε χωριστό τμήμα των λογαριασμών, με τιμές που δεν μπορεί να είναι ανώτερες των τιμών πρακτικού της επιτροπής διαπίστωσης τιμών δημοσίων έργων (ΕΔΤΔΕ) του χρόνου της δημοπρασίας και που βρίσκονται σε συνάρτηση προς την αντίστοιχη συμβατική τιμή, ώστε το υπόλοιπο μέρος της τιμής να αρκεί για την ολοκλήρωση της εργασίας, στην οποία θα ενσωματωθούν τα υλικά. Ποσοστά γενικών εξόδων και οφέλους της επόμενης παραγράφου δεν υπολογίζονται στα υλικά.

6. Στους λογαριασμούς περιλαμβάνονται επίσης η αναθεώρηση τιμών, αποζημιώσεις κάθε είδους που έχουν εγκριθεί, αντίτιμο απολογιστικών εργασιών που εκτελέστηκαν μέσω της εργολαβίας και κάθε άλλη εγκεκριμένη δαπάνη που καταβάλλεται στον ανάδοχο. Στο λογαριασμό περιλαμβάνεται ακόμη και το ποσοστό γενικών εξόδων και οφέλους του εργολάβου της παραγράφου 7 του άρθρου 17 του παρόντος, αν αυτό δεν περιλαμβάνεται

⁴⁰ Η παράγραφος 3 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 134 του Ν.4070/2012.

στις συμβατικές τιμές, και το σύνολο μειώνεται κατά το ποσοστό έκπτωσης της δημοπρασίας, αν συντρέχει περίπτωση. Από τους λογαριασμούς αφαιρούνται όλες οι εκκαθαρισμένες απαιτήσεις του εργοδότη και ιδίως ποινικές ρήτρες, περικοπές τιμών των άρθρων 60 και 73 του παρόντος, συμπληρωματική κράτηση εγγύησης, αν γι' αυτή δεν έχουν κατατεθεί εγγυητικές επιστολές, οπότε γίνεται σχετική μνεία, απόσβεση προκαταβολών, παρακράτηση αξίας τυχόν χορηγουμένων υλικών, πληρωμές που έγιναν σε βάρος και για λογαριασμό του αναδόχου και γενικά κάθε απαίτηση του εργοδότη που δεν έχει ικανοποιηθεί με άλλο τρόπο.

7. Οι λογαριασμοί συντάσσονται πάντοτε ανακεφαλαιωτικοί και για την πληρωμή συνοδεύονται μόνο από ανακεφαλαιωτικό συνοπτικό πίνακα των εργασιών που εκτελέστηκαν απ' την αρχή του έργου, τα παραστατικά στοιχεία των τυχόν απολογιστικών εργασιών, το συνοπτικό πίνακα του υπολογισμού της αναθεώρησης και από τις αποφάσεις που αναγνωρίζουν αποζημιώσεις ή επιβάλλουν ποινικές ρήτρες ή περικοπές ή άλλες απαιτήσεις του εργοδότη. «Από κάθε νεότερο λογαριασμό αφαιρούνται τα ποσά που πληρώθηκαν με τους προηγούμενους λογαριασμούς, καθώς και ποσά που δεν αντιστοιχούν σε εγκεκριμένες επιμετρήσεις ή αφορούν σε λάθη εγκεκριμένων λογαριασμών»⁴¹.

8⁴². Οι λογαριασμοί υποβάλλονται στη διευθύνουσα υπηρεσία που τους ελέγχει και τους διορθώνει μέσα σε ένα μήνα. Αν ο λογαριασμός που έχει υποβληθεί έχει ασάφειες ή ανακρίβειες, σε βαθμό που να είναι δυσχερής η διόρθωσή του, η διευθύνουσα υπηρεσία, με εντολή της προς τον ανάδοχο, επισημαίνει τις ανακρίβειες ή ασάφειες που διαπιστώθηκαν από τον έλεγχο και παραγγέλλει την ανασύνταξη και επανυποβολή του. Στην περίπτωση αυτή η οριζόμενη μηνιαία προθεσμία για τον έλεγχο του λογαριασμού αρχίζει από την επανυποβολή, ύστερα από την ανασύνταξη από τον ανάδοχο. Ο έλεγχος του λογαριασμού μπορεί να γίνει και από συνεργείο της υπηρεσίας, στο οποίο συμμετέχει ο επιβλέπων το έργο. Ο επιβλέπων υπογράφει το λογαριασμό, βεβαιώνοντας έτσι ότι οι ποσότητες είναι σύμφωνες με τις επιμετρήσεις και τα επιμετρητικά στοιχεία, οι τιμές σύμφωνες με τη σύμβαση και τις σχετικές διατάξεις και γενικά ότι έχουν διενεργηθεί στο λογαριασμό όλες οι περικοπές ή εκπτώσεις ποσών, που προκύπτουν από το νόμο και την εφαρμογή της σύμβασης. Ο λογαριασμός, μετά τον έλεγχο, εγκρίνεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Ο εγκεκριμένος λογαριασμός αποτελεί την πιστοποίηση για την πληρωμή του αναδόχου («πληρωτέο εργολαβικό αντάλλαγμα»). Λογαριασμός που πληρώθηκε χωρίς έλεγχο, λόγω παρέλευσης της πιο πάνω μηνιαίας προθεσμίας (πλασματική έγκριση), ελέγχεται, διορθώνεται και εγκρίνεται μέσα σε προθεσμία τριών μηνών από την υποβολή ή επανυποβολή του και οι τυχόν προκύπτουσες διαφοροποιήσεις λαμβάνονται υπόψη σε επόμενο λογαριασμό. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί να εγκρίνει τον λογαριασμό και χωρίς την υπογραφή του επιβλέποντος.

Όταν συντρέχει περίπτωση σύνταξης αρνητικού λογαριασμού, αυτός μπορεί να συνταχθεί από τη διευθύνουσα υπηρεσία και το ποσό του πρέπει να καταβληθεί από τον ανάδοχο μέσα σε ένα μήνα από την κοινοποίηση του λογαριασμού σε αυτόν, άλλως καταπίπτει αναλόγως σε βάρος του η εγγυητική επιστολή. Αν ασκηθεί ένσταση κατά του αρνητικού λογαριασμού, η κατάπτωση της εγγυητικής επιστολής αναστέλλεται μέχρι την έκδοση απόφασης επ' αυτής.

9. Αν η πληρωμή ενός λογαριασμού καθυστερήσει χωρίς υπαιτιότητα του αναδόχου, πέρα του διμήνου από την υποβολή του, οφείλεται, αν υποβληθεί έγγραφη όχληση και από την ημερομηνία υποβολής της, τόκος υπερημερίας που υπολογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 4 του π.δ. 166/2003 (ΦΕΚ Α'38) και ο ανάδοχος μπορεί να διακόψει τις εργασίες, αφού κοινοποιήσει στη διευθύνουσα υπηρεσία ειδική έγγραφη δήλωση.

10. Για την πληρωμή της δαπάνης κατασκευής του έργου επιτρέπεται πάντοτε η έκδοση ενταλμάτων προπληρωμής, χωρίς να εφαρμόζεται στην περίπτωση αυτή άλλη σχετική γενική ή ειδική διάταξη.

⁴¹ Το σε εισαγωγικά δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 7 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ.2 του άρθρου 134 του Ν.4070/2012.

⁴² Η παράγραφος 8 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 134 του Ν.4070/2012.

11⁴³. Απαγορεύεται η εκχώρηση του εργολαβικού ανταλλάγματος ή η κατάσχεσή του στα χέρια του κυρίου του έργου, καθ' όλη τη διάρκεια της εκτέλεσής του και για ένα μήνα μετά την περαίωσή του. Κατ' εξαίρεση επιτρέπονται:

α) η αρχική ή η εκ των υστέρων εκχώρηση, εν όλω ή εν μέρει, του πληρωτέου εργολαβικού ανταλλάγματος, όπως αυτό προσδιορίζεται στους λογαριασμούς που υποβάλλονται και εγκρίνονται, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 8, κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης του έργου, όταν πρόκειται για την κάλυψη οφειλής του αναδόχου από την προμήθεια υλικών και μηχανημάτων προς εκτέλεση του έργου ή από παροχή εργασίας που παρασχέθηκε από εργάτες ή υπαλλήλους αυτού, στην εκτέλεση του έργου, ή σε αναγνωρισμένες τράπεζες ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και

β) η κατάσχεση του εργολαβικού ανταλλάγματος από τους προμηθευτές υλικών και μηχανημάτων του έργου ή από τους εργάτες και τους υπαλλήλους του, όπως και τους υπεργολάβους που αποδεδειγμένα χρησιμοποιούνται στο έργο από τον ανάδοχο. Επιτρέπεται επίσης ο συμψηφισμός εκκαθαρισμένων απαιτήσεων του κυρίου του έργου κατά του αναδόχου, που προέρχονται από την εκτέλεση άλλων έργων και μέχρι ποσοστό είκοσι τοις εκατό (20%) από κάθε πιστοποίηση του εκτελούμενου έργου.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, μπορεί να ορίζεται ότι επιτρέπεται η εκχώρηση από μέρους του αναδόχου απαίτησης από εγκεκριμένη πιστοποίηση ή μέρους της προς τον κύριο του έργου για την εξόφληση οποιασδήποτε οφειλής του προς αυτόν και να καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία αυτής.

12. Όλες οι πληρωμές που γίνονται στον ανάδοχο κατά τη διάρκεια κατασκευής του έργου με βάση τις πιστοποιήσεις αποτελούν πάντοτε καταβολές έναντι του εργολαβικού ανταλλάγματος που εκκαθαρίζεται μετά την οριστική παραλαβή.

13. Μετά τη διενέργεια της προσωρινής παραλαβής ο ανάδοχος συντάσσει και υποβάλλει «προτελικό λογαριασμό», με βάση τις ποσότητες που περιλαμβάνονται στο σχετικό πρωτόκολλο. Μετά τη διενέργεια της οριστικής παραλαβής και την έγκριση του πρωτοκόλλου ο ανάδοχος συντάσσει και υποβάλλει «τελικό λογαριασμό». Για τον προτελικό και τελικό λογαριασμό εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις του άρθρου αυτού. «Με την έγκριση του τελικού λογαριασμού εκκαθαρίζονται οι εκατέρωθεν απαιτήσεις από την σύμβαση εκτέλεσης, εκτός από τις απαιτήσεις που προκύπτουν από μεταγενέστερες διαδικασίες διοικητικής, συμβιβαστικής ή δικαστικής επίλυσης διαφορών.»⁴⁴

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Με βάση τις επιμετρήσεις, εγκεκριμένες από την υπηρεσία, ο ανάδοχος συντάσσει λογαριασμούς τους οποίους υποβάλλει στη Δ.Υ., προκειμένου να εγκριθούν (ως πιστοποιήσεις της εκτέλεσης των εργασιών) και να πληρωθούν. Δεν επιτρέπεται κατ' αρχήν να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες μη καταμετρημένες, πλην εάν κατά την κρίση του επιβλέποντα δεν ήταν δυνατή η σύνταξη επιμετρήσεων κατά διακριτά και αυτοτελώς επιμετρήσιμα τμήματα του έργου, οπότε επιτρέπεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες προσωρινά επιμετρημένες με βάση (πάντως) επιμετρητικά στοιχεία που έχουν ληφθεί.

Με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 134 του Ν.4070/2012 τροποποιείται το καθεστώς για την πληρωμή λογαριασμών βάσει προσωρινών επιμετρήσεων. Ενώ μέχρι σήμερα επιτρεπόταν η πληρωμή βάσει προσωρινών επιμετρήσεων μόνο για τον πρώτο μήνα μετά την εκτέλεση της εργασίας, εφόσον κατά την κρίση του επιβλέποντα μηχανικού δεν ήταν δυνατή η σύνταξη επιμετρήσεων κατά διακριτά και αυτοτελώς επιμετρήσιμα τμήματα του έργου, πλέον η δυνατότητα αυτή περιορίζεται μόνο στο 20% της αξίας του

⁴³ Η παράγραφος 11 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 4 του άρθρου 134 του Ν.4070/2012.

⁴⁴ Το σε εισαγωγικά τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 13 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ.5 του άρθρου 134 του Ν.4070/2012.

συνόλου των εργασιών του λογαριασμού. Από την άλλη πλευρά αίρεται ο περιορισμός του ενός μηνός από την εκτέλεση της εργασίας. Η νέα αυτή ρύθμιση είναι εφαρμοστέα σε όλους τους λογαριαμούς που εγκρίνονται από τις 11.04.2012 (έναρξη εφαρμογής του νόμου) και μετά.

Με την υποβολή των λογαριασμών και την έγκρισή τους (οπότε ονομάζονται πλέον πιστοποιήσεις) εκκαθαρίζονται όλες οι αμοιβαίες απαιτήσεις (δηλαδή, *υπέρ του αναδόχου*: αναθεώρηση τιμών, εγκεκριμένες αποζημιώσεις κάθε είδους, το ποσοστό ΓΕ&ΟΕ, αν αυτό δεν περιλαμβάνεται ήδη στις συμβατικές τιμές και *υπέρ της υπηρεσίας*: ποινικές ρήτρες, περικοπές τιμών, απόσβεση προκαταβολών κ.λ.π.) από την εκτέλεση της εργολαβικής σύμβασης. Όλες οι πληρωμές στον ανάδοχο κατά τη διάρκεια κατασκευής του έργου, με βάση τις πιστοποιήσεις, συνιστούν καταβολές έναντι του εργολαβικού ανταλλάγματος, το οποίο εκκαθαρίζεται μετά την οριστική παραλαβή του έργου.

Ο έλεγχος και η έγκριση (με την έκδοση πιστοποίησης), ύστερα από τυχόν διόρθωση των λογαριασμών από τη Δ.Υ. (όταν είναι ευχερής η διόρθωση), πρέπει να γίνει εντός μηνός από της υποβολής. Αν ο λογαριασμός περιέχει ασάφειες ή ανακρίβειες σε βαθμό που να είναι δυσχερής η διόρθωσή του, οπότε επιστρέφεται προκειμένου να διορθωθεί από τον ανάδοχο και να επανυποβληθεί (σ' αυτή την περίπτωση ξαναρχίζει η προθεσμία του μηνός)⁴⁵.

Ο Ν.3669/2008 (ΚΔΕ), όπως και ο Ν.1418/84 δεν αναφέρει ρητά αν ο λογαριασμός που δεν εγκρίθηκε ρητά από τη Δ.Υ. εντός μηνός από την υποβολή του θεωρείται *αυτοδικαίως εγκεκριμένος*. Το ζήτημα αυτό απασχόλησε το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (ΑΕΔ) στην 8/2004 απόφασή του, επειδή είχαν εκδοθεί αντίθετες αποφάσεις του Αρείου Πάγου (υπέρ της μη αυτοδικαίως έγκρισης με την 1272/2003 απόφασή του) και του Συμβουλίου της Επικρατείας (υπέρ της αυτοδικαίως έγκρισης με την 1434/99 απόφασή του). Τελικώς το ζήτημα κρίθηκε *υπέρ της αυτοδικαίως έγκρισης* με την ανωτέρω απόφαση του ΑΕΔ⁴⁶ (βλ. σχετική Εγκύκλιο 30/2004 του ΥΠΕΧΩΔΕ).

⁴⁵ **ΣΤΕ 422/2008.** Μπορεί επίσης να αρνηθεί παντελώς την έγκρισή του.

ΣΤΕ 3309/2005. Η επιστροφή του λογαριασμού για ανασύνταξη και επανυποβολή συνιστά πράξη βλαπτική για τον ανάδοχο, έχουσα εκτελεστό χαρακτήρα και παραδεκτά τηρήθηκε η ενδικοφανής διοικητική προδικασία.

⁴⁶ **ΑΠ 1649/2008.** Από τις διατάξεις των άρθρων 40 παρ.7 του Π.Δ. 609/1985 και 5 παρ.8 του Ν.1418/1984, προκύπτει ότι η ρητή εμπρόθεσμη (εντός της αποκλειστικής προθεσμίας τους ενός μηνός) έγκριση των τμηματικών λογαριασμών-πιστοποιήσεων του έργου και των επιμετρητικών στοιχείων που τις συνοδεύουν αλλά και η αυτοδικαίως (σιωπηρή) έγκριση του λογαριασμού με την άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας του ενός μηνός, συνεπάγονται την οριστικοποίηση του ύψους της οφειλόμενης αμοιβής στον ανάδοχο, χωρίς να μπορεί η διευθύνουσα υπηρεσία με μεταγενέστερη πράξη της να προβεί σε περικοπές και μειώσεις κονδυλίων εκτελεσθεισών εργασιών των πιστοποιήσεων.

ΑΠ 1451/2006. Η διευθύνουσα υπηρεσία υποχρεούται εντός ενός μηνός από την υποβολή της πιστοποίησης να προβεί στην έγκριση ή μη αυτής, άλλως η υποβληθείσα πιστοποίηση θεωρείται εγκριθείσα (βλ. ΑΕΔ 8/2004). Η ανωτέρω τεκμαρτή, εκ της σιωπής της διευθύνουσας υπηρεσίας, έγκριση της πιστοποίησης είναι οριστική και δεν δύναται να ανατραπεί κατόπιν μεταγενεστέρου ελέγχου ή διορθώσεως ή επιστροφής του λογαριασμού προς ανασύνταξη και επανυποβολή του, ούτε δι' αντιρρήσεων κατά της «τελικής επιμετρήσεως» ή του «προτελικού λογαριασμού» ή του «τελικού λογαριασμού», που προβλέπουν τα άρθρα 38 § 4 και 40 § 7 και § 9 του π.δ. 609/1985, ούτε να αναθεωρηθεί κατά τον έλεγχο της τελικής επιμετρήσεως ή την εκκαθάριση του τελικού λογαριασμού, δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 38 § 4 και 40 § 8 του τελευταίου τούτου π.δ., αφού κατά τον εν λόγω έλεγχο και την εκκαθάριση δεν προβλέπεται και έρευνα παλαιάς πιστοποίησης, εγκριθείσης ρητώς ή εκ του τεκμηρίου της σιωπής της διευθύνουσας υπηρεσίας.

Ήδη, με το N.4070/2012 (παρ. 2 του άρθρου 134 αυτού) ορίστηκε ότι «Από κάθε νεότερο λογαριασμό αφαιρούνται τα ποσά που πληρώθηκαν με τους προηγούμενους λογαριασμούς, καθώς και ποσά που δεν αντιστοιχούν σε εγκεκριμένες επιμετρήσεις ή αφορούν σε λάθη εγκεκριμένων λογαριασμών». Με τη διάταξη αυτή προβλέπεται ρητώς η δυνατότητα να αφαιρούνται από κάθε νέο λογαριασμό τα ποσά που αντιστοιχούν στις διαφορές που προκύπτουν από επανέλεγχο αναλυτικών επιμετρήσεων ή λογαριασμών. Κατά συνέπεια δεν έχει πλέον εφαρμογή η νομολογία που αναφέρεται σε αδυναμία του εργοδότη να συμψηφίζει σε επόμενο λογαριασμό λάθη προηγούμενου. Η νέα αυτή ρύθμιση είναι εφαρμοστέα σε όλους τους λογαριαμούς που εγκρίνονται από τις 11.04.2012 (έναρξη εφαρμογής του νόμου) και μετά.

Στην ίδια λογική η παρ. 8 του άρθρου 53 του ΚΔΕ, μετά την τροποποίησή της με την παρ. 3 του άρθρου 134 του N.4070/2012, ορίζει ότι «... Λογαριασμός που πληρώθηκε χωρίς έλεγχο, λόγω παρέλευσης της πιο πάνω μηνιαίας προθεσμίας (πλασματική έγκριση), ελέγχεται, διορθώνεται και εγκρίνεται μέσα σε προθεσμία τριών μηνών από την υποβολή ή επανυποβολή του και οι τυχόν προκύπτουσες διαφοροποιήσεις λαμβάνονται υπόψη σε επόμενο λογαριασμό». Άρα πλέον με τη νέα αυτή ρύθμιση η «αυτοδίκαιη έγκριση» του λογαριασμού ο οποίος δεν ελέγχθηκε εντός της μηνιαίας προθεσμίας από την υποβολή του δεν καταργείται ρητώς, αλλά ανατρέπεται και ο εργοδότης μπορεί, μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή ή επανυποβολή του (όχι από την «αυτοδίκαιη έγκριση») να τον ελέγξει, διορθώσει και εγκρίνει, συμψηφίζοντας τις απαιτήσεις του σε επόμενο λογαριασμό (όχι στον αμέσως επόμενο υποχρεωτικά).

Ωστόσο, η συγκεκριμένη διάταξη δεν διευκρινίζει τι γίνεται σε περίπτωση που παρέλθει και η τρίμηνη προθεσμία από την υποβολή του λογαριασμού που πληρώθηκε χωρίς έλεγχο. Τίθεται το ερώτημα αν στερείται σ' αυτή την περίπτωση η Διευθύνουσα Υπηρεσία το δικαίωμα μεταγενέστερου ελέγχου του λογαριασμού και καταλογισμού των τυχόν προκυπτουσών διαφορών σε βάρος του αναδόχου. Κατ' αντιδιαστολή συνάγεται πως η απάντηση πρέπει να είναι καταφατική. Υπό την έννοια αυτή η διάταξη θα πρέπει να ερμηνευθεί ότι καθιστά τον λογαριασμό αυτοδικαίως εγκεκριμένο εντός μηνός από την υποβολή του και ταυτοχρόνως παρέχει στη Δ.Υ. προθεσμία δύο ακόμη μηνών για να ελέγξει και να εγκρίνει ρητώς τον λογαριασμό. Αν παρέλθει και αυτή η προθεσμία άπρακτη, τότε η Δ.Υ. στερείται οριστικώς του δικαιώματος ελέγχου του λογαριασμού και, συνακόλουθα, έκδοσης αρνητικού λογαριασμού σε βάρος του αναδόχου.

Ορίζεται επίσης, στην παρ. 3 του άρθρου 134 του N.4070/2012, ρητώς η δυνατότητα της Δ.Υ. να συντάξει αρνητικό λογαριασμό, και το ποσό του πρέπει να καταβληθεί από τον ανάδοχο μέσα σε ένα μήνα από την κοινοποίηση του λογαριασμού σε αυτόν, άλλως καταπίπτει αναλόγως σε βάρος του η εγγυητική επιστολή. Αν ασκηθεί ένσταση κατά του αρνητικού λογαριασμού, η κατάπτωση της εγγυητικής επιστολής αναστέλλεται μέχρι την έκδοση απόφασης επ' αυτής. Υπό το προϊσχύσαν καθεστώς τέτοια ρητή δυνατότητα δεν υπήρχε, αφού ο λογαριασμός πάντα υποβαλλόταν από τον ανάδοχο.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην παρ. 13 του παρόντος άρθρου του ΚΔΕ για τον «προτελικό» και τον «τελικό» λογαριασμό. *Προτελικός* λέγεται αυτός που συντάσσεται με βάση τις ποσότητες που περιλαμβάνονται στο πρωτόκολλο προσωρινής παραλαβής και ο *τελικός* λογαριασμός συντάσσεται και υποβάλλεται από τον ανάδοχο μετά τη διενέργεια της οριστικής παραλαβής και την έγκριση του σχετικού πρωτοκόλλου. Για τους

λογαριασμούς αυτούς ισχύουν αναλογικά οι κοινές διατάξεις περί λογαριασμών. Με τον τελικό λογαριασμό γίνεται εκκαθάριση του εργολαβικού ανταλλάγματος και όλων των αμοιβαίων απαιτήσεων από την εργολαβική σύμβαση, ύστερα δε από την έγκρισή του επιστρέφονται οι εγγυήσεις καλής εκτέλεσης του αναδόχου.

Η παρ. 5 του άρθρου 134 του Ν.4070/2012, με την οποία αντικαταστάθηκε το τελευταίο εδάφιο της παρ. 13 του άρθρου 53 του ΚΔΕ, ορίζει πλέον (αυτό που δεν αμφισβητούνταν έτσι κι αλλιώς) ότι «Με την έγκριση του τελικού λογαριασμού εκκαθαρίζονται οι εκατέρωθεν απαιτήσεις από την σύμβαση εκτέλεσης, εκτός από τις απαιτήσεις που προκύπτουν από μεταγενέστερες διαδικασίες διοικητικής, συμβιβαστικής ή δικαστικής επίλυσης διαφορών.»

Με το άρθρο 10 του Ν.3263/04 και την παρ. 11 του άρθρου 53 του ΚΔΕ ορίστηκε ότι «Επιτρέπεται η εκ μέρους του αναδόχου του έργου εκχώρηση χρηματικής απαίτησης, για την οποία έχει συνταχθεί και εγκριθεί πιστοποίηση εκ της κατασκευής έργου, σε αναγνωρισμένες τράπεζες ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή προμηθευτές υλικών και μηχανημάτων για την εκτέλεση του έργου εκ του οποίου προέρχεται η απαίτηση ή εργάτες και υπαλλήλους που χρησιμοποιήθηκαν ή χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του.». Επομένως απαγορεύθηκε στο εξής η εκχώρηση σε τράπεζες των μελλουσών απαιτήσεων του εργολάβου εκ της κατασκευής του έργου. Πρέπει πρώτα να εκτελεσθούν οι εργασίες, να επιμετρηθούν, να συνταχθεί λογαριασμός, να εγκριθεί και μετά να εκχωρηθεί η ήδη γεννημένη και εκκαθαρισμένη απαίτηση.

Ήδη, με το Ν.4070/2012 (παρ. 4 του άρθρου 134 αυτού) επαναφέρθηκε η δυνατότητα να εκχωρείται εξ αρχής ή και εκ των υστέρων, το σύνολο ή μέρος του πληρωτέου εργολαβικού ανταλλάγματος, όπως αυτό προσδιορίζεται στους λογαριασμούς που υποβάλλονται και εγκρίνονται, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 8 του άρθρου 53 του ΚΔΕ, κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης του έργου, όταν πρόκειται για την κάλυψη οφειλής του αναδόχου από την προμήθεια υλικών και μηχανημάτων προς εκτέλεση του έργου ή από παροχή εργασίας που παρασχέθηκε από εργάτες ή υπαλλήλους αυτού, στην εκτέλεση του έργου, ή σε αναγνωρισμένες τράπεζες ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Εφόσον δεν υπάρχει ρητή διάταξη για αναδρομική εφαρμογή της νέας αυτής ρύθμισης του νόμου, η εξ αρχής εκχώρηση του εργολαβικού ανταλλάγματος μπορεί να εφαρμοσθεί μόνο στις νέες συμβάσεις. Για τις εν εξελίξει συμβάσεις μπορεί να εκχωρείται το σύνολο ή μέρος του υπόλοιπου πληρωτέου εργολαβικού ανταλλάγματος.

Το νέο καθεστώς είναι πιο ευνοϊκό για την εκχώρηση του εργολαβικού ανταλλάγματος. Προϋπόθεση της εκχώρησης είναι το ανάλλαγμα να είναι πληρωτέο, να περιλαμβάνεται δηλαδή σε εγκεκριμένους λογαριασμούς. Ο νόμος ρητώς αναφέρει «αρχική ή εκ των υστέρων» εκχώρηση. Τούτο δεν μπορεί να έχει άλλη έννοια, παρά μόνο ότι ο ανάδοχος δύναται να εκχωρήσει εργολαβικό ανάλλαγμα και προ της έγκρισης του λογαριασμού. Αυτονόητη, βεβαίως, προϋπόθεση του εγκύρου της εκχώρησης είναι το εκχωρούμενο εργολαβικό ανάλλαγμα να πιστοποιηθεί, δηλαδή ο λογαριασμός να εγκριθεί. Επομένως, εδώ έγκειται η ουσιώδης πρακτική διαφοροποίηση από το προϊσχύσαν καθεστώς: Π.χ. ο ανάδοχος πλέον θα μπορεί να προσδιορίζει συγκεκριμένο τμήμα του εργολαβικού του ανταλλάγματος (π.χ. αυτό για τις εργασίες θεμελίωσης από σπλισμένο σκυρόδεμα) και να το εκχωρεί (π.χ. στον υπεργολάβο ή στον προμηθευτή του σκυροδέματος) προ της πιστοποίησής του, ακόμη και προ της εκτέλεσης των εργασιών

που αντιστοιχούν σ' αυτό. Με το προϊσχύσαν καθεστώς, όπως προαναφέρθηκε, δεν μπορούσε να γίνει αυτό, καθόσον μόνο εγκεκριμένος λογαριασμός μπορούσε να εκχωρηθεί.

Η *κατάσχεση* του εργολαβικού ανταλλάγματος πλέον ρυθμίζεται ρητώς από τον Κώδικα Δημοσίων Έργων (ΚΔΕ), καθώς μέχρι σήμερα ρυθμιζόταν από το άρθρο 4 του Ν.4694/1930. Η ουσιώδης μεταβολή που επιφέρει η ανωτέρω νέα ρύθμιση είναι ότι επεκτείνει το κατασχετό του εργολαβικού ανταλλάγματος και στις απαιτήσεις των υπεργολάβων που αποδεδειγμένα χρησιμοποιούνται στο έργο (μέχρι τώρα ήταν επιτρεπτή η κατάσχεση μόνο για απαιτήσεις προμηθευτών υλικών και εργαζομένων).

Τόκοι υπερημερίας. Είδαμε πιο πάνω ότι η μη έγκαιρη πληρωμή της πιστοποίησης έχει συνέπεια την υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας, αν ο ανάδοχος είχε την πρόνοια να απευθύνει ειδική έγγραφη όχληση στον εργοδότη⁴⁷.

Κατά τις αποφάσεις του ΣτΕ 136/2004 και 461/2004, προϋπόθεση καταβολής τόκων υπερημερίας εκ της συμβάσεως του δημοσίου έργου είναι η υποβολή και μη πληρωμή λογαριασμού εντός της προθεσμίας που θέτει ο νόμος (δίμηνο και έγγραφη όχληση).

Για το ζήτημα της υπερημερίας του κυρίου του έργου, λόγω της μη έγκαιρης πληρωμής των λογαριασμών του έργου, ισχύουν σήμερα οι διατάξεις του Π.Δ.166/2003 (ΦΕΚ Α'38) (δημοσιεύτηκε στις 5.6.2003 και άρχισε να ισχύει από την ημέρα αυτή – ισχύει για τις συμβάσεις που συνάφθηκαν μετά την ημερομηνία αυτή – βλ. άρθρο 9 αυτού) που αποτελεί μεταφορά της κοινοτικής οδηγίας 2000/35/ΕΚ "για την καταπολέμηση των καθυστερήσεων πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές". Κατά το άρθρο 4 παρ. 4 του Π.Δ.166/2003 «*Το ύψος του τόκου υπερημερίας που είναι υποχρεωμένος να καταβάλλει ο οφειλέτης υπολογίζεται με βάση το επιτόκιο που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στην πιο πρόσφατη κύρια πράξη αναχρηματοδότησης, η οποία πραγματοποιείται πριν από την πρώτη ημερολογιακή ημέρα του οικείου εξαμήνου ["επιτόκιο αναφοράς"] προσαυξημένο κατά επτά εκατοστιαίες μονάδες ["περιθώριο"], εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά στην σύμβαση. Το επιτόκιο αναφοράς το οποίο ισχύει την πρώτη ημερολογιακή ημέρα του οικείου εξαμήνου, εφαρμόζεται και για τους επόμενους έξι μήνες*» και σύμφωνα με την παρ. 1 του ίδιου άρθρου, ο τόκος υπερημερίας οφείλεται από την ημέρα που ακολουθεί την ημερομηνία πληρωμής ή το τέλος της περιόδου πληρωμής που ορίζει η σύμβαση, χωρίς να απαιτείται όχληση.

Επισημαίνεται πάντως ότι, ενώ σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 4 του Π.Δ.166/2003 «*Τόκος υπερημερίας οφείλεται από την ημέρα που ακολουθεί την ημερομηνία πληρωμής ή το τέλος της περιόδου πληρωμής που ορίζει η σύμβαση*», το άρθρο 53 παρ. 9 του Ν.3669/2008 (ΚΔΕ) εξακολουθεί να απαιτεί για την έναρξη της τοκοφορίας απαίτησης από λογαριασμό δημοσίων έργων την υποβολή *έγγραφης όχλησης* εκ μέρους του αναδόχου. Το σύνολο των διατάξεων του σχετικού Π.Δ. δεν

⁴⁷ ΣτΕ 3474/2006. Δεν υφίσταται υπαιτιότητα του εργοδότη εκ της μη πληρωμής υποβληθέντος λογαριασμού, όταν αυτός δεν συνοδεύεται από βεβαίωση περί καταβολής από τον ανάδοχο των οφειλομένων ασφαλιστικών εισφορών. Δεν γεννάται υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας επί των καθυστερουμένων ποσών, όσο ο ανάδοχος δεν υποβάλει τη βεβαίωση του ΙΚΑ.

ενσωματώθηκε στον ΚΔΕ και κατά συνέπεια εξακολουθεί να είναι απαραίτητη η υποβολή όχλησης από την πάροδο του διμήνου⁴⁸.

4.4. Αναθεώρηση τιμών – Άρθρο 54 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Οι συμβατικές τιμές κάθε σύμβασης δημόσιου έργου αναθεωρούνται ενιαία για όλη τη χώρα κατά ημερολογιακό τρίμηνο (αναθεωρητική περίοδος) και με βάση τα στοιχεία και δεδομένα της εικοστής ημέρας του πρώτου μήνα της περιόδου αυτής. Σε όλη τη διάρκεια της κάθε αναθεωρητικής περιόδου οι αναθεωρημένες συμβατικές τιμές παραμένουν σταθερές.

2. Η αναθεώρηση υπολογίζεται για τις εργασίες που πραγματικά εκτελέστηκαν μέσα στο προβλεπόμενο από το άρθρο 46 χρονοδιάγραμμα. Εργασίες που, για οποιονδήποτε λόγο, εκτελέστηκαν σε αναθεωρητική περίοδο μεταγενέστερη της προβλεπόμενης από το χρονοδιάγραμμα, θεωρούνται για τον υπολογισμό της αναθεώρησης ότι εκτελέστηκαν στην αναθεωρητική περίοδο κατά την οποία έπρεπε να εκτελεστούν. Για τις εργασίες που εκτελέστηκαν πριν από την προβλεπόμενη από το χρονοδιάγραμμα αναθεωρητική περίοδο, η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση το χρόνο της πραγματικής εκτέλεσής τους. Για τις εργασίες που εκτελέστηκαν μετά την πάροδο της αρχικής συμβατικής προθεσμίας, η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση τους συντελεστές που ίσχυαν κατά την τελευταία αναθεωρητική περίοδο του αρχικού χρονοδιαγράμματος κατασκευής του έργου, εφόσον η καθυστέρηση οφείλεται σε υπαιτιότητα του αναδόχου. Στην περίπτωση αυτή επιβάλλονται οι διοικητικές και οι παρεπόμενες χρηματικές κυρώσεις, που προβλέπονται στις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 82, καθώς και οι προβλεπόμενες από το άρθρο 49 του παρόντος.

3. Για την εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου κατά την έγκριση παρατάσεων της συνολικής ή των τμηματικών προθεσμιών των συμβάσεων των δημόσιων έργων εκτιμάται και προσδιορίζεται πάντοτε το υπαίτιο για την επιμήκυνση του χρόνου συμβαλλόμενο μέρος για το σύνολο ή για μέρος των έργων ή κατά κονδύλια εργασιών. Οι διατάξεις της παραγράφου αυτής δεν επηρεάζουν την κατάπτωση των ποινικών ρητρών, αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της.

4. Ως χρόνος εκκίνησης για τον υπολογισμό της αναθεώρησης κάθε εργολαβικής σύμβασης ορίζεται το ημερολογιακό τρίμηνο μέσα στο οποίο:

α) υποβλήθηκε η προσφορά, αν πρόκειται για σύμβαση, που καταρτίσθηκε ύστερα από δημοπρασία ή

β) εκδόθηκε η σχετική εγκριτική απόφαση, αν πρόκειται για σύμβαση που καταρτίσθηκε χωρίς δημοπρασία, και υπό τον όρο ότι η εγκριτική αυτή απόφαση δεν ορίζει άλλο χρόνο. Οι τιμές της σύμβασης παραμένουν σταθερές για τις εργασίες που εκτελούνται ή που έπρεπε να εκτελεστούν μέσα στο τρίμηνο που θεωρείται χρόνος εκκίνησης και στο αμέσως επόμενο ημερολογιακό τρίμηνο. Κατ' εξαίρεση η σταθερότητα των τιμών περιορίζεται μόνο στο ημερολογιακό τρίμηνο εκκίνησης όταν πρόκειται για έργα οποιασδήποτε κατηγορίας συνολικού αρχικού προϋπολογισμού δημοπρατούμενου ή ανατιθέμενου έργου, χωρίς αναθεώρηση, μέχρι το ανώτερο όριο της δεύτερης τάξης εργοληπτικών επιχειρήσεων, όπως ορίζεται, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 102 του παρόντος.

5. Η αναθεώρηση (αύξηση ή μείωση) για κάθε αναθεωρητική περίοδο υπολογίζεται με βάση τον τύπο:

⁴⁸ ΣΤΕ 776/2006. Σε περίπτωση που η διευθύνουσα υπηρεσία καθυστερήσει υπαιτίως να συντάξει και στη συνέχεια η προϊσταμένη αρχή να εγκρίνει συγκριτικό πίνακα, αν και ο ανάδοχος έχει οχλήσει προς τούτο τις εν λόγω υπηρεσίες καθ' οιονδήποτε τρόπον, τόκοι υπερημερίας οφείλονται από την πάροδο ευλόγου χρόνου από την όχληση αυτή και όχι από την πάροδο διμήνου από την, μετά την έγκριση του συγκριτικού πίνακα, υποβολή προς έγκριση της οικείας πιστοποίησης. Και τούτο διότι, άλλως, η, λόγω υπαιτιότητας του κυρίου του έργου, καθυστέρηση της συντάξεως και εγκρίσεως του συγκριτικού πίνακα θα απέβαινε εις βάρος του αναδόχου, εφόσον, αν δεν έχουν εγκριθεί υπερσυμβατικές εργασίες με συγκριτικό πίνακα, ο ανάδοχος δεν μπορεί να υποβάλει πιστοποίηση περιλαμβάνουσα την αμοιβή του για τις εργασίες αυτές.

$$\Delta T_v = T \left(\frac{A_v}{A_o} - 1 \right) * (1 - \sigma)$$

όπου είναι

T: η υπόψη τιμή της σύμβασης

ΔT_v : η αναθεώρηση της παραπάνω τιμής στην υπόψη αναθεωρητική περίοδο v

A_o : τιμή που προκύπτει αφού συμπληρωθεί με βασικές τιμές του χρόνου εκκίνησης το οριζόμενο για την τιμή T άρθρο ανάλυσης τιμών ή συνδυασμός άρθρων με τα βάρη τους, όπως προσδιορίζονται από τη σύμβαση σύμφωνα με την παράγραφο 7

A_v : τιμή που προκύπτει όπως παραπάνω με τις βασικές τιμές της αναθεωρητικής περιόδου v

σ : σταθερός συντελεστής που αντιπροσωπεύει το μη αναθεωρούμενο μέρος της τιμής και που προσδιορίζεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων μεταξύ του 0,07 και 0,20 κατά κατηγορίες ή μέγεθος έργων και ανάλογα με τον αριθμό των αναθεωρητικών περιόδων, που μεσολαβούν μεταξύ του χρόνου εκκίνησης και της συγκεκριμένης κάθε φορά αναθεωρητικής περιόδου.

6. Ο σταθερός συντελεστής « σ » στον τύπο της αναθεώρησης της παραγράφου 5 ορίζεται από τη σχέση:

$$\sigma = \sigma_1 + 0,01v,$$

όπου σ_1 είναι συντελεστής που καθορίζεται ενιαία για όλες τις κατηγορίες ή και χωριστά για καθεμία από τις κατηγορίες των δημόσιων έργων και ανέρχεται σε $\sigma_1 = 0,12$ για όλες τις κατηγορίες έργων και

" v " είναι ακέραιος αριθμός ίσος με τη μονάδα για την πρώτη αναθεωρητική περίοδο που υπολογίζεται αναθεώρηση για τη συγκεκριμένη σε κάθε περίπτωση εργολαβία και που αυξάνεται κατά μία μονάδα για καθεμία από τις επόμενες αναθεωρητικές περιόδους της συγκεκριμένης εργολαβίας. Ο v παύει να αυξάνει όταν το « σ » γίνει 0,20. Ο συντελεστής σ_1 μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

7. Η αναθεώρηση της τιμής κάθε συμβατικού κονδυλίου γίνεται με βάση τα αντίστοιχα άρθρα εγκεκριμένων αναλύσεων τιμών που ορίζονται με τα συμβατικά τεύχη. Όταν πρόκειται για κονδύλια που δεν ταυτίζονται με άρθρα εγκεκριμένων αναλύσεων ή σε περιπτώσεις κατ' αποκοπή τιμών ή σύνθετων τιμών τα συμβατικά τεύχη ή τα πρωτόκολλα νέων τιμών καθορίζουν για την αναθεώρησή τους παρεμφερή άρθρα εγκεκριμένων αναλύσεων ή ομάδα τέτοιων κονδυλίων με τα αντίστοιχα βάρη καθενός άρθρου.

8. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού δεν εφαρμόζονται στις συμβάσεις με εργολαβικό αντάλλαγμα άλλο εκτός από χρηματική καταβολή και στις απολογιστικές εργασίες. Στις συμβάσεις, που καταρτίζονται με τον τρόπο που προβλέπουν οι περιπτώσεις γ' και δ' του άρθρου 4 του παρόντος ή που το αντάλλαγμα συνομολογείται σε ξένο νόμισμα, καθορίζεται με τη διακήρυξη αναθεώρησης και προσδιορίζεται ο τρόπος υπολογισμού της, ο οποίος μπορεί να είναι ίδιος ή διαφορετικός από τον ισχύοντα τρόπο αναθεώρησης.

9. Τα περιλαμβανόμενα στις πιστοποιήσεις υλικά θεωρούνται ως μερική εκτέλεση των εργασιών, για τις οποίες προορίζονται και η αναθεώρηση της πιστοποιούμενης αξίας τους γίνεται, όταν πιστοποιούνται, με τους συντελεστές των κονδυλίων στα οποία προβλέπεται να χρησιμοποιηθούν. Όταν εκτελεσθούν οι εργασίες, η αναθεώρηση υπολογίζεται μόνο στο υπόλοιπο μέρος της αξίας τους, ύστερα από αφαίρεση της αξίας των υλικών που είχαν πιστοποιηθεί σε προηγούμενη αναθεωρητική περίοδο.

10. Η προηγούμενη παράγραφος εφαρμόζεται ανάλογα και στις εργασίες που μένουν ημιτελείς σε μια αναθεωρητική περίοδο.

11. Η αξία των υλικών που χορηγούνται από τον φορέα κατασκευής του έργου δεν υπόκειται σε καμιά αναθεώρηση. Για την αναθεώρηση των τιμών των εργασιών που ορίζονται στη σύμβαση χωρίς την αξία των υλικών τα αντίστοιχα ποσά A_v και A_o που περιέχονται στον τύπο του παρόντος άρθρου υπολογίζονται αφού η σχετική ανάλυση συμπληρωθεί με μηδενική την αξία του υλικού. Αν οι τιμές περιλαμβάνουν την αξία των υλικών, τότε εφαρμόζεται ο ίδιος συντελεστής και στην εκπιπτόμενη αξία του υλικού, εκτός αν ρητά ορίζεται στη σύμβαση άλλος τρόπος υπολογισμού της αναθεώρησης στην εκπιπτόμενη αξία του υλικού.

12. Στις περιπτώσεις που στη σύμβαση προβλέπεται η προμήθεια εξοπλισμού ή σημαντικής αξίας μηχανημάτων για τη λειτουργία ή εγκατάσταση στο έργο και προσδιορίζεται χωριστά το αντάλλαγμα για την προμήθεια, μπορεί για το αντάλλαγμα αυτό να οριστεί με τη σύμβαση άλλος τρόπος αναθεώρησης.

13. Η αναθεώρηση δεν εφαρμόζεται στα ποσά αποζημιώσεων που αναγνωρίζονται διοικητικά ή δικαστικά, εκτός αν τα ποσά αυτά είναι συνάρτηση τιμών για τις οποίες προβλέπεται στη συγκεκριμένη περίπτωση αναθεώρηση, σύμφωνα με ό,τι προκύπτει από τη σχετική δικαστική απόφαση ή διοικητική πράξη.

14. Το ποσό της αναθεώρησης καταβάλλεται από τις πιστώσεις του έργου.

15. Πέρα από την προβλεπόμενη στις διατάξεις του άρθρου αυτού αναθεώρηση τιμών αποκλείεται η αναπροσαρμογή του εργολαβικού ανταλλάγματος ή η διάλυση των συμβάσεων δημόσιων έργων, κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 288 ή 388 του Αστικού Κώδικα ένεκα της αυξομείωσης των τιμών.

16. Η διαπίστωση των βασικών τιμών ημερομισθίων, υλικών και μισθωμάτων, μηχανημάτων όπως και των εργοδοτικών επιβαρύνσεων στα ημερομίσθια γίνεται από την Επιτροπή Διαπίστωσης Τιμών Δημόσιων Έργων (ΕΔΤΔΕ), που προβλέπεται από το άρθρο 9 της κοινής απόφασης των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων αριθμ. 80885/5439/6.8.1992 (ΦΕΚ Β'573).

17. Οι τιμές που διαπιστώνονται από την επιτροπή είναι οι μέσες τιμές που διαμορφώνονται στην αγορά της περιοχής της πρωτεύουσας και οι τιμές αυτές χρησιμοποιούνται σε όλη τη χώρα, όχι μόνο για την αναθεώρηση αλλά και για οποιαδήποτε άλλη συμπλήρωση αναλύσεων τιμών, όπου προβλέπουν τη χρήση των αναλύσεων οι σχετικές διατάξεις. Οι τιμές των ημερομισθίων αναφέρονται στον μέση απόδοσης εργαζόμενο της αντίστοιχης ειδικότητας. Οι τιμές υλικών είναι οι τιμές που διαμορφώνονται για τη χονδρική πώληση των υλικών ως ελεύθερων εμπορευμάτων και περιλαμβάνουν κάθε σχετική επιβάρυνση που περιλαμβάνεται στις τιμές αυτές, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις και τα συναλλακτικά ήθη (όπως πάγια συνυπολογιζόμενες συσκευασίες ή μεταφορές, Φ.Π.Α. τιμολογίων). Οι τιμές μισθωμάτων μηχανημάτων και αυτοκινήτων διαπιστώνονται για μηχανήματα σε καλή κατάσταση λειτουργίας. Όταν διατίθενται από φορέα του δημόσιου τομέα τέτοια μηχανήματα, λαμβάνονται υπόψη και οι τιμές των μισθωμάτων αυτών. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μηχανημάτων που δεν υπάρχουν στην αγορά επαρκή στοιχεία για τη διαμόρφωση της τιμής τους η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη της τα χαρακτηριστικά του μηχανήματος (όπως κόστος, απόδοση, διάρκεια ζωής, κατανάλωση ενέργειας), σε σύγκριση με άλλα ανάλογα μηχανήματα για τα οποία διαμορφώνεται αγοραίο μίσθωμα. Για τη διαπίστωση των τιμών γενικά η επιτροπή λαμβάνει υπόψη της κάθε πρόσφορο στοιχείο και ιδιαίτερα τα στοιχεία που συγκεντρώνονται συνεχώς από την αρμόδια υπηρεσία της Γ.Γ.Δ.Ε., η οποία και παρέχει γραμματειακή και διοικητική εξυπηρέτηση στην επιτροπή. Οι τιμές που διαπιστώνονται από την Επιτροπή ισχύουν για όλες τις εργολαβίες.

18. Απόσπασμα των πρακτικών της επιτροπής, που περιλαμβάνει τις τιμές που διαπιστώνονται, κοινοποιείται στο Τ.Ε.Ε. και στις πανελλήνιες επαγγελματικές εργοληπτικές ενώσεις, που δίνουν κάθε δυνατή δημοσιότητα στις τιμές. Οι πιο πάνω πανελλήνιες εργοληπτικές ενώσεις μπορούν να ασκήσουν ένσταση κατά των πρακτικών για ορισμένες τιμές, σε ανατρεπτική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την κοινοποίηση των πρακτικών στο Τ.Ε.Ε.. Η ένσταση κατατίθεται στη γραμματεία της Επιτροπής και σε αυτή αποφασίζει ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων μετά από γνώμη της ίδιας επιτροπής της παραγράφου 16. Η απόφαση κοινοποιείται όπως και το απόσπασμα του πρακτικού της επιτροπής και ενεργεί έναντι πάντων.

19. Η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση συντελεστές που κοινοποιούνται μηχανογραφικά. Στην περίπτωση της παραγράφου 11, αν δεν δίνονται μηχανογραφικά οι συντελεστές με μηδενική την αξία των υλικών, συντάσσεται ειδικό φύλλο υπολογισμού του συντελεστή. Το ίδιο εφαρμόζεται και σε κάθε περίπτωση που ο σχετικός συντελεστής δεν δίνεται μηχανογραφικά. Στις περιπτώσεις κονδυλίων αναλύσεων με πληθώρα εξειδικευμένων παραμέτρων ή ποιοτήτων υλικών διαφόρων προελεύσεων ή κυμαινόμενων μέσα στο αυτό άρθρο συντελεστών μεταφοράς, η αναθεώρηση γίνεται με το

μηχανογραφικά κοινοποιούμενο συντελεστή της αντιπροσωπευτικότερης σχετικής περίπτωσης.

20. Στις πιστοποιήσεις εμφανίζονται συνολικά τα ποσά αναθεώρησης κάθε αναθεωρητικής περιόδου, όπως προκύπτουν από το σχετικό πίνακα. Οι ποσότητες εργασιών που έχουν εκτελεσθεί ή έπρεπε να εκτελεσθούν μέσα σε κάθε αναθεωρητική περίοδο προκύπτουν από σχετικούς πίνακες κατανομής των εργασιών που απαιτούνται για τον υπολογισμό της αναθεώρησης. Με τους πίνακες αυτούς γίνεται και η εφαρμογή της παραγράφου 2 βάσει του χρονοδιαγράμματος του έργου, όπως αυτό οριστικοποιήθηκε ως εγκεκριμένο πρόγραμμα κατασκευής και με ανοχή εκτιμήσεων δέκα τοις εκατό (10%) προς τα πάνω ή προς τα κάτω από τη συνολική αξία εκτελεστέων εργασιών κατά αναθεωρητική περίοδο όπως προκύπτει από το πρόγραμμα αυτό.

21. Η αναθεώρηση κάθε αναθεωρητικής περιόδου περιλαμβάνεται στην πρώτη πιστοποίηση μετά την κοινοποίηση των συντελεστών της περιόδου αυτής. Μέχρι τότε υπολογίζεται η αναθεώρηση προσωρινά με τους συντελεστές της τελευταίας αναθεωρητικής περιόδου για την οποία έχουν κοινοποιηθεί οι συντελεστές αναθεώρησης. Για να περιληφθεί σε πιστοποίηση η αναθεώρηση δεν απαιτείται να έχει εγκριθεί ειδικό κονδύλιο για την αναθεώρηση και η πληρωμή γίνεται από τις εγκεκριμένες για το έργο πιστώσεις.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Στο παρόν άρθρο του ΚΔΕ (βλ. προηγούμενος άρθρο 10 του Ν.1418/84, καθώς και το άρθρο 41 του Π.Δ.609/85) ρυθμίζεται ο θεσμός της *αναθεώρησης των τιμών*. Δηλαδή η συμβατική αμοιβή του εργολάβου, αναθεωρείται (αναπροσαρμόζεται) κάθε ημερολογιακό τρίμηνο (που αποτελεί κατά το ισχύον δίκαιο την αναθεωρητική περίοδο), προκειμένου να μην φαλκιδευθεί από την άνοδο του τιμαριθμού, ο οποίος επηρεάζει τις τιμές των υλικών, των ημερομισθίων κ.ο.κ.⁴⁹ Η αναθεώρηση γίνεται με βάση τις τιμές που ισχύουν και τις οποίες αρμοδίως διαπιστώνει η ΕΔΤΔΕ, την 21^η μέρα του πρώτου μηνός της αναθεωρητικής περιόδου.

⁴⁹ **ΣΤΕ 3099/2006, ΣΤΕ 205/2008.** Από τις διατάξεις περί αναθεώρησης συνάγεται ότι οι συμβατικές τιμές κάθε δημόσιου έργου αναθεωρούνται, αυξανόμενες ή μειούμενες, προκειμένου να αναχθούν σε αντίστοιχες τιμές κάθε αναθεωρητικής περιόδου. Η αναγωγή αυτή γίνεται σύμφωνα με μαθηματικό τύπο, στους συντελεστές του οποίου υπεισέρχονται, μεταξύ άλλων, οι προβλεπόμενοι παράγοντες διαμορφώσεως των βασικών τιμών. Μεταξύ των παραγόντων αυτών περιλαμβάνονται και οι επιβαρύνσεις των τιμών, όπως οι φόροι και τα τέλη που ισχύουν κατά τον κρίσιμο, εκάστοτε, χρόνο. Έτσι, στα δημόσια έργα εκείνα, στα οποία η προσφορά υποβλήθηκε πριν την 1.1.87, συνυπολογίζονται στις τιμές του χρόνου εκκίνησης (Αο), μεταξύ άλλων, ο ΦΚΕ και τα τέλη χαρτοσήμου, ενώ στις τιμές του χρόνου της αναθεωρητικής περιόδου (Αν), η οποία ανάγεται στο μετά την 1.1.87 διάστημα, ο ΦΠΑ. Ειδικότερα, ως προς τον χρόνο εκκινήσεως (Αο), συνυπολογίζονται οι ανωτέρω επιβαρύνσεις (ΦΚΕ και τέλη χαρτοσήμου), όχι μόνο διότι ίσχυαν πριν από την 1.1.87, αλλά και διότι ο ανάδοχος διαμόρφωσε την προσφορά του, συνυπολογίζοντας και τις επιβαρύνσεις αυτές. Άλλωστε, ο μηχανισμός της αναθεωρήσεως, που, βασικά, αποσκοπεί στην προστασία του αναδόχου από τον πληθωρισμό της αγοράς, μπορεί, κατά ρητή επιταγή του νόμου, να λειτουργήσει και αντίστροφα, ώστε, σε περίπτωση μείωσης των τιμών, όπως λόγω καταργήσεως των επιβαρύνσεων των βασικών τιμών από φόρους και τέλη, να μη καταστεί ο ανάδοχος πλουσιότερος, εισπράττοντας, τελικά, μέσω της αναθεωρήσεως, μεγαλύτερο εργολαβικό αντάλλαγμα από αυτό που δικαιούται επί τη βάση των στοιχείων του κόστους του έργου. Εξ άλλου, κατά την καταβολή του εργολαβικού ανταλλάγματος, προβλέπεται από την ανωτέρω διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 34 του ΠΔ 609/85, μηχανισμός αυξομειώσεως του, σε περίπτωση αυξομειώσεως του χαρτοσήμου τιμολογίων ή άλλων φόρων του Δημοσίου που το επιβαρύνουν άμεσα. Αντιθέτως, στην τιμή της αναθεωρητικής περιόδου (Αν) δεν συνυπολογίζεται ο ΦΠΑ, διότι ο φόρος αυτός επιρρίπτεται στον αντισυμβαλλόμενο, δηλαδή το Δημόσιο και, συνεπώς, δεν αποτελεί στοιχείο διαμορφώσεως των βασικών τιμών.

Σημειώνεται ότι το Διοικ.Εφ.Ιωαννίνων με την απόφαση 181/2003 είχε κρίνει αντίθετα, ότι δεν υπολογίζεται κατά τον καθορισμό του εργολαβικού ανταλλάγματος τυχόν μείωση των τιμών (αρνητική αναθεώρηση).

Η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση τον πραγματικό χρόνο εκτέλεσης των εργασιών, εάν αυτές εκτελέστηκαν με βάση το εγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Για εργασίες που εκτελέστηκαν καθυστερημένα, λαμβάνεται ως χρόνος εκτέλεσης ο χρόνος του χρονοδιαγράμματος (κατά το Ν.2229/94, ακόμα κι αν ο ανάδοχος δεν είναι υπαίτιος για την καθυστέρηση – κατά το Ν.1418/84, μόνο αν ο ανάδοχος ήταν υπαίτιος για την καθυστέρηση). Για εργασίες που εκτελέστηκαν πρόωρα, ισχύει ο χρόνος πραγματικής εκτέλεσης. Ως κρίσιμος χρόνος για την αναθεώρηση των τιμών θεωρείται εκείνος της εκτέλεσης των εργασιών, σύμφωνα με τη σύμβαση και όχι ο χρόνος της πιστοποίησης και πληρωμής τους⁵⁰.

Για τις εργασίες που εκτελέστηκαν μετά την πάροδο της αρχικής συμβατικής προθεσμίας, η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση τους συντελεστές της τελευταίας αναθεωρητικής περιόδου, εάν η καθυστέρηση οφείλεται σε υπαιτιότητα του αναδόχου.

Κατά την ΣΤΕ 1093/2005 με βάση τις διατάξεις των άρθρων 200 και 288 του Αστικού Κώδικα (περί καλής πίστης και κατάχρησης δικαιώματος) αν η πιστοποίηση που περιλαμβάνει και αναθεώρηση υποβληθεί με υπαιτιότητα της διοίκησης μετά την πάροδο τριμήνου από τη λήξη της αναθεωρητικής περιόδου, το ύψος της αναθεώρησης υπολογίζεται βάσει του χρόνου υποβολής της πιστοποίησης, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των άρθρων του Α.Κ.

Ως χρόνος εκκίνησης της αναθεώρησης, λαμβάνεται κατά το νόμο το ημερολογιακό τρίμηνο στο οποίο υποβλήθηκε η προσφορά (αν έγινε δημοπρασία) ή εκδόθηκε η πράξη έγκρισης (αν έγινε με απευθείας ανάθεση, χωρίς δημοπρασία).

Η αναθεώρηση περιλαμβάνεται στην αμέσως επόμενη πιστοποίηση. Η καταβολή των ποσών που οφείλονται από αναθεώρηση, γίνεται από τις πιστώσεις του έργου βάσει του νόμου, έστω και εάν δεν επαρκεί η πρόβλεψη ποσού για την αναθεώρηση στο συμβατικό προϋπολογισμό ή τον τελευταίο εγκεκριμένο Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών (ΑΠΕ) της εργολαβίας.

Ο θεσμός της αναθεώρησης, κατά το μέτρο που καλύπτει τις πιθανές απώλειες του εργολάβου από την αύξηση του κόστους του έργου, δεν επιτρέπει την παράλληλη εφαρμογή των διορθωτικών ρητρών του Αστικού Κώδικα (άρθρο 288 περί καλής πίστης και άρθρο 388 περί απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών) και γι' αυτό η παράγραφος 15 του οικείου άρθρου του ΚΔΕ (βλ. προηγουμένως άρθρο 10 παρ. 10 του Ν.1418/84) την απαγορεύει (η διάταξη αυτή έχει κριθεί ως συνταγματική με τις αποφάσεις ΣΤΕ 4447/95 και ΑΠ 662/94).

Αναθεώρηση δεν υπολογίζεται στην περίπτωση που το εργολαβικό αντάλλαγμα δεν συνίσταται σε χρηματική παροχή (π.χ. όταν δίνεται στον ανάδοχο, η εκμετάλλευση για ορισμένο χρόνο) καθώς και στις απολογιστικές εργασίες. Επιπλέον καθορίζεται ότι στα συστήματα «ελεύθερης συμπλήρωσης τιμολογίου» και «μελέτη και κατασκευή» ή στα έργα με αντάλλαγμα σε ξένο νόμισμα (σπάνια πλέον περίπτωση μετά το ευρώ), η

⁵⁰ ΣΤΕ Α'4326/2000. Η αναθεώρηση υπολογίζεται α) με βάση τον πραγματικό χρόνο εκτέλεσης των εργασιών, εφόσον η εκτέλεση προηγήθηκε του χρονοδιαγράμματος και β) με βάση τον χρόνο που προβλέπεται στο χρονοδιάγραμμα, εφόσον ο ανάδοχος με υπαιτιότητά του καθυστέρησε την εκτέλεση. Ο κανόνας είναι ότι κρίσιμος χρόνος για την αναθεώρηση των τιμών είναι ο χρόνος εκτέλεσής τους και όχι ο χρόνος πιστοποίησης ή πληρωμής τους.

αναθεώρηση πρέπει να ορίζεται ρητά από τη διακήρυξη και να προσδιορίζεται ο τρόπος υπολογισμού της, διαφορετικά δεν υπάρχει περιθώριο αναθεώρησης⁵¹.

---

⁵¹ **ΣΤΕ 1347/2001.** Στις περιπτώσεις που δεν είναι υποχρεωτική εκ του νόμου η αναθεώρηση, μπορεί με τη Διακήρυξη, ή την σύμβαση εν γένει, να ορίζεται είτε η αναθεώρηση κατά τους κανόνες του νόμου, είτε και με διαφορετικό τρόπο.

ΣΤΕ 1119/2006. Μελέτη και κατασκευή με κατ' αποκοπή εργολαβικό αντάλλαγμα. Όρος της Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων που ορίζει ότι η αναθεώρηση ισχύει μόνο για εργασίες που θα εκτελεσθούν από υπαιτιότητα της Υπηρεσίας μετά το πέρας της συμβατικής προθεσμίας περατώσεως του έργου. Η αναιρεσείουσα με την ανεπιφύλακτη συμμετοχή της στο Διαγωνισμό αποδέχτηκε πλήρως τη νομιμότητα της Διακήρυξης και της ως άνω Ειδικής Συγγραφής και επομένως δεν είναι επιτρεπτή η εκ μέρους της παρεμπίπτουσα κατά το στάδιο εκτελέσεως του έργου αμφισβήτηση του κύρους όρων τους.

ΔΕΑ 2947/95. Σε περίπτωση που η ανάθεση του έργου έγινε με το σύστημα μελέτη-κατασκευή με κατ' αποκοπή αντάλλαγμα αυτό δεν υπόκειται σε αναθεώρηση, πλην αν αλλιώς ορίζεται στη σύμβαση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

5.1. Αυξομειώσεις εργασιών - Νέες εργασίες – Άρθρο 57 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Το έργο εκτελείται σύμφωνα με τη σύμβαση και τα τεύχη και σχέδια που τη συνοδεύουν. Ο φορέας κατασκευής του έργου έχει το δικαίωμα, αν προκύψει ανάγκη εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών, που δεν περιλαμβάνονται στο αρχικό ανατεθέν έργο ούτε στην πρώτη συναφθείσα σύμβαση και οι οποίες κατέστησαν αναγκαίες λόγω απρόβλεπτων περιστάσεων κατά την εκτέλεση του έργου, όπως αυτό περιγράφεται στην αρχική σύμβαση, να συνάπτει σύμβαση με τον ανάδοχο του έργου, με την προϋπόθεση ότι οι συμπληρωματικές εργασίες δεν μπορούν τεχνικά ή οικονομικά να διαχωριστούν από την κύρια σύμβαση, χωρίς να δημιουργήσουν μείζονα προβλήματα για τις αναθέτουσες αρχές ή όταν αυτές οι εργασίες, μολοντί μπορούν να διαχωριστούν από την αρχική σύμβαση, είναι απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίησή της. Το συνολικό ποσό των συμβάσεων αυτών δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσοστό του πενήντα τοις εκατό (50%) του ποσού της αρχικής σύμβασης, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η αμοιβή για τη σύνταξη των τυχόν απαιτούμενων μελετών για τις συμπληρωματικές εργασίες. Η εκτέλεση των συμπληρωματικών εργασιών είναι υποχρεωτική για τον ανάδοχο του έργου και, προκειμένου να υπογραφεί η σύμβαση για την εκτέλεσή τους, απαιτείται γνώμη του οικείου τεχνικού συμβουλίου. Για τον καθορισμό τιμών μονάδας στις εργασίες της συμπληρωματικής σύμβασης λαμβάνονται οι τιμές της αρχικής σύμβασης και για τον κανονισμό τιμών μονάδας στις νέες εργασίες της συμπληρωματικής σύμβασης εφαρμόζονται οι παράγραφοι 5, 6 και 7.

2. Κάθε σύμβαση επόμενη της αρχικής συνοδεύεται από Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών (Α.Π.Ε.) που περιλαμβάνει ιδίως τις ενδείξεις των εργασιών, τις τιμές μονάδας των εργασιών, τα μεγέθη των ποσοτήτων, τις δαπάνες του προϋπολογισμού του αρχικά ανατεθέντος έργου, του προϋπολογισμού της αμέσως προηγούμενης σύμβασης και του προϋπολογισμού της προς κατάρτιση νέας σύμβασης. Περιλαμβάνει ακόμη και τις δαπάνες των απρόβλεπτων, καθώς και την προβλεπόμενη δαπάνη για αναθεώρηση και Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.).

3. Με τα ποσά των απρόβλεπτων δαπανών (απρόβλεπτα) που περιλαμβάνονται στην αρχική σύμβαση καλύπτονται ιδίως δαπάνες που προκύπτουν από εφαρμογή νέων κανονισμών ή κανόνων που καθιερώθηκαν ως υποχρεωτικοί μετά την ανάθεση του έργου, καθώς και από προφανείς παραλείψεις ή σφάλματα της προμέτρη-σης της μελέτης ή από απαιτήσεις της κατασκευής οι οποίες καθίστανται απαραίτητες για την αρτιότητα και λειτουργικότητα του έργου, παρά την πλήρη εφαρμογή των σχετικών προδιαγραφών κατά την κατάρτιση των μελετών του έργου και υπό την προϋπόθεση να μην τροποποιείται το «βασικό σχέδιο» του έργου, δηλαδή ή όλη κατασκευή, καθώς και τα βασικά διακριτά στοιχεία της, όπως προβλέπονται από την αρχική σύμβαση. Για τη διάθεση των απρόβλεπτων δαπανών συντάσσεται Α.Π.Ε. που δεν μπορεί να συμπεριλάβει συμπληρωματικές εργασίες, οι οποίες κατέστησαν αναγκαίες λόγω απρόβλεπτων περιστάσεων. Τα ποσά των απρόβλεπτων δαπανών ανέρχονται σε ποσοστό εννέα τοις εκατό (9%) επί του προϋπολογισμού της υπηρεσίας, χωρίς το συνυπολογισμό των κονδυλίων αναθεώρησης και Φ.Π.Α., για έργα συνολικού προϋπολογισμού ίσου ή μεγαλύτερου του ορίου εφαρμογής της Κοινοτικής Νομοθεσίας, σύμφωνα με την απόφαση Δ17α/08/78/ΦΝ 357/3.11.1995 (ΦΕΚ Β' 941) και δεκαπέντε τοις εκατό (15%) για έργα προϋπολογισμού μικρότερου του ως άνω ορίου, σύμφωνα με την απόφαση Δ17α/07/45/ΦΝ 380/27.5.1996 (ΦΕΚ Β' 409) και μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Το ποσό των απρόβλεπτων δαπανών επανυπο-λογίζεται κατά την υπογραφή της σύμβασης, ανάλογα

με την προσφερθείσα έκπτωση, ώστε να διατηρείται σταθερή η ποσοστιαία αναλογία, σύμφωνα με το άρθρο 30 του παρόντος.

4. Οι συμβατικές ποσότητες εργασιών μίας σύμβασης εκτέλεσης δημόσιου έργου επιτρέπεται να μειωθούν και η δαπάνη που εξοικονομείται («επί έλασσον δαπάνη») να χρησιμοποιηθεί για την εκτέλεση άλλων εργασιών της ίδιας εργολαβίας, εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι κατωτέρω προϋποθέσεις:

α) Αναφέρεται ρητά η δυνατότητα αυτή στη διακήρυξη και τη σύμβαση.

β) i) Δεν τροποποιείται το «βασικό σχέδιο» (υπό την έννοια των Κοινοτικών Οδηγιών 2004/17 και 2004/18) της προκήρυξης, ούτε οι προδιαγραφές του έργου, όπως περιγράφονται στα συμβατικά τεύχη, ούτε να καταργείται ομάδα εργασιών της αρχικής σύμβασης, ii) δεν θίγεται η πληρότητα, ποιότητα και λειτουργικότητα του έργου και iii) δεν χρησιμοποιείται για την πληρωμή νέων εργασιών που δεν υπήρχαν στην αρχική σύμβαση.

γ) Δεν υπερβαίνει η δαπάνη αυτή, κατά τον τελικό εγκεκριμένο Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών του έργου, ποσοστό είκοσι τοις εκατό (20%) της συμβατικής δαπάνης ομάδας εργασιών του έργου ούτε, αθροιστικά, ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) της δαπάνης της αρχικής σύμβασης χωρίς Φ.Π.Α., αναθεώρηση τιμών και απρόβλεπτες δαπάνες. Στην αθροιστική αυτή ανακεφαλαίωση λαμβάνονται υπόψη μόνο οι μεταφορές δαπάνης από μία ομάδα εργασιών σε άλλη.

Τα ποσά που εξοικονομούνται, εφόσον υπερβαίνουν τα ανωτέρω όρια (20% ή και 10%), μειώνουν ισόποσα τη δαπάνη της σύμβασης χωρίς Φ.Π.Α., αναθεωρήσεις και απρόβλεπτες δαπάνες. Για τη χρήση των «επί έλασσον δαπανών» απαιτείται σε κάθε περίπτωση η σύμφωνη γνώμη του οικείου τεχνικού συμβουλίου, ύστερα από εισήγηση του φορέα υλοποίησης, η οποία συνοδεύεται από τη σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Διαχειριστικής Αρχής, εφόσον πρόκειται για έργο συγχρηματοδοτούμενο από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο προϋπολογισμός των έργων στα οποία εφαρμόζεται η παράγραφος αυτή αναλύεται σε Ομάδες Εργασιών, οι οποίες συντίθενται από εργασίες που υπάγονται σε ενιαία υποσύνολα του τεχνικού αντικειμένου των έργων, έχουν παρόμοιο τρόπο κατασκευής και επιδέχονται το ίδιο ποσοστό έκπτωσης στις τιμές μονάδας τους. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, η οποία μετά την έκδοσή της θα έχει εφαρμογή σε όλα τα ως άνω έργα, προσδιορίζονται οι Ομάδες Εργασιών ανά κατηγορία έργων.

Η παράγραφος αυτή καταλαμβάνει τις συμβάσεις έργων όλων εν γένει των αναθετουσών αρχών κατά την έννοια των κοινοτικών Οδηγιών 2004/17 και 2004/18, εφόσον τα έργα αυτά: α) κατασκευάζονται με μελέτες που εκπονούνται βάσει των διατάξεων του ν. 3316/2005 ή β) προκηρύσσονται μετά την 1.3.2006 ή γ) αφορούν σε έργα που θα συγχρηματοδοτηθούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προγραμματική περίοδο 2007-2013, ανεξαρτήτως ημερομηνίας προκήρυξης.

5. Όλα τα όρια ή ποσοστά του άρθρου αυτού αναφέρονται στα αρχικά ποσά και τιμές της σύμβασης μαζί με τα απρόβλεπτα και δεν περιλαμβάνονται σε αυτά αναθεώρηση τιμών, μεταγενέστερη τροποποίησή τους ή οποιαδήποτε αποζημίωση.

6. Αν στον Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών περιλαμβάνονται και εργασίες για τις οποίες δεν υπάρχουν τιμές μονάδας, ο Ανακεφαλαιωτικός Πίνακας συνοδεύεται από πρωτόκολλο που κανονίζει τις τιμές για τις εργασίες αυτές. Ο κανονισμός τιμών μονάδας νέων εργασιών γίνεται με υποχρεωτική εφαρμογή κατά σειρά των κατωτέρω περιπτώσεων α', β' και γ' ως εξής:

α) για εργασίες για τις οποίες υπάρχουν συμβατικές τιμές για παρόμοιες ή ανάλογες εργασίες, οι τιμές καθορίζονται ανάλογα προς αυτές,

β) για εργασίες για τις οποίες δεν υπάρχουν παρόμοιες ή ανάλογες συμβατικές τιμές αλλά περιλαμβάνονται σε εγκεκριμένα ή συμβατικά αναλυτικά τιμολόγια (αναλύσεις τιμών), οι τιμές καθορίζονται σύμφωνα με τα τιμολόγια αυτά και

γ) για εργασίες που δεν περιλαμβάνονται στις προηγούμενες περιπτώσεις οι τιμές καθορίζονται με βάση τα πραγματικά στοιχεία κόστους.

Η εξακρίβωση του κόστους γίνεται από επιτροπή που συγκροτείται από τη διευθύνουσα υπηρεσία και αποτελείται από τρεις (3) τεχνικούς υπαλλήλους, που έχουν την αντίστοιχη ικανότητα. Στα μέλη της επιτροπής περιλαμβάνεται και ο επιβλέπων το έργο τεχνικός

υπάλληλος. Σε περίπτωση που δεν επαρκεί το τεχνικό προσωπικό η επιτροπή συγκροτείται από δύο (2) τεχνικούς υπαλλήλους, μη αποκλεισμένης της συμμετοχής στην επιτροπή του επιβλέποντα και του προϊστάμενου της διευθύνουσας υπηρεσίας. Η προϊστάμενη αρχή μπορεί σε κάθε περίπτωση να διατάξει τη διενέργεια δοκιμαστικών εργασιών από τον ανάδοχο και να συγκροτήσει άλλη επιτροπή από τεχνικούς υπαλλήλους για την παρακολούθηση της απόδοσης των απαραίτητων συντελεστών παραγωγής της νέας εργασίας. Στοιχεία που έχουν προκύψει για τον κανονισμό της τιμής της ίδιας εργασίας ή τμήματος αυτής του ίδιου φορέα κατασκευής του έργου ή άλλων φορέων του δημόσιου τομέα ή από δοκιμαστικές εργασίες εξακρίβωσης του κόστους άλλων εργολαβιών, δεν αποτελούν τεκμήριο για τον κανονισμό τιμών. Η περίπτωση γ' εφαρμόζεται μόνο για το μέρος της νέας τιμής που δεν μπορεί να κανονιστεί σύμφωνα με τις περιπτώσεις α' ή β'. Στην «ανάλυση της τιμής» διαχωρίζονται τα τμήματα που κανονίζονται σύμφωνα με την περίπτωση γ' από τα τμήματα που κανονίζονται σύμφωνα με τις περιπτώσεις α' ή β'.

Για εργασίες που είναι παρεμφερείς προς συμβατικές ή ήδη καθορισμένες νέες, οι τιμές κατά τα παραπάνω συντάσσονται μόνο για τα επιπλέον ή επί έλαττον στοιχεία κόστους.

Ο κανονισμός νέων τιμών γίνεται με τις βασικές τιμές ιδίως των ημερομισθίων, υλικών και μισθωμάτων μηχανημάτων του χρόνου δημοπράτησης του έργου ή του τυχόν άλλου ισχύοντος για την εργολαβία χρόνου εκκίνησης της αναθεώρησης. Οι προκύπτουσες από πρόσφατα στοιχεία κόστους τιμές ανάγονται στο χρόνο εκκίνησης της αναθεώρησης με αντίστροφη εφαρμογή του σχετικού τύπου της αναθεώρησης.

Οι τιμές που κανονίζονται σύμφωνα με την περίπτωση β' υπόκεινται στη σχετική έκπτωση της δημοπρασίας, ρητή ή τεκμαρτή. Η ρητή ή τεκμαρτή έκπτωση εφαρμόζεται και στην περίπτωση α', αν η έκπτωση δεν περιλαμβάνεται στην όμοια ή ανάλογη εργασία, καθώς και στο μέρος της τιμής της περίπτωσης γ' που κανονίζεται σύμφωνα με τις περιπτώσεις α' ή β'.

Οι τιμές ιδίως των υλικών των μηχανικών εξοπλισμών, των συσκευών, που δεν περιλαμβάνονται στις βασικές τιμές, υπόκεινται στη σχετική έκπτωση της δημοπρασίας, αν αποδεδειγμένα τα είδη αυτά υπάρχουν ευρέως διαδεδομένα στο εμπόριο.

Στα συστήματα προσφοράς των άρθρων 8,10 και 11 του παρόντος ορίζεται υποχρεωτικά στη διακήρυξη τεκμαρτή έκπτωση και για τον προσδιορισμό της λαμβάνεται υπόψη, μεταξύ των άλλων, η φύση του έργου, οι ιδιαιτερότητες και δυσκολίες των εργασιών και κάθε άλλο στοιχείο που προσιδιάζει στο συγκεκριμένο έργο.

7. Η τιμή μονάδας νέας εργασίας που κανονίζεται σύμφωνα με την περίπτωση β' της παραγράφου 6 ή το μέρος της τιμής της περίπτωσης γ', που κανονίζεται σύμφωνα με την περίπτωση β' της παραγράφου 6, ανάγεται στο επίπεδο των τιμών της προσφοράς, πολλαπλασιαζόμενη με σταθερό συντελεστή που αφορά στη συμβατική ομάδα ομοειδών εργασιών στην οποία εντάσσεται η υπόψη νέα εργασία. Ο σταθερός συντελεστής «σ» προκύπτει από τον τύπο

$\sigma = A : B$ όπου:

A: Η δαπάνη της συμβατικής ομάδας ομοειδών εργασιών, που εντάσσεται η νέα εργασία, με τιμές του προϋπολογισμού υπηρεσίας του χρόνου δημοπράτησης του έργου ή τυχόν άλλου ισχύοντος για την εργολαβία χρόνου εκκίνησης της αναθεώρησης και

B: Η δαπάνη της συμβατικής ομάδας ομοειδών εργασιών, στην οποία εντάσσεται η νέα εργασία, με τιμές των ισχυουσών εγκεκριμένων αναλύσεων τιμών του χρόνου δημοπράτησης του έργου ή τυχόν άλλου ισχύοντος για την εργολαβία χρόνου εκκίνησης της αναθεώρησης.

Η τιμή μονάδας νέας εργασίας που από τη φύση της δεν εντάσσεται σε κάποια από τις συμβατικές ομάδες ομοειδών εργασιών καθορίζεται πολλαπλασιαζόμενη με συντελεστή που υπολογίζεται με τον ίδιο παραπάνω τύπο $\sigma = A/B$ όπου οι δαπάνες A και B αφορούν στις εργασίες του προϋπολογισμού υπηρεσίας που θεωρούνται ότι αποτελούν μια ομάδα εργασιών. Για τον υπολογισμό των δαπανών, με βάση τις οποίες προσδιορίζονται τα ανωτέρω πηλικά λαμβάνονται υπόψη μόνο οι εργασίες εκείνες του προϋπολογισμού υπηρεσίας, οι οποίες είτε υπάρχουν αυτούσιες στις εκάστοτε ισχύουσες εγκεκριμένες αναλύσεις τιμών ή εγκεκριμένα τιμολόγια δημοπράτησης έργων είτε υπάρχουν ως αυτούσια τμήματα εργασιών των αναλύσεων ή τιμολογίων αυτών. Στις περιπτώσεις που ο προϋπολογισμός υπηρεσίας περιλαμβάνει «κατ' αποκοπήν τιμές» ή τιμές αναφερόμενες

στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 7 του παρόντος με τα συμβατικά τεύχη εγκρίνεται υποχρεωτικά και ανάλυση της τιμής των εργασιών αυτών ή βασικών επί μέρους συνιστωσών εργασιών που επηρεάζουν άμεσα την «κατ' αποκοπήν τιμή» και που περιλαμβάνονται στις ανωτέρω ισχύουσες εγκεκριμένες αναλύσεις τιμών.

Ο ανωτέρω τρόπος καθορισμού τιμών των νέων εργασιών δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις των συστημάτων προσφοράς των άρθρων 8, 10 και 11 του παρόντος. Με τη διακήρυξη ορίζεται γι' αυτά τα συστήματα προσφοράς σταθερός συντελεστής, που καθορίζεται με βάση τις γενικές αρχές τιμολόγησης των εργασιών στους προϋπολογισμούς υπηρεσίας από τους φορείς κατασκευής των έργων και πάντως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος του 0,90.

Οι νέες τιμές μονάδας εργασιών που καθορίζονται με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου προσαυξάνονται με το ποσοστό γενικών εξόδων και οφέλους του αναδόχου που ισχύει για τη σύμβαση, αν αυτό για την περίπτωση α' της παραγράφου 6 δεν περιέχεται στην παρόμοια ή ανάλογη τιμή.

8. Οι Ανακεφαλαιωτικοί Πίνακες Εργασιών και τα Πρωτόκολλα Κανονισμού Τιμών Μονάδας Νέων Εργασιών που τους συνοδεύουν συντάσσονται από τη διευθύνουσα υπηρεσία και υπογράφονται από τον ανάδοχο ανεπιφύλακτα ή με επιφύλαξη. Αν ο ανάδοχος αρνηθεί την υπογραφή, του κοινοποιείται ο ανακεφαλαιωτικός πίνακας και τα πρωτόκολλα, σύμφωνα με το άρθρο 44 του παρόντος. Στην περίπτωση αυτή όπως και στην περίπτωση που ο ανάδοχος υπέγραψε τα σχετικά έγγραφα με επιφύλαξη, δικαιούται να υποβάλει ένσταση. Ο Ανακεφαλαιωτικός Πίνακας Εργασιών και τα πρωτόκολλα νέων τιμών εγκρίνονται από την προϊστάμενη αρχή, στην οποία διαβιβάζονται μαζί με την τυχόν ένσταση του αναδόχου, την αιτιολογική έκθεση για την ανάγκη των τροποποιήσεων, τον τρόπο κανονισμού των τιμών και κάθε σχετική πληροφορία. Αν έχει υποβληθεί ένσταση διατυπώνεται και η γνώμη της διευθύνουσας υπηρεσίας στο περιεχόμενο της ένστασης αυτής. Μετά την έγκριση του Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει τις σχετικές εργασίες χωρίς αυτό να θίγει τα δικαιώματά του για επίλυση της τυχόν διαφοράς.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) Γενικές παρατηρήσεις. Η αύξηση των ποσοτήτων των εργασιών μιας εργολαβίας σημαίνει με απλά λόγια ότι η μελέτη του έργου δεν υπολόγισε σωστά τις ποσότητες που είναι απαραίτητες για την πλήρη και άρτια εκτέλεση του έργου, ή τις συνθήκες εκτέλεσης ή ακόμα ότι η μελέτη ήταν μεν σωστή, αλλά κατά την εκτέλεση προέκυψαν προβλήματα που οδήγησαν στην τροποποίησή της. Με το ζήτημα των ποσοτήτων εργασιών συνδέεται πάντως άμεσα τόσο η ύπαρξη καλής μελέτης, όσο και των υψηλών εκπτώσεων στις δημοπρασίες.

Είναι συνηθισμένη στις συμβάσεις εκτέλεσης δημοσίων έργων η (προκύπτουσα μετά τη σύναψη της σύμβασης) ανάγκη εκτέλεσης εργασιών, οι οποίες δεν προβλέπονταν από τη μελέτη (και άρα τη σύμβαση) είτε κατά ποσότητα (π.χ. προβλέπονταν 10.000κ.μ. εκσκαφών και προέκυψε ανάγκη επιπλέον εκσκαφής), οπότε γίνεται λόγος για υπερσυμβατικές εργασίες, είτε κατά ποιότητα (π.χ. προβλέπονταν διαφορετικός από τον τελικώς προκριθέντα τρόπος εκτέλεσης), οπότε γίνεται λόγος για νέες εργασίες⁵².

⁵² ΣΤΕ 1214/2007. Ο ανάδοχος δε μπορεί, κατ' αρχήν, να προβεί σε τροποποιήσεις ως προς τη μορφή του έργου, την ποιότητα, το είδος ή την ποσότητα των εργασιών, όπως αυτά ορίζονται στη σύμβαση, χωρίς προηγούμενη σύναψη νέας σύμβασης, κατόπιν διαπραγματεύσεων και προηγούμενη σύναξη και έγκριση Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών (ΑΠΕ), περαιτέρω δε δεν δικαιούται αποζημιώσεως για μεταβολές στο έργο, οι οποίες έγιναν χωρίς προηγούμενη έγγραφη εντολή, έστω και αν αυτές βελτιώνουν το έργο. Από τις διατάξεις αυτές δεν αποκλείεται πάντως εργασίες οι οποίες παρεκκλίνουν της συμβάσεως και εκτελέστηκαν χωρίς να τηρηθεί η προαναφερθείσα διαδικασία, να κριθούν στη συνέχεια από τα αρμόδια όργανα του κυρίου του έργου ή, σε περίπτωση διαφωνίας και ασκήσεως εκ μέρους του αναδόχου προσφυγής, από το

β) *Συμπληρωματικές εργασίες.* Εφόσον προκύψει ανάγκη εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών – δηλαδή εργασιών που δεν περιλαμβάνονταν στο αρχικό συμβατικό αντικείμενο, όμως κρίνονται αναγκαίες για την εκτέλεση του έργου – πρέπει να τροποποιηθεί η αρχική σύμβαση με την υπογραφή νέας *Συμπληρωματικής Σύμβασης* (Σ.Σ.), που τροποποιεί την αρχική. Η υπογραφή Συμπληρωματικής Σύμβασης επιβλήθηκε γενικά στα δημόσια έργα με το Ν.2372/96, σε συμμόρφωση προς την Κοινοτική Οδηγία 93/37/ΕΟΚ για τα δημόσια έργα⁵³.

Προϋπόθεση απόλυτη για να καταστεί δυνατή η υπογραφή Συμπληρωματικής Σύμβασης, είναι να συντρέχουν οι όροι και οι προϋποθέσεις της Κοινοτικής Νομοθεσίας και συγκεκριμένα του άρθρου 8 παρ. 3 του Π.Δ.334/2000, που ορίζει ότι: *«Για τις συμπληρωματικές εργασίες που δεν περιλαμβάνονται στο αρχικό ανατεθέν έργο, ούτε στην πρώτη συναφθείσα σύμβαση και οι οποίες κατέστησαν κατά την εκτέλεση του έργου αναγκαίες, λόγω απροβλέπτων περιστάσεων για την εκτέλεση του έργου, όπως αυτό περιγράφεται στην αρχική σύμβαση, υπό την προϋπόθεση ότι η ανάθεση γίνεται στον εργολήπτη που εκτελεί το αρχικό έργο:*

-όταν οι εργασίες αυτές δεν μπορούν τεχνικά ή οικονομικά να διαχωριστούν από την κύρια σύμβαση, χωρίς να δημιουργήσουν μείζονα προβλήματα για τις αναθέτουσες αρχές,

-ή όταν αυτές οι εργασίες, παρότι μπορούν να διαχωριστούν από την εκτέλεση της αρχικής σύμβασης, είναι απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίησή της.

Σε καμία περίπτωση το συνολικό ποσό των συναπτομένων συμβάσεων συμπληρωματικών εργασιών δεν μπορεί να υπερβαίνει το 50% του ποσού της κύριας σύμβασης.».

Κατά συνέπεια για να είναι νόμιμη η υπογραφή της Συμπληρωματικής Σύμβασης πρέπει να πρόκειται για συμπληρωματικές εργασίες του κυρίου του έργου, που ανατίθενται στον αρχικό ανάδοχο, οι οποίες κατέστησαν αναγκαίες κατά την εκτέλεση του έργου λόγω απροβλέπτων περιστάσεων και δεν μπορούν χωρίς μείζονα προβλήματα να

αρμόδιο διοικητικό εφετείο, ως αναγκαίες, δηλαδή ως εργασίες οι οποίες επιβάλλονται για την ασφάλεια, την αρτιότητα ή την λειτουργικότητα του έργου, οπότε οι εργασίες αυτές νομιμοποιούνται εκ των υστέρων με τη σύναψη νέας σύμβασης και τη σύνταξη ΑΠΕ.

ΔΕΑ 4945/2002. Στην περίπτωση που υπάρξει αλλαγή (τροποποίηση) της μελέτης, με βάση την οποία ανατέθηκε η σύμβαση (με το σύστημα μελέτη-κατασκευή), έστω και χωρίς έγγραφη εντολή του κυρίου του έργου, πλην επακολούθησε έγκριση της τροποποιητικής αυτής μελέτης, συντρέχει περίπτωση σύνταξης ΣΠ ή και ΠΚΤΜΝΕ, εφόσον η νέα αυτή μελέτη συνεπάγεται την εκτέλεση πρόσθετων ή νέων εργασιών, χωρίς μάλιστα (για την σύνταξη) να απαιτείται ιδιαίτερη εντολή του εργοδότη. Ακυρώνεται το μέρος της απόφασης του εργοδότη, με την οποία αφού ενέκρινε την υποβληθείσα μελέτη, διευκρινίζει ότι δεν θα δεχθεί αλλαγή του χρηματικού αντικειμένου της σύμβασης.

⁵³ **ΣΤΕ 3292/2009.** Κατά παράβαση των άρθρων 38 και 40 του π.δ/τος 609/85, εδέχθη το δικάσαν Δικαστήριο ότι η συμπληρωματική σύμβαση υπέχει, ως προς τις περιληφθείσες σε αυτήν επίμαχες εργασίες, την θέση επιμετρήσεως, αφού τούτο θα συνέβαινε μόνον αν οι εργασίες αυτές είχαν πράγματι καταμετρηθεί κατά την υπογραφή της συμβάσεως, γεγονός το οποίο, όμως, συνέβη το πρώτον με το 2ο ΠΠΑΕ και την τελική επιμέτρηση, όπως διορθώθηκαν από την Υπηρεσία. Το δικάσαν Εφετείο δεν βεβαιώνει ούτε ότι προ της υπογραφής της συμβάσεως είχε γίνει καταμέτρηση των εργασιών ούτε εάν, ως εκ της φύσεως των εργασιών αυτών, ήταν πάντως αδύνατη η εκ των υστέρων πραγματική καταμέτρησή τους, ενώ δέχεται περαιτέρω ότι και το υποβληθέν από την ανάδοχο 2ο ΠΠΑΕ δεν είχε συνταχθεί νομίμως. Ως εκ τούτου, η κρίση του, ότι η κατά νόμον απαιτούμενη επιμέτρηση υποκαθίσταται εν προκειμένω από το ίδιο το κείμενο της συμπληρωματικής συμβάσεως εκ μόνου του γεγονότος ότι αυτό αφορά, μεταξύ άλλων, και σε ορισμένες εργασίες που είχαν ήδη εκτελεσθεί, δεν είναι νόμιμη.

διαχωριστούν από το κύριο έργο ή κι αν μπορούν να είναι απόλυτα απαραίτητες για την τελειοποίηση του έργου.

Σημειώνεται ότι οι Συμπληρωματικές Συμβάσεις υπάγονται στον *προσυμβατικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου*, όταν: 1) η αρχική σύμβαση έχει υπαχθεί και αυτή στον έλεγχο [αν δηλαδή ο προϋπολογισμός της ξεπερνά τα όρια που θέτει ο νόμος, δηλαδή: i) 5.000.000 ΕΥΡΩ για τα συγχρηματοδοτούμενα έργα, ii) 1.000.0000 ΕΥΡΩ για τα χρηματοδοτούμενα από εθνικούς πόρους, iii) 200.000 ΕΥΡΩ για τα έργα των ΟΤΑ (Δήμων και Περιφερειών)], 2) όταν ο προϋπολογισμός της αρχικής σύμβασης μαζί με της Συμπληρωματικής ξεπερνά για πρώτη φορά τα ανωτέρω ποσά (βλ. Εγκύκλιο 17/2010 της ΓΓΔΕ).

Αν συντρέχει νόμιμος λόγος σύναψης Συμπληρωματικής Σύμβασης, ο κύριος του έργου συντάσσει *Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών (ΑΠΕ)*, που ανακεφαλαιώνει τις ποσότητες των εργασιών [σε «σύγκριση» με τις αρχικές ποσότητες – ο ΑΠΕ είναι ο παλιός Συγκριτικός Πίνακας (ΣΠ)], ο οποίος συνυπογράφεται (με ή χωρίς επιφύλαξη) από τον ανάδοχο και υποβάλλεται στην Προϊσταμένη Αρχή για έγκριση. Ο ΑΠΕ συνοδεύεται με έκθεση που αιτιολογεί πλήρως τις μεταβολές και περιλαμβάνει σε αντιστοιχία τα μεγέθη των ποσοτήτων και της δαπάνης του αρχικού προϋπολογισμού, του ισχύοντος προϋπολογισμού, σύμφωνα με τυχόν προηγούμενο εγκεκριμένο πίνακα, καθώς και του προτεινόμενου προϋπολογισμού, σύμφωνα με το συντασσόμενο ΑΠΕ. Αν στον πίνακα αυτόν περιλαμβάνονται και νέες εργασίες, για τις οποίες δεν υπάρχουν τιμές μονάδος, αυτός συνοδεύεται από *Πρωτόκολλο Κανονισμού Τιμών Μονάδος Νέων Εργασιών (ΠΚΤΜΝΕ)*, το οποίο συντάσσεται μετά από διαπραγματεύσεις με τον ανάδοχο και απαιτεί ειδική αιτιολόγηση για προσαύξηση των συμβατικών ή των νόμιμα κανονιζομένων τιμών (βλ. σχετική παράγραφο παρακάτω).

Η υπογραφή της Συμπληρωματικής Σύμβασης είναι υποχρεωτική για τον ανάδοχο, που δεν δικαιούται ν' αρνηθεί την εκτέλεση. Της υπογραφής της Σ.Σ. προηγείται γνωμοδότηση του οικείου Τεχνικού Συμβουλίου σχετικά με το κατεπείγον και τις λοιπές απαραίτητες προϋποθέσεις της ανάθεσης των συμπληρωματικών εργασιών.

γ) *Η αυτοδίκαιη έγκριση των ΑΠΕ*. Η Συμπληρωματική Σύμβαση είναι απευθείας ανάθεση με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, συνεπώς η σύναψή της γίνεται με την υπογραφή της σύμβασης. Παλιότερα, πριν την ισχύ του Ν.2372/96, δεν υπογράφονταν Σ.Σ. και η τροποποίηση της αρχικής σύμβασης γινόταν με την έγκριση του ΣΠ από την Π.Α. Με τη νέα διαδικασία που ισχύει μετά το 1996, αυτή πρέπει να ολοκληρωθεί με την υπογραφή της σύμβασης.

Το ζήτημα αυτό έχει άμεση σχέση με την αυτοδίκαιη έγκριση των ΣΠ μετά από την πάροδο άπρακτης προθεσμίας τριών (3) μηνών από την υποβολή του ΣΠ. Είχε δηλαδή διαμορφωθεί πάγια νομολογία κατά την οποία αν μετά την υποβολή για έγκριση (από τη Δ.Υ. προς την Π.Α.) του ΣΠ, περνούσε άπρακτο διάστημα τριών (3) μηνών ο ΣΠ εγκρίνονταν αυτοδίκαια και πλέον δεν μπορούσε η Π.Α. να τον διορθώσει⁵⁴.

⁵⁴ **ΣΤΕ 709/2008, ΑΠ 1644/2008**. Μετά την έγκριση από την προϊσταμένη αρχή του ΠΚΤΜΝΕ και του συγκριτικού πίνακα, δεν είναι δυνατή η εκ μέρους του κυρίου του έργου και η μονομερής μεταβολή των δεδομένων που αυτά περιέχουν, χωρίς τη συναίνεση του αναδόχου, αφού αυτά ανάγονται πλέον στο συμβατικό μέρος της εργολαβικής σχέσης και αποτελούν στοιχεία καθοριστικά της περαιτέρω συναλλακτικής σχέσης και συμπεριφοράς των συναλλασσομένων.

ΣΤΕ 4452/2001. Η έγκριση του ΣΠ από την προϊσταμένη αρχή, πρέπει να γίνεται εντός 3 μηνών από την υποβολή του από τη Δ.Υ. Αλλιώς εγκρίνεται αυτοδίκαια όπως υποβλήθηκε και η Π.Α. δεν

Όμως πρόσφατα, με την 1100/2007 απόφαση του ΣτΕ κρίθηκε ότι η νομολογία αυτή δεν ισχύει για τις συμβάσεις που ανατέθηκαν με το νέο νομικό πλαίσιο (μετά το 1996), που απαιτεί πλέον μετά την έγκριση του ΑΠΕ να συνάπτεται και Σ.Σ., ύστερα μάλιστα από γνώμη του οικείου Τεχνικού Συμβουλίου.

Παρά το ότι η λογική τάξη των πραγμάτων είναι να προηγείται χρονικά η σύναψη της Σ.Σ. και να έπεται η εκτέλεση και πληρωμή των εργασιών της, έχει κριθεί από τα δικαστήρια ότι η αναδρομική σύναψη συμπληρωματικών συμβάσεων για εργασίες που έχουν ήδη εκτελεστεί προηγούμενα είναι δυνατή και δεν αντίκειται στο νόμο (βλ. αποφάσεις 3307/2005 και 595/2005 του ΣτΕ, κατά τις οποίες κανονικά η σύνταξη και έγκριση του Συγκριτικού Πίνακα και του ΠΚΤΜΝΕ πρέπει να προηγούνται της εκτέλεσης των νέων εργασιών, πλην δεν αποκλείεται από τις σχετικές διατάξεις η νομιμοποίηση εκ των υστέρων των εργασιών αυτών, με την σύνταξη και έγκριση του σχετικού ΣΠ ακόμα κι αν πρόκειται για εργασίες που εκτελέστηκαν χωρίς έγγραφη διαταγή και ακόμα χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις του επείγοντος).

δ) *Τα απρόβλεπτα*. Στην παρ. 3 του παρόντος άρθρου του ΚΔΕ (βλ. προηγουμένως άρθρο 8 παρ. 2 του Ν.1418/84) ρυθμίζεται το ζήτημα του κονδυλίου των απροβλέπτων, ενός κονδυλίου που αποτελεί ποσοστό του προϋπολογισμού του έργου (ήτοι δαπάνη εργασιών και ΓΕ&ΟΕ).

Περιλαμβάνεται στην αρχική σύμβαση ως ποσοστό προσδιοριζόμενο ειδικότερα με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ – με την απόφαση Δ17α/07/45/ΦΝ380/27.5.1996 του ΥΠΕΧΩΔΕ προσδιορίσθηκε σε ποσοστό 15% επί του προϋπολογισμού της υπηρεσίας, χωρίς το συνυπολογισμό των κονδυλίων αναθεώρησης και ΦΠΑ, για έργα προϋπολογισμού μικρότερου του ορίου εφαρμογής της Κοινοτικής Οδηγίας (5.186.000 ΕΥΡΩ χωρίς ΦΠΑ σήμερα) και με την απόφαση Δ17α/08/78/ΦΝ357/3.11.1995 σε ποσοστό 9%, για έργα προϋπολογισμού ίσου ή μεγαλύτερου του ως άνω ορίου. Το ποσοστό αυτό εννοείται ότι μπορεί να αναπροσαρμόζεται με Υπουργική Απόφαση.

Κατ'αρχήν ερμηνεύθηκε ότι το κονδύλι των απροβλέπτων δεν μπορούσε να χρηματοδοτεί συμπληρωματικές εργασίες. Ήδη όμως, με το άρθρο τέταρτο (παρ. 1) του Ν.3621/2007, το κονδύλιο των απροβλέπτων (το ποσοστό του οποίου καθορίζεται με

μπορεί να επιφέρει τροποποιήσεις (ΣτΕ 1674/97, 619/2003). Εξάλλου η τήρηση της προθεσμίας αυτής, για την έγκριση του ΣΠ ελέγχεται και αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο της ουσίας που επιλαμβάνεται διαφοράς η οποία γεννήθηκε από πράξη της Π.Α. περί τροποποίησης και εγκρίσεως τούτου, διότι το ζήτημα αφορά το χρονικό όριο, πέραν του οποίου δεν είναι δυνατή η έκδοση πράξεως τροποποιητικής του ΣΠ.

ΣτΕ 1870/2001, ΣτΕ 3914/2001. Καθένας από τους πίνακες που καταρτίζονται κατά τη διάρκεια του έργου είναι αυτοτελής ως προς το ποσό των περιλαμβανόμενων σ' αυτόν εργασιών και την αξία αυτών, υπό την έννοια ότι εφόσον δεν αμφισβητηθεί καθοιονδήποτε τρόπο ενώπιον των αρμοδίων διοικητικών αρχών και του δικαστηρίου, το περιεχόμενό του οριστικοποιείται, οι δε απαιτήσεις που προέρχονται από αυτόν αποσβέννυνται και δεν μπορούν να προβληθούν με αφορμή την κατάρτιση των λοιπών πινάκων. Απόφαση δικαστηρίου που αφορά ένα ΣΠ δεν δημιουργεί δεδικασμένο δεσμεύον τα συμβαλλόμενα μέρη και τα δικαστήρια της ουσίας σε διαφορά που γεννήθηκε από άλλο-επόμενο πίνακα και αφορά εργασίες που για πρώτη φορά προβλέπονται με τον εν λόγω ΣΠ.

ΣτΕ 2228/2002. Μετά την έγκριση από την Π.Α. του ΠΚΤΜΝΕ που έχει συνταχθεί και γίνει αποδεκτό από τον ανάδοχο, ως και του αντίστοιχου ΣΠ, δεν είναι δυνατή η αμφισβήτηση και πολύ περισσότερο η μονομερής μεταβολή των δεδομένων που αυτά περιέχουν, εκ μέρους του κυρίου του έργου, χωρίς τη συναίνεση του αναδόχου. Δεν είναι επιτρεπτή η διόρθωση σφάλματος στον υπολογισμό της δαπάνης αναθεώρησης, έστω κι αν εκ παραδρομής της αρμόδιας υπηρεσίας συνέβη το σφάλμα αυτό, διότι σημαίνει μονομερή ανατροπή των δεδομένων προηγούμενων ΣΠ.

απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ) μπορεί να χρησιμοποιηθεί και «για απαιτήσεις της κατασκευής που καθίστανται απαραίτητες για την αρτιότητα και λειτουργικότητα του έργου, παρά την πλήρη εφαρμογή των σχετικών προδιαγραφών κατά την κατάρτιση των μελετών του έργου και υπό την προϋπόθεση να μην τροποποιείται το «βασικό σχέδιο» του έργου, δηλαδή η όλη κατασκευή καθώς και τα βασικά διακριτά στοιχεία της, όπως προβλέπονται από την αρχική σύμβαση».

ε) Το όριο του 50% της αρχικής συμβατικής δαπάνης. Σε κάθε περίπτωση, η δαπάνη για τις υπερσυμβατικές και νέες εργασίες δεν μπορεί να ξεπεράσει σε αξία το 50% της αρχικής συμβατικής δαπάνης. Το όριο αυτό τίθεται από την Κοινοτική Οδηγία. Η δαπάνη αυτή υπολογίζεται στα αρχικά ποσά και τιμές της σύμβασης, μαζί με τα απρόβλεπτα και χωρίς την αναθεώρηση, την οποιαδήποτε μεταγενέστερη τροποποίησή τους ή την οποιαδήποτε αποζημίωση (π.χ. θετικές ζημιές για αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης του εργοδότη ή λόγω θεομηνίας).

Όπως προαναφέρθηκε, τόσο ο ΚΔΕ (άρθρο 57 παρ. 1 – βλ. προηγουμένως άρθρο 8 παρ. 1 του Ν.1418/84) όσο και η Κοινοτική Νομοθεσία (Π.Δ.334/2000 άρθρο 8 παρ. 3) δεν επιτρέπουν την εκτέλεση εργασιών επιπλέον του ορίου του 50% της αρχικής σύμβασης. Όμως, είτε επειδή κατά την εκτέλεση δεν είναι πάντοτε προφανής η υπέρβαση (η οποία ανακαλύπτεται κατά την επιμέτρηση ή την έγκριση των λογαριασμών), είτε επειδή η Δ.Υ. δίνει σχετικές εντολές (εν γνώσει της ενδεχομένως ότι υπάρχει υπέρβαση), αρκετά συχνά ο ανάδοχος εκτελεί εργασίες άνω του ορίου του 50%.

Στην περίπτωση αυτή, κατά την ισχύουσα πρακτική ο λογαριασμός πληρωμής που υποβάλλει ο ανάδοχος νομίμως περικόπτεται από τη Δ.Υ. Ήδη όμως εκδόθηκαν αποφάσεις του ΣΤΕ (ενδεικτικά βλ. 2001/2005 και 3039/2003), που έκριναν ότι από τις διατάξεις των άρθρων 8 παρ. 1 του Ν.1418/84 και 34 παρ. 2 του Π.Δ.609/85, «προκύπτει ότι σε περίπτωση που ο ανάδοχος εκτελέσει εργασίες μη προβλεπόμενες από τη σύμβαση κατά ποσότητα ή κατά είδος, η δαπάνη των οποίων υπερβαίνει το 50% του συνολικού συμβατικού ποσού, δεν δικαιούται αμοιβής ή αποζημιώσεως για τις εργασίες αυτές (ΣΕ 619/02). Εξάιρεση, όμως, από τον κανόνα αυτό αποτελεί η περίπτωση που ανάδοχος εκτέλεσε τις ως άνω εργασίες κατόπιν έγγραφης εντολής της υπηρεσίας, ή σε επείγουσες περιπτώσεις, κατόπιν προφορικής εντολής της υπηρεσίας, στον τόπο εκτέλεσης του έργου, καταχωρηθείσας στο ημερολόγιο αυτού (ΣΕ 1170/03, 3219/02)».

στ) Πρωτόκολλο Κανονισμού Τιμών Μονάδος Νέων Εργασιών (ΠΚΤΜΝΕ). Ο κανονισμός (δηλαδή η τιμολόγηση) νέων εργασιών, γινόταν παλιότερα μόνο αν έπρεπε να εκτελεστούν εργασίες για τις οποίες δεν υπήρχαν τιμές μονάδος στην αρχική σύμβαση. Ήδη όμως, μετά το άρθρο 12 του Ν.3212/2003, ΠΚΤΜΝΕ συντάσσεται σε κάθε περίπτωση που πρόκειται να υπογραφεί Συμπληρωματική Σύμβαση. Ο τρόπος κανονισμού δεν έχει πάντως μεταβληθεί. Εφαρμόζεται πάντοτε η διαδικασία του άρθρου 43 παρ. 3 του Π.Δ.609/85, ήδη άρθρο 57 παρ. 6 του ΚΔΕ. Η νομολογία έκρινε κατ'επανάληψη ότι οι σχετικές διατάξεις για τον κανονισμό των νέων τιμών είναι δημόσιας τάξης και προκειμένου να εξετασθεί η εφαρμογή της περ. β' πρέπει πρώτα να αποκλειστεί η εφαρμογή της περ. α', κ.ο.κ.

Κατ'αρχήν εξετάζεται αν για τις προς κανονισμό τιμής εργασίες υπάρχουν ή όχι συμβατικές τιμές για παρόμοιες ή ανάλογες εργασίες, οπότε οι τιμές καθορίζονται ανάλογα προς αυτές. Αν δεν υπάρχουν, αλλά πρόκειται για εργασίες που περιγράφονται και τιμολογούνται σε εγκεκριμένα ή συμβατικά (με την έννοια ότι γίνεται αναφορά σ' αυτά

από τη σύμβαση) τιμολόγια, οι τιμές καθορίζονται κατά τα τιμολόγια αυτά. Τέλος, αν δεν υπάρχουν αναλυτικά τιμολόγια, τότε οι τιμές καθορίζονται με βάση τα πραγματικά στοιχεία κόστους. Τα στοιχεία αυτά εξακριβώνονται από ειδική Επιτροπή που συγκροτείται για το λόγο αυτό. Οι τιμές που προκύπτουν κατά τον κανονισμό σύμφωνα με την περ. β' (δηλαδή με αναφορά στα αναλυτικά τιμολόγια) ή και την περ. α' – αν η έκπτωση της δημοπρασίας δεν περιλαμβάνεται στην όμοια ή ανάλογη εργασία – υπόκεινται στη σχετική έκπτωση, ρητή ή τεκμαρτή της εργολαβίας⁵⁵.

ζ) *Μείωση ποσοτήτων εργασιών – «επί έλασσον δαπάνες»*. Εκτός από την αύξηση των ποσοτήτων των εργασιών που προβλέπονται από τη σύμβαση, μπορεί να προκύψει και μείωση. Η μείωση των ποσοτήτων είναι από παλιά μέσα στα δικαιώματα του κυρίου του έργου, αλλά ο νομοθέτης αντιμετωπίζει με καχυποψία τη διάθεση των χρηματικών ποσών που προκύπτουν από τη μείωση αυτή. Και τούτο επειδή θέλει να αποκλείσει το ενδεχόμενο να φουσκώνει επίτηδες ο προϋπολογισμός μελέτης του έργου με υπερεκτίμηση των ποσοτήτων των εργασιών (π.χ. να προβλέπονται στη σύμβαση 130.000 κ.μ. εκσκαφών, ενώ πράγματι απαιτούνται μόνο 100.000 κ.μ.), προκειμένου μετά την ολοκλήρωση να προκύπτει ένα χρηματικό υπόλοιπο αδιάθετο που θα χρησιμοποιείται για άλλους αδιαφανείς σκοπούς. Θέλει δηλαδή να αποκλείσει το ενδεχόμενο να καλύπτει η μείωση των ποσοτήτων την ανακρίβεια των προμετρήσεων στη φάση της μελέτης του έργου.

Αν όμως η μείωση των ποσοτήτων συνδυάζεται με χρήση της εξοικονομούμενης δαπάνης σε άλλες εργασίες του ίδιου έργου, τότε μιλάμε για τις «επί έλασσον δαπάνες». Σύμφωνα με την παρ. 4 του παρόντος άρθρου, η δυνατότητα χρήσης των επί έλασσον δαπανών πρέπει: i) να αναφέρεται ρητά στη διακήρυξη και τα συμβατικά τεύχη, ii) να μην οδηγεί σε αλλαγή του «βασικού σχεδίου» του έργου, iii) να μη θίγει την πληρότητα και λειτουργικότητά του και iv) να μην χρηματοδοτεί νέες εργασίες.

Επί πλέον τίθεται ποσοτικό όριο στη χρήση των επί έλασσον δαπανών. Συγκεκριμένα δεν μπορούν να χρησιμοποιούνται ποσά που υπερβαίνουν το 20% της συμβατικής δαπάνης ομάδας εργασιών, ούτε συνολικά μπορεί να υπερβαίνουν ποσοστό 10% του ποσού της σύμβασης. Για τον υπολογισμό των ποσοστών αυτών δεν λαμβάνονται υπόψη οι προσθαφαιρέσεις εργασιών και δαπάνης για εργασίες που ανήκουν στην ίδια ομάδα.

Για τη χρήση των επί έλασσον δαπανών απαιτείται σε κάθε περίπτωση σύμφωνη γνώμη του τεχνικού συμβουλίου, που λαμβάνεται μετά από εισήγηση του φορέα υλοποίησης, η οποία συνοδεύεται από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Διαχειριστικής Αρχής, όταν πρόκειται για έργο συγχρηματοδοτούμενο.

Οι ανωτέρω περιορισμοί έχουν εφαρμογή στα έργα τα οποία: 1) κατασκευάζονται με μελέτες που ανατέθηκαν και εκπονήθηκαν βάσει του Ν.3316/2005, 2) προκηρύσσονται μετά την 1.3.2006 και 3) πρόκειται να συγχρηματοδοτηθούν από την Ε.Ε. στην προγραμματική περίοδο 2007-2013, ανεξαρτήτως ημερομηνίας προκήρυξης.

⁵⁵ *Ρητή έκπτωση* ονομάζεται όταν, ανάλογα με το σύστημα προσφοράς, ο προσφέρων ορίζει ο ίδιος τη συνολική έκπτωση (το ποσοστό δηλαδή) επί των τιμών προσφοράς (π.χ. στο άρθρο 5 του ΚΔΕ, όπου προσφέρεται ενιαίο ποσοστό έκπτωσης).

Τεκμαρτή έκπτωση έχουμε, επί πλειόνων ομάδων εργασιών, ή εργασιών (π.χ. τα συστήματα των άρθρων 6 και 7 του ΚΔΕ) όπου προσφέρονται ιδιαίτερες εκπτώσεις σε ομάδες ή κατηγορίες εργασιών, οπότε με σύγκριση του προϋπολογισμού της μελέτης με αυτόν της προσφοράς προκύπτει η μέση τεκμαρτή έκπτωση της κάθε προσφοράς.

Η ανάλυση του προϋπολογισμού των έργων σε ομάδες εργασιών γίνεται με αντικειμενικό τρόπο και συγκεκριμένα σύμφωνα με όσα ορίζονται σε απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ.

5.2. Επείγουσες πρόσθετες εργασίες – Άρθρο 56 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«Αν υπάρχει ανάγκη να εκτελεσθούν επείγουσες πρόσθετες εργασίες μπορεί να εγκριθεί από την προϊστάμενη αρχή η εκτέλεσή τους πριν από τη σύνταξη Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών. Για την έγκριση αυτή η διευθύνουσα υπηρεσία συντάσσει τεχνική περιγραφή των εργασιών, με αιτιολόγηση του επείγοντος και εκτίμηση της δαπάνης, με βάση τις συμβατικές τιμές μονάδας ή ενδεικτικές τιμές για τυχόν νέες εργασίες.

Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει τις εργασίες αυτές, που επιτρέπεται να περιλαμβάνονται στις σχετικές πιστοποιήσεις και πριν από την έγκριση Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών και που ενσωματώνονται στον επόμενο Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών. Οι εργασίες για τις οποίες δεν υπάρχει εγκεκριμένη νέα τιμή περιλαμβάνονται στους σχετικούς λογαριασμούς με τις ενδεικτικές τιμές μειωμένες κατά είκοσι τοις εκατό (20%).»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Σύμφωνα με την ανωτέρω διάταξη αν υπάρχει ανάγκη να εκτελεσθούν επείγουσες πρόσθετες εργασίες (δηλαδή εργασίες που σαφώς εμπίπτουν στις απρόβλεπτες περιστάσεις ή και για επείγουσα διόρθωση σφαλμάτων), μπορεί να εγκριθεί η εκτέλεσή τους από την Π.Α., περαιτέρω δε να περιληφθούν σε πιστοποίηση και να πληρωθούν πριν την προηγούμενη σύνταξη και έγκριση ΑΠΕ ή ΠΚΤΜΝΕ. Για την έγκριση αυτή η Δ.Υ. συντάσσει τεχνική περιγραφή των εργασιών, με αιτιολόγηση του επείγοντος και εκτίμηση της δαπάνης. Εφόσον δεν υπάρχουν συμβατικές τιμές για τις εργασίες αυτές πληρώνονται με ενδεικτικές τιμές, μειωμένες κατά 20%. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει τις εργασίες αυτές.

Με δεδομένη τη διάταξη του άρθρου 57 παρ. 1 του ΚΔΕ, γίνεται αντιληπτό ότι οι εργασίες αυτές θα πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις των συμπληρωματικών εργασιών που μπορούν κατά το νόμο να περιληφθούν σε Συμπληρωματική Σύμβαση, αφού οσοδήποτε επείγουσες και να είναι δεν μπορεί να περιληφθούν νόμιμα σε Σ.Σ. αν δεν αποδίδονται σε αποδεδειγμένα απρόβλεπτες περιστάσεις.

Ωστόσο, με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου είναι φανερό ότι παρακάμπτονται τελείως οι διατάξεις του άρθρου 57 παρ. 1 του ΚΔΕ, αφού αγνοείται (ή σωστότερα προκαταλαμβάνεται) η θέση τόσο του Τεχνικού Συμβουλίου που γνωμοδοτεί για τη σύναψη Σ.Σ., όσο και του Ελεγκτικού Συνεδρίου που θα αποφανθεί για τη νομιμότητα της Σ.Σ.

Με τις γνωμοδοτήσεις 204/2006 και 471/2004 του ΝΣΚ κρίθηκε ότι οι εργασίες του άρθρου 44 του Π.Δ.609/85, ήδη άρθρο 56 του ΚΔΕ, είναι συμπληρωματικές, άρα πρέπει να τηρηθεί η ίδια διαδικασία νομιμοποίησής τους, όμως οι διατάξεις του ίδιου αυτού άρθρου εισάγουν εξαίρεση στον κανόνα που καθιερώνει το άρθρο 8 παρ. 1 του Ν.1418/84, ήδη άρθρο 57 παρ. 1 του ΚΔΕ, ότι ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει εργασίες πέραν των συμβατικών μόνο μετά την έγκριση ΑΠΕ και την υπογραφή της Σ.Σ. και επίσης στον κανόνα ότι στο λογαριασμό περιλαμβάνονται μόνο εργασίες που η εκτέλεσή τους προβλέπεται από την αρχική σύμβαση, είτε και Σ.Σ.

5.3. Απολογιστικές εργασίες – Άρθρο 55 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Στις περιπτώσεις συμβάσεων με ανάδοχο για την κατασκευή έργου με το απολογιστικό σύστημα του άρθρου 9 εφαρμόζονται οι παράγραφοι 2 έως 9.

2. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί να ορίζει τον αριθμό του απαιτούμενου προσωπικού κατά ειδικότητα, τον αριθμό και είδος μηχανημάτων ή άλλων μέσων και να διατάσσει την αντικατάσταση τυχόν ακατάλληλων.

Μπορεί επίσης να ορίζει το είδος και την ποσότητα των απαιτούμενων υλικών. Η διευθύνουσα υπηρεσία εγκρίνει τα ανώτατα όρια αμοιβής του προσωπικού του αναδόχου κατά ειδικότητα με τη δυνατότητα να ορίσει διάφορα όρια για ορισμένο αριθμό εργαζομένων κάθε ειδικότητας ανάλογα με την απόδοσή τους.

3. Η παρακολούθηση της δαπάνης και ο απολογισμός της χρήσης των υλικών ή άλλων μέσων που αγοράζονται με δαπάνη του κυρίου του έργου, γίνεται όπως ορίζεται με τη σύμβαση. Στη δαπάνη αυτή προστίθεται το εργολαβικό ποσοστό μειωμένο κατά την έκπτωση της σχετικής δημοπρασίας.

4. Οι εργοδοτικές επιβαρύνσεις και όλες οι τυχόν ισχύουσες κρατήσεις ή εισφορές υπέρ τρίτων στη δαπάνη του έργου, εκτός φόρου εισοδήματος και Φ.Π.Α., καταβάλλονται από τον ανάδοχο και αποδίδονται σε αυτόν, με το εργολαβικό ποσοστό, μειωμένο κατά την έκπτωση της δημοπρασίας.

5. Αποζημιώσεις προσωπικού των απολογιστικών εργασιών βαρύνουν τον κύριο του έργου μόνο για το διάστημα που το προσωπικό ασχολήθηκε στις απολογιστικές εργασίες και αν η λύση της σύμβασής του γίνεται με τη βούληση του κυρίου του έργου και κατά τη διάρκεια κατασκευής του έργου.

6. Ο κύριος του έργου ευθύνεται για εργατικά ατυχήματα που συμβαίνουν κατά την κατασκευή του έργου μόνο αν αυτά οφείλονται σε υπαιτιότητα των οργάνων του ή των οργάνων του φορέα κατασκευής του έργου.

7. Για τις απολογιστικές εργασίες συντάσσεται από τον ανάδοχο επιμέτρηση και απολογισμός της δαπάνης και για την παραλαβή τους εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις των άρθρων 73 και 75 του παρόντος. Ο χρόνος υποχρεωτικής συντήρησης και οι υποχρεώσεις του αναδόχου κατά το χρόνο αυτόν ορίζονται με τη σύμβαση.

8. Στις περιπτώσεις που η σύμβαση της απολογιστικής εκτέλεσης προβλέπει την κατασκευή εργασιών με υπεργολαβίες, ολικά ή μερικά, για την εκτέλεση της υπεργολαβίας από τον υπεργολάβο δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων, αλλά ό,τι ορίζεται σχετικά στη σύμβαση του κυρίου του έργου με τον ανάδοχο.

9. Σε κάθε περίπτωση απολογιστικής εκτέλεσης εργασιών τηρείται ειδικό ημερολόγιο στο οποίο καταγράφονται καθημερινά το απασχολούμενο προσωπικό κατά ειδικότητα, μηχανήματα ή άλλα μέσα, τα εισκομιζόμενα υλικά και καύσιμα, οι εκτελούμενες εργασίες περιγραφικά και κατά θέση του έργου και κάθε άλλο στοιχείο για την τεκμηρίωση της ορθολογιστικής διαχείρισης των μέσων, των υλικών και της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού. Τα φύλλα του ημερολογίου αυτού συνοδεύουν τους απολογισμούς των έργων και τίθενται υπόψη της επιτροπής προσωρινής παραλαβής. Μετά την έναρξη της καθημερινής εργασίας παραδίδεται στον εκπρόσωπο της διευθύνουσας υπηρεσίας ειδικό δελτίο που περιλαμβάνει ονομαστική κατάσταση του απασχολούμενου προσωπικού και κατάσταση των μηχανημάτων.

10. Κατά την εκτέλεση οποιασδήποτε σύμβασης κατασκευής έργου με άλλο σύστημα, εκτός από το απολογιστικό σύστημα, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει και αναγκαίες απολογιστικές εργασίες, όταν του δοθεί ειδική εντολή από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Στην περίπτωση αυτή καταβάλλεται στον ανάδοχο και περιλαμβάνεται στην πιστοποίηση η πραγματική δαπάνη που προκύπτει σύμφωνα με τα νόμιμα αποδεικτικά πληρωμής για την εκτέλεση των εργασιών. Η δαπάνη αυτή δεν υπόκειται στην έκπτωση της δημοπρασίας. Καταβάλλεται επίσης στον ανάδοχο το εργολαβικό ποσοστό της παραγράφου 2 του άρθρου 9 του παρόντος, αν δεν ορίζεται στη σύμβαση διαφορετικά. Στο ποσοστό αυτό εφαρμόζεται η ρητή ή τεκμαρτή έκπτωση της δημοπρασίας. Οι διατάξεις των παραγράφων 2 έως 6 και του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 9 εφαρμόζονται ανάλογα και στις περιπτώσεις της παραγράφου αυτής.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Στο παρόν άρθρο κωδικοποιούνται οι διατάξεις του άρθρου 42 του Π.Δ.609/85, που ρυθμίζουν την εκτέλεση έργου ή εργασιών του έργου με το απολογιστικό σύστημα. Στο άρθρο 9 του ΚΔΕ κωδικοποιήθηκε το άρθρο 11 του Π.Δ.609/85 που αφορά την ανάθεση έργου με το απολογιστικό σύστημα, το οποίο εφαρμόζεται όταν το έργο που πρόκειται να ανατεθεί είναι δύσκολο να τιμολογηθεί, ή όταν πρόκειται για δοκιμαστικές εργασίες και έρευνες και γενικότερα όταν υπάρχει αδυναμία προσδιορισμού των ποσοτήτων και των εργασιών του έργου. Στην περίπτωση αυτή ο ανάδοχος προσφέρει έκπτωση επί του ποσοστού ΓΕ και ΟΕ (κατ'ουσίαν στο εργολαβικό του όφελος, αφού τα γενικά έξοδα είναι ανελαστικά), το οποίο ορίζεται ενιαία σε 18%.

Η εκτέλεση του έργου ή μέρους του έργου με το απολογιστικό σύστημα είναι μια μέθοδος που βρίσκεται ανάμεσα στην αυτεπιστασία και στην εκτέλεση με ανάδοχο. Υφίσταται μεν ανάδοχος, όμως το έργο δεν έχει συγκεκριμένες ποσότητες και τιμές και ο ανάδοχος αμείβεται με παρακολούθηση του κόστους του έργου (παραστατικά δαπανών κ.λ.π.), η δαπάνη δε που προκύπτει προσαυξάνεται κατά το ΓΕ και ΟΕ επί του οποίου εφαρμόζεται η έκπτωση που πρόσφερε ο ανάδοχος. Πολλά από τα θέματα που προκύπτουν κατά την εκτέλεση των απολογιστικών εργασιών πρέπει να καθορίζονται από την ίδια τη σύμβαση (παρ. 3, 7 και 8 του άρθρου 55), συνεπώς για να καταστεί δυνατή η εκτέλεση του έργου πρέπει να περιέχονται σχετικές ρυθμίσεις στην Ε.Σ.Υ., αλλιώς δημιουργείται κενό δικαίου.

Εξάλλου ακόμα κι όταν το έργο έχει ανατεθεί με άλλο σύστημα υποβολής προσφορών (πλην του άρθρου 9 του ΚΔΕ – απολογιστικό σύστημα), μπορεί είτε εξ αρχής να προβλέπεται με κονδύλι απολογιστικών εργασιών στον προϋπολογισμό και την Διακήρυξη του έργου⁵⁶, είτε και αν δεν προβλέπεται (π.χ. αν κατά την εκσκαφή ανευρεθούν μη αναμενόμενες αρχαιότητες) να υποχρεωθεί ο ανάδοχος να τις εκτελέσει με το απολογιστικό σύστημα^{57, 58, 59}.

Ανεξάρτητα από τις ρυθμίσεις αυτές του παρόντος άρθρου του ΚΔΕ, αν η εκτέλεση απολογιστικών εργασιών δεν προβλέπεται ήδη στη σύμβαση, οι εργασίες αυτές, όταν συνδέονται με το έργο (και δεν εκτελούνται απλώς επ' ευκαιρία του έργου, όπως επί

⁵⁶ Βλ. σχετικά το τελευταίο εδάφιο του άρθρου 4 του ΚΔΕ, που ορίζει επιγραμματικά τα συστήματα υποβολής προσφορών και περαιτέρω αναφέρει ότι «*Τα συστήματα αυτά μπορούν να εφαρμοσθούν και σε συνδυασμό μεταξύ τους στη δημοπρασία του ίδιου έργου.*».

⁵⁷ Σχετική η παρ. 12 του άρθρου 37 του ΚΔΕ κατά την οποία «*Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να ειδοποιήσει αμέσως τη διευθύνουσα υπηρεσία αν τυχόν κατά την κατασκευή των έργων βρεθούν αρχαιότητες ή οποιαδήποτε έργα τέχνης. Οι διατάξεις για τις αρχαιότητες εφαρμόζονται και στην περίπτωση αυτή. Για την καθυστέρηση των έργων ή τυχόν διακοπή τους απ' αυτή την αιτία, έχουν εφαρμογή οι σχετικές διατάξεις του παρόντος κώδικα.*».

⁵⁸ **ΔΕΑ 541/91.** Κατά την εκτέλεση συμβάσεως εκτέλεσεως δημοσίου έργου με οποιοδήποτε άλλο, εκτός από το απολογιστικό σύστημα, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει και απολογιστικές εργασίες, όταν του δοθεί ειδική εντολή από τη Διευθύνουσα Υπηρεσία. Για τις εργασίες αυτές προβλέπεται ότι συντάσσεται από τον ανάδοχο απολογισμός της δαπάνης.

⁵⁹ **ΣΤΕ 1930/2009.** Δεν αποκλείεται απολογιστικές εργασίες οι οποίες εκτελέσθηκαν χωρίς ειδική εντολή, να κριθούν στη συνέχεια από τα αρμόδια όργανα του κυρίου του έργου ή από το διοικητικό εφετείο ως αναγκαίες, οπότε οι εργασίες αυτές νομιμοποιούνται εκ των υστέρων με τη σύνταξη συγκριτικού πίνακα. Εφόσον η αναιρεσείουσα είχε προβάλει ότι οι επίμαχες απολογιστικές εργασίες είχαν εγκριθεί αρμοδίως και ότι η Διευθύνουσα Υπηρεσία βεβαίωσε ότι δεν έχει αντίρρηση να πληρωθεί η αναιρεσείουσα για μέρος των επίμαχων εργασιών, το δικάσαν δικαστήριο όφειλε να κρίνει αν οι εν λόγω απολογιστικές εργασίες ήσαν αναγκαίες για το έργο, οπότε μπορούσαν να νομιμοποιηθούν εκ των υστέρων.

εκσκαφής αρχαιοτήτων)⁶⁰ αποτελούν συμπληρωματικές εργασίες και για το λόγο αυτό θα πρέπει να υπογραφεί σχετική Συμπληρωματική Σύμβαση.

---

⁶⁰ **ΕΛΣυν VII 156/2012.** Η επιπλέον της συμβατικής δαπάνη απολογιστικών, όπως και η επιπλέον δαπάνη από αύξηση ΦΠΑ, λόγω μη επάρκειας του σχετικού κονδυλίου, μπορεί να καλυφθεί από το κονδύλι των απροβλέπτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΡΓΟΥ

6.1. Βλάβες στα έργα - Αναγνώριση αποζημιώσεων – Άρθρο 58 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Μέχρι την οριστική παραλαβή ο ανάδοχος φέρει τον κίνδυνο του έργου για βλάβες από οποιαδήποτε αιτία εκτός αν αυτές οφείλονται σε υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής του έργου ή αν προβλέπεται διαφορετικά στη σύμβαση. Αν το έργο παραδοθεί για χρήση πριν από την παραλαβή οι βλάβες από τη χρήση, εφόσον δεν οφείλονται σε κακή ποιότητα του έργου, βαρύνουν τον κύριο αυτού.

Κατ' εξαίρεση για βλάβες του έργου ή των μόνιμων εγκαταστάσεων του αναδόχου στον τόπο των έργων που προέρχονται από ανωτέρα βία, αναγνωρίζεται στον ανάδοχο δικαίωμα αποζημίωσης ανάλογης με τη ζημία, το ποσό της οποίας καθορίζεται με συνεκτίμηση του είδους και της έκτασης των βλαβών και των ειδικών συνθηκών σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

2. Ο ανάδοχος υποχρεούται να διορθώσει μέσα σε οριζόμενη από τον φορέα κατασκευής εύλογη προθεσμία τα ελαττώματα του έργου, που θα διαπιστωθούν κατά τη διάρκεια της κατασκευής και μέχρι την οριστική παραλαβή. Αν η προθεσμία αυτή περάσει άπρακτη, ο φορέας κατασκευής του έργου μπορεί να εκτελέσει τη διόρθωση σε βάρος του αναδόχου με οποιονδήποτε τρόπο, με την επιφύλαξη πάντοτε του δικαιώματός του να κηρύξει τον ανάδοχο έκπτωτο. Αν το ελάττωμα δεν είναι ουσιώδες και η διόρθωσή του απαιτεί δυσανάλογες δαπάνες γίνεται σχετική μείωση του εργολαβικού ανταλλάγματος.

3. Ο ανάδοχος δεν δικαιούται καμιά αποζημίωση από τον κύριο του έργου για οποιαδήποτε βλάβη επέρχεται στα έργα, για οποιαδήποτε φθορά ή απώλεια υλικών και γενικά για οποιαδήποτε ζημία που οφείλεται σε αμέλεια, απρονοησία ή ανεπιτηδειότητα αυτού ή του προσωπικού του ή σε μη χρήση των κατάλληλων μέσων ή σε οποιαδήποτε άλλη αιτία, εκτός από τις περιπτώσεις υπαιτιότητας του φορέα κατασκευής του έργου ή ανωτέρας βίας, σύμφωνα με την παράγραφο 1. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να αποκαταστήσει τις βλάβες που τον βαρύνουν με δικές του δαπάνες.

4. Για να αναγνωρισθεί η αποζημίωση των βλαβών που προξενήθηκαν από ανωτέρα βία ο ανάδοχος πρέπει να δηλώσει γραπτώς στη διευθύνουσα υπηρεσία το είδος και την έκταση των βλαβών, καθώς και τη δαπάνη για την επανόρθωσή της κατά το μέτρο που μπορεί αυτή να εκτιμηθεί. Η δήλωση περιλαμβάνει επίσης υποχρεωτικά περιγραφή της αιτίας των βλαβών, που χαρακτηρίζεται ως ανωτέρα βία και αίτημα αποζημίωσης για αποκατάστασή τους.

5. Η δήλωση υποβάλλεται σε ανατρεπτική προθεσμία δέκα (10) ημερών από την επέλευση της βλάβης. Αν πρόκειται για έργο που έχει περατωθεί και δεν έχει ακόμα παραληφθεί οριστικά η προθεσμία αυτή ορίζεται σε είκοσι (20) ημέρες. Η διευθύνουσα υπηρεσία προβαίνει αμέσως σε αυτοψία για την εξακρίβωση του περιεχομένου της δηλώσεως και ιδιαίτερα του είδους και της έκτασης των βλαβών, του χρόνου και των συνθηκών που τις προκάλεσαν και μέσα σε πέντε (5) ημέρες από την υποβολή της δήλωσης του αναδόχου ζητά από την προϊσταμένη αρχή να ορίσει επιτροπή από υπαλλήλους, η οποία οφείλει να προβεί σε επιτόπια εξέταση σε αντιπαράσταση με τον ανάδοχο και να συντάξει σχετικό πρωτόκολλο διαπίστωσης των βλαβών μέσα σε δέκα (10) ημέρες από τη σύστασή της. Στο πρωτόκολλο εκτίθενται τα αίτια, ο χρόνος και οι ειδικές συνθήκες από τις οποίες επήλθαν οι βλάβες, με περιγραφή όλων των στοιχείων που έχουν εξακριβωθεί. Επίσης εξετάζεται η ύπαρξη ή όχι της ευθύνης του αναδόχου, προσδιορίζεται με λεπτομέρεια το είδος και η έκταση των βλαβών και προτείνεται ο τρόπος και η δαπάνη που απαιτείται για την επανόρθωσή τους. Αν το έργο χρησιμοποιείται, η υπηρεσία που το χρησιμοποιεί ειδοποιεί τη διευθύνουσα υπηρεσία για παρουσιαζόμενες βλάβες.

6. Το πρωτόκολλο της προηγούμενης παραγράφου επέχει θέση πράξης της διευθύνουσας υπηρεσίας για την υποβολή ένστασης του αναδόχου σύμφωνα με το νόμο.

Η ένσταση είναι απαράδεκτη εφόσον το πρωτόκολλο υπογράφηκε από τον ανάδοχο χωρίς καμιά επιφύλαξη. Αν ο ανάδοχος δεν παραστεί ή αρνηθεί να υπογράψει το πρωτόκολλο, ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας του το κοινοποιεί. Η ένσταση ειδικά στην περίπτωση αυτή υποβάλλεται μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία πέντε (5) ημερών από την υπογραφή με επιφύλαξη του πρωτοκόλλου ή από την κοινοποίηση αυτού. Η αποζημίωση αναγνωρίζεται με απόφαση της προϊσταμένης αρχής που εγκρίνει με τροποποίηση ή όχι το πρωτόκολλο και αποφασίζει επί της τυχόν ενστάσεως. Η αποζημίωση προσδιορίζεται πάντοτε με βάση τους συμβατικούς όρους και τιμές. Όταν η αποκατάσταση των βλαβών διατάσσεται αφού τελειώσει το έργο και έχουν απομακρυνθεί οι εργοταξιακές εγκαταστάσεις του αναδόχου, κανονίζονται εύλογες τιμές μονάδας για την εκτέλεση εργασιών αποκατάστασης ή εκτελούνται απολογιστικά.

7. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει τις εργασίες που έχουν διαταχθεί για την αποκατάσταση της βλάβης. Αν από τις βλάβες που προξενήθηκαν στα έργα δημιουργείται κίνδυνος για την ασφάλεια προσώπων ή για πρόκληση σημαντικών ζημιών σε τρίτους ή περαιτέρω σημαντικής βλάβης των έργων, ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας μπορεί να εγκρίνει και πριν από την επίδοση της δήλωσης του αναδόχου σύμφωνα με την παράγραφο 5 την κατασκευή αναγκαίων επειγόντων έργων, στο μέτρο του δυνατού, έστω και αν αυτά δεν αποτελούν αντικείμενο της σύμβασης που συνάφθηκε με τον ανάδοχο. Η διαταγή γι' αυτά μνημονεύει απαραίτητα τις διατάξεις της παραγράφου αυτής και κοινοποιείται στην προϊσταμένη αρχή. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να προβεί στην κατασκευή των διατασσόμενων εργασιών χωρίς χρονοτριβή, διαθέτοντας γι' αυτό όλο το δυναμικό της οργάνωσής του. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί, όταν διαπιστώσει ανεπάρκεια της οργάνωσης του αναδόχου για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των κινδύνων, να εγκρίνει την κατασκευή μέρους ή και του συνόλου των διατασσόμενων εργασιών με οποιονδήποτε άλλον πρόσφορο τρόπο. Όλες οι δαπάνες για την εκτέλεση των ανωτέρω εργασιών καταβάλλονται από τις πιστώσεις που διατίθενται για την κατασκευή του έργου και βαρύνουν τελικά τον κύριο του έργου, εκτός αν με την απόφαση της προϊσταμένης αρχής που εγκρίνει το πρωτόκολλο καταλογισθεί η δαπάνη συνολικά ή μερικά σε βάρος του αναδόχου, ως υπαιτίου για τη βλάβη που προξενήθηκε στα έργα.

8. Η εκτέλεση των εργασιών για την αποκατάσταση των βλαβών από ανωτέρα βία μπορεί να δικαιολογήσει παράταση των προθεσμιών εκτέλεσης των εργασιών για εύλογο χρονικό διάστημα.

9. Η διαδικασία των παραγράφων 5 έως 7 εφαρμόζεται ανάλογα και για τον καθορισμό της αποζημίωσης του αναδόχου για τυχόν εργασίες αποκατάστασης ή πρόληψης κινδύνων σε έργα που εκτελέστηκαν, καθώς και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι βλάβες οφείλονται σε υπαιτιότητα του κυρίου του έργου ή σε άλλη αιτία που εξαιρείται από την ευθύνη του αναδόχου.

10. Εργασίες για αποκατάσταση βλαβών που οφείλονται σε χρήση έργου, που παραδόθηκε σε χρήση πριν από την παραλαβή του κατά τις διατάξεις του παρόντος, εκτελούνται μόνο μετά από έγγραφη εντολή της διευθύνουσας υπηρεσίας. Η εντολή αυτή κοινοποιείται απαραίτητα στην προϊσταμένη αρχή. Για διαπίστωση της εκτέλεσης των εργασιών αυτών συντάσσεται ειδικό πρωτόκολλο μεταξύ του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας και του αναδόχου. Στις περιπτώσεις της παραγράφου αυτής εφαρμόζονται ανάλογα κατά τα λοιπά οι παράγραφοι 7 και 8.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Σύμφωνα με το παρόν άρθρο του ΚΔΕ (βλ. προηγουμένως άρθρα 7 παρ. 6 του Ν.1418/84 και 45 του Π.Δ.609/85), ο ανάδοχος φέρει τον κίνδυνο (δηλαδή την ευθύνη για την αποκατάσταση, με δικά του έξοδα) των βλαβών από οποιαδήποτε αιτία, εκτός κι αν γι' αυτές ευθύνεται ο κύριος του έργου ή αν προβλέπεται αλλιώς στη σύμβαση. Αν για την επέλευση των βλαβών συντρέχει λόγος ανωτέρας βίας (δηλαδή γεγονός τυχαίο και απρόβλεπτο το οποίο δεν θα μπορούσε να αποτραπεί ακόμα κι αν είχε καταβληθεί υπερβολική επιμέλεια και σύνεση, όπως σφοδρή καταιγίδα, πλημμύρα, πυρκαγιά,

διαρκείς ή ασυνήθεις βροχές κατά την θερινή περίοδο) τότε αναγνωρίζεται δικαίωμα στον ανάδοχο για αποζημίωση των ζημιών αυτών μόνο όμως όταν αφορούν το έργο ή τις μόνιμες εγκαταστάσεις⁶¹.

Για τη διαδικασία δήλωσης και εκτίμησης των ζημιών που αποδίδονται από τον ανάδοχο σε ανώτερη βία, οι προθεσμίες που τίθενται είναι μικρές. Συγκεκριμένα, εντός ανατρεπτικής προθεσμίας δέκα (10) ημερών (20 ημερών αν το έργο έχει περατωθεί και βρίσκεται στο στάδιο της παραλαβής) από την επέλευση της βλάβης (από την επόμενη ημέρα του γεγονότος για την ακρίβεια), ο ανάδοχος πρέπει να υποβάλλει γραπτή αίτηση στη Δ.Υ., στην οποία πρέπει να αναφέρει το είδος και την έκταση των βλαβών, την απαιτούμενη δαπάνη για την επανόρθωσή της (στο μέτρο που μπορεί αυτή να εκτιμηθεί), περιγραφή της αιτίας των βλαβών (που χαρακτηρίζεται ως ανωτέρα βία) και αίτημα αποζημίωσης⁶².

Ακολούθως η Δ.Υ. προβαίνει σε αυτοψία αμέσως, και εντός πέντε (5) ημερών από την υποβολή της δήλωσης του αναδόχου ζητά από την Π.Α. τη σύσταση Επιτροπής Διαπίστωσης Βλαβών. Η Π.Α. προβαίνει άμεσα στην σύσταση της Επιτροπής (από τεχνικούς υπαλλήλους για την εκτίμηση των τεχνικών ζημιών), η οποία εντός 10 ημερών προβαίνει στη σύνταξη του σχετικού πρωτοκόλλου, στο οποίο εκθέτει τα αίτια, το χρόνο και τις ειδικές συνθήκες από τις οποίες επήλθαν οι βλάβες, με περιγραφή όλων των στοιχείων που έχουν εξακριβωθεί, καθώς και την εκτίμησή της για την ύπαρξη ή όχι ευθύνης του αναδόχου και προσδιορίζει λεπτομερώς το είδος και την έκταση των βλαβών, προτείνοντας τον τρόπο και τη δαπάνη αποκατάστασης.

Το πρωτόκολλο επέχει θέση πράξης της Δ.Υ. και μετά τη σύνταξή του κοινοποιείται στον ανάδοχο που μπορεί να ασκήσει ένσταση εντός πέντε (5) ημερών, εφόσον το υπογράψει με επιφύλαξη (αλλιώς θεωρείται ότι το αποδέχθηκε και παραιτήθηκε από το

⁶¹ **ΣΤΕ 3709/2010.** Ο ανάδοχος δικαιούται αποζημιώσεως μόνον για βλάβη που επήλθε, συνεπεία γεγονότος που συνιστά λόγο ανωτέρας βίας, στο έργο ή στις υφιστάμενες στον τόπο εκτέλεσεως του έργου μόνιμες εγκαταστάσεις αυτού, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα ανήκοντα στον ανάδοχο μηχανήματα, τα οποία είναι τοποθετημένα κατά τρόπο σταθερό και μόνιμο στον τόπο εκτέλεσεως του έργου και τα οποία είναι αναγκαία για την εκτέλεση αυτού. Περαιτέρω δε, κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως, ο ανάδοχος δικαιούται αποζημιώσεως μόνον για την θετική ζημία, την οποία υπέστη από την προκληθείσα στο έργο ή στις μόνιμες εγκαταστάσεις αυτού βλάβης (πρβλ. Σ.τ.Ε. 2884/1996, 2761/2008), συνεπώς δεν δικαιούται αποζημιώσεως για κανενός άλλου είδους ζημία, που τυχόν υπέστη συνεπεία του συνιστώντος λόγο ανωτέρας βίας γεγονότος. Δεν αποτελούν θετική ζημία οι δαπάνες στις οποίες υποβάλλεται ο ανάδοχος για να διατηρεί σε ετοιμότητα τον ιδιόκτητο μηχανικό εξοπλισμό του κατά την διάρκεια της αχρησίας του, συνεπεία του συνιστώντος ανωτέρα βία γεγονότος, ούτε οι δαπάνες αποσβέσεως της αξίας του εν λόγω εξοπλισμού, ούτε τα μισθώματα που ο ανάδοχος καταβάλλει σε τρίτους σε περίπτωση μη ιδιόκτητου εξοπλισμού, ούτε, τέλος οι αμοιβές που καταβάλλονται στο αργούν προσωπικό του.

ΣΤΕ 2884/96. Ο ανάδοχος δεν δικαιούται αποζημιώσεως για τα ευρισκόμενα στον τόπο εκτέλεσης του έργου και καταστραφέντα εξ ανωτέρας βίας υλικά και μηχανήματα που δεν ανήκουν στις μόνιμες εγκαταστάσεις.

⁶² **ΔΕΑ 2744/96.** Η απαίτηση του άρθρου 45 π.δ. 609/1985 για υποβολή της δήλωσης βλαβών από ανωτέρα βία εντός σχετικά μικρού χρονικού διαστήματος (10 ημερών ή 20 ημερών ανάλογα με το στάδιο του έργου) και για την περιγραφή στη δήλωση του είδους και της έκτασης των βλαβών, δικαιολογείται από το ότι μόνο έτσι μπορεί η αρμόδια Αρχή να προβεί στο σχετικό έλεγχο, μέσα σε βραχύ χρονικό διάστημα, για να διαπιστώσει εάν οι βλάβες προήλθαν, πράγματι, και κατά ποια έκταση από γεγονότα ανωτέρας βίας ή αν οφείλονται σε αμέλεια, απρονοησία, ανεπιτηδειότητα του αναδόχου ή του προσωπικού του. Δήλωση του αναδόχου μη εμπρόθεσμη ή δήλωση που δεν έχει τα νόμιμα στοιχεία νομίμως απορρίπτεται από την αρμόδια Αρχή και νόμιμα, παραπέρα, απορρίπτεται το αίτημα του αναδόχου για αποζημίωση για την αποκατάσταση των βλαβών του έργου για λόγους ανωτέρας βίας.

δικαίωμα προσβολής του). Η ένσταση εξετάζεται από την Π.Α., η οποία εγκρίνει το πρωτόκολλο δυνάμενη να το τροποποιήσει (αιτιολογώντας την απόκλιση της από τα αναφερόμενα στο πρωτόκολλο) ή ακόμα και να μην αναγνωρίσει δικαίωμα αποζημίωσης, αν π.χ. δεν δέχεται ότι οι βλάβες οφείλονται σε λόγο ανώτερης βίας.

Η αποζημίωση προσδιορίζεται με βάση τους συμβατικούς όρους και τιμές, αν όμως η αποκατάσταση των βλαβών διατάσσεται μετά το πέρας του έργου και την απομάκρυνση των εργοταξιακών εγκαταστάσεων του αναδόχου, κανονίζονται εύλογες τιμές μονάδας για την εκτέλεση εργασιών αποκατάστασης ή εκτελούνται απολογιστικά.

Η καταβολή της τυχόν αναγνωριζόμενης αποζημίωσης γίνεται από τις δαπάνες του έργου (παρ. 7) και περιλαμβάνεται σε λογαριασμό, όχι σε Συμπληρωματική Σύμβαση ή σε ΑΠΕ, δεδομένου ότι οι εργασίες αποκατάστασης δεν είναι συμπληρωματικές εργασίες αφού δεν πρόκειται για νέες, δηλαδή μη συμβατικά προβλεπόμενες, εργασίες, αλλά για συμβατικές εργασίες που εκτελούνται εκ νέου μετά την καταστροφή τους.

Η παρ. 8 του παρόντος άρθρου ορίζει ότι η εκ νέου εκτέλεση εργασιών που υπέστησαν βλάβες μπορεί να δικαιολογήσει παράταση των προθεσμιών (στην περίπτωση που ο ανάδοχος δεν κρίνεται υπεύθυνος για την καθυστέρηση εκ του λόγου αυτού) και η παρ. 9 ορίζει ότι οι διατάξεις του άρθρου εφαρμόζονται ανάλογα και όταν υπεύθυνος για τις βλάβες είναι ο εργοδότης.

Τέλος, αν το έργο είναι ασφαλισμένο έναντι του κινδύνου βλάβης από ανώτερη βία, ο ανάδοχος οφείλει να ζητήσει αποζημίωση από την ασφαλιστική του εταιρεία και όχι από τον εργοδότη⁶³.

6.2. Ποιότητα στα δημόσια έργα (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 59 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«Πρόγραμμα Ποιότητας Έργου (Π.Π.Ε.)

1. Το Π.Π.Ε. ενσωματώνει και κωδικοποιεί όλες τις απαιτήσεις των συμβατικών τευχών, περιγράφει τις φάσεις ανάπτυξης του έργου και τις αντίστοιχες δραστηριότητες, είναι σε πλήρη εναρμόνιση και περιλαμβάνει το χρονοδιάγραμμα του έργου, καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης του έργου και τον τρόπο και τις λεπτομέρειες συγκέντρωσης και αρχειοθέτησης των στοιχείων κατά την κατασκευή ώστε, να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις ιχνηλασιμότητας.

Το Π.Π.Ε αποτελεί το εσωτερικό κανονιστικό έγγραφο του έργου και παρέχει όλα τα εργαλεία παρακολούθησης του έργου, συγκέντρωσης των στοιχείων, τεκμηρίωσης των εργασιών που έχουν εκτελεστεί και αρχειοθέτησής τους.

2. Απαιτείται η εκπόνηση και εφαρμογή Προγράμματος Ποιότητας Έργου σε κάθε δημόσιο έργο (Κατασκευή ή Μελέτη), του οποίου ο προϋπολογισμός, αν πρόκειται για κατασκευή, υπερβαίνει το ανώτατο όριο κατά το οποίο γίνονται δεκτές εργοληπτικές επιχειρήσεις δεύτερης τάξης, σύμφωνα με τις διατάξεις των αποφάσεων ΔΕΕΠ/οικ.502/13.10.2000 (ΦΕΚ Β'1265), ΔΙΠΑΔ/οικ. 611/24.7.2001 (ΦΕΚ Β'1013), ΔΙΠΑΔ/οικ.501/1.7.2003 (ΦΕΚ Β'928) του Υφυπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.. Την ποιότητα των δημοσίων έργων αφορούν και οι παρακάτω αποφάσεις: α) ΔΕΕΠΠ/οικ.4/19.1.2001 (ΦΕΚ Β'94), β) ΔΕΕΠΠ/οικ.110/

⁶³ ΣτΕ 3287/2003, 1368/2007. Εφόσον στη Διακήρυξη του έργου περιέχεται ρήτρα για την ασφάλιση του έργου, αυτή είναι ισχυρή και είναι άνευ σημασίας το γεγονός ότι λείπουν οι κανονιστικές διατάξεις για την υποχρεωτική εφαρμογή του θεσμού της ασφάλισης των έργων. Συνεπώς, ανάδοχος έργου στη διακήρυξη του οποίου προβλεπόταν η ασφάλιση για ζημιές από ανώτερα βία, πρέπει να στραφεί κατά της ασφαλιστικής εταιρείας και δεν δικαιούται να ζητήσει την αποκατάσταση τέτοιων ζημιών από τον κύριο του έργου, κατ'εφαρμογή του άρθρου 7 παρ. 6 του ν. 1418/84 και του άρθρου 45 του π.δ. 609/85.

12.5.2003 (ΦΕΚ Β'624) του Υφυπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. καθώς και γ) η Δ14/43309/5.3.2001 (ΦΕΚ Β'332) του Υπουργού ΠΕΧΩ.Δ.Ε..

«2Α. Η επίβλεψη της εφαρμογής των Προγραμμάτων Ποιότητας Έργων, η υλοποίηση των Σχεδίων ελέγχων και δοκιμών, καθώς και η αξιολόγηση των εργαστηριακών ελέγχων και δοκιμών, μπορεί να ανατίθενται σε διαπιστευμένους φορείς Επιθεώρησης - Πιστοποίησης, σύμφωνα με τα πρότυπα ΕΛΟΤ EN ISO/IEC 17021 για συστήματα διαχείρισης ποιότητας ΕΛΟΤ EN ISO 9001 κατ' ελάχιστο στο πεδίο εφαρμογής ΕΑ 28 στην Ελλάδα ή σε χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για συστήματα διαχείρισης περιβάλλοντος κατά ΕΛΟΤ EN ISO 14001, για συστήματα υγείας και ασφάλειας στην εργασία κατά ΕΛΟΤ 1801 και OHSAS 18001.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων καθορίζονται τα όρια των αμοιβών για τις πιο πάνω προσφερόμενες υπηρεσίες, μέσα στα όρια που προβλέπονται στην παράγραφο 4»⁶⁴.

3. Στα δημόσια έργα, που εκτελούνται από όλους τους φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και συγχρηματοδοτούνται από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιτρέπεται, εκτός από τους ελέγχους που προβλέπονται από τις σχετικές διατάξεις για τα δημόσια έργα, να διενεργούνται έλεγχοι ποιότητας των κατασκευαζόμενων έργων και από ειδικό Σύμβουλο που προσλαμβάνεται με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών ύστερα από σχετικό διαγωνισμό. Με την κοινή απόφαση αριθμ. 64517/Ε.Υ.Σ 6195/2.10.2003 (ΦΕΚ Β'1539) των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και ΠΕΧΩΔΕ κανονίζονται όλα τα σχετικά θέματα με τον τρόπο διενέργειας των ελέγχων, την υποχρέωση των υπηρεσιών για παροχή στοιχείων και πληροφοριών στο Συμβούλιο, ώστε να διευκολύνεται στο έργο του, την ελεύθερη πρόσβαση σε όλους τους χώρους κατασκευής του έργου και στις πηγές λήψης των υλικών, την ακώλυτη πραγματοποίηση δειγματοληψιών, τη συνεργασία των υπηρεσιών και των εργαστηρίων της Γ.Γ.Δ.Ε. του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., τον τρόπο αποκατάστασης των διαπιστούμενων ελαττωμάτων και τυχόν επίλυση διαφωνιών σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 60 του παρόντος, ή τα καθοριζόμενα στη σύμβαση και ρυθμίζεται κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια για την αποτελεσματικότητα του ποιοτικού ελέγχου.

Με όμοια απόφαση μπορεί να τροποποιούνται οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) Γενικά. Για τη σύμβαση του έργου έχει κεφαλαιώδη σημασία η καλή εκτέλεση αυτού. Είναι φανερό ότι ο όρος «καλή εκτέλεση» έχει σχέση άμεση με την ποιότητα του έργου. Ο όρος ποιότητα δεν είναι αφηρημένος, ούτε αναφέρεται σε μια ιδανική αόριστη κατάσταση. Έχει σχέση με την εκτέλεση κατά τους «κανόνες της τέχνης και της επιστήμης». Σε αρκετές περιπτώσεις, ο όρος «καλή και έντεχνη εκτέλεση» του έργου εμφανίζεται αυτόνομος στη νομοθεσία (βλ. λ.χ. άρθρο 37 παρ. 5 του ΚΔΕ). Σε άλλες περιπτώσεις καλύπτεται πίσω από την υποχρέωση του αναδόχου να κατασκευάσει το έργο «κατά τους όρους της σύμβασης».

Πράγματι ο νόμος των δημοσίων έργων δεν επαφίεται στις επιστημονικές γνώσεις του αναδόχου, αλλά φροντίζει να καθορίζει τον τρόπο και τις προδιαγραφές ποιότητας και ασφάλειας των εργασιών και των υλικών που ενσωματώνει στο έργο ο ανάδοχος. Οι απαιτήσεις του εργοδότη ως προς την ποιότητα του έργου που αναλαμβάνει να εκτελέσει ο ανάδοχος κωδικοποιούνται στα συμβατικά τεύχη, κυρίως στην Τεχνική Περιγραφή και στη Συγγραφή Υποχρεώσεων. Ούτε όμως ο εργοδότης είναι ελεύθερος να προσδιορίσει μόνος του τις ανωτέρω προδιαγραφές του έργου. Σύμφωνα με το άρθρο 176 του ΚΔΕ (βλ. προηγουμένως άρθρο 21 του Ν.1418/84), με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ

⁶⁴ Η σε εισαγωγικά παράγραφος 2Α τίθεται όπως προστέθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 135 του Ν.4070/2012.

εγκρίνονται *προδιαγραφές και κανονισμοί* που αναφέρονται στον τρόπο κατασκευής των έργων και στην ποιότητα, στον τρόπο σύνθεσης και επεξεργασίας, στη χρήση και στον έλεγχο των υλικών κατασκευής των έργων. Μάλιστα, πέρα από τον έλεγχο στον οποίο υποβάλλουν την εκτέλεση του κάθε έργου ξεχωριστά οι επιβλέπουσες υπηρεσίες, θεσπίζεται και γενική διαδικασία ελέγχων από όργανα του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Περαιτέρω οι εγκεκριμένοι κανονισμοί και οι προδιαγραφές των έργων αποτελούν τμήμα της Διακήρυξης, η οποία αναφέρεται στα στοιχεία αυτά και τα καθιστά έτσι τμήμα της σύμβασης. Την τήρηση των προδιαγραφών και των κανονισμών ελέγχουν, όπως προαναφέρθηκε, κατ' αρχήν τα όργανα του εργοδότη (Δ.Υ.), η Επιτροπή Παραλαβής του έργου, καθώς και άλλα όργανα που βρίσκονται έξω από τη σύμβαση, όπως οι Επιθεωρητές Δημοσίων Έργων (βλ. άρθρο 177 του ΚΔΕ) και ο ΕΣΠΕΛ.

β) *Οι ποιοτικοί έλεγχοι των έργων από τον ΕΣΠΕΛ*. Η παρ. 3 του παρόντος άρθρου προβλέπει την πρόσληψη, από το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Ειδικού Συμβούλου Ποιοτικού Ελέγχου (ΕΣΠΕΛ), για τον έλεγχο των συγχρηματοδοτούμενων έργων, ώστε να διαπιστωθεί η κατασκευή τους κατά τρόπο σύμφωνο με τις προδιαγραφές και τους κανόνες της καλής και έντεχνης εκτέλεσης. Ο Ειδικός Σύμβουλος είναι ιδιωτική επιχείρηση που συνδέεται με το δημόσιο με σύμβαση παροχής υπηρεσιών.

Οι λεπτομέρειες και οι συνέπειες των ελέγχων του ΕΣΠΕΛ ρυθμίστηκαν με την κοινή Απόφαση αριθμ. 64517/Ε.Υ.Σ. 6195/2.10.2003 (ΦΕΚ Β' 1539) των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και ΠΕΧΩΔΕ, η οποία ορίζει στις κρίσιμες διατάξεις της συνοπτικά τα ακόλουθα:

Ο Ε.Σ.Π.ΕΛ. διενεργεί δειγματοληπτικούς ελέγχους επαλήθευσης της ποιότητας στα δημόσια έργα που εκτελούνται από όλους τους φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και συγχρηματοδοτούνται από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ελέγχει την εφαρμογή των όρων της σύμβασης κατασκευής (ποιοτικών και ποσοτικών), εξετάζοντας την τήρηση των εγκεκριμένων τευχών και σχεδίων που τη συνοδεύουν, καταγράφει, σε Τεχνική Αναφορά, τα αποτελέσματα του ελέγχου, τις θέσεις όπου τυχόν παρατήρησε ελαττώματα (αστοχίες ή πλημμέλειες) και προτείνει την περικοπή των αμοιβών των αναδόχων για επουσιώδεις αστοχίες με δυσανάλογο κόστος αποκατάστασης ή την άμεση αποκατάσταση των αστοχιών - πλημμελειών που διαπιστώνει, με καθαιρέσεις ή ανακατασκευές, όπου απαιτούνται.

Μετά τον έλεγχο κατατάσσει τα ελεγχόμενα έργα σε τρεις κατηγορίες:

Κατηγορία (i) χωρίς καθόλου αστοχίες, είτε με επουσιώδεις αστοχίες ή πλημμέλειες, χωρίς ιδιαίτερες συνέπειες στην όλη ποιότητα των εργασιών που μπορούν εύκολα να αποκατασταθούν από τον ανάδοχο.

Κατηγορία (ii) με ουσιώδη ελαττώματα, που δεν επιφέρουν επιπτώσεις στην αντοχή και στατική επάρκεια των κατασκευών, αλλά εκτιμάται ότι θα οδηγήσουν σε ενωρίτερο χρόνο τη συντήρηση.

Κατηγορία (iii) με ουσιώδη ελαττώματα που όμως επιφέρουν ιδιαίτερα σοβαρές και μη ανατάξιμες επιπτώσεις στα έργα (σε ότι αφορά την αντοχή και την στατική τους επάρκεια) και εκτιμάται βάσιμα και αιτιολογημένα ότι θα απαιτήσουν καθαιρέσεις και ανακατασκευές.

Ο Ε.Σ.Π.ΕΛ. υποβάλλει τις Τεχνικές Αναφορές του στην Επιβλέπουσα (τον ίδιο) υπηρεσία, η οποία τις κοινοποιεί σε σειρά οργάνων ανάλογα και με τις παρατηρηθείσες αστοχίες. Οι Προϊστάμενες Αρχές και οι Διευθύνουσες Υπηρεσίες των έργων που

κατατάσσονται στις κατηγορίες (ii) και (iii) υποχρεούνται να απαντήσουν για τα μέτρα που θα λάβουν ή έλαβαν. Οι Προϊστάμενες Αρχές των υπό έλεγχο έργων δεν επιτρέπεται να προβούν σε οριστική παραλαβή των έργων των κατηγοριών (ii) και (iii), εάν δεν προηγηθεί επιβεβαίωση της αποκατάστασης των ευρημάτων από τον Ε.Σ.Π.ΕΛ.

Αν οι προθεσμίες αποκατάστασης παρέλθουν άπρακτες ή τα έργα εξακολουθούν να κατατάσσονται (σύμφωνα με νεότερο έλεγχο) στις κατηγορίες (ii) ή (iii), τότε τα αρμόδια ελεγκτικά όργανα διενεργούν έκτακτο δημοσιονομικό έλεγχο και ανάλογα με το αποτέλεσμα αυτού εφαρμόζονται οι διαδικασίες του Εθνικού Συστήματος Δημοσιονομικών Διορθώσεων, της Κ.Υ.Α. 907/052/2.7.2003 (ΦΕΚ/Β/02.07.2003), ενώ σε κάθε περίπτωση, άμεσο αποτέλεσμα της κατάταξης ενός έργου στις κατηγορίες (ii) ή (iii) είναι η αναστολή επιλεξιμότητας των δαπανών του από το αντίστοιχο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα.

Μετά τη λήψη των εγγράφων επιβεβαίωσης αποκατάστασης των ελαττωμάτων, ο Ε.Σ.Π.ΕΛ. διενεργεί επανελέγχους. Οι δαπάνες αποκατάστασης των ελαττωμάτων των έργων βαρύνουν τους αναδόχους, ενώ αν κατά τη σύμβαση δεν προκύπτει ευθύνη των Αναδόχων (περιπτώσεις ανωτέρας βίας ή εκτέλεσης έργων δι' αυτεπιστασίας), κατά τη σχετική βεβαίωση του Σώματος Επιθεωρητών Δημοσίων Έργων (Σ.Ε.Δ.Ε.), αυτές καταλογίζονται σύμφωνα με τη διαδικασία των δημοσιονομικών διορθώσεων και βαρύνουν τον εθνικό προϋπολογισμό.

γ) *Το Πρόγραμμα Ποιότητας Έργου (ΠΠΕ)*. Με την έκδοση της υπ' αριθ. ΔΕΕΠ/οικ.502/13/18.10.2000 (ΦΕΚ Β'1265) απόφασης του Υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ για την «Εφαρμογή Προγραμμάτων Ποιότητας Έργων στα Δημόσια έργα και τις μελέτες» καθιερώνεται υποχρέωση εκπόνησης και εφαρμογής ΠΠΕ των αναδόχων των έργων και των μελετών, όταν πρόκειται για κατασκευή έργων με προϋπολογισμό άνω του ανωτάτου ορίου κατά το οποίο γίνονται δεκτές εργοληπτικές επιχειρήσεις δεύτερης τάξης (1.500.000 ΕΥΡΩ κατά την απόφαση Δ17α/08/35/ΦΝ 430/18.4.2003), καθώς και για εκπόνηση μελετών στις οποίες η συμβατική (προεκτιμώμενη) αμοιβή είναι άνω του ποσού προϋπολογισμού, σύμφωνα με το οποίο γίνονται δεκτά πτυχία μελετητών Δ' τάξης.

Το ΠΠΕ, σύμφωνα με την ΔΙΠΑΔ/οικ.611/24.7.2001 (ΦΕΚ Β'1013) Υπουργική απόφαση, συντάσσεται και υποβάλλεται από τον ανάδοχο του έργου (όταν πρόκειται για έργο) 60 ημερολογιακές ημέρες (το πολύ και κατ' εκτίμηση της Δ.Υ.) μετά την υπογραφή της σύμβασης, στη Δ.Υ. του έργου για έλεγχο και έγκριση. Η Δ.Υ. υποχρεούται να το ελέγξει και να το επιστρέψει με τις τυχόν παρατηρήσεις της εντός 10 ημερών. Στην εν λόγω Υπουργική απόφαση περιέχεται μια ενδεικτική διάρθρωση των περιεχομένων του ΠΠΕ.

Το ΠΠΕ αφορά την έγκαιρη και προληπτικού χαρακτήρα παρακολούθηση της ποιότητας του έργου, ενσωματώνει και κωδικοποιεί όλες τις απαιτήσεις των συμβατικών τευχών, περιγράφει τις φάσεις ανάπτυξης του έργου και τις αντίστοιχες δραστηριότητες, όντας σε πλήρη συμφωνία με το χρονοδιάγραμμα, καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης του έργου, καθώς και τον τρόπο και τις λεπτομέρειες συγκέντρωσης και αρχειοθέτησης των στοιχείων κατά την κατασκευή, έτσι ώστε να είναι εκ των υστέρων δυνατή τόσο η αναζήτηση όλων των στοιχείων για ένα συγκεκριμένο τμήμα του έργου όσο και η συγκρότηση του μητρώου του έργου. Επισημαίνεται ότι όταν προκύπτουν σημαντικές αλλαγές στο έργο (π.χ. τροποποίηση μελέτης), το ΠΠΕ πρέπει να αναθεωρείται, ώστε να ανταποκρίνεται στην πραγματική κατάσταση του έργου.

δ) Τέλος, με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 135 του Ν.4070/2012, προστέθηκε παράγραφος 2Α μετά την παρ. 2 του άρθρου 59 του ΚΔΕ, σύμφωνα με την οποία η επίβλεψη της εφαρμογής των Προγραμμάτων Ποιότητας Έργων, η υλοποίηση των Σχεδίων ελέγχων και δοκιμών, καθώς και η αξιολόγηση των εργαστηριακών ελέγχων και δοκιμών, μπορεί να ανατίθενται σε διαπιστευμένους φορείς Επιθεώρησης - Πιστοποίησης, όπως ειδικότερα περιγράφεται στη σχετική παράγραφο. Επίσης, με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων καθορίζονται τα όρια των αμοιβών για τις πιο πάνω προσφερόμενες υπηρεσίες.

6.3. Ακαταλληλότητα υλικών - ελαττώματα - παράλειψη συντήρησης (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 60 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Η παραλαβή και ο έλεγχος της ποιότητας των υλικών που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή του έργου ή ενσωματώνονται σε αυτό, γίνεται από δύο (2) ή περισσότερους τεχνικούς υπαλλήλους, που ορίζονται από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Ο ορισμός της επιτροπής ανακοινώνεται στην προϊσταμένη αρχή, η οποία μπορεί να ορίσει και άλλον υπάλληλο να συμμετέχει στο έργο της επιτροπής. Η προϊσταμένη αρχή μπορεί σε κάθε περίπτωση να ορίσει άλλη επιτροπή για τον επανέλεγχο της παραλαβής υλικών και να διατάσσει τη διενέργεια εργαστηριακών ελέγχων. Σε περίπτωση που δεν επαρκεί το τεχνικό προσωπικό ή σε περίπτωση αδυναμίας να ληφθεί απόφαση λόγω διαφωνίας των υπαλλήλων που ορίζονται σε άρτιο αριθμό, ο ανωτέρω έλεγχος και παραλαβή υλικών γίνεται κατά τον προσφορότερο τρόπο με απόφαση της προϊσταμένης αρχής.

2. Αν κατά την κατασκευή των έργων η επίβλεψη θεωρεί ότι τα προς χρησιμοποίηση υλικά δεν πληρούν τις απαιτήσεις των προδιαγραφών ή γενικά είναι ακατάλληλα, διατάσσεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία η μη χρησιμοποίηση των υλικών. Αν ο ανάδοχος διαφωνεί τα υλικά δεν χρησιμοποιούνται αν δεν κριθεί η καταλληλότητά τους από εργαστηριακό έλεγχο που γίνεται από τα εργαστήρια της Γ.Γ.Δ.Ε. ή Πολυτεχνικών Σχολών ή άλλα Κρατικά εργαστήρια. Η δαπάνη για τις εργαστηριακές έρευνες προκαταβάλλεται από τον ανάδοχο και τον βαρύνει τελικά, αν αποδειχθεί η ακαταλληλότητα των υλικών. Στην αντίθετη περίπτωση η δαπάνη βαρύνει τον κύριο του έργου και αποδίδεται στον ανάδοχο από τις πιστώσεις του έργου.

3. Αν κατά τη διάρκεια κατασκευής των έργων μέχρι την οριστική παραλαβή οποιαδήποτε εργασία παρουσιάσει ελαττώματα που δεν αποκαθίστανται από τον ανάδοχο, κοινοποιείται σ' αυτόν ειδική διαταγή της διευθύνουσας υπηρεσίας. «Με την ειδική διαταγή προσδιορίζονται τα ελαττώματα, καθορίζεται αν είναι ουσιώδη, επουσιώδη ή και επικίνδυνα και τάσσεται εύλογη προθεσμία για την αποκατάστασή τους»⁶⁵.

Στην αποκατάσταση μπορεί να περιλαμβάνεται η καθαίρεση των ελαττωματικών εργασιών και η ανακατασκευή τους, αν αυτό επιβάλλεται. Αν το ελάττωμα δεν είναι ουσιώδες και η αποκατάστασή του απαιτεί δυσανάλογες δαπάνες με την ειδική διαταγή καθορίζεται ποσοστό μείωσης της αμοιβής του αναδόχου για τις αντίστοιχες εργασίες. Στην τελευταία αυτή περίπτωση η διαταγή μπορεί να περιλαμβάνει και την εκτέλεση ορισμένων εργασιών για τον περιορισμό του ελαττώματος.

4. Η ένσταση του αναδόχου στην περίπτωση της ειδικής διαταγής που προβλέπει η προηγούμενη παράγραφος ασκείται σε ανατρεπτική προθεσμία δέκα (10) ημερών από την κοινοποίησή της. Με την εμπρόθεσμη ένσταση αναστέλλεται η υποχρέωση εκτέλεσης των εργασιών μέχρις ότου εκδοθεί απόφαση της προϊσταμένης αρχής στην ένσταση. Το ανασταλτικό αποτέλεσμα της ένστασης δεν επέρχεται ή αίρεται αν ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας χαρακτηρίσει με διαταγή του το ελάττωμα ως επικίνδυνο. Στην περίπτωση αυτή οι εργασίες για την άρση του ελαττώματος ή οι εργασίες που ορίζονται στη διαταγή για την αποτροπή των κινδύνων εκτελούνται αμέσως από τον ανάδοχο. Ο επιβλέπων ή άλλος εκπρόσωπος της διευθύνουσας υπηρεσίας παρακολουθεί ειδικά τις

⁶⁵ Το σε εισαγωγικά δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 3 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ.2 του άρθρου 135 του Ν.4070/2012.

εργασίες αυτές και καταχωρεί στο ημερολόγιο όλα τα μέτρα που παίρνει ο ανάδοχος για την εκτέλεση της διαταγής. Το ανασταλτικό αποτέλεσμα της ένστασης δεν επέρχεται επίσης ή αίρεται, αν πρόκειται για εργασίες που θα καλυφθούν από άλλες εργασίες ή αποτελούν την προϋπόθεση άλλων εργασιών, οπότε η διαταγή του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας μπορεί να ορίζει τη μη συνέχιση των εργασιών πριν από την αποκατάσταση των ελαττωμάτων.

5. Αν ο ανάδοχος με την ένστασή του ζητεί τη διενέργεια εργασηριακών ερευνών ή άλλων δοκιμών για την εξακρίβωση του ελαττώματος οι εργασίες αυτές εκτελούνται πριν εκδοθεί απόφαση επί της ενστάσεως, ύστερα από εντολή της προϊσταμένης αρχής, που προσδιορίζει το είδος και την έκτασή τους. Οι διατάξεις της παραγράφου 2 για την επιβάρυνση της δαπάνης εφαρμόζονται και στην περίπτωση αυτή.

6. Η προϊσταμένη αρχή αποφαινεται οριστικά επί της ενστάσεως και για να εκδώσει την απόφασή της μπορεί να διατάξει τη διενέργεια αυτοψίας ή οποιαδήποτε άλλης έρευνας, αν το κρίνει απαραίτητο. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να συμμορφωθεί προς την απόφαση αυτή. Αν τελικά ύστερα από αίτηση θεραπείας ή δικαστικά δικαιωθεί ο ανάδοχος στις απόψεις του, έχει το δικαίωμα να πληρωθεί με τους συμβατικούς όρους και τιμές για τις πρόσθετες εργασίες. Αν οι εργασίες διατάχθηκαν ύστερα από την απομάκρυνση των εγκαταστάσεων του αναδόχου συντάσσονται νέες τιμές που λαμβάνουν υπόψη τους και το γεγονός αυτό.

7. Σε περίπτωση που ο ανάδοχος δεν αποκαταστήσει τις πλημμέλειες μέσα στην προθεσμία που τάσσεται σ' αυτόν με την ειδική διαταγή ή αν ασκηθεί εμπρόθεσμη ένσταση, μέσα στην ίδια προθεσμία από την κοινοποίηση της απόφασης επί της ενστάσεως, τότε οι εργασίες αποκατάστασης της πλημμέλειας μπορεί να εκτελεστούν με μέριμνα της διευθύνουσας υπηρεσίας με οποιονδήποτε τρόπο σε βάρος και για λογαριασμό του αναδόχου με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων του κυρίου του έργου ως προς την εφαρμογή των λοιπών κυρώσεων κατά του αναδόχου.

8. Οι διατάξεις των παραγράφων 3 έως 7 εφαρμόζονται ανάλογα και για την περίπτωση που ο ανάδοχος παραλείπει τις υποχρεώσεις του για τη συντήρηση των έργων όσο διάστημα τον βαρύνει η συντήρηση αυτή.

9. Οι εργασίες που παρουσιάζουν ουσιώδη ελαττώματα δεν περιλαμβάνονται στην πιστοποίηση.

Οι εργασίες που παρουσιάζουν επουσιώδη ελαττώματα περιλαμβάνονται με μειωμένη τιμή όπως καθορίζεται στην ειδική διαταγή μέχρι την αποκατάσταση του ελαττώματος. Αν το ελάττωμα αποκαλυφθεί αφού έχουν πιστοποιηθεί οι εργασίες, μπορεί η περικοπή να γίνει στην επόμενη ή σταδιακά σε περισσότερες επόμενες πιστοποιήσεις, σύμφωνα με σχετική απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας.

10. Αν το ελάττωμα αποκαλυφθεί κατά την παραλαβή των έργων, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 73 του παρόντος και η διαπίστωση της αποκατάστασης των ελαττωμάτων γίνεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Ο ανάδοχος υποχρεούται να αποκαταστήσει τα κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου και μέχρι της οριστικής παραλαβής παρουσιαζόμενα ελαττώματα του έργου. Η διαδικασία ξεκινά με τη διαπίστωση του ελαττώματος από την υπηρεσία και την έκδοση ειδικής διαταγής, που απευθύνει η Δ.Υ. στον ανάδοχο. Η ειδική διαταγή⁶⁶ πρέπει να προσδιορίζει τα ελαττώματα και να τάσσει εύλογη προθεσμία, δηλαδή η προθεσμία πρέπει να είναι τέτοια που αντικειμενικά και ανάλογα με τις περιστάσεις, δηλαδή το είδος

⁶⁶ **Διοικ.Εφ.Θεσ/κης 301/91.** «Η διαταγή της διευθύνουσας Υπηρεσίας προς τον ανάδοχο, που εκδίδεται μετά τη διαπίστωση πλημμελειών στην κατασκευή του έργου, απαιτείται να είναι ειδική, δηλαδή από το περιεχόμενό της να προκύπτει με σαφήνεια ότι αναφέρεται στις διαπιστωθείσες πλημμέλειες στην κατασκευή του έργου και στην άρση των συνεπειών αυτών, χωρίς να απαιτείται για το χαρακτηρισμό αυτής ως ειδικής διαταγής, η ρητή μνεία στο κείμενο της διαταγής της ενδείξεως "Ειδική διαταγή"».

και την έκταση των ελαττωμάτων καθώς και τις τεχνικές δυσχέρειες της αποκατάστασής τους, να είναι δυνατή η εκτέλεση των ζητούμενων εργασιών. Αν κριθεί (λ.χ. από το δικαστήριο) ότι η προθεσμία δεν ήταν εύλογη τότε ακυρώνεται η διαδικασία αποκατάστασης, δηλαδή ο ανάδοχος δικαιούται τα χρήματα που ξόδεψε.

Αν το ελάττωμα είναι *ουσιώδες*, ο κύριος του έργου έχει το δικαίωμα να επιβάλει την αποκατάσταση των κακοτεχνιών, η οποία μπορεί να φθάσει έως και την καθαίρεση των ελαττωματικών εργασιών και την επανακατασκευή τους, αν αυτό είναι αναγκαίο.

Αν το ελάττωμα είναι *επουσιώδες* και η δαπάνη αποκατάστασής του κρίνεται δυσανάλογη με το μέγεθος του ελαττώματος, στην ως άνω διαταγή καθορίζεται το ανάλογο ποσοστό μείωσης της αμοιβής του αναδόχου, χωρίς να αποκλείεται και παράλληλη εντολή εκτέλεσης ορισμένων εργασιών για τον περιορισμό του ελαττώματος⁶⁷.

Με τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 135 του Ν.4070/2012, ορίστηκε ρητά αυτό που ήταν ήδη γνωστό από τη νομολογία ότι *«Με την ειδική διαταγή προσδιορίζονται τα ελαττώματα, καθορίζεται αν είναι ουσιώδη, επουσιώδη ή και επικίνδυνα και τάσσεται εύλογη προθεσμία για την αποκατάστασή τους»*. Με τη ρύθμιση αυτή καθίσταται απαραίτητος ο καθορισμός των ελαττωμάτων που προσδιορίζονται με την ειδική διαταγή.

Ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει ένσταση κατά της ειδικής διαταγής εντός δέκα (10) ημερών (πρόκειται για ειδική προθεσμία, αντί των 15 ημερών που προβλέπεται γενικά για τις ενστάσεις) από την κοινοποίησή της. Η υποβολή της ένστασης έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα, δηλαδή δεν εκτελείται η διαταγή, εκτός αν η πλημμέλεια έχει χαρακτηριστεί ως επικίνδυνη, οπότε ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει τις εργασίες αμέσως.

Αν ο ανάδοχος δυστροπήσει περί την αποκατάσταση, τότε η υπηρεσία το αποκαθιστά εις βάρος και για λογαριασμό του, ενώ βεβαίως ο ίδιος μπορεί να αμφισβητήσει δικαστικά την υπαιτιότητά του ή την ύπαρξη ελαττώματος και παράλληλα να το αποκαταστήσει. Αν τελικώς δικαιωθεί θα λάβει την δαπάνη της αποκατάστασης.

Ανάλογες ρυθμίσεις ισχύουν όταν ο ανάδοχος παραλείπει τις υποχρεώσεις του για τη συντήρηση του έργου κατά το διάστημα που τον βαρύνει αυτή.

Σημειώνεται ότι η πιστοποίηση του έργου είναι ένα σημείο χαρακτηρισμού του ελαττώματος ως ουσιώδες ή επουσιώδες. Η πληρωμή εργασίας με ελαττώματα με μειωμένη τιμή αυτόματα δίνει τον χαρακτηρισμό του ελαττώματος ως επουσιώδες.

Τέλος, μετά την έγκριση του πρωτοκόλλου οριστικής παραλαβής δεν υφίσταται στάδιο εκτέλεσης του έργου και συνεπώς δεν μπορεί να εκδοθεί ειδική διαταγή για εκτέλεση εργασιών ή διόρθωση των ελλείψεων.

⁶⁷ **ΣΤΕ 514/2007.** «...Από το συνδυασμό των διατάξεων αυτών συνάγεται ότι, στην περίπτωση που το υπό κατασκευή έργο παρουσιάζει ελαττώματα, εάν μεν αυτά είναι επουσιώδη, η Υπηρεσία διατάσσει, με «ειδική διαταγή», τη διόρθωσή τους ή προβαίνει στη μείωση της αμοιβής του αναδόχου (ΣΕ 541/04, 2933/01, 1431-2/99), εάν δε αυτά είναι ουσιώδη και δεν αποκατασταθούν από τον ανάδοχο, μέσα στην προθεσμία που τάσσεται με την ως άνω «ειδική διαταγή», προβαίνει η ίδια η Υπηρεσία στην αποκατάστασή τους και καταλογίζει τη σχετική δαπάνη στον ανάδοχο. Συνεπώς, στην τελευταία αυτή περίπτωση, δεν μπορεί η Υπηρεσία να προβεί σε μείωση του εργολαβικού ανταλλάγματος, λόγω διαπιστώσεως ουσιωδών ελαττωμάτων στο έργο (πρβλ. ΣΕ 2933/01).»

ΣΤΕ 2933/2001. Αν τα ελαττώματα είναι ουσιώδη η υπηρεσία δεν μπορεί να μειώσει την αμοιβή του αναδόχου, αλλά μόνο να προβεί σε αποκατάστασή τους, ενώ αν κρίνονται επουσιώδη και η αποκατάστασή τους απαιτεί δυσανάλογες δαπάνες, μπορεί να επιβάλει μείωση της αμοιβής του αναδόχου με την ειδική διαταγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΛΥΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

7.1. Έκπτωση αναδόχου (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 61 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Αν ο ανάδοχος δεν εκπληρώνει τις συμβατικές του υποχρεώσεις ή δεν συμμορφώνεται με τις γραπτές εντολές της υπηρεσίας, που είναι σύμφωνες με τη σύμβαση ή το νόμο, κηρύσσεται έκπτωτος από την εργολαβία.

2. Η διαδικασία έκπτωσης κινείται υποχρεωτικά κατά του αναδόχου, αν συντρέχει μία από τις παρακάτω περιπτώσεις:

α) Καθυστερήσει υπαίτια, πέραν του μηνός από της υπογραφής της συμβάσεως την έναρξη των εργασιών ή την υποβολή του αναλυτικού χρονοδιαγράμματος, σύμφωνα και με τα προβλεπόμενα στη σύμβαση.

β) Υπερβεί με υπαιτιότητά του, για χρόνο περισσότερο του μηνός, τον προβλεπόμενο στη σύμβαση χρόνο για την ολοκλήρωση της εργοταξιακής του ανάπτυξης.

γ) Υπερβεί με υπαιτιότητά του, κατά δύο (2) τουλάχιστον μήνες, έστω και μία αποκλειστική προθεσμία του εγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος. Κατ' εξαίρεση, αν η εκτέλεση των εργασιών καθυστερεί, αλλά ο ανάδοχος έχει ήδη εκτελέσει εργασίες που αντιστοιχούν σε ποσοστό τουλάχιστον ογδόντα τοις εκατό (80%) του συμβατικού αντικειμένου, όπως έχει διαμορφωθεί με τις τυχόν υπογραφείσες συμπληρωματικές συμβάσεις, είναι δυνατή η χορήγηση παράτασης των προθεσμιών προς το συμφέρον του έργου, έστω κι αν η καθυστέρηση των εργασιών οφείλεται σε υπαιτιότητά του. Η παράταση χορηγείται στην περίπτωση αυτή χωρίς αναθεώρηση τιμών και με επιβολή των προβλεπόμενων στις διατάξεις του άρθρου 49 του παρόντος.

δ) Οι εργασίες του είναι κατά σύστημα κακότεχνες ή τα υλικά που χρησιμοποιεί δεν ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές. Για να κηρυχθεί ο ανάδοχος έκπτωτος για το λόγο αυτόν πρέπει να έχει προηγηθεί, τουλάχιστον μία φορά, η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 60 του παρόντος για την αποκατάσταση των κακοτεχνιών του έργου και να έχει απορριφθεί, στο πλαίσιο της εφαρμογής των διατάξεων αυτών, η ένσταση του αναδόχου.

ε) Παρεκκλίνει επανειλημμένα από τα εγκεκριμένα σχέδια ή παραλείπει συστηματικά την τήρηση των κανόνων ασφαλείας των εργαζομένων ή προστασίας του περιβάλλοντος. Για να κινηθεί η διαδικασία έκπτωσης στην περίπτωση αυτή απαιτείται η κοινοποίηση δύο (2) τουλάχιστον σχετικών εγγράφων προειδοποιήσεων της διευθύνουσας υπηρεσίας προς τον ανάδοχο.

«στ) Διαπιστωθεί ότι προσκόμισε πλαστή εγγυητική επιστολή»⁶⁸.

3. Η περίπτωση γ' της ανωτέρω παραγράφου εφαρμόζεται αναλογικά και στην περίπτωση παραβίασης των ενδεικτικών προθεσμιών της παρούσας παραγράφου. Για την εφαρμογή της καθορίζονται υποχρεωτικά στα συμβατικά τεύχη και για την περίοδο έναρξης των εργασιών εκτέλεσης, ενδεικτικές τμηματικές προθεσμίες ανά έναν (1) ή το πολύ δύο (2) μήνες ανάλογα με το μέγεθος του έργου και τις συνθήκες εκτέλεσης. Οι ως άνω υποχρεωτικές ενδεικτικές προθεσμίες τίθενται για το διάστημα από την υπογραφή της σύμβασης μέχρι το πέρας του ενός τετάρτου (1/4) της αρχικής συμβατικής προθεσμίας περαίωσης. Το χρονικό αυτό διάστημα δεν μπορεί να είναι μικρότερο από έξι (6) μήνες.

4. Αν υφίσταται λόγος έκπτωσης, κοινοποιείται στον ανάδοχο ειδική πρόσκληση της διευθύνουσας υπηρεσίας, η οποία αναφέρεται απαραίτητα στις διατάξεις του άρθρου αυτού και περιλαμβάνει συγκεκριμένη περιγραφή ενεργειών ή εργασιών που πρέπει να εκτελέσει ο ανάδοχος μέσα στην τασσόμενη προθεσμία. Η τασσόμενη προθεσμία πρέπει να είναι εύλογη, δηλαδή ανάλογη του χρόνου που απαιτείται κατά την κοινή αντίληψη για

⁶⁸ Η σε εισαγωγικά στ' περίπτωση της παραγράφου 2 τίθεται όπως προστέθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 135 του Ν.4070/2012.

την εκτέλεση των εργασιών ή των ενεργειών. Δεν μπορεί πάντως να είναι μικρότερη από δέκα (10) ημέρες, ούτε και μεγαλύτερη από τριάντα (30) ημέρες.

Όταν ζητείται η λήψη μέτρων για την αποτροπή επείγοντος κινδύνου, η προθεσμία που τάσσεται μπορεί να είναι μικρότερη των δέκα (10) ημερών.

5. Παρά την κοινοποίηση της ειδικής πρόσκλησης και τις προθεσμίες που τάσσει για την εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών ή ενεργειών, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να τηρεί τις εκ της συμβάσεως υποχρεώσεις του, για την εμπρόθεσμη εκτέλεση των έργων ή τμημάτων του και υφίσταται τις νόμιμες συνέπειες από την τυχόν υπέρβαση των συμβατικών προθεσμιών.

6. Αν η προθεσμία που τέθηκε με την ειδική πρόσκληση παρήλθε χωρίς ο ανάδοχος να συμμορφωθεί με το περιεχόμενό της, κηρύσσεται έκπτωτος αμέσως και πάντως πριν από την παρέλευση δεκαπέντε (15) ημερών από την πάροδο της προθεσμίας, με απόφαση του προϊστάμενου της διευθύνουσας υπηρεσίας. Στην απόφαση προσδιορίζονται οι εργασίες και ενέργειες που τυχόν εκτέλεσε ο ανάδοχος, σε συμμόρφωση προς την ειδική πρόσκληση και αιτιολογείται η έκπτωση, με αναφορά στις εργασίες που δεν εκτέλεσε και ενέργειες που δεν συμμορφώθηκε.

7. Αν κατά της απόφασης έκπτωσης δεν ασκηθεί εμπρόθεσμα ένσταση ή αν απορριφθεί η ένσταση από την αρμόδια προς τούτο προϊσταμένη αρχή, η έκπτωση καθίσταται οριστική. Αν ασκηθεί εμπρόθεσμα ένσταση, αναστέλλονται οι συνέπειες της έκπτωσης μέχρι αυτή να οριστικοποιηθεί και ο ανάδοχος υποχρεούται να συνεχίσει τις εργασίες της εργολαβίας. Η απόφαση επί της ενστάσεως εκδίδεται, μετά γνώμη του αρμόδιου Τεχνικού Συμβουλίου, από την προϊσταμένη αρχή και κοινοποιείται υποχρεωτικά, εντός δύο (2) μηνών από την κατάθεσή της. Η τυχόν αποδοχή ή απόρριψη της ένστασης αιτιολογείται, μεταξύ δε των λόγων αποδοχής μπορεί να περιλαμβάνεται και η καταφανής βελτίωση του ρυθμού ή της ποιότητας των εκτελούμενων εργασιών, ώστε να πιθανολογείται βάσιμα η έγκαιρη και έντεχνη εκτέλεση του έργου. Αν η ανωτέρω δίμηνη προθεσμία παρέλθει άπρακτη, κινείται η πειθαρχική διαδικασία κατά των υπαίτιων υπαλλήλων κατά το άρθρο 40 του παρόντος, για την επιβολή ποινών αναλόγων προς τις επιπτώσεις της αμέλειάς τους στα συμφέροντα του κυρίου του έργου, επιπλέον δε, ο ανάδοχος υποχρεούται να διακόψει τις εργασίες, έως ότου εκδοθεί ρητή απόφαση της προϊσταμένης αρχής επί της ενστάσεώς του. Για το χρόνο διάρκειας της διακοπής δικαιούται ισόποση παράταση προθεσμίας με αναθεώρηση, εφόσον η ένστασή του γίνει τελικά αποδεκτή, ενώ η διακοπή των εργασιών δεν αποτελεί λόγο για τη διάλυση της σύμβασης. Ουδεμία εργασία εκτελούμενη μετά την ημέρα της κατά τα άνω υποχρεωτικής διακοπής των εργασιών και μέχρι την έκδοση τυχόν θετικής για τον ανάδοχο αποφάσεως πιστοποιείται για πληρωμή. Μόλις οριστικοποιηθεί η έκπτωση, η προϊσταμένη αρχή υποχρεούται να ενημερώσει εγγράφως τη Διεύθυνση Μητρώων και Τεχνικών Επαγγελματιών της Γ.Γ.Δ.Ε. του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

8. Αν μετά την κήρυξη της έκπτωσης και πριν από την οριστικοποίησή της ο ανάδοχος εξακολουθεί να παραμελεί τις υποχρεώσεις του, η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί να επέμβει για την αποτροπή ενδεχόμενων κινδύνων για το έργο και εκτελεί τις απαιτούμενες προς τούτο εργασίες σε βάρος και για λογαριασμό του αναδόχου. Επίσης εκτελεί τις απαραίτητες κατεπείγουσες εργασίες μετά την οριστικοποίηση της έκπτωσης και μέχρι τον καθορισμό του τρόπου εκτέλεσης των υπολειπόμενων εργασιών, από την αρμόδια προϊσταμένη αρχή. Η εκτέλεση των εργασιών της παραγράφου αυτής γίνεται με απευθείας ανάθεση σε άλλον εργολήπτη ή με πρόχειρο διαγωνισμό ή με αυτεπιστασία.

9. Αν η έκπτωση καταστεί οριστική, ο ανάδοχος αποξενώνεται και αποβάλλεται αμέσως από το έργο και η εργολαβία εκκαθαρίζεται το συντομότερο δυνατό. Κατ' εξαίρεση, μπορεί να επιτραπεί στον έκπτωτο ανάδοχο να συμπληρώσει ημιτελείς εργασίες, ώστε να καταστεί δυνατή η επιμέτρησή τους ή να εκτελέσει εργασίες προς άρση ή αποτροπή κινδύνων.

10. Κατά του οριστικά έκπτωτου αναδόχου επέρχονται αθροιστικά οι εξής συνέπειες, τις οποίες υποχρεούται να υλοποιήσει η διευθύνουσα υπηρεσία εντός μηνός από την οριστικοποίηση της έκπτωσης:

α) Καθίσταται άμεσα απαιτητό το αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής προσαυξημένο με τους νόμιμους τόκους και εισπράττεται από τον κύριο του έργου με κατάπτωση ανάλογου ποσού της αντίστοιχης εγγύησης.

β) Καταπίπτει υπέρ του κυρίου του έργου, ως ειδική ποινική ρήτρα, το σύνολο των εγγυήσεων για την καλή εκτέλεση του έργου, όπως ορίζονται στο άρθρο 35 του παρόντος.
 γ) Καταπίπτει το σύνολο των ποινικών ρητρών που προβλέπονται για την υπέρβαση της συνολικής προθεσμίας περαίωσης του έργου και για τις τμηματικές προθεσμίες. Οι ποινικές ρήτρες περιλαμβάνονται στον εκκαθαριστικό λογαριασμό της έκπτωτης εργολαβίας.

11. Για την εκκαθάριση της εργολαβίας καλείται ο έκπτωτος ανάδοχος να υποβάλει μέσα σε έναν (1) μήνα την επιμέτρηση των εργασιών που έχει εκτελέσει. Αν αμελήσει την υποχρέωσή του αυτή, η διευθύνουσα υπηρεσία προβαίνει η ίδια στη σύνταξη της επιμέτρησης ή την αναθέτει σε ιδιώτη μηχανικό, καλώντας τον έκπτωτο ανάδοχο να παραστεί. Η επιμέτρηση ελέγχεται και εγκρίνεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία εντός μηνός από της υποβολής της και κοινοποιείται στον έκπτωτο ανάδοχο, ο οποίος μπορεί να υποβάλει ένσταση εντός δεκαπέντε (15) ημερών. Το ίδιο ισχύει αναλογικά και αν η επιμέτρηση συνταχθεί με επιμέλεια της διευθύνουσας υπηρεσίας. Επί της ένστασης αποφαίνεται η προϊσταμένη αρχή εντός δύο (2) μηνών από την υποβολή της. Αν η επιμέτρηση ανατεθεί προς σύνταξη σε ιδιώτη μηχανικό, η σχετική δαπάνη καταβάλλεται από τις πιστώσεις του έργου με απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας και περιλαμβάνεται στον εκκαθαριστικό λογαριασμό της έκπτωτης εργολαβίας. Η επιμέτρηση περιλαμβάνει μόνο ολοκληρωμένες εργασίες. Κατ' εξαίρεση ημιτελείς εργασίες και εισκομισθέντα στο εργοτάξιο υλικά περιλαμβάνονται στην επιμέτρηση, αν κατά την κρίση της υπηρεσίας είναι χρήσιμα για τον κύριο του έργου, εν όψει της προοπτικής συνέχισής του.

12. Στον εκκαθαριστικό λογαριασμό περιλαμβάνεται το σύνολο των ποινικών ρητρών της παραγράφου 10 και κάθε άλλη εκκαθαρισμένη απαίτηση κατά του έκπτωτου αναδόχου. Αν ο εκκαθαριστικός λογαριασμός είναι αρνητικός, η διαφορά εισπράττεται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για την είσπραξη των απαιτήσεων του κυρίου του έργου. Αν κατά την παραλαβή των εργασιών της έκπτωτης εργολαβίας, που διενεργείται ταυτόχρονα ως προσωρινή και οριστική, προκύψουν διαφορές στα ποσά του εκκαθαριστικού λογαριασμού, συντάσσεται νέος τελικός λογαριασμός, αλλιώς ο εκκαθαριστικός λογαριασμός ισχύει ως τελικός.

13. Αν, μετά την οριστικοποίηση της έκπτωσης, η προϊσταμένη αρχή αποφασίσει την ολοκλήρωση του έργου, προσκαλεί τον επόμενο κατά σειρά μειοδότη του διαγωνισμού, στον οποίο αναδείχθηκε ο έκπτωτος ανάδοχος και του προτείνει να αναλάβει αυτός το έργο ολοκλήρωσης της έκπτωτης εργολαβίας, με τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις και βάσει της προσφοράς που υπέβαλε στο διαγωνισμό. Η σύμβαση εκτέλεσης συνάπτεται εφόσον εντός δεκαπέντε (15) ημερών από την κοινοποίηση της πρότασης περιέλθει στην προϊσταμένη αρχή έγγραφη και ανεπιφύλακτη αποδοχή της. Η άπρακτη πάροδος της προθεσμίας θεωρείται ως απόρριψη της πρότασης. Αν ο ανωτέρω μειοδότης δεν δεχθεί την πρόταση σύναψης σύμβασης, η προϊσταμένη αρχή προσκαλεί τον επόμενο κατά σειρά μειοδότη, ακολουθώντας κατά τα λοιπά την ίδια διαδικασία. Εφόσον και αυτός απορρίψει την πρόταση, η προϊσταμένη αρχή για την ανάδειξη αναδόχου στο έργο προσφεύγει κατά την κρίση της είτε στην ανοικτή δημοπρασία είτε στη διαδικασία με διαπραγμάτευση, κατά τις οικείες διατάξεις.

Η διαδικασία της παραγράφου αυτής δεν εφαρμόζεται μόνο στην περίπτωση που η προϊσταμένη αρχή κρίνει αιτιολογημένα ότι οι παραπάνω προσφορές δεν είναι ικανοποιητικές για τον κύριο του έργου, ενώ μπορεί να εφαρμόζεται αναλογικά και σε περίπτωση ολοκλήρωσης του έργου, ύστερα από αυτοδίκαιη διάλυση της σύμβασης κατόπιν πτώχευσης του αναδόχου ή διάλυση με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου κατά τις κείμενες διατάξεις.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Η έκπτωση του αναδόχου που δεν συμμορφώνεται στις συμβατικές του υποχρεώσεις αποτελεί τιμωρία του ίδιου, αλλά και περιπέτεια για το ίδιο το έργο. Για το λόγο αυτό, παρότι κατά την κείμενη μέχρι σήμερα νομοθεσία η έκπτωση μπορεί να επιβληθεί για πλειάδα λόγων (κατ' ουσίαν για κάθε περίπτωση αντισυμβατικής

συμπεριφοράς του αναδόχου), δεν επιβάλλεται, επειδή αποτελεί δυνατότητα και όχι υποχρέωση της υπηρεσίας που επιβλέπει το έργο. Οι υπηρεσίες ανέχονται τους αναδόχους που παραβιάζουν τις υποχρεώσεις τους, γιατί η έκπτωση θέτει μια σειρά από δυσεπίλυτα προβλήματα.

Όταν ισχύουν οι περιπτώσεις της παρ. 2 του παρόντος άρθρου, η έκπτωση καθίσταται υποχρεωτική, παράλληλα όμως για να αποφευχθεί η κατάχρηση από την υπηρεσία, τίθενται κανόνες σε περιπτώσεις που χρειάζεται. Έτσι, αν έχει ολοκληρωθεί ποσοστό 80% τουλάχιστον του συνόλου των εργασιών, μπορεί να δοθεί παράταση για το συμφέρον του έργου, ακόμα και αν ευθύνεται για τις καθυστερήσεις εκτέλεσης ο ανάδοχος. Επίσης, για να κινηθεί η διαδικασία της έκπτωσης για κακοτεχνίες πρέπει ο ανάδοχος να είναι υπότροπος, δηλαδή να έχει κινηθεί έστω και μια φορά εναντίον του η διαδικασία του άρθρου 60 του ΚΔΕ για την αποκατάσταση των κακοτεχνιών του έργου (παρ. 2).

Για να παρακολουθείται στενά από την επιβλέπουσα υπηρεσία ο ανάδοχος, κατά την αρχική και πλέον κρίσιμη περίοδο εκτέλεσης του έργου, καθίσταται υποχρεωτικός ο ορισμός ενδεικτικών τμηματικών προθεσμιών για την περίοδο έναρξης του έργου (το πρώτο τέταρτο της αρχικής συμβατικής προθεσμίας που δεν μπορεί να είναι μικρότερο των 6 μηνών), η παραβίαση των οποίων κατά δύο μήνες καθιστά υποχρεωτική την έκπτωση του αναδόχου (παρ. 3).

Με τη διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 135 του Ν.4070/2012, προστέθηκε και ένας ακόμα λόγος υποχρεωτικής έκπτωσης του αναδόχου, ήτοι η προσκόμιση πλαστής εγγυητικής επιστολής, περίπτωση που συνιστά ούτως ή άλλως παραβίαση των συμβατικών υποχρεώσεων του αναδόχου και αποτελεί εκ τούτου λόγο έκπτωσης κατά την παρ. 1 του παρόντος άρθρου.

Η διαδικασία της έκπτωσης ρυθμίζεται λεπτομερειακά και τίθενται κανόνες στην εκτέλεσή της. Συγκεκριμένα, εφόσον συντρέχει λόγος έκπτωσης, η υπηρεσία απευθύνει στον ανάδοχο *ειδική πρόσκληση* στην οποία ειδικά επισημαίνονται οι εκτελεστές εργασίες ή άλλες κρίσιμες ενέργειες. Με την πρόσκληση τίθεται προθεσμία (όχι μικρότερη των 10 ημερών ούτε και μεγαλύτερη των 30 ημερών) για την εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών ή ενεργειών. Αν ο ανάδοχος δεν συμμορφωθεί με το περιεχόμενο της πρόσκλησης ή δεν συμμορφωθεί πλήρως, κηρύσσεται έκπτωτος εντός προθεσμίας 15 ημερών από την παρέλευση της προθεσμίας, με αιτιολογημένη απόφαση του προϊσταμένου της Δ.Υ.. Ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει ένσταση κατά της ανωτέρω απόφασης, η οποία εξετάζεται από την Προϊσταμένη Αρχή εντός δύο μηνών. Η έκπτωση οριστικοποιείται αν δεν ασκηθεί εμπρόθεσμα ένσταση ή αν απορριφθεί ρητά η ασκηθείσα ένσταση. Η άπρακτη παρέλευση της (υποχρεωτικής, όσον αφορά τις πειθαρχικές ευθύνες των αρμοδίων υπαλλήλων) προθεσμίας των δύο μηνών δεν δημιουργεί τεκμήριο ούτε απόρριψης της ένστασης ούτε και αποδοχής της, αλλά η υπηρεσία εξακολουθεί να υπέχει υποχρέωση έκδοσης απόφασης προκειμένου να εκκαθαριστεί η κατάσταση. Πάντως στο διάστημα μετά την παρέλευση της προθεσμίας έκδοσης της απόφασης και μέχρι την τυχόν ρητή αποδοχή της, ο ανάδοχος υποχρεούται να διακόψει τις εργασίες εκτέλεσης, έτσι ώστε να μη συνεχισθεί παρά την εκκρεμότητα η πάσχουσα εργολαβία, ενώ η διακοπή για το λόγο αυτό δεν συνιστά λόγο διάλυσης της σύμβασης.

Την οριστικοποίηση της έκπτωσης ακολουθεί η επιβολή των νομίμων συνεπειών στον ανάδοχο, μεταξύ των οποίων και η κατάπτωση του συνόλου της εγγύησης καλής

εκτέλεσης που βρίσκεται στα χέρια της υπηρεσίας, ως ειδικής ποινικής ρήτρας. Στη συνέχεια καθορίζεται ο τρόπος εκτέλεσης των υπολειπομένων εργασιών.

Προς το σκοπό της διαφάνειας ορίζεται ότι αν η Π.Α. αποφασίσει την εκτέλεση του συνόλου των υπολειπομένων εργασιών, υποχρεούται να καλέσει τον επόμενο μειοδότη του διαγωνισμού στον οποίο αναδείχθηκε ο έκπτωτος ανάδοχος, προκειμένου να του αναθέσει το έργο ολοκλήρωσης και στη συνέχεια, αν αυτός δεν δεχθεί, τον επόμενο, εκτός αν η Π.Α. αποφασίσει αιτιολογημένα, ότι οι προσφορές αυτές δεν είναι συμφέρουσες για τον κύριο του έργου.

Η διαδικασία αυτή εφαρμόζεται ανάλογα και στην περίπτωση που η σύμβαση διαλυθεί είτε αυτοδίκαια, είτε με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου.

Σημειώνεται ότι η *ειδική πρόσκληση* που προηγείται της απόφασης περί έκπτωσης⁶⁹ μνημονεύει τις διατάξεις του παρόντος άρθρου (πρέπει δηλαδή να είναι σαφές ότι πρόκειται περί της ειδικής πρόσκλησης που προηγείται της έκπτωσης) και περιλαμβάνει, επί ποινή ακυρότητας της διαδικασίας εκπτώσεως, τις συγκεκριμένες εργασίες που πρέπει να εκτελεσθούν (βλ. ΣτΕ 2648/96 και 4155/96), καθώς και την τασσόμενη προς τούτο εύλογη προθεσμία. Η προθεσμία που τάσσεται πρέπει να είναι ανάλογη με τη σπουδαιότητα καθώς και τις ποσότητες των εργασιών που πρέπει να εκτελεσθούν⁷⁰.

⁶⁹ Η ειδική πρόσκληση:

- δεν υπόκειται καθ'αυτή σε ένσταση γιατί δεν αποτελεί βλαπτική πράξη (ΣτΕ 2247/90, 3030/92 και 1191/2003), αλλά οι τυχόν πλημμέλειές της προβάλλονται με την ένσταση κατά της απόφασης περί εκπτώσεως.
- πρέπει να επιδοθεί στον ανάδοχο από δημόσιο όργανο, κατά τις διατάξεις του ΚΠολΔ και δεν αρκεί αποστολή της με το ταχυδρομείο (ΣτΕ 657/96).
- οι εργασίες που επιτάσει να εκτελεσθούν πρέπει να προβλέπονται συμβατικά (από την αρχική σύμβαση ή Σ.Π.) και πρέπει να είναι τιμολογημένες, αλλιώς ο ανάδοχος δεν έχει υποχρέωση να τις εκτελέσει (ΣτΕ 5827/95).

Ο ανάδοχος οφείλει να συμμορφωθεί με το περιεχόμενο της ειδικής πρόσκλησης, εκτός κι αν για τη μη συμμόρφωσή του συντρέχει συνυπαιτιότητα του κυρίου του έργου (ΣτΕ 1503/2004, 2247/90, 5827/95, 4155/96).

⁷⁰ **ΣτΕ 1843/2010.** Πριν την έκδοση της περί εκπτώσεως απόφασης του αναδόχου και για το έγκυρο αυτής, απαιτείται η κοινοποίηση προς τον ανάδοχο ειδικής προσκλήσεως του Προϊσταμένου της διευθύνουσας Υπηρεσίας, η οποία απαραίτητως περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, τόσο τις αξιούμενες προς εκτέλεση εργασίες όσο και την εύλογη προθεσμία για την εκτέλεση αυτών, η οποία δεν δύναται, κατ' αρχήν, να είναι μικρότερη των 10 ημερών. Ακολούθως εκδίδεται η απόφαση περί της εκπτώσεως, μόνο εάν ο ανάδοχος, μέχρι της εκπνοής της ταχθείσας με την ειδική πρόσκληση προθεσμίας, η οποία, κατά τα εκτεθέντα πρέπει να είναι εύλογος, δεν συμμορφώθηκε προς τα αξιούμενα με την ειδική πρόσκληση και εφόσον η μη συμμόρφωση αυτή οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου και, συνεπώς, δεν συντρέχει η προϋπόθεση αυτή, εάν η μη συμμόρφωση οφείλεται σε συνυπαιτιότητα του κυρίου του έργου (ΣτΕ 229/2009, 1503/2004). Περαιτέρω από τις ίδιες διατάξεις, και ιδιαίτερα αυτές των παραγράφων 2 και 4 του άρθρου 47 του π.δ. 609/1985, προκύπτει ότι, σε περίπτωση που με την ειδική πρόσκληση της Διευθύνουσας υπηρεσίας τάσσονται στον ανάδοχο περισσότερες της μίας προθεσμίες για την εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών, αρκεί για την έκδοση της απόφασης περί εκπτώσεώς του η άπρακτη παρέλευση έστω και μίας εκ των προθεσμιών αυτών. Αρκείται δηλαδή ο νόμος στη διαπίστωση από τη Διευθύνουσα το έργο υπηρεσία, της μη εκτελέσεως μίας συγκεκριμένης εργασίας μετά την παρέλευση της προθεσμίας που έχει ταχθεί γι' αυτή, δεδομένου ότι και αν ακόμη εκτελεσθούν εμπροθέσμως οι λοιπές εργασίες εντός των ταχθεισών προθεσμιών, δεν αναιρείται το γεγονός της μη συμμορφώσεως του αναδόχου προς την ειδική πρόσκληση της Υπηρεσίας όσον αφορά τις προηγούμενες εργασίες, γεγονός το οποίο αρκεί για την έκδοση της απόφασης περί εκπτώσεώς του (ΣτΕ 229/2009, 1231/2008).

ΣτΕ 114/2011. Μη νόμιμη η κήρυξη του αναδόχου έκπτωτου από τη σύμβαση έργου, αν υφίσταται συνυπαιτιότητα του κυρίου του έργου στην μη τήρηση των υποχρεώσεων που του επιβλήθηκαν με την ειδική πρόσκληση.

Η άπρακτη πάροδος της προθεσμίας επιφέρει τα αποτελέσματα της αποδοχής και όχι της απόρριψης της ένστασης, όπως συμβαίνει στις συνήθεις περιπτώσεις (βλ. ΣΤΕ 2696/86). Είναι σαφής η πρόθεση του νομοθέτη να αποτρέπει τις εκπτώσεις, θεωρώντας τις ως μη φυσιολογική και μη συμφέρουσα για το δημόσιο εξέλιξη. Με την έκπτωση ο ανάδοχος αποξενούται από το έργο και η εργολαβία εκκαθαρίζεται με τον τρόπο που ορίζεται στην παρ. 11 του παρόντος άρθρου, επέρχονται δε εις βάρος του πλήθος κυρώσεων όπως αυτές ορίζονται στην παρ. 10 του οικείου άρθρου του ΚΔΕ. Το έργο πλέον ανατίθεται με νέα δημοπρασία σε άλλον ανάδοχο (παρ. 13).

Αν η έκπτωση του αναδόχου έχει επιβληθεί παράνομα και στο μεταξύ ο κύριος του έργου ανέθεσε σε άλλο εργολάβο τις υπολειπόμενες εργασίες, η έκπτωτη εργολαβική σύμβαση δεν αναβιώνει, πλην όμως γεννά άλλες συνέπειες όπως η αξίωση αποζημίωσης, ενώ αίρονται οι άλλες δυσμενείς συνέπειες όπως η κατάπτωση των ποινικών ρητρών (βλ. ΣΤΕ 2879/97 και ΕφΚρ. 78/87).

7.2. Διακοπή εργασιών - Διάλυση της σύμβασης – Άρθρο 62 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Η σύμβαση διαλύεται από την κοινοποίηση στον ανάδοχο διαταγής του φορέα κατασκευής του έργου για οριστική διακοπή των εργασιών, εκτός αν με τη διαταγή αυτή ορίζεται μεταγενέστερος χρόνος διάλυσης, για να εκτελεσθούν οριζόμενες στη διαταγή εργασίες.

2. Ο ανάδοχος μπορεί να ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης:

α. Αν μετά την υπογραφή της σύμβασης καθυστερήσει η έναρξη των εργασιών περισσότερο από τρεις (3) μήνες με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, εκτός αν στη σύμβαση ορίζεται διαφορετικά σχετικά με την έναρξη των εργασιών.

β. Αν οι εργασίες, ύστερα από την έναρξή τους, διακοπούν είτε με διαταγή είτε από υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου για διάστημα μεγαλύτερο των τριών (3) μηνών από την κοινοποίηση της διαταγής διακοπής στην πρώτη περίπτωση ή από την επίδοση ειδικής δήλωσης του αναδόχου στη δεύτερη.

Σε περίπτωση διακοπής για καθυστέρηση πληρωμών, σύμφωνα με την παράγραφο 9 του άρθρου 53 του παρόντος, η διάλυση μπορεί να ζητηθεί μετά δίμηνο από τη δήλωση διακοπής των εργασιών.

γ. Αν η καθυστέρηση των εργασιών χωρίς υπαιτιότητα του αναδόχου υπερβεί την οριακή προθεσμία.

3. Αν υπάρχει υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, για διακοπή των εργασιών, ο ανάδοχος υποβάλλει την ειδική δήλωση διακοπής των έργων στον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας. Με τη δήλωση αυτή:

α) Καθορίζεται συγκεκριμένα η υπαιτιότητα, που αποδίδεται στον φορέα κατασκευής ή τον κύριο του έργου, η οποία προκαλεί τη διακοπή των έργων.

β) Δίνονται στοιχεία για τα τμήματα του έργου που έχουν κατασκευαστεί μέχρι τη διακοπή των εργασιών και για την εκτίμηση της αξίας τους.

ΣΤΕ 3475/2010. Η απόφαση περί της εκπτώσεως εκδίδεται, μόνο εάν ο ανάδοχος μέχρι της εκπνοής της ταχθείσας με την ειδική πρόσκληση προθεσμίας, η οποία, κατά τα εκτεθέντα πρέπει να είναι εύλογος, δεν συμμορφώθηκε προς τα αξιούμενα με την ειδική πρόσκληση και εφόσον η μη συμμόρφωση αυτή οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου και, συνεπώς, δεν συντρέχει η προϋπόθεση αυτή, εάν η μη συμμόρφωση οφείλεται σε συνυπαιτιότητα του κυρίου του έργου (βλ. ΣΤΕ 229/2009, 1503/2004). Κατά μείζονα δε λόγο ο ανάδοχος δεν δύναται να κηρυχθεί έκπτωτος, εάν η μη συμμόρφωσή του οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του κυρίου του έργου. Αναπαιολόγητη η απόφαση του εφετείου που δεν απάντησε σε ισχυρισμό του αναδόχου ότι συνυπαίτιος για τη μη συμμόρφωση του αναδόχου στην ειδική πρόσκληση είναι ο εργοδότης, που δεν ενήργησε για τη μετακίνηση δικτύου παρά το σχετικό αίτημα του αναδόχου.

γ) Περιγράφονται τα τμήματα του έργου που υπολείπονται για εκτέλεση και αιτιολογείται για καθένα από αυτά η έλλειψη δυνατότητας κατασκευής, λόγω της υπαιτιότητας του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, αν πρόκειται για τέτοια περίπτωση. Δήλωση που δεν περιλαμβάνει τα ανωτέρω στοιχεία, δεν παράγει έννομο αποτέλεσμα. Η δήλωση κοινοποιείται και στον κύριο του έργου, όταν αυτός δεν ταυτίζεται με τον φορέα κατασκευής του έργου.

4. Μετά την επίδοση της ειδικής δήλωσης, κατά την παράγραφο 3 η διευθύνουσα υπηρεσία εξακριβώνει μέσα σε δέκα (10) ημέρες τα στοιχεία της δήλωσης και εκδίδει απόφαση που αποδέχεται ή απορρίπτει το περιεχόμενο της δήλωσης.

5. Αν περάσει διάστημα μεγαλύτερο των τριών (3) μηνών από την επίδοση της ειδικής δήλωσης του αναδόχου, για διακοπή των εργασιών με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, ή δύο (2) μηνών, σε περίπτωση καθυστέρησης πληρωμών, ο ανάδοχος μπορεί να ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή, τα στοιχεία των προηγούμενων παραγράφων συνεκτιμώνται για το σχηματισμό γνώμης στο αίτημα του αναδόχου.

6. Σε περίπτωση που ο ανάδοχος ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης, λόγω παρέλευσης της οριακής προθεσμίας με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, η απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας πρέπει να κοινοποιηθεί στον ανάδοχο μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών. Μέχρι τότε, όπως και σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης, οι εργασίες συνεχίζονται μέχρι την επίλυση της σχετικής διαφοράς, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις.

7. Το δικαίωμα του αναδόχου για αίτηση διάλυσης της σύμβασης, στις περιπτώσεις που προβλέπονται από το στοιχείο α' και από την πρώτη περίπτωση του στοιχείου β' της παραγράφου 2, ασκείται μόνο μετά πάροδο τριών (3) μηνών από την υπογραφή της σύμβασης, αν σε αυτή δεν ορίζεται διαφορετικά σχετικά με την έναρξη των εργασιών ή από την κοινοποίηση της διαταγής διακοπής των εργασιών. Η αίτηση επιδίδεται στη διευθύνουσα υπηρεσία και κοινοποιείται στον κύριο του έργου, όταν αυτός δεν ταυτίζεται με τον φορέα κατασκευής του έργου. Για την αίτηση αποφασίζει η διευθύνουσα υπηρεσία που κοινοποιεί την απόφασή της στην προϊσταμένη αρχή.

8. Στις περιπτώσεις που δεν προβλέπεται διαφορετικά, αν δεν εκδοθεί απόφαση μέσα σε δύο (2) μήνες από την επίδοση της αίτησης στη διευθύνουσα υπηρεσία, θεωρείται ότι η αίτηση έγινε δεκτή. Η αποδοχή της διάλυσης επέχει τη θέση της βεβαίωσης για την περαίωση των εργασιών. Στις περιπτώσεις διάλυσης της σύμβασης, ο ανάδοχος μπορεί με αίτησή του να ζητήσει να εγκριθεί η διενέργεια και της οριστικής παραλαβής μαζί με την προσωρινή, χωρίς να απαιτείται η παρέλευση του χρόνου εγγύησης, αν από τη φύση των εργασιών δεν δικαιολογείται η συντήρησή τους, ούτε απαιτείται η δοκιμασία του χρόνου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Στο παρόν άρθρο κωδικοποιούνται οι διατάξεις του άρθρου 9 του Ν.1418/84 και του άρθρου 48 του Π.Δ.609/85, σύμφωνα με τις οποίες η σύμβαση του έργου μπορεί να διαλυθεί είτε με πρωτοβουλία του κυρίου του έργου, είτε του αναδόχου.

Η διάλυση της σύμβασης με πρωτοβουλία του κυρίου του έργου γίνεται χωρίς ιδιαίτερη διαδικασία, οποτεδήποτε μέχρι την περάτωση του έργου, και για οποιοδήποτε λόγο, ανεξάρτητα από την υπαιτιότητα του αναδόχου, και δεν υπόκειται σε περιορισμούς (οφείλεται πάντως αποζημίωση). Στην προκειμένη περίπτωση, οι διατάξεις για τα δημόσια έργα καθιερώνουν δικαίωμα καταγγελίας ανάλογο με εκείνο του άρθρου 700 εδ. α' του Αστικού Κώδικα, κατά το οποίο ο εργοδότης έχει το δικαίωμα μέχρι την αποπεράτωση του έργου να καταγγείλει οποτεδήποτε τη σύμβαση του έργου.

Η διάλυση της σύμβασης με πρωτοβουλία του αναδόχου οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του κυρίου του έργου και σε παραβάσεις συμβατικών όρων (καθυστέρηση έναρξης εργασιών, διακοπή εργασιών με διαταγή του κυρίου του έργου, υπέρβαση της

οριακής προθεσμίας), οπότε και σ' αυτή την περίπτωση οφείλεται αποζημίωση (βλ. παρακάτω σχετικά – άρθρο 64 του ΚΔΕ).

Η διακοπή των εργασιών με πρωτοβουλία του κυρίου του έργου είναι χωρίς ιδιαίτερες διατυπώσεις και δεν μπορεί να αποκρουσθεί από τον ανάδοχο.

Η διακοπή των εργασιών με πρωτοβουλία του αναδόχου διακρίνεται στις ακόλουθες περιπτώσεις και υπόκειται σε πλείστες διατυπώσεις, ανάλογα με τους λόγους που ωθούν τον ανάδοχο να τη ζητήσει:

i) αν μετά την υπογραφή της σύμβασης καθυστερήσει η έναρξη των εργασιών περισσότερο από τρεις (3) μήνες με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, εκτός αν στη σύμβαση ορίζεται διαφορετικά σχετικά με την έναρξη των εργασιών. Η επίδοση της αίτησης διάλυσης της σύμβασης γίνεται με δικαστικό επιμελητή⁷¹.

ii) αν οι εργασίες διακοπούν μετά την έναρξή τους, για περισσότερο από τρεις (3) μήνες, με διαταγή του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, οπότε ομοίως πρέπει να επιδοθεί με δικαστικό επιμελητή η αίτηση διάλυσης της σύμβασης.

iii) αν οι εργασίες διακοπούν μετά την έναρξή τους, για περισσότερο από τρεις (3) μήνες, με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου⁷², οπότε απαιτείται κοινοποίηση (με δικαστικό επιμελητή) *ειδικής δήλωσης διακοπής* των έργων προς τον προϊστάμενο της Δ.Υ. με συγκεκριμένο και αυστηρά καθοριζόμενο στο νόμο περιεχόμενο, η οποία μπορεί να αποκρουσθεί από τον κύριο του έργου, αν δεν συνομολογεί την πλήρωση των νομίμων προϋποθέσεων. Εν συνεχεία η Δ.Υ., μετά από εξακρίβωση των αναφερομένων στην ειδική δήλωση περιστατικών, προβαίνει μέσα σε δέκα (10) ημέρες στην έκδοση πράξης με την οποία είτε αποδέχεται είτε απορρίπτει το περιεχόμενο της δήλωσης. Η προθεσμία των 10 ημερών είναι ανατρεπτική και αν δεν εκδοθεί απόφαση της Δ.Υ. μέσα στην ανωτέρω προθεσμία, θεωρείται ότι η ειδική δήλωση έγινε αποδεκτή.

⁷¹ **ΔΕΑ 1927/90.** «η επίδοση της αιτήσεως διαλύσεως γίνεται, εφόσον δεν προβλέπεται ειδικώς από το νόμο άλλος τρόπος επιδόσεως, κατά τις διατάξεις του κώδικα πολιτικής δικονομίας με δικαστικό επιμελητή, κατ' ανάλογη εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 29 παρ. 1 Π.Δ. 609/1985 που ρυθμίζει τον τρόπο επιδόσεως εγγράφων της υπηρεσίας προς τον ανάδοχο.»

⁷² **ΣΤΕ 585/2009.** Η διακοπή των εργασιών εντός της κοίτης του ποταμού που οφείλεται σε έκδοση προσωρινής διαταγής του Προέδρου Πρωτοδικών αποδίδεται σε πλημμελή μελέτη που προκάλεσε την έκδοση προσωρινής διαταγής, συνεπώς υφίσταται διακοπή των εργασιών με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου.

ΣΤΕ 108/2011. Η καθυστέρηση εγκρίσεως υπερσυμβατικών ή νέων εργασιών που περιλαμβάνονται σε Σ.Π. και Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. δεν συνιστά, κατά την έννοια της διατάξεως της παρ. 2 του άρθρου 48 του π.δ/τος 609/1985, λόγο διακοπής των εργασιών του έργου, με υπαιτιότητα του κυρίου αυτού, διότι, κατά το νόμο (άρθρα 8 του ν. 1418/1984 και 43 του π.δ/τος 609/1985), η αρμοδιότητα κατάρτισης και έγκρισης Σ.Π. και Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. ανήκει αποκλειστικά στην Υπηρεσία. Άλλωστε, ακόμη και στην περίπτωση που ο ανάδοχος έχει, υπό τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία (και μόνον) που ορίζουν οι ως άνω διατάξεις, υποχρέωση εκτελέσεως υπερσυμβατικών ή νέων εργασιών, η πέραν του ευλόγου χρόνου (τριμήνου από της υποβολής τους στην Προϊσταμένη Αρχή προς έγκριση) καθυστέρηση εγκρίσεως του οικείου Σ.Π. και του Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. έχει ως έννομη συνέπεια να θεωρούνται αυτά αυτοδικαίως εγκριθέντα, η δε Προϊσταμένη Αρχή να μην μπορεί πλέον να προβεί σε τροποποιήσεις αυτών (ενδεικτικώς ΣΤΕ 619/2003, 930/2005, 377/2006, 2794/2008, 1490/2009). Η συνέπεια αυτή (της αυτοδικαίως εγκρίσεως) δικαιολογείται λόγω της ανάγκης ταχείας εκτελέσεως των δημοσίων έργων και όχι αποκλειστικά, όπως ισχυρίζεται η αιτούσα, προς όφελος (και όχι εις βάρος) του αναδόχου.

iv) άλλη περίπτωση είναι η διάλυση που επέρχεται συνεπεία της διακοπής των εργασιών λόγω καθυστέρησης των πληρωμών⁷³, οπότε και πρέπει να κοινοποιηθεί ειδική έγγραφη δήλωση στη Δ.Υ..

v) τελευταία περίπτωση είναι η διάλυση λόγω παρέλευσης της οριακής προθεσμίας (βλ. άρθρο 48 παρ. 7 του ΚΔΕ), χωρίς υπαιτιότητα του αναδόχου.

Αν περάσει χρονικό διάστημα τριών (3) μηνών και πλέον από την επίδοση της ειδικής δήλωσης, τότε ο ανάδοχος μπορεί να ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης. Αν δεν εκδοθεί απόφαση της Δ.Υ. επί της αίτησης διάλυσης της σύμβασης εντός δύο (2) μηνών από την επίδοσή της, θεωρείται ως γενομένη αποδεκτή από τον κύριο του έργου, ο οποίος στη συνέχεια δεν μπορεί να αμφισβητήσει τη συνδρομή των προϋποθέσεων διάλυσης της σύμβασης (βλ. ΣΤΕ 3917/2001 και 6075/96).

7.3. Ματαίωση διάλυσης – Άρθρο 63 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Σε περίπτωση που ο ανάδοχος συμφωνεί μπορεί να ματαιωθεί η διάλυση, αφού αποζημιωθεί ο ανάδοχος για τις θετικές του μόνο ζημιές που προκλήθηκαν από την καθυστέρηση της έναρξης ή τη διακοπή των εργασιών.

2. Για τη ματαίωση της διάλυσης, ο ανάδοχος υποβάλλει οίκοθεν ή ύστερα από πρόσκληση της υπηρεσίας σχετική αίτηση με στοιχεία υπολογισμού της αποζημίωσης που αξιώνει. Η διευθύνουσα υπηρεσία διαβιβάζει την αίτηση στην προϊσταμένη αρχή, με ταυτόχρονη σχετική εισήγησή της. Η προϊσταμένη αρχή συγκροτεί επιτροπή που ερευνά το βάσιμο των απαιτήσεων του αναδόχου και εκτιμά το ύψος των θετικών ζημιών που προκλήθηκαν από την καθυστέρηση της έναρξης ή τη διακοπή των εργασιών. Η επιτροπή μπορεί να ζητήσει από τον ανάδοχο πληροφορίες και συμπληρωματικά στοιχεία.

3. Η ματαίωση διάλυσης της σύμβασης και η σχετική αποζημίωση εγκρίνονται με απόφαση της προϊσταμένης αρχής. Η έγκριση ματαίωσης της διάλυσης γίνεται μετά από προηγούμενη γραπτή αποδοχή του ύψους της αποζημίωσης από τον ανάδοχο. Η αποζημίωση δεν μπορεί να είναι ανώτερη από αυτή που έχει εκτιμήσει η επιτροπή της προηγούμενης παραγράφου, εκτός αν πρόκειται για διόρθωση ή συμπλήρωση των στοιχείων της έκθεσης της επιτροπής. Με την έγκριση της ματαίωσης μπορεί να εγκριθούν και οι αναγκαίες προσαρμογές στις προθεσμίες του έργου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Η επελθούσα διάλυση της σύμβασης μπορεί να αρθεί και ο (πρώην) ανάδοχος να αναλάβει εκ νέου τη συνέχιση της εκτέλεσης του έργου, με αίτησή του ή και οίκοθεν πρωτοβουλία της υπηρεσίας, αφού πάντως πρώτα επιτευχθεί συμφωνία σχετικά με το ύψος της αποζημίωσής του για τις θετικές του μόνο ζημιές που προκλήθηκαν από την καθυστέρηση της έναρξης ή τη διακοπή των εργασιών⁷⁴. Για τον σκοπό αυτό, ο ανάδοχος

⁷³ ΣΤΕ 2079/99. Ο κύριος του έργου δεν είναι υπαίτιος για την μη πληρωμή λογαριασμού, αν αυτός (ο λογαριασμός) δεν συνοδεύεται από τα νόμιμα δικαιολογητικά για την πληρωμή του, όπως π.χ. τη βεβαίωση καταβολής των ασφαλιστικών εισφορών από τον ανάδοχο. Στην περίπτωση αυτή η διακοπή των εργασιών από τον ανάδοχο, καθώς και η δήλωση διάλυσης της εργολαβίας είναι μη νόμιμη. Συνέπεια της παράνομης διακοπής των εργασιών είναι μεταξύ των άλλων και η κατάπτωση των νομίμων ποινικών ρητρών υπέρ του κυρίου του έργου.

⁷⁴ Σχετικά με το ζήτημα της ματαίωσης διάλυσης εργολαβίας, με δύο γνωμοδοτήσεις 161/2003 και 377/2007 του ΝΣΚ, αντιμετωπίστηκαν τόσο η έννοια της ματαίωσης της διάλυσης όσο και η επιμέτρηση της αποζημίωσης εξ αιτίας των θετικών (και μόνο) ζημιών του αναδόχου λόγω της διακοπής των εργασιών. Με τις γνωμοδοτήσεις αυτές κρίθηκε ότι:

α) Ματαίωση της διάλυσης σημαίνει επανενεργοποίηση της ήδη διαλυθείσας σύμβασης, αφού η υπηρεσία έχει ήδη αποδεχθεί τη διάλυση και ύστερα από την αίτηση του πρώην αναδόχου, την

υποβάλλει σχετική αίτηση με στοιχεία υπολογισμού της αιτούμενης αποζημίωσης. Η Προϊσταμένη Αρχή συνιστά Επιτροπή που ερευνά το βάσιμο του δικαιώματος του αναδόχου και εκτιμά το ύψος των θετικών ζημιών του.

Η ματαίωση της διάλυσης εξαρτάται κατ'αρχήν από την αποδοχή της υπηρεσίας (με απόφαση έγκρισης από την Π.Α.), περαιτέρω δε από την αποδοχή εκ μέρους του αναδόχου του ποσού της αποζημίωσης που θα του επιδικάσει η Π.Α. Με την έγκριση της ματαίωσης μπορούν να γίνουν και οι αναγκαίες προσαρμογές στις προθεσμίες του έργου.

7.4. Αποζημίωση αναδόχου λόγω διάλυσης της σύμβασης – Άρθρο 64 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Σε όλες τις περιπτώσεις, που διαλύεται η σύμβαση από τον φορέα κατασκευής ή τον κύριο του έργου και υπό την προϋπόθεση ότι μέχρι το χρόνο εκείνον έχουν εκτελεσθεί εργασίες αξίας μικρότερης από τα τρία τέταρτα (3/4) του αρχικού συνολικού συμβατικού ποσού, καθώς και στις περιπτώσεις που διαλύεται η σύμβαση με αίτηση του αναδόχου, καταβάλλεται στον ανάδοχο, εκτός από την αξία των εργασιών που έχουν εκτελεσθεί:

α) Η αξία των υλικών που έχουν προσκομισθεί ή βρίσκονται στο στάδιο παραγωγής ή προμήθειας. Η αξία των υλικών καταβάλλεται εφόσον είχε δοθεί εντολή να προσκομισθούν ή επιβάλλονταν η παραγωγή ή η προμήθεια από το χρονοδιάγραμμα των εργασιών σε συνδυασμό με τις τυχόν ειδικές συνθήκες του συγκεκριμένου έργου, που επιβάλλουν την προσκόμιση, την παραγωγή ή προμήθεια υλικών.

β) Η αξία του αναπόσβεστου μέρους των εγκαταστάσεων. Η αξία αυτή καταβάλλεται μόνον εφόσον πρόκειται για τις πράγματι απαραίτητες για το έργο εγκαταστάσεις, αφού ληφθεί υπόψη η τυχόν χρησιμοποίησή τους από τον ανάδοχο σε άλλα έργα ή η υπαίτια παράλειψη χρησιμοποίησής τους.

γ) Αποζημίωση για το τεκμαιρόμενο όφελος που δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη του πέντε τοις εκατό (5%) του αρχικού συνολικού συμβατικού ποσού, μειωμένου κατά το ένα τέταρτο (1/4) και ύστερα από αφαίρεση της αξίας των εργασιών που έχουν εκτελεσθεί, καθώς και των υλικών και του αναπόσβεστου μέρους των εγκαταστάσεων που η αποζημίωσή τους αναγνωρίζεται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνονται υπόψη όλες οι σχετικές συνθήκες και ιδίως το μέγεθος του έργου, ο χρόνος αποδέσμευσης του αναδόχου και η ωφέλεια του αναδόχου από άλλη εργασία κατά τους όρους του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 700 του Αστικού Κώδικα.

2. Η ανωτέρω αποζημίωση, καθώς και η αποζημίωση για το τεκμαιρόμενο όφελος του αναδόχου προτείνεται από την επιτροπή παραλαβής του έργου και καθορίζεται με απόφαση της προϊσταμένης αρχής κατά την έγκριση του πρωτοκόλλου παραλαβής.»

επανενεργοποιεί, δηλαδή την αναβιώνει.

β) Για τον υπολογισμό της αποζημίωσης εξ αιτίας της ματαίωσης δεν είναι ανάγκη να έχει υποβληθεί κατά το άρθρο 7 παρ. 2 του ν. 1418/84 (ήδη παρ. 11 του άρθρου 36 ΚΔΕ) όχληση, επειδή η διαδικασία αυτή δεν έχει σχέση με την αποζημίωση λόγω υπερημερίας του κυρίου του έργου, η οποία προϋποθέτει όχληση του αναδόχου για την αποζημίωσή του.

γ) Εφόσον μετά τη διάλυση επήλθε αύξηση της αξίας συγκεκριμένων δαπανών (υλικών κλπ) του έργου, τέτοια που δεν καλύπτεται από την αναθεώρηση, μπορεί να συμφωνηθεί (εν είδει αποζημιώσεως) για τις αντίστοιχες εργασίες που περιλαμβάνουν τα υλικά αυτά νέα τιμή και όχι η συμβατική (προσαυξημένη προφανώς με την αναθεώρηση).

δ) Στην αποζημίωση που θα επιδικασθεί στον ανάδοχο κατά το άρθρο 63 παρ. 3 ΚΔΕ δεν περιλαμβάνεται το τεκμαιρόμενο όφελος (μέχρι 5% του αρχικού συνολικού συμβατικού ποσού) επειδή αυτό καταβάλλεται λόγω της διάλυσεως και για τις εργασίες που δεν θα εκτελέσει τελικά ο ανάδοχος, ενώ στην περίπτωση της ματαίωσης ο ανάδοχος τελικά θα εκτελέσει τις υπολειπόμενες εργασίες. Επίσης δεν θα καταβληθεί αποζημίωση κατά το άρθρο 64 του ν. 3669/08 (για εισκομισθέντα και μη χρησιμοποιηθέντα υλικά, για αναπόσβεστο μέρος των εγκαταστάσεων) αφού και αυτές οι περιπτώσεις σχετίζονται με την οριστική και αμετάκλητη απομάκρυνση του αναδόχου από το έργο, ενώ στην προκείμενη περίπτωση αυτός θα επανεγκατασταθεί.

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Σε όλες τις περιπτώσεις διάλυσης της σύμβασης με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου και εφόσον δεν έχουν εκτελεσθεί εργασίες σε ποσοστό μεγαλύτερο των $\frac{3}{4}$ του αρχικού συνολικού συμβατικού ποσού καταβάλλεται στον ανάδοχο αποζημίωση. Η αποζημίωση αυτή συνίσταται (εκτός από την αξία των εργασιών που έχουν εκτελεσθεί), στην αξία των εισκομισθέντων υλικών, στην αξία του αναπόσβεστου μέρους των εγκαταστάσεων, καθώς και στην αποζημίωση για το τεκμαιρόμενο όφελος (μέχρι 5% του αρχικού συνολικού συμβατικού ποσού) του εργολάβου⁷⁵. Τον καθορισμό της αποζημίωσης διενεργεί η Π.Α. κατόπιν πρότασης της Επιτροπής Παραλαβής του έργου, κατά την έγκριση του Πρωτοκόλλου Παραλαβής.

---

⁷⁵ **ΣΤΕ 1150/2006.** Στην αποζημίωση του έργου για την διάλυση της σύμβασης δεν συνυπολογίζονται οι δαπάνες για τη διατήρηση σε ετοιμότητα των πλωτών μέσων κατά τα χρονικά διαστήματα που δεν μπορούσαν να εκτελεσθούν εργασίες, ούτε οι δαπάνες για μισθοδοσία των υπαλλήλων της, επειδή δεν υπάγονται στην αξία των εκτελεσθεισών εργασιών ή προσκομισθέντων υλικών ή στο αναπόσβεστο μέρος των εγκαταστάσεων.

ΣΤΕ 1225/2001. Ως αρχικό χρηματικό αντικείμενο της σύμβασης, επί του οποίου υπολογίζεται το ποσοστό του τεκμαιρόμενου οφέλους του αναδόχου επί διαλύσεως της συμβάσεως, νοείται το ποσό που συμφωνήθηκε να λάβει ο ανάδοχος ως αντάλλαγμα για την εκτέλεση του έργου, στο ποσό δε αυτό δεν περιλαμβάνεται το τυχόν προβλεπόμενο κονδύλι αναθεώρησης γιατί η σχετική πρόβλεψη έχει αποζημιωτικό χαρακτήρα για τον ανάδοχο, αποσκοπώντας στην ελάφρυνσή του από την αύξηση των τιμών των υλικών, των ημερομισθίων κ.ο.κ. (και δεν αποτελεί αντάλλαγμα για εκτέλεση εργασιών), αφορά δε ποσό επιγενόμενο το οποίο δεν είναι σίγουρο ότι θα προκύψει κατά την πορεία εκτέλεσης του έργου.

ΣΤΕ 1814/2010. Δεν συνιστούν αναπόσβεστες εγκαταστάσεις, οι οποίες παραμένουν εις όφελος του κυρίου του έργου και αποζημιώνονται κατά την ανωτέρω διάταξη, ούτε η αξία των αργούντων μηχανημάτων ούτε η μισθοδοσία του αργούντος προσωπικού του εργολήπτη (πρβλ. ΣΕ 1150/2006). Το τεκμαιρόμενο όφελος του αναδόχου προσδιορίζεται σε ποσοστό του αρχικού συμβατικού ποσού, μειωμένου κατά το ένα τέταρτο και μετά την αφαίρεση της θετικής ζημίας αυτού. Ως εγκαταστάσεις που δεν αποσβέστηκαν θεωρούνται οι εγκαταστάσεις εκείνες που έχουν κατασκευαστεί κατά τρόπο μόνιμο και ειδικό στο εργοτάξιο, ώστε να μην είναι δυνατή ούτε χρήσιμη η αποξήλωση, η μεταφορά και η χρησιμοποίησή τους από τον εργολάβο σε άλλο έργο, δηλαδή αυτές που η χρησιμότητά τους εξαντλείται μόνο στην εκτέλεση του έργου, για το οποίο έγιναν (ΕφΑθην. 4549/81). Μηχανήματα ή μηχανισμοί που μεταφέρονται ή αυτομεταφέρονται δεν είναι εγκαταστάσεις και συνακόλουθα η δαπάνη μεταφοράς, αποξήλωσης και αποκομιδής τους δεν αποζημιώνεται, αφού δεν τελεί σε αιτιώδη σύνδεσμο με την διάλυση της εργολαβίας, για το λόγο ότι αυτή ο εργολάβος θα την επιβαρύνονταν και αν ακόμα η σύμβαση έληγε κανονικά (ΕφΚρ. 406/86).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΠΑΡΑΛΑΒΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

8.1. Βεβαίωση περάτωσης εργασιών (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 71 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1⁷⁶. Όταν λήξει η προθεσμία περάτωσης του συνόλου ή τμημάτων του έργου, ο επιβλέπων αναφέρει στη διευθύνουσα υπηρεσία, μέσα σε διάστημα δέκα (10) ημερών από τη λήξη του εγκεκριμένου χρόνου περαίωσης, αν τα έργα έχουν περατωθεί και έχουν υποστεί ικανοποιητικά τις δοκιμασίες που προβλέπονται στη σύμβαση ή αν τα έργα δεν έχουν περατωθεί, οπότε αναφέρει συγκεκριμένα τις εργασίες που απομένουν για εκτέλεση. Αν οι εργασίες έχουν περατωθεί, ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας, μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την παραλαβή της πιο πάνω αναφοράς, εκδίδει βεβαίωση για την ημέρα που περατώθηκαν οι εργασίες του έργου (βεβαίωση περάτωσης των εργασιών). Εάν η βεβαίωση δεν εκδοθεί μέσα στην πιο πάνω προθεσμία, τότε θεωρείται ότι έχει εκδοθεί αυτοδίκαια τριάντα (30) ημέρες μετά την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής έγγραφης όχλησης και επιβάλλονται στα υπαίτια όργανα του φορέα κατασκευής του έργου οι πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 40. Την έκδοση της βεβαίωσης μπορεί να ζητήσει ο ανάδοχος και πριν από τη λήξη των προθεσμιών αν έχει περατώσει τα έργα. Η βεβαίωση περάτωσης των εργασιών δεν αναπληρώνει την παραλαβή των έργων, η οποία διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.

2. Αν στις εργασίες που έχουν περατωθεί διαπιστωθούν επουσιώδεις μόνο ελλείψεις που δεν επηρεάζουν τη λειτουργικότητα του έργου, ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας γνωστοποιεί με διαταγή του προς τον ανάδοχο τις ελλείψεις που έχουν επισημανθεί και τάσσει εύλογη προθεσμία για την αποκατάστασή τους. Στην περίπτωση αυτή η βεβαίωση περάτωσης εκδίδεται μετά την εμπρόθεσμη αποκατάσταση των ελλείψεων και αναφέρει το χρόνο που περατώθηκε το έργο, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο χρόνος αποκατάστασης.

3. Αν οι εργασίες δεν έχουν περατωθεί ή οι ελλείψεις που διαπιστώθηκαν δεν είναι επουσιώδεις ή αν δεν περατώθηκαν από τον ανάδοχο εμπρόθεσμα οι εργασίες αποκατάστασης επουσιωδών ελλείψεων, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο εφαρμόζονται, ανάλογα με την περίπτωση, οι διατάξεις των άρθρων 60 και 61 του παρόντος.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Μετά τη λήξη της προθεσμίας για την περάτωση του συνόλου ή τμημάτων του έργου, ο επιβλέπων, μετά από αίτηση του αναδόχου ή και οίκοθεν, ελέγχει την καλή τους εκτέλεση, αν τα έργα έχουν περατωθεί και έχουν υποστεί ικανοποιητικά τις δοκιμασίες που προβλέπονται στη σύμβαση ή αν υπολείπονται ακόμα μερικές εργασίες για την ολοκλήρωση του έργου και υποβάλλει σχετική έκθεση στη Διευθύνουσα Υπηρεσία. Ο προϊστάμενός της (όχι ο επιβλέπων μηχανικός), εφόσον δεν διαπιστωθούν ελλείψεις ή ελαττώματα στο έργο, εκδίδει πράξη (βεβαίωση) για το χρόνο περαίωσης των εργασιών⁷⁷. Η βεβαίωση αυτή αποτελεί το εναρκτήριο γεγονός της παραλαβής του έργου.

⁷⁶ Η παράγραφος 1 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 136 του Ν.4070/2012.

⁷⁷ **ΣτΕ 210/2008.** Δημόσια έργα. Διαδικασία βεβαίωσης περάτωσης του έργου. Η βεβαίωση εκδίδεται μόνο από τον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας και δεν μπορεί να υποκατασταθεί από την αναφορά του επιβλέποντος μηχανικού. Αν ο ανάδοχος δεν προσβάλλει

Στην περίπτωση της διάλυσης της σύμβασης, θέση βεβαίωσης περάτωσης επέχει η αποδοχή της διάλυσης (άρθρο 62 παρ. 8 του ΚΔΕ).

Με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 136 του Ν.4070/2012, τέθηκαν προθεσμίες για την έκδοση της βεβαίωσης περαίωσης. Πλέον, ισχύει δεκαήμερη προθεσμία από τη λήξη της προθεσμίας περάτωσης του συνόλου ή τμημάτων του έργου για να αναφέρει εγγράφως ο επιβλέπων στη Δ.Υ. αν το έργο έχει περατωθεί ή όχι. Ακολούθως ισχύει νέα δεκαήμερη προθεσμία για τον προϊστάμενο της Δ.Υ. από την ημέρα παραλαβής της ανωτέρω αναφοράς του επιβλέποντα, για να εκδώσει βεβαίωση περαίωσης των εργασιών. Εάν η βεβαίωση δεν εκδοθεί εντός των ανωτέρω προθεσμιών, τότε θεωρείται ότι αυτή έχει εκδοθεί αυτοδίκαια εντός τριάντα ημερών από την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής έγγραφης όχλησης.

Με τη συγκεκριμένη ρύθμιση θεσπίζονται συγκεκριμένες προθεσμίες και συνέπειες από τη μη τήρησή τους σχετικά με την έκδοση της βεβαίωσης περαίωσης του έργου. Με την ισχύουσα μέχρι πρότινος ρύθμιση δεν υπήρχαν προθεσμίες εντός των οποίων η Δ.Υ. ώφειλε να ενεργήσει για την έκδοση βεβαίωσης περαίωσης. Ο ανάδοχος έπρεπε να δημιουργήσει διαφωνία, δηλαδή να υποβάλλει αίτημα και να απορριφθεί σιωπηρά ή ρητά, οπότε έπρεπε να υποβάλει ένσταση κατά της απορρίψεως κ.ο.κ., με αποτέλεσμα να χρονίζουν απαράδεκτα καταστάσεις όπου το έργο είχε μεν περατωθεί, αλλά η Δ.Υ. αδρανούσε για την έκδοση βεβαίωσης περαίωσης.

Τέλος, αν στις εργασίες που έχουν περατωθεί διαπιστωθούν επουσιώδεις μόνο ελλείψεις που δεν επηρεάζουν τη λειτουργικότητα του έργου, ο προϊστάμενος της Δ.Υ. γνωστοποιεί με διαταγή του προς τον ανάδοχο τις ελλείψεις που έχουν επισημανθεί και τάσσει εύλογη προθεσμία για την αποκατάστασή τους. Στην περίπτωση αυτή η βεβαίωση περάτωσης εκδίδεται μετά την εμπρόθεσμη αποκατάσταση των ελλείψεων και αναφέρει

νομοτύπως τυχόν παράλειψη του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας να εκδώσει την ανωτέρω βεβαίωση, δεν μπορεί να προβάλλει κατ' αυτής λόγους κατά το στάδιο της προσωρινής παραλαβής του έργου. Οι προθεσμίες για τη συντέλεση αυτοδικαίως της προσωρινής και οριστικής παραλαβής του έργου αρχίζουν από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου. Δεν επιβάλλεται η γνωστοποίηση στον ανάδοχο των ενεργειών, στις οποίες πρέπει να προβεί, προκειμένου να αρχίσουν να τρέχουν οι προθεσμίες για την αυτοδίκαιη παραλαβή του έργου. Νόμιμη η κρίση της προσβαλλόμενης απόφασης ότι, εφόσον η διευθύνουσα υπηρεσία δεν είχε εκδώσει βεβαίωση για την περάτωση των εργασιών, δεν είχαν αρχίσει να τρέχουν οι προθεσμίες για τη συντέλεση αυτοδικαίως της παραλαβής του έργου. Από το γεγονός ότι σε ορισμένα πρωτόκολλα παράδοσης προς χρήση ορισμένων διαμερισμάτων δεν επισημάνθηκαν ελλείψεις ή κακοτεχνίες, δεν τεκμαίρεται ότι δεν υπήρχαν οι ελλείψεις και οι κακοτεχνίες που διαπιστώθηκαν από την Επιτροπή Προσωρινής Παραλαβής του έργου και περιελήφθησαν στο σχετικό πρωτόκολλο. (βλ. ΣτΕ 208/2006 και 1500/2004).

ΣτΕ 52/2011. Αν έχει αποδεδειγμένα περατωθεί ένα έργο και ανεξαρτήτως του πότε εκδίδεται η βεβαίωση περαίωσής του, ο ανάδοχος δεν είναι υποχρεωμένος να το συμπεριλαμβάνει στη δήλωσή του περί ανεκτελέστου.

Διοικ.Εφ.Ιωαννίνων 101/2002. Καθυστερημένη έκδοση της βεβαίωσης περάτωσης των εργασιών, με την οποία καθορίζεται ως χρόνος περάτωσης προγενέστερος κατά δύο και πλέον μήνες της ημερομηνίας που φέρει η βεβαίωση. Η προθεσμία (2μηνη) για την υποβολή της τελικής επιμέτρησης αρχίζει από τον χρόνο περάτωσης που αναγράφεται στη βεβαίωση, κι όχι τον χρόνο που φέρει ως χρόνο έκδοσης η βεβαίωση. Εντός 2μήνου από της υποβολής της κατά τα ανωτέρω η τελική επιμέτρηση πρέπει να ελεγχθεί και εγκριθεί από την Δ.Υ. Η άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας σημαίνει την αυτοδίκαιη έγκριση της τελικής επιμέτρησης, κατ' ανάλογη εφαρμογή της νομολογίας για τους λογαριασμούς και τους Σ.Π.

Η Δ.Υ. ώφειλε να προβεί στον εντός της προθεσμίας έλεγχο και έγκριση της τελικής επιμέτρησης, ακόμα κι αν καθυστέρουσε η έκδοση της βεβαίωσης περάτωσης του έργου.

την ημερομηνία που περατώθηκε το έργο, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο χρόνος αποκατάστασης⁷⁸.

8.2. Διοικητική παραλαβή για χρήση – Άρθρο 72 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Οποτεδήποτε και πριν από την προσωρινή παραλαβή, το έργο ή αυτοτελή του τμήματα που έχουν περατωθεί μπορεί να δοθούν σε χρήση, ύστερα από τη διενέργεια σχετικής διοικητικής παραλαβής.

2. Η διοικητική παραλαβή γίνεται με πρωτόκολλο μεταξύ του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας, του επιβλέποντος και του αναδόχου. Αν το έργο παραδίδεται για χρήση σε υπηρεσία άλλη από τον φορέα κατασκευής του συμπράττει στο πρωτόκολλο και εκπρόσωπος της υπηρεσίας αυτής. Αν ο ανάδοχος κληθεί και δεν παραστεί ή αρνηθεί την υπογραφή του πρωτοκόλλου, αυτό συντάσσεται από τους λοιπούς, με σχετική μνεία κατά περίπτωση και του κοινοποιείται. Το πρωτόκολλο περιλαμβάνει μνεία του έργου ή των τμημάτων που παραδίδονται για χρήση και συνοπτική περιγραφή της κατάστασης των εργασιών.

3. Η κατά την προηγούμενη παράγραφο διοικητική παραλαβή για χρήση γίνεται αμέσως μετά την περάτωση των εργασιών του έργου ή αυτοτελών τμημάτων του, αν αυτό προβλέπεται από τα συμβατικά τεύχη. Αν δεν υπάρχει τέτοια πρόβλεψη, μπορεί η διοικητική παραλαβή να γίνει ύστερα από απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας.

4. Αν από τη σύμβαση προβλέπεται η εκτέλεση των εργασιών παράλληλα προς τη χρήση του έργου, δεν απαιτείται η διενέργεια διοικητικής παραλαβής. Το ίδιο ισχύει αν η παράλληλη χρήση προκύπτει από τη φύση των εργασιών.

5. Η διοικητική παραλαβή για χρήση δεν αναπληρώνει τη διενέργεια της προσωρινής και οριστικής παραλαβής του έργου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Τα έργα συνήθως παραδίδονται για χρήση στο κοινωνικό σύνολο πριν να πραγματοποιηθεί η παραλαβή τους (προσωρινή και οριστική παραλαβή). Η *διοικητική παραλαβή για χρήση* αποβλέπει στην τυπική τακτοποίηση του αναδόχου, δεν αναπληρώνει τη *διενέργεια της* προσωρινής ή οριστικής παραλαβής του έργου και δεν έχει ορισμένη προθεσμία (μπορεί να γίνει οποτεδήποτε μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του συνόλου ή τμημάτων του έργου και μέχρι την οριστική του παραλαβή).

Η διαδικασία της διοικητικής παραλαβής κινείται με πρωτοβουλία της Δ.Υ. και για την πραγματοποίησή της συντάσσεται πρωτόκολλο, που υπογράφεται από τον προϊστάμενο της Δ.Υ., τον επιβλέποντα και τον ανάδοχο, ενώ αν πρόκειται το έργο να χρησιμοποιηθεί από υπηρεσία άλλη από τον φορέα κατασκευής του, συμμετέχει στο πρωτόκολλο και εκπρόσωπος της υπηρεσίας αυτής. Διοικητική παραλαβή για χρήση μπορεί να γίνει αν αυτό προβλέπεται από τη σύμβαση ή ακόμα και χωρίς να προβλέπεται, ύστερα από απόφαση της Δ.Υ. Το πρωτόκολλο αναφέρεται στα τμήματα του έργου που παραδίδονται για χρήση και σε μια συνοπτική περιγραφή για την κατάσταση του έργου.

Την ευθύνη του έργου φέρει ο κύριος του έργου από την υπογραφή του πρωτοκόλλου της διοικητικής παραλαβής, ενώ ο ανάδοχος ευθύνεται μόνο για κατασκευαστικά ελαττώματα.

⁷⁸ Είναι μία ειδική εύνοια στο σωστό εργολάβο που διόρθωσε αμέσως τις διάφορες παραλείψεις ή αστοχίες του. Πρέπει να γίνεται χρήση της παραγράφου αυτής, διότι αυτό που τελικά έχει σημασία είναι η σωστή και πλήρης εκτέλεση του έργου.

8.3. Προσωρινή παραλαβή του έργου (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 73 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Μετά τη βεβαίωση περάτωσης των εργασιών το έργο παραλαμβάνεται προσωρινά. Με την προσωρινή παραλαβή ελέγχονται οι εργασίες ποσοτικά και ποιοτικά. Οι εργασίες συμπληρωματικών συμβάσεων παραλαμβάνονται μαζί με τις εργασίες της αρχικής σύμβασης.

2⁷⁹. Η προσωρινή παραλαβή διενεργείται μέσα σε έξι (6) μήνες από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου ή, στην περίπτωση του άρθρου 71 παράγραφος 2, από την ημερομηνία έκδοσης της σχετικής βεβαίωσης περάτωσης των εργασιών, αν υποβληθούν από τον ανάδοχο, μέσα σε δύο (2) μήνες από τις πιο πάνω ημερομηνίες, η τελική επιμέτρηση και το μητρώο του έργου, το οποίο περιλαμβάνει τα βασικά στοιχεία του έργου "όπως κατασκευάστηκε". Αν η τελική επιμέτρηση και το μητρώο του έργου υποβληθούν από τον ανάδοχο μεταγενέστερα, η πιο πάνω προθεσμία για τη διενέργεια της παραλαβής αρχίζει από την υποβολή της τελικής επιμέτρησης και του μητρώου έργου. Αν δεν υποβληθεί τελική επιμέτρηση και το μητρώο έργου από τον ανάδοχο, η προθεσμία για τη διενέργεια της παραλαβής αρχίζει από την κοινοποίηση στον ανάδοχο της τελικής επιμέτρησης που συντάχθηκε από την υπηρεσία. Αν η παραλαβή δεν διενεργηθεί ή το πρωτόκολλο δεν εγκριθεί μέσα στις πιο πάνω προθεσμίες, η παραλαβή θεωρείται ότι έχει συντελεσθεί αυτοδίκαια τριάντα (30) ημέρες μετά την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής όχλησης για τη διενέργειά της και επιβάλλονται στα υπαίτια όργανα του φορέα κατασκευής του έργου οι πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 40. Αν ο ανάδοχος δεν παραστεί κατά την παραλαβή ή υπογράψει "με επιφύλαξη" το σχετικό πρωτόκολλο, η παραλαβή θεωρείται ότι έχει συντελεστεί αυτοδίκαια εξήντα (60) ημέρες μετά την υποβολή ειδικής όχλησης.

Με απόφαση του Υπουργού Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων καθορίζεται το περιεχόμενο του «μητρώου έργου», τα τεύχη, οι εκθέσεις, τα σχέδια, οι πίνακες, τα ηλεκτρονικά δεδομένα και τα λοιπά στοιχεία που το συνοδεύουν, καθώς και η μορφή των στοιχείων αυτών. Με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του ίδιου Υπουργού καθορίζονται οι κυρώσεις που επιβάλλονται στον ανάδοχο σε περίπτωση μη υποβολής του μητρώου, η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων, τα αρμόδια όργανα, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα.

3. Για τη διενέργεια της προσωρινής παραλαβής η προϊσταμένη αρχή ορίζει την επιτροπή παραλαβής, αφού προηγουμένως η διευθύνουσα υπηρεσία της ανακοινώσει την περάτωση των εργασιών και τη σύνταξη της τελικής επιμέτρησης. Η επιτροπή είναι τριμελής, όταν όμως πρόκειται για σημαντικά έργα μπορεί να ορισθούν μέχρι και τέσσερα (4) επιπλέον μέλη για να περιληφθούν σε αυτήν τεχνικοί διαφόρων ειδικοτήτων, ανάλογα με τη φύση του έργου. Στην επιτροπή παραλαβής των έργων τουλάχιστον ο πρόεδρος δεν ορίζεται από υπαλλήλους της διευθύνουσας υπηρεσίας. Όταν ο φορέας που πρόκειται να χρησιμοποιήσει το έργο είναι άλλος από την υπηρεσία που το κατασκευάζει, η προϊσταμένη αρχή μπορεί να περιλάβει στην επιτροπή μέλη που υποδεικνύονται από το φορέα που θα χρησιμοποιήσει το έργο. Η επιτροπή παραλαβής συνέρχεται και διενεργεί την παραλαβή με πρωτοβουλία και ευθύνη του προέδρου της. Για την παραλαβή συντάσσεται πρωτόκολλο που υπογράφεται από όλα τα μέλη της επιτροπής, από τον τελευταίο επιβλέποντα που παρίσταται κατά τη διενέργειά της και από τον ανάδοχο που παραδίδει το έργο. Αν υπάρξει αδυναμία υπογραφής από τον Πρόεδρο ή μέλος της επιτροπής ή τον επιβλέποντα, το πρωτόκολλο υπογράφεται από τους υπόλοιπους με σχετική μνεία των λόγων της αδυναμίας υπογραφής.

«4. Η επιτροπή παραλαβής παραλαμβάνει το έργο ποσοτικά και ποιοτικά, ελέγχει κατά το δυνατόν τις επιμετρήσεις, με γενικές ή σποραδικές καταμετρήσεις, καταγράφει στο πρωτόκολλο τις ποσότητες της τελικής επιμέτρησης, όπως διορθώνονται από τους ελέγχους που γίνονται, χωρίς να δεσμεύεται από το περιεχόμενο του τελικού συνοπτικού επιμετρητικού πίνακα, στον οποίο μπορεί να επέμβει διορθωτικά, αιτιολογεί τις

⁷⁹ Η παράγραφος 2 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 136 του Ν.4070/2012.

τροποποιήσεις στις ποσότητες και αναγράφει τις παρατηρήσεις της για εργασίες που έχουν εκτελεσθεί με υπέρβαση των εγκεκριμένων ποσοτήτων ή κατά τροποποίηση των εγκεκριμένων σχεδίων»⁸⁰.

Η επιτροπή επίσης ελέγχει κατά το δυνατόν την ποιότητα των εργασιών και αναγράφει στο πρωτόκολλο τις παρατηρήσεις της, ιδίως για τις εργασίες που κρίνονται απορριπτές ή ελαττωματικές, που πρέπει να αποκατασταθούν, ή παραδεκτές μεν αλλά με μείωση της τιμής τους.

5. Στην παραλαβή καλείται να παραστεί ο ανάδοχος. Η παραλαβή γίνεται νόμιμα και χωρίς την παρουσία του αναδόχου αν αυτός έχει κληθεί να παραστεί. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, όπως και στην περίπτωση που ο ανάδοχος αρνείται την υπογραφή του πρωτοκόλλου, του κοινοποιείται το πρωτόκολλο, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 44 του παρόντος. Το πρωτόκολλο θεωρείται ως πράξη της διευθύνουσας υπηρεσίας και η σχετική ένσταση ασκείται μέσα στην προθεσμία της παραγράφου 1 του άρθρου 76 του παρόντος, υπολογιζόμενη από την υπογραφή του με επιφύλαξη ή από την κοινοποίηση στον ανάδοχο. Η προσωρινή παραλαβή ολοκληρώνεται με την έγκριση του πρωτοκόλλου από την προϊσταμένη αρχή. Αυτή μπορεί να αναβάλει την έγκριση του πρωτοκόλλου μέχρι να αποκατασταθούν από τον ανάδοχο τα ελαττώματα που διαπιστώθηκαν. Η έγκριση γίνεται μέσα σε ένα (1) μήνα από την πλήρη αποκατάσταση.

6. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου έχουν ανάλογη εφαρμογή και για τις περιπτώσεις παραλαβής τμημάτων έργων που περατώθηκαν και μπορεί να έχουν αυτοτελή χρήση, όπου αυτό προβλέπεται από τη σύμβαση, καθώς επίσης και σε όλες τις περιπτώσεις που μια εργολαβία δεν συνεχίζεται, όπως στις περιπτώσεις διάλυσης και έκπτωσης.

7. Απαραίτητο στοιχείο για την προσωρινή παραλαβή κάθε δημόσιου έργου είναι ο Φάκελος Ασφάλειας και Υγείας (ΦΑΥ), σύμφωνα με την απόφαση ΔΕΕΠΠ/οικ.433/19.9.2000 (ΦΕΚ Β'1176) του Υφυπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Μετά τη βεβαίωση για την περάτωση των εργασιών διενεργείται η παραλαβή του έργου. Η παραλαβή του εκτελεσθέντος έργου είναι η «τελική πράξη» της σύμβασης. Η παραλαβή διακρίνεται στην προσωρινή και την οριστική παραλαβή. Η παραλαβή (προσωρινή ή οριστική) του έργου συντελείται με την έγκριση του σχετικού πρωτοκόλλου, στην σύνταξη του οποίου προβαίνει αντίστοιχα η Επιτροπή προσωρινής και οριστικής παραλαβής⁸¹, οι οποίες συγκροτήθηκαν από την Π.Α.

Με το εν λόγω πρωτόκολλο διαπιστώνεται η σύμφωνα με τη σύμβαση εκτέλεση του έργου ή η ύπαρξη κακοτεχνιών που πρέπει να αποκατασταθούν, οπότε στην περίπτωση αυτή η έγκριση του πρωτοκόλλου γίνεται μετά την αποκατάστασή τους⁸².

⁸⁰ Το σε εισαγωγικά πρώτο εδάφιο της παραγράφου 4 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ.3 του άρθρου 136 του Ν.4070/2012.

⁸¹ **ΣΤΕ 1082/2010.** Συνιστά ουσιώδη τύπο της διαδικασίας παραλαβής του έργου, προσωρινής ή οριστικής, η κλήση του αναδόχου να παραστεί κατά την παραλαβή και να υπογράψει το σχετικό πρωτόκολλο. Η εν λόγω κλήση πρέπει να γίνει σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 29 παρ. 1 του π.δ. 609/85, δηλαδή με όργανο της υπηρεσίας κ.λπ. και τη σύνταξη σχετικού αποδεικτικού. Η υποχρέωση αυτή της Υπηρεσίας δεν αίρεται από το γεγονός ότι ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει κατά του πρωτοκόλλου παραλαβής τα προβλεπόμενα ενδικοφανή και ένδικα μέσα, όπως, άλλωστε, ρητώς προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999 - Α' 45) (πρβλ. ΣΤΕ 631/2007, 484/2004, 2235/93).

⁸² **ΣΤΕ 1502/2006.** Για την παραλαβή ενός έργου η επιτροπή παραλαβής συντάσσει πρωτόκολλο στο οποίο αναγράφονται οι επί μέρους παρατηρήσεις της αναφορικά με τις εκτελεσθείσες εργασίες. Του πρωτοκόλλου λαμβάνει γνώση ο ανάδοχος δια της υπογραφής του ή δια της κοινοποίησής του σ' αυτόν. Οι εν λόγω παρατηρήσεις μπορούν να καταγραφούν σε χωριστή έκθεση, όμως ο ανάδοχος πρέπει να λάβει γνώση και της εκθέσεως αυτής (δια της υπογραφής της ή της κοινοποίησής της σ' αυτόν) ώστε, σε περίπτωση διαφωνίας του με τις αναγραφόμενες στην

Με τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 136 του Ν.4070/2012, η διενέργεια της προσωρινής παραλαβής γίνεται μέσα σε έξι (6) μήνες από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου (δηλαδή από την ημερομηνία που στην σχετική βεβαίωση φέρεται ως η ημερομηνία που αυτό περατώθηκε) ή, στην περίπτωση του άρθρου 71 παρ. 2 του ΚΔΕ (ύπαρξη επουσιωδών ελλείψεων που πρέπει να αποκατασταθούν) από την ημερομηνία έκδοσης της βεβαίωσης περαίωσης (ανεξάρτητα από τον χρόνο που βεβαιώνεται ως περατωθέν το έργο), εφόσον όμως υποβληθούν από τον ανάδοχο η τελική επιμέτρηση και το μητρώο του έργου εντός διμήνου από τις παραπάνω ημερομηνίες. Αλλιώς, αν υποβληθούν μεταγενέστερα από τον ανάδοχο, η ανωτέρω προθεσμία για τη διενέργεια της παραλαβής αρχίζει από την υποβολή της τελικής επιμέτρησης και του μητρώου του έργου.

Επομένως, προϋπόθεση για την έναρξη της εξαμηνιαίας προθεσμίας για τη διενέργεια της προσωρινής παραλαβής είναι πλέον, εκτός της υποβολής της τελικής επιμέτρησης, και η υποβολή από τον ανάδοχο του μητρώου του έργου. Το μητρώο του έργου εισήχθη ως θεσμός με τη ανωτέρω ρύθμιση του Ν.4070/2012 και το περιεχόμενο του πρόκειται να καθοριστεί με απόφαση του Υπουργού Υ.ΜΕ.ΔΙ., με προεδρικό δε διάταγμα θα καθορισθούν οι σχετικές κυρώσεις σε βάρος του αναδόχου σε περίπτωση που παραλείπει την υποβολή του μητρώου του έργου.

Επίσης, στην ανωτέρω διάταξη της παρ. 2, η προσθήκη του ακόλουθου νέου εδαφίου: *«Αν ο ανάδοχος δεν παραστεί κατά την παραλαβή ή υπογράψει "με επιφύλαξη" το σχετικό πρωτόκολλο, η παραλαβή θεωρείται ότι έχει συντελεστεί αυτοδίκαια εξήντα (60) ημέρες μετά την υποβολή ειδικής όχλησης.»* έχει εισαχθεί για να αποτρέψει τη συντέλεση της αυτοδίκαιης προσωρινής παραλαβής σε περίπτωση που η Π.Α. δεν εγκρίνει το πρωτόκολλο προσωρινής παραλαβής εντός της τριακονθήμερης προθεσμίας από την υποβολή της όχλησης του αναδόχου. Είναι ιδιαίτερος συνήθης η περίπτωση ο ανάδοχος να έχει υποβάλει όχληση για τη διενέργεια της προσωρινής παραλαβής, η Επιτροπή προσωρινής παραλαβής να έχει διενεργήσει την προσωρινή παραλαβή και συντάξει το σχετικό πρωτόκολλο, ωστόσο το πρωτόκολλο να μην προλάβει να εγκριθεί από την Π.Α. εντός της τριακονθήμερης προθεσμίας από την υποβολή της όχλησης. Σύμφωνα με την παρ. 5 του παρόντος άρθρου 73 του ΚΔΕ, η προσωρινή παραλαβή ολοκληρώνεται με την έγκριση του πρωτοκόλλου από την Προϊσταμένη Αρχή, άρα αν δεν εγκριθεί το πρωτόκολλο από την Π.Α. εντός της τριακονθήμερης προθεσμίας από την υποβολή της όχλησης, συντελείται η αυτοδίκαιη προσωρινή παραλαβή, ανεξαρτήτως του αν εντός της ως άνω προθεσμίας έχει διενεργηθεί η παραλαβή και συνταχθεί το πρωτόκολλο. Αυτό ακριβώς το ενδεχόμενο ήλθε να αντιμετωπίσει η ανωτέρω διάταξη. Τώρα, πλέον, η προσωρινή παραλαβή δεν μπορεί να συντελεσθεί αυτοδίκαια με την παρέλευση της τριακονθήμερης προθεσμίας από την υποβολή της όχλησης, έστω και αν η Π.Α. δεν εγκρίνει το συνταχθέν πρωτόκολλο εντός της τριακονθήμερης προθεσμίας, υπό την προϋπόθεση πάντως ότι η Επιτροπή παραλαβής θα διενεργήσει την προσωρινή

έκθεση παρατηρήσεις, να είναι σε θέση να ασκήσει ένσταση κατά του οικείου πρωτοκόλλου (συνοδευόμενου από την έκθεση), το οποίο κατά την διάταξη του άρθρου 53 παρ. 3 του π.δ. 609/1985, θεωρείται ως πράξη της Διευθύνουσας Υπηρεσίας και υπόκειται σε ένσταση.

ΣτΕ 4182/2000. Εφόσον κατά την παραλαβή αποκαλύφθηκαν πλημμέλειες η υπηρεσία δεν υποχρεούται να παραλάβει, αλλά δικαιούται να αναβάλλει για εύλογο διάστημα την παραλαβή, ώστε να κρίνει σχετικά με το ουσιώδες ή μη των πλημμελειών. Κατά το διάστημα της αναβολής δεν τρέχει η προθεσμία αυτοδίκαιης παραλαβής.

παραλαβή εντός της τριακονθήμερης προθεσμίας, θα συντάξει το πρωτόκολλο και ο ανάδοχος δεν θα παραστεί ή θα υπογράψει το πρωτόκολλο «με επιφύλαξη».

Με τη διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 136 του Ν.4070/2012, το πρωτόκολλο προσωρινής παραλαβής αφορά παραλαβή τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική του έργου. Η Επιτροπή παραλαβής ελέγχει κατά το δυνατόν τις επιμετρήσεις, με γενικές ή σποραδικές καταμετρήσεις, καταγράφει στο πρωτόκολλο τις ποσότητες της τελικής επιμέτρησης, όπως διορθώνονται από τους ελέγχους που γίνονται, χωρίς να δεσμεύεται από το περιεχόμενο του τελικού συνοπτικού επιμετρητικού πίνακα, στον οποίο μπορεί να επέμβει διορθωτικά, αιτιολογεί τις τροποποιήσεις στις ποσότητες και αναγράφει τις παρατηρήσεις της για εργασίες που έχουν εκτελεσθεί με υπέρβαση των εγκεκριμένων ποσοτήτων ή κατά τροποποίηση των εγκεκριμένων σχεδίων.

Επισημαίνεται ότι με την προσθήκη (στην ανωτέρω διάταξη της παρ. 3) της φράσης «χωρίς να δεσμεύεται από το περιεχόμενο του τελικού συνοπτικού επιμετρητικού πίνακα, στον οποίο μπορεί να επέμβει διορθωτικά», θεσμοθετείται η αρμοδιότητα της Επιτροπής προσωρινής παραλαβής να τροποποιεί την τελική επιμέτρηση. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται δραστικά η νομική ισχύς της τελικής επιμέτρησης και η δυνατότητα του αναδόχου να εδρασθεί επ' αυτής (πολλές φορές αυτοδίκαια εγκεκριμένης) για να θεμελιώσει αξιώσεις κατά του κυρίου του έργου.

Η Επιτροπή προσωρινής παραλαβής επίσης ελέγχει κατά το δυνατόν την ποιότητα των εργασιών και αναγράφει στο πρωτόκολλο τις παρατηρήσεις της, ιδίως για τις εργασίες που κρίνονται απορριπτέες ή ελαττωματικές, που πρέπει να αποκατασταθούν, ή παραδεκτές μεν αλλά με μείωση της τιμής τους.

Τέλος, απαραίτητο στοιχείο για την προσωρινή παραλαβή του έργου είναι ο Φάκελος Ασφάλειας και Υγείας (ΦΑΥ), κατά την οποία η Επιτροπή παραλαβής πρέπει να διαπιστώνει την ύπαρξή του και την ενημερότητά του και να το αναφέρει στο σχετικό πρωτόκολλο της⁸³.

8.4. Χρόνος υποχρεωτικής συντήρησης των έργων – Άρθρο 74 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Ο χρόνος εγγύησης, κατά τον οποίο ο ανάδοχος φέρει τον κίνδυνο του έργου και υποχρεούται στη συντήρησή του, σύμφωνα με τα άρθρα 58 παράγραφος 1 και 75 παράγραφος 2 του παρόντος και μετά την πάροδο του οποίου ενεργείται η οριστική παραλαβή, ορίζεται γενικά σε δεκαπέντε (15) μήνες. Σε εντελώς ειδικές περιπτώσεις μπορεί με τα συμβατικά τεύχη να ορίζεται μεγαλύτερος χρόνος εγγύησης ενδεχομένως και με ιδιαίτερο αντάλλαγμα, όχι όμως μεγαλύτερος από τρία (3) έτη. Για έργα προϋπολογισμού υπηρεσίας μέχρι του ορίου που γίνονται δεκτές στις δημοπρασίες εργοληπτικές επιχειρήσεις Α2 τάξης, εφόσον η φύση των εργασιών το επιτρέπει ή για έργα που δεν νοείται μακροχρόνια συντήρησή τους, μπορεί με τα συμβατικά τεύχη να καθορίζεται χρόνος εγγύησης μικρότερος των δεκαπέντε (15) μηνών. Ο χρόνος εγγύησης αρχίζει από τη βεβαιωμένη περάτωση των εργασιών αν μέσα σε δύο (2) μήνες από αυτή

⁸³ Μετά την Υπουργική Απόφαση ΠΕΧΩΔΕ 433/19-9-2000 (ΦΕΚ Β'1176/22-9-2000) κατέστη υποχρεωτική η καθιέρωση του Φακέλου Ασφάλειας και Υγείας (ΦΑΥ) ως απαραίτητου στοιχείου για την προσωρινή και οριστική παραλαβή των Δημοσίων Έργων.

Κατά την απόφαση, η Επιτροπή θα διαπιστώνει την ύπαρξη ΦΑΥ στο παραλαμβανόμενο έργο και θα αναγράφεται σχετική παρατήρηση στο Πρωτόκολλο, δεν θα παραλαμβάνει δε το έργο αν δεν υφίσταται ΦΑΥ ή αν αυτός δεν είναι αρκούντως ενημερωμένος. Άρα η έλλειψη ή πλημμελής ενημέρωση του ΦΑΥ είναι λόγος αναβολής (διακοπής) της παραλαβής.

υποβληθεί από τον ανάδοχο η τελική επιμέτρηση, άλλως από την ημερομηνία που υποβλήθηκε ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο συντάχθηκε η τελική επιμέτρηση.

2. Κατά το χρόνο εγγύησης και υποχρεωτικής συντήρησης ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να επιθεωρεί τακτικά τα έργα, να τα διατηρεί σε ικανοποιητική κατάσταση και να αποκαθιστά κάθε βλάβη τους. Εργασίες για την αποκατάσταση βλαβών από τη χρήση εκτελούνται με έγκριση της υπηρεσίας και η δαπάνη αποδίδεται στον ανάδοχο ή οι εργασίες αυτές εκτελούνται από την υπηρεσία.

Αν ο ανάδοχος παραλείπει τις υποχρεώσεις του για τη συντήρηση των έργων κατά το χρόνο εγγύησης, οι απαραίτητες εργασίες μπορεί να εκτελεσθούν από την υπηρεσία με οποιονδήποτε τρόπο σε βάρος και για λογαριασμό του υπόχρεου αναδόχου.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Ο χρόνος εγγύησης, κατά τον οποίο ο ανάδοχος φέρει τον κίνδυνο του έργου και υποχρεούται στη συντήρησή του, ορίζεται γενικά σε δεκαπέντε (15) μήνες, εκτός αν ορίζεται μεγαλύτερος χρόνος εγγύησης στα συμβατικά τεύχη, όχι όμως μεγαλύτερος των τριών (3) ετών. Είναι δυνατόν να ορισθεί και μικρότερος χρόνος εγγύησης, ανάλογα με τον προϋπολογισμό και τη φύση του έργου. Κατά το χρόνο εγγύησης και υποχρεωτικής συντήρησης ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να επιθεωρεί τακτικά τα έργα, να τα διατηρεί σε ικανοποιητική κατάσταση και να αποκαθιστά κάθε βλάβη τους που δεν οφείλεται στη συνήθη χρήση αλλά σε ελαττωματικό υλικό.

Ο χρόνος εγγύησης αρχίζει από τη βεβαιωμένη περάτωση των εργασιών και εφόσον ο ανάδοχος μέσα σε δύο (2) μήνες από αυτή έχει υποβάλει την τελική επιμέτρηση, άλλως από την ημερομηνία που υποβλήθηκε ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο συντάχθηκε η τελική επιμέτρηση. Σε περίπτωση καθυστερημένης υποβολής της τελικής επιμέτρησης επιμηκύνεται αντίστοιχα και ο χρόνος της συντήρησης και της παραλαβής του έργου.

8.5. Οριστική παραλαβή (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 75 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Στην οριστική παραλαβή εφαρμόζονται οι διατάξεις για την προσωρινή παραλαβή των παραγράφων 3, 5 και 6 του άρθρου 73 του παρόντος.

2. Η οριστική παραλαβή γίνεται μετά την προσωρινή και την πάροδο του χρόνου υποχρεωτικής από τον ανάδοχο συντήρησης. Πρέπει να διενεργηθεί μέσα σε δύο (2) μήνες από τότε που λήγει ο χρόνος εγγύησης, σύμφωνα με το άρθρο 74 του παρόντος. «Αν η οριστική παραλαβή δεν διενεργηθεί μέσα σε αυτήν την προθεσμία, θεωρείται ότι έχει συντελεσθεί αυτοδίκαια εξήντα (60) ημέρες μετά την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής δήλωσης για τη διενέργειά της και επιβάλλονται στα υπαίτια όργανα του φορέα κατασκευής του έργου οι πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 40»⁸⁴. Αν η προσωρινή παραλαβή δεν έχει διενεργηθεί μέχρι την οριστική παραλαβή, διενεργείται ταυτόχρονα προσωρινή και οριστική παραλαβή.

3. Κατά την οριστική παραλαβή ελέγχεται πάλι η καλή κατάσταση των εργασιών.

4. Μετά την οριστική παραλαβή του έργου ο ανάδοχος ευθύνεται κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Σε περιπτώσεις ειδικών έργων, με τα συμβατικά τεύχη μπορεί να ορίζονται πρόσθετες ευθύνες ή υποχρεώσεις του αναδόχου και μετά την οριστική παραλαβή.

⁸⁴ Το σε εισαγωγικά τρίτο εδάφιο της παραγράφου 2 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 4 του άρθρου 136 του Ν.4070/2012.

5. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου και της παραγράφου 3 του άρθρου 176 του παρόντος εφαρμόζονται είτε η οριστική παραλαβή διενεργηθεί πραγματικά είτε συντελεσθεί αυτοδίκαια.

6⁸⁵. Η συντέλεση της οριστικής παραλαβής αποτελεί την αφετηρία της παραγραφής των απαιτήσεων του αναδόχου από την εργολαβική σύμβαση που δεν έχουν ήδη παραγραφεί, σύμφωνα με τις ειδικότερες διατάξεις του παρόντος νόμου.

7. Αν η παραλαβή συντελεσθεί αυτοδίκαια και διαπιστωθούν εκ των υστέρων διαφορές στις ποσότητες των εργασιών που εκτελέστηκαν ο ανάδοχος έχει υποχρέωση να επιστρέψει το εργολαβικό αντάλλαγμα που τυχόν έχει καταβληθεί για τις εργασίες αυτές.

8. Απαραίτητο στοιχείο για την οριστική παραλαβή κάθε δημόσιου έργου είναι ο Φάκελος Ασφάλειας και Υγείας (ΦΑΥ).»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Η οριστική παραλαβή γίνεται μετά την προσωρινή και την πάροδο του χρόνου υποχρεωτικής από τον ανάδοχο συντήρησης, και πρέπει να διενεργηθεί μέσα σε δύο (2) μήνες από τη λήξη του χρόνου εγγύησης. Αλλιώς θεωρείται ότι έχει συντελεστεί αυτοδίκαια εξήντα (60) ημέρες από την επίδοση όχλησης εκ μέρους του εργολάβου προς τον κύριο του έργου [οι τριάντα (30) ημέρες του προϊσχύσαντος δικαίου έγιναν εξήντα (60) ημέρες, με τη διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 136 του Ν.4070/2012]⁸⁶. Αν μέχρι τότε δεν έχει γίνει προσωρινή παραλαβή, γίνεται ταυτόχρονα προσωρινή και οριστική παραλαβή⁸⁷.

Κατά την οριστική παραλαβή ελέγχεται εκ νέου η καλή κατάσταση των εργασιών. Σημειώνεται ότι αναβολή της παραλαβής μπορεί να δοθεί μόνο αν διαπιστωθεί η ύπαρξη ελαττωμάτων και προβλημάτων ποιότητας των εργασιών⁸⁸ (βλ. προαναφερθείσα ΣτΕ 4182/2000).

⁸⁵ Η παράγραφος 6 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 137 του Ν.4070/2012.

⁸⁶ **ΔΕΑ 1966/2007.** Η απαιτούμενη από την παραπάνω διάταξη του άρθρου 53 παρ. 4 του π.δ. 609/1985 όχληση εκ μέρους του αναδόχου, αποσκοπούσα στο να υπενθυμίσει στην αρμόδια υπηρεσία την πάροδο του χρόνου εντός του οποίου έπρεπε να διενεργηθεί η παραλαβή, στο να παρασχεθεί στην υπηρεσία αυτή μία ακόμη δυνατότητα νομότυπης παραλαβής, αλλά και στο να καταστήσει σαφή την, μετά την πάροδο του χρόνου τούτου, οριστική βούληση του αναδόχου για εκκαθάριση της εργολαβίας, ενεργείται εγκύρως μόνον μετά την παρέλευση της τασσόμενης για την αυτεπάγγελτη ενέργεια προθεσμίας, όχληση δε γενόμενη πριν την πάροδο της παραπάνω προθεσμίας δεν επάγεται τη συντέλεση της αυτοδικαίως παραλαβής και στην περίπτωση ακόμη κατά την οποία παρέλθουν ακολούθως άπρακτες οι κατά τις πιο πάνω διατάξεις προθεσμίες συντέλεσης της αυτεπάγγελτης παραλαβής (πρβλ. ΣτΕ 3489/96).

⁸⁷ **ΣτΕ 2443/2006.** Αν, μέχρι την οριστική παραλαβή, δηλαδή μέσα σε δύο μήνες από την λήξη του δεκαπεντάμηνου, καταρχήν, χρόνου εγγυήσεως, δεν έχει διενεργηθεί προσωρινή παραλαβή του έργου με την σύνταξη σχετικού πρωτοκόλλου, διενεργείται ταυτόχρονα προσωρινή και οριστική παραλαβή. Συνεπώς, σε μια τέτοια περίπτωση, μετά την πάροδο του ως άνω διαστήματος, δεν επιτρέπεται η σύνταξη μόνου του πρωτοκόλλου προσωρινής παραλαβής.

⁸⁸ **ΣτΕ 1208/2009.** Η οριστική παραλαβή του έργου, από της οποίας παύει κατά νόμον η ευθύνη του αναδόχου για τυχόν πλημμέλειες αυτού θεωρείται κατ' αρχήν ως συντελεσθείσας αυτοδικαίως εάν:

- παρέλθει άπρακτο δίμηνο από της συμπληρώσεως του χρόνου εγγυήσεως του έργου,
- μετά δε την πάροδο του διμήνου αυτού απευθυνθεί από τον ανάδοχο ειδική περί αυτού όχληση της Υπηρεσίας, παρέλθουν δε και τριάντα ημέρες από της υποβολής της εν λόγω οχλήσεως.

Η πάροδος όμως των προθεσμιών αυτών δεν επάγεται την αυτοδικαίως συντέλεση της παραλαβής αυτής στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες, μέχρι την εκπνοή των εν λόγω προθεσμιών, είτε είχε εγκριθεί το υπό της Επιτροπής Παραλαβής των άρ. 53 και 55 π.δ. 609/86 πρωτόκολλο, με το οποίο διαπιστώνεται η ύπαρξη πλημμελειών, είτε είχε απευθυνθεί από την Δ.Υ. προς τον ανάδοχο, ως προς τις διαπιστωθείσες πλημμέλειες, η στο άρ. 46 παρ. 2 του ίδιου π.δ.

Αυτοδίκαιη παραλαβή συντελείται, αν συντρέξουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, ως ποινή για την κωλυσιεργία των υπηρεσιών του κυρίου του έργου που εμπλέκονται στη διαδικασία της παραλαβής να υλοποιήσουν έγκαιρα την παραλαβή.

Για να συντελεσθεί *αυτοδίκαιη οριστική παραλαβή* πρέπει να συντρέξουν σωρευτικά οι παρακάτω προϋποθέσεις:

- να εκδόθηκε βεβαίωση περάτωσης εργασιών,
- να υποβλήθηκε εμπρόθεσμα από τον ανάδοχο ο τελικός συνοπτικός επιμετρητικός πίνακας. Μη υποβολή ή μη εμπρόθεσμη υποβολή του σημαίνει ότι η συνολική προθεσμία παραλαβής αρχίζει να τρέχει από την υποβολή της τελικής επιμέτρησης,
- να παρέλθει ο χρόνος εγγύησης, δηλαδή οι 15 μήνες (ή ο προβλεπόμενος στη σύμβαση χρόνος) από την ημερομηνία περάτωσης του έργου,
- να πέρασε το δίμηνο από τη λήξη του διαστήματος εγγύησης, χωρίς να εγκριθεί η οριστική παραλαβή,
- να υποβλήθηκε από τον ανάδοχο ειδική όχληση, μετά το πέρας διμήνου από τη λήξη του χρόνου εγγύησης, στην αρμόδια για τη διενέργεια της οριστικής παραλαβής υπηρεσία,
- να παρέλθει προθεσμία 30 ημερών από την υποβολή της ειδικής όχλησης για την προσωρινή παραλαβή και 60 ημερών για την οριστική παραλαβή.

Επισημαίνεται ότι οι οχλήσεις του αναδόχου πρέπει να ακολουθούν τη συμπλήρωση των προθεσμιών και να μην είναι πρόωρες. Επίσης, η υποβολή ένστασης από τον ανάδοχο δεν θεωρείται όχληση (βλ. *ΣτΕ 1422/92*).

Η αυτοδίκαιη παραλαβή⁸⁹ εξομοιώνεται απόλυτα, όσον αφορά τα αποτελέσματά της με την κανονική. Επομένως, όλες οι εργασίες που αναφέρονται στην τελική επιμέτρηση θεωρούνται ως πραγματικές και ότι παραλήφθηκαν πραγματικά και οριστικά, ανεξάρτητα αν αυτές εκτελέστηκαν έντεχνα και σύμφωνα με τη σύμβαση ή καθ' υπέρβαση αυτής και δεν υπάρχει πλέον στάδιο εκ των υστέρων αμφισβήτησής τους (βλ. *ΔΕΑ 433/90*).

Μετά την αυτοδίκαιη παραλαβή, ο κύριος του έργου μπορεί να μην καταβάλλει το οφειλόμενο, ή να αναζητήσει το καταβληθέν εργολαβικό αντάλλαγμα, μόνο για τις εργασίες εκείνες, προς κατασκευή του έργου που δεν εκτελέστηκαν, δηλαδή για εργασίες συμβατικές ή υπερσυμβατικές που παρελήφθησαν μεν από τον κύριο του έργου, λόγω της συντελεσθείσας αυτοδικαίως παραλαβής, οι οποίες όμως αποδεικνύεται εκ των υστέρων ότι δεν εκτελέστηκαν στην πραγματικότητα (βλ. *ΣτΕ 4109/2001*).

προβλεπόμενη ειδική διαταγή, η οποία επάγεται παράταση των προθεσμιών συντελέσεως της παραλαβής (πρβλ. *ΣτΕ 1442/92, 4195/96, 4136/98, 3489/96 7μ., 3911/96*).

⁸⁹ **ΣτΕ 2647/96 και 2959/97.** Η αυτοδικαίως συντελουμένη προσωρινή και οριστική παραλαβή αφορά αδιακρίτως σ' ολόκληρο το έργο, δηλαδή σε όλες τις εκτελεσθείσες εργασίες προς κατασκευήν του έργου αυτού, αδιαφόρως αν οι εργασίες αυτές είναι συμβατικές ή υπερσυμβατικές. Περαιτέρω από τις παραπάνω διατάξεις συνάγεται ότι αν η επιτροπή παραλαβής διαπιστώσει ότι κάποιες εργασίες εκτελέστηκαν καθ' υπέρβαση των εγκεκριμένων ποσοτήτων ή κατά τροποποίηση των εγκεκριμένων σχεδίων, δεν μπορεί ν' αναβάλει την συνέχιση της διενέργειας της παραλαβής, αλλά μόνο να σημειώσει επί του πρωτοκόλλου τις σχετικές παρατηρήσεις της. Αν παρ'όλα αυτά αναβάλει την συνέχιση τότε η αναβολή αυτή δεν συνεπάγεται την παράταση του νόμιμου χρόνου διενέργειας της παραλαβής η οποία συντελείται αυτοδίκαια μόλις παρέλθει ο νόμιμος χρόνος.

Μετά την οριστική παραλαβή του έργου, πραγματική ή αυτοδίκαιη, ο ανάδοχος παύει, κατ' αρχήν, να ευθύνεται για πλημμέλειες του έργου⁹⁰, εξακολουθεί όμως να ευθύνεται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα, για άλλα 10 χρόνια (σύμφωνα με τη γενική παραγραφή που ορίζει το άρθρο 693 του ΑΚ για τις αξιώσεις του εργοδότη), για ελλείψεις του έργου που μπορούν να θεωρηθούν ως κεκρυμμένα ελαττώματα (που δεν μπορούσαν να διαγνωσθούν με κανονική εξέταση, ή απεκρύβησαν δολίως – 692 ΑΚ).

Η συντέλεση της πραγματικής ή αυτοδικαιής οριστικής παραλαβής σημαίνει την έναρξη της πενταετούς προθεσμίας παραγραφής των απαιτήσεων του αναδόχου, κατά του κυρίου του έργου, από την εργολαβική σύμβαση που δεν έχουν ήδη παραγραφεί, κατά τη γενική διάταξη του Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού (βλ. ΔΕΑ 1458/90) και λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικότερες διατάξεις του νέου άρθρου 75Α του ΚΔΕ (βλ. παρακάτω σχετικά).

Μετά την οριστική παραλαβή δεν υπάρχει στάδιο αμφισβήτησης των εργασιών που περιλαμβάνονταν στην τελική επιμέτρηση (βλ. ΑΠ 235/73). Επίσης, μετά την οριστική παραλαβή ακόμα και αν επέλθει αυτοδίκαια, ο εργοδότης υποχρεούται:

- να διακανονίσει τους οικονομικούς του λογαριασμούς εξοφλώντας το υπόλοιπο του εργολαβικού ανταλλάγματος,
- να επιστρέψει τις εγγυητικές επιστολές. Σε περίπτωση αδικαιολόγητης παρακράτησής τους, πέραν του τριμήνου από τότε που μπορούσε και όφειλε να γίνει η οριστική παραλαβή, υποχρεούται στην καταβολή τόκων και προμηθειών.

Τέλος, απαραίτητο στοιχείο και για την οριστική παραλαβή του έργου είναι ο Φάκελος Ασφάλειας και Υγείας (ΦΑΥ), κατά την οποία η Επιτροπή παραλαβής πρέπει να αναφέρει ότι ο ΦΑΥ εφαρμόστηκε και ενημερώθηκε μετά την προσωρινή παραλαβή ή ότι συμπληρώθηκε με τις εργασίες που εκτελέστηκαν, σε εφαρμογή των παρατηρήσεων για την αποκατάσταση των ελαττωμάτων.

8.6. Απόσβεση δικαιωμάτων αναδόχου (Προσθήκη διατάξεων) – Άρθρο 75Α Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«Με την επιφύλαξη μικρότερων προθεσμιών που προβλέπονται στον παρόντα νόμο τα εν γένει δικαιώματα του αναδόχου από τη σύμβαση αποσβέννυνται και οποιαδήποτε εξ αυτών αξίωση παραγράφεται, εάν αυτά δεν ασκηθούν, με σχετική αίτησή του προς τη διευθύνουσα υπηρεσία, μέσα σε προθεσμία τεσσάρων (4) μηνών από την εμφάνιση της γενεσιουργού τους αιτίας.»⁹¹

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Με την παρ. 1 του άρθρου 137 του Ν.4070/2012 προστέθηκε, μετά το άρθρο 75 του ΚΔΕ, το άρθρο 75Α, το οποίο και τροποποιήθηκε με την παρ. 7 του άρθρου 59 του Ν.4146/2013. Οι λόγοι θέσπισης και ο σκοπός της διάταξης προκύπτει από την Αιτιολογική Έκθεση του Ν.4070/2012, σύμφωνα με την οποία, το προηγούμενο δίκαιο

⁹⁰ **ΣΤΕ 2241/93.** Με την οριστική παραλαβή του έργου παύει κατ' αρχήν (πράγμα που σημαίνει ότι υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 692 ΑΚ – ελλείψεις που δεν μπορούν κατά την παραλαβή να διαπιστωθούν με κανονική εξέταση, ή αν ο εργολάβος τις απέκρυψε με δόλο – εξακολουθεί να ευθύνεται ο εργολάβος) η ευθύνη του αναδόχου για τυχόν πλημμέλειες του έργου.

⁹¹ Το άρθρο 75Α τίθεται όπως προστέθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 137 του Ν.4070/2012 και τροποποιήθηκε με την παρ. 7 του άρθρου 59 του Ν.4146/2013.

επέτρεπε στους αναδόχους των έργων να προβάλλουν αξιώσεις μέχρι και την υποβολή της τελικής επιμέτρησης (άρθρο 52 παρ. 7 του ΚΔΕ), πράγμα που είχε ως αποτελέσματα, την υπέρβαση του προϋπολογισθέντος κόστους, τον αιφνιδιασμό του κυρίου του έργου, και την συνακόλουθη αδυναμία του να διαχειρισθεί εγκαίρως την εργολαβία, ασκώντας τα εργαλεία που του παρέχει ο νόμος (διακοπή των εργασιών, μείωση του συμβατικού αντικειμένου, διάλυση εργολαβίας και επαναδημοπράτηση).

Για τη θεραπεία του προβλήματος αυτού, τέθηκε τετράμηνη (από δίμηνη που ήταν για τις συμβάσεις έργων των οποίων οι διακηρύξεις δημοσιεύτηκαν πριν την έναρξη ισχύος του Ν.4146/2013, δηλαδή πριν την 18^η.04.2013) αποσβεστική προθεσμία από την εμφάνιση της γενεσιουργού αιτίας της αξίωσης του αναδόχου, την οποία (αξίωση) θα πρέπει με σχετικό αίτημά του να θέτει υπόψη της Δ.Υ., προκειμένου αυτή στη συνέχεια να λάβει τα μέτρα της. Επομένως, με την ανωτέρω διάταξη, τα δικαιώματα του αναδόχου από τη σύμβαση αποσβέννυνται και οποιαδήποτε εξ αυτών αξίωση παραγράφεται, εάν αυτά δεν ασκηθούν εντός τεσσάρων (4) μηνών από την εμφάνιση της γενεσιουργού τους αιτίας.

Η διάταξη αυτή είναι σημαντικότερη, αφού υποχρεώνει τον ανάδοχο να προβάλλει έγκαιρα κάθε αξίωσή του (π.χ. όταν εκτελεί εργασίες πέραν των συμβατικών, οι οποίες απαιτούν τη σύναψη Συμπληρωματικής Σύμβασης) και είναι πρόωρο να εκτιμηθεί αν τελικώς επιτύχει τον στόχο της. Πάντως υπό το πρίσμα αυτό, η γνωστή πάγια νομολογία κατά την οποία «εφόσον δοθεί έγγραφη εντολή στον ανάδοχο για παρέκκλιση από τη σύμβαση, ή εφόσον κριθεί μεταγενέστερα ότι εργασίες που εκτέλεσε ο ανάδοχος και ήταν αναγκαίες για την εκτέλεση της σύμβασης, μπορούν να νομιμοποιούνται» θα αναθεωρηθεί, αφού ο εργοδότης θα προβάλλει την τυχόν έλλειψη έγγραφης αίτησης για την τακτοποίησή τους, ή την εκπρόθεσμη υποβολή αίτησης, για να επιτύχει την απόσβεση της σχετικής απαίτησης του αναδόχου.

Με άλλα λόγια, η διάταξη αυτή αποτρέπει τον ανάδοχο, από το να δέχεται τις διαβεβαιώσεις της Δ.Υ. ή του κυρίου του έργου περί τακτοποίησης των εκκρεμοτήτων στη συνέχεια της εργολαβίας και τον υποχρεώνει να τις προβάλλει έγκαιρα και μάλιστα διασφαλίζοντας αποδεικτικά στοιχεία περί τον χρόνο εμφάνισης της «γενεσιουργού αιτίας», αφού στη συνέχεια ο εργοδότης θα έχει κάθε συμφέρον να επικαλείται ότι η εμφάνιση αυτή έλαβε χώρα παλαιότερα από τον χρόνο που επικαλείται ο ανάδοχος, ώστε να επιτύχει την παραγραφή.

Σημειώνεται ότι στην ανωτέρω τετράμηνη αποσβεστική προθεσμία δεν υπάγονται οι εκκαθαρισμένες απαιτήσεις του αναδόχου (δηλ. εξόφληση εγκεκριμένων λογαριασμών, εγκεκριμένων αποζημιώσεων κ.λ.π.). Αυτές οι αξιώσεις είναι άμεσα πληρωτέες και απλώς υπόκεινται στις γενικές περί παραγραφής διατάξεις (π.χ. πενταετής για εγκεκριμένους λογαριασμούς), ο δε χρόνος παραγραφής τους ξεκινά από την οριστική παραλαβή. Κατά κανόνα, αιτήματα που υπάγονται στις διατάξεις περί τετράμηνης αποσβεστικής προθεσμίας είναι όσα κατατείνουν στην τροποποίηση του συμβατικού αντικειμένου (π.χ. αίτημα για ένταξη νέων εργασιών σε ΑΠΕ, για σύνταξη νέας τιμής μονάδας, για σύνταξη Συμπληρωματικής Σύμβασης κ.λ.π.).

Τέλος, η διάταξη αυτή του Ν.4070/2012 απαιτεί την υποβολή «αιτήματος» εντός τεσσάρων μηνών από την εμφάνιση της γενεσιουργού αιτίας του και όχι απλώς επισήμανση του προβλήματος. Το «αίτημα» έχει την έννοια της πλήρους διαμορφωμένης νομικής αξίωσης, ήτοι αξίωσης απόλυτα ορισμένης ως προς το αντικείμενό της (δαπάνη,

εργασίες, τιμές μονάδος, τροποποίηση συμβατικού αντικειμένου κ.λ.π.). Τούτο στην πράξη σε αρκετές περιπτώσεις (ιδίως στα πλέον σύνθετα έργα) είναι αρκετά δύσκολο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

9.1. Ενστάσεις - Αιτήσεις Θεραπείας – Άρθρο 76 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Κατά των πράξεων ή παραλείψεων της διευθύνουσας υπηρεσίας, που προσβάλλουν έννομο συμφέρον του αναδόχου, χωρεί ένσταση. Η ένσταση ασκείται με κατάθεση στη διευθύνουσα υπηρεσία, μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών, από την κοινοποίηση της πράξης ή τη συντέλεση της παράλειψης, εκτός αν σε ειδικές περιπτώσεις ορίζεται διαφορετικά στον παρόντα Κώδικα.

2. Η ένσταση απευθύνεται στην προϊσταμένη αρχή, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η αρμόδια αρχή υποχρεούται να εκδώσει την απόφασή της μέσα σε δύο (2) μήνες από την κατάθεση της ένστασης.

3. Αν η ένσταση απορριφθεί στο σύνολό της ή μερικώς ή αν παρέλθει άπρακτη η δίμηνη προθεσμία της προηγούμενης παραγράφου, ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει αίτηση θεραπείας σε ανατρεπτική προθεσμία τριών (3) μηνών, από την κοινοποίηση της απόφασης ή από την άπρακτη πάροδο του διμήνου. Η έκδοση ή κοινοποίηση απόφασης επί της ενστάσεως, μετά την πάροδο του διμήνου, δεν μεταθέτει την έναρξη της ανωτέρω προθεσμίας για την άσκηση αίτησης θεραπείας. Αίτηση θεραπείας ασκείται επίσης και κατά αποφάσεων ή πράξεων της προϊσταμένης αρχής ή του κυρίου του έργου, εφόσον με τις αποφάσεις ή πράξεις αυτές δημιουργείται για πρώτη φορά διαφωνία. Στην τελευταία αυτή περίπτωση δεν απαιτείται να προηγηθεί ένσταση και η τρίμηνη ανατρεπτική προθεσμία για την άσκηση της αίτησης θεραπείας αρχίζει από την κοινοποίηση της απόφασης ή της πράξης στον ανάδοχο.

4. Η αίτηση θεραπείας δεν είναι απαραίτητο να έχει συνταχθεί με ορισμένο τύπο, πρέπει όμως να περιλαμβάνει μνεία της πράξης ή της παράλειψης κατά της οποίας στρέφεται, σύντομο ιστορικό της σύμβασης και της διαφωνίας, τους λόγους στους οποίους στηρίζει τις απόψεις του αυτός που υποβάλλει την αίτηση και τέλος συγκεκριμένα και με σαφήνεια τα αιτήματά του.

5. Η αίτηση θεραπείας απευθύνεται στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και η επίδοσή της γίνεται πάντοτε με δικαστικό επιμελητή, κοινοποιείται δε και στην υπηρεσία που έχει εκδώσει την προσβαλλόμενη πράξη. Αν η αίτηση υποβάλλεται για παράλειψη έκδοσης της πράξης, η κοινοποίηση γίνεται προς τη διευθύνουσα υπηρεσία.

6. Η αίτηση θεραπείας συνοδεύεται από αντίγραφο της πράξης από την οποία προήλθε η διαφωνία, της ένστασης που υποβλήθηκε κατ' αυτής και της πράξης ή απόφασης κατά της οποίας στρέφεται η αίτηση, αν κοινοποιήθηκε τέτοια πράξη ή απόφαση.

7. Η διευθύνουσα υπηρεσία και η αρμόδια για την ένσταση προϊσταμένη αρχή υποχρεούνται να διαβιβάσουν στην αρμόδια για την αίτηση θεραπείας υπηρεσία το φάκελο της υπόθεσης που περιλαμβάνει πάντοτε τα συμβατικά τεύχη ή αντίγραφά τους. Τα συμβατικά τεύχη μπορεί να τα προσκομίσει και αυτός που υποβάλλει την αίτηση.

8. Αίτηση θεραπείας μπορεί να ασκήσει και ο κύριος του έργου, εφόσον δεν είναι το Δημόσιο. Αν η αρμοδιότητα για την απόφαση επί αιτήσεων θεραπείας ασκείται από όργανο του φορέα, επί αιτήσεων θεραπείας του προηγούμενου εδαφίου αποφασίζει πάντοτε ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

9. Αν δεν είναι το Δημόσιο κύριος του έργου, αντίγραφο της αίτησης θεραπείας επιδίδεται στον αντισυμβαλλόμενο μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την επίδοσή της στον Υπουργό, διαφορετικά η αίτηση θεραπείας θεωρείται σαν να μην έχει ασκηθεί. Ο αντισυμβαλλόμενος μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία ενός (1) μηνός μπορεί να υποβάλει στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων τις τυχόν αντιρρήσεις του επί αιτήσεως θεραπείας. Η παράλειψη υποβολής αντιρρήσεων δεν δημιουργεί τεκμήριο αποδοχής των όσων προβάλλονται στην ένσταση ή την αίτηση θεραπείας, τα οποία μπορεί ο ενδιαφερόμενος να αποκρούσει για πρώτη φορά στο Δικαστήριο.

10. Στις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου, αυτός που υπέβαλε την αίτηση θεραπείας υποχρεούται να υποβάλει στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων επικυρωμένο αντίγραφο του αποδεικτικού εμπρόθεσμης επίδοσης της αίτησής του αυτής στον αντισυμβαλλόμενο. Η υποβολή του εν λόγω αντιγράφου γίνεται μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών από την επίδοση της αίτησης θεραπείας στον αντισυμβαλλόμενο. Οι αιτήσεις θεραπείας στην περίπτωση αυτή δεν εισάγονται για συζήτηση στο αρμόδιο Τεχνικό Συμβούλιο πριν περάσει η προθεσμία της προηγούμενης παραγράφου για υποβολή αντιρρήσεων. Οι αντιρρήσεις συζητούνται μαζί με την αίτηση θεραπείας, με τις οποίες συζητούνται και εξετάζονται και οι τυχόν αντίθετες για το ίδιο θέμα αιτήσεις θεραπείας. Σε περίπτωση αντίθετων αιτήσεων θεραπείας, όταν αρμόδιος να αποφασίσει επί αιτήσεως θεραπείας του κυρίου του έργου είναι ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, σύμφωνα με την παράγραφο 9, η αρμοδιότητα του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων επεκτείνεται και στη συνεξεταζόμενη αντίθετη αίτηση θεραπείας του αναδόχου, έστω και αν διαφορετικά αρμόδιο να αποφασίσει για την τελευταία αυτή αίτηση θεραπείας θα ήταν όργανο του κυρίου του έργου.

11. Προκειμένου να συζητηθεί η αίτηση θεραπείας στο τεχνικό συμβούλιο η αρμόδια για την εισήγηση υπηρεσία, σε συνεννόηση με τη Γραμματεία του Συμβουλίου καλεί με έγγραφη πρόσκλησή της τον ανάδοχο να παραστεί, σε ορισμένη ημέρα και ώρα και πάντως όχι νωρίτερα από δέκα (10) ημέρες από την επίδοση της πρόσκλησης, αυτοπροσώπως ή με νόμιμα εξουσιοδοτημένο αντιπρόσωπο στη συνεδρίαση του συμβουλίου, για να υποστηρίξει τις απόψεις του και να δώσει κάθε σχετική πληροφορία ή διευκρίνιση που θα ζητηθεί από τα μέλη του συμβουλίου. Η επίδοση της πρόσκλησης γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 44 του παρόντος. Κατά τη συζήτηση καλείται επίσης, κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας παραγράφου και ο κύριος του έργου που υποβάλλει αίτηση θεραπείας ή αντιρρήσεις κατ' αυτής.

12. Σε περίπτωση που ο ανάδοχος, αν και κλήθηκε, δεν παρέστη ο ίδιος ή με αντιπρόσωπό του, γίνεται σχετική μνεία στα πρακτικά του συμβουλίου και το συμβούλιο προχωρεί στην εξέταση της αίτησης θεραπείας και χωρίς την παρουσία του. Τα ίδια εφαρμόζονται και όταν κληθεί και δεν παραστεί ο κύριος του έργου που άσκησε αίτηση θεραπείας ή αντιρρήσεις.

13. Η εξέταση της αίτησης θεραπείας αρχίζει με την προφορική ανάπτυξη της έγγραφης εισήγησης της αρμόδιας υπηρεσίας προς το συμβούλιο. Η εισήγηση ερευνά πρώτα το εμπρόθεσμο της αίτησης θεραπείας, της ένστασης που τυχόν προηγήθηκε, της επίδοσης της αίτησης θεραπείας στον αντισυμβαλλόμενο, στις περιπτώσεις που απαιτείται τέτοια επίδοση, καθώς και των αντιρρήσεων του αντισυμβαλλομένου, αν έχουν υποβληθεί αντιρρήσεις. Στη συνέχεια εξετάζει την ουσιαστική βασιμότητα της αίτησης θεραπείας, ανάλογα με τους περιεχόμενους σε αυτή λόγους και τα προβαλλόμενα σχετικά αιτήματα. Αν η αίτηση έχει οικονομικό αντικείμενο, η εισήγηση περιλαμβάνει εκτίμηση αυτού. Την προφορική ανάπτυξη της εισήγησης ακολουθεί συζήτηση για την πλήρη ενημέρωση των μελών του συμβουλίου στην υπόθεση. Στη συνέχεια καλείται να ακουσθεί αυτός που άσκησε την αίτηση θεραπείας και αυτός που τυχόν υπέβαλε αντιρρήσεις. Ο πρόεδρος του συμβουλίου ορίζει τη σειρά ακρόασης ή και την ενδεχόμενη ταυτόχρονη ακρόαση. Όταν οι ενδιαφερόμενοι αποχωρήσουν, συνεχίζεται η συζήτηση από το συμβούλιο, το οποίο μετά το τέλος της συζήτησης γνωματεύει αιτιολογημένα για την υπόθεση.

14. Σε κάθε αίτηση θεραπείας αποφασίζει ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ύστερα από γνώμη του Τεχνικού Συμβουλίου, μέσα σε προθεσμία τριών (3) μηνών από την επίδοση της αίτησης θεραπείας.

15. Αν η αίτηση θεραπείας απορριφθεί με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή αν ο Υπουργός δεν εκδώσει και κοινοποιήσει την απόφασή του μέσα στην τρίμηνη προθεσμία της παραγράφου 14, δικαιούται αυτός που υπέβαλε την αίτηση θεραπείας να προσφύγει στο αρμόδιο δικαστήριο, σύμφωνα με τις διατάξεις του επόμενου άρθρου. Η κοινοποίηση της απόφασης γίνεται μέσα στην ανωτέρω τρίμηνη προθεσμία. Σε περίπτωση που τα αρμόδια υπηρεσιακά όργανα δεν προσκομίσουν μέχρι το δεύτερο δεκαήμερο του τρίτου μήνα το σχέδιο απόφασης επί της αιτήσεως θεραπείας στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή

το αρμόδιο όργανο των άλλων φορέων που εκτελούν δημόσια έργα, επιβάλλονται οι πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται στο άρθρο 40 του παρόντος.

16. Αν η αίτηση θεραπείας είναι εμπρόθεσμη, ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων μπορεί να εκδώσει την απόφασή του και μετά την πάροδο της προθεσμίας της παραγράφου 14, αλλά οπωσδήποτε όχι πέραν του έτους από τη λήξη αυτής, εφόσον δεν έχει λήξει η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής ή έχει ασκηθεί εμπρόθεσμα σχετική προσφυγή και δεν έχει ακόμα εκδοθεί επί της προσφυγής αυτής απόφαση του Δικαστηρίου. Η απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων που εκδίδεται σύμφωνα με την παράγραφο αυτή δεν υπόκειται σε κανένα ένδικο μέσο και είναι εκτελεστή μόνο αν την αποδέχεται αυτός που υπέβαλε την αίτηση θεραπείας και παραιτηθεί από το δικαίωμα άσκησης προσφυγής και από τυχόν ασκηθείσα προσφυγή του. Η αποδοχή μπορεί να γίνει σε ανατρεπτική προθεσμία ενός (1) μηνός από την κοινοποίηση στον ανάδοχο της σχετικής απόφασης. Σε κάθε περίπτωση η τυχόν εκδοθείσα απόφαση του εφετείου κατισχύει.

17. Όπου σε αυτό το άρθρο αναφέρεται ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων νοούνται και οι άλλες αρχές, οι οποίες σύμφωνα με τις κάθε φορά ισχύουσες διατάξεις αποφασίζουν επί αιτήσεων θεραπείας, με την επιφύλαξη του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 8.

18. Οι διατάξεις του άρθρου 8 του ν. 3200/1955 εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις αποφάσεων ή εγκρίσεων των αρχών ή οργάνων όλων των φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα που αναφέρονται στις συμβάσεις ανάθεσης και εκτέλεσης δημοσίων έργων. Αρμόδιος Υπουργός είναι ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) Γενικά. Ο νομοθέτης από παλιά έχει θεσπίσει διαδικασία επίλυσης των διαφορών που ανακύπτουν κατά την εκτέλεση της σύμβασης κατασκευής δημοσίου έργου και μάλιστα σε δύο βαθμούς (ένσταση κατά των πράξεων και παραλείψεων της Δ.Υ. – αίτηση θεραπείας κατά των πράξεων της Π.Α.). Χωρίς την υποχρεωτική τήρηση της διαδικασίας αυτής, η τελικώς ασκούμενη προσφυγή είναι απαράδεκτη⁹². Η κατάθεση της ένστασης στη Δ.Υ. μέσα στη νόμιμη προθεσμία είναι ουσιώδης τύπος, η παράβαση του οποίου οδηγεί στο απαράδεκτο της ενδικοφανούς διαδικασίας και της προσφυγής. Ένσταση και αίτηση θεραπείας ασκούνται κατά των εκτελεστών πράξεων ή παραλείψεων της Δ.Υ. και της Π.Α. και όχι κατά των μη εκτελεστών, όπως είναι τα πληροφοριακά έγγραφα⁹³ (π.χ. η

⁹² **ΣΤΕ 2985/2007.** Το άρθρο 12 του ν. 1418/1984 καταστρώνει σύστημα ενδικοφανούς διοικητικής επιλύσεως των διαφορών που αναφύονται κατά την εκτέλεση δημοσίων έργων. Η ενδικοφανής αυτή διαδικασία ολοκληρώνεται με την άσκηση αιτήσεως θεραπείας ενώπιον του αρμοδίου υπουργού, η επί της οποίας ρητή πράξη του ή η παράλειψη εκδόσεώς της προσβάλλεται με προσφυγή ενώπιον του αρμοδίου διοικητικού εφετείου, σύμφωνα με τις εφαρμοστέες εν προκειμένω διατάξεις του άρθρου 13 του ανωτέρω ν. 1418/1984 και του άρθρου 30 του ν.1545/1985 (ΦΕΚ 91), καθώς και τις διατάξεις του άρθρου 19 παράγραφοι 3 και 4 του π.δ. 341/1978 (φ. Α', 71) στις οποίες παραπέμπει το άρθρο 4 του ν. 1406/1983 (ΦΕΚ 182). Στη δίκη που ανοίγεται με την προσφυγή αυτή διάδικος είναι καταρχήν το Ελληνικό Δημόσιο, καθώς και ο κύριος του έργου, αν αυτός είναι άλλο, πλην του Δημοσίου, νομικό πρόσωπο. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, όταν δηλαδή κύριος του έργου είναι άλλο, πλην του Δημοσίου, νομικό πρόσωπο, η επί της προσφυγής απόφαση του διοικητικού εφετείου, όπως άλλωστε και η επί της αιτήσεως θεραπείας απόφαση του επιληφθέντος υπουργού, αφορά μόνο τις σχέσεις μεταξύ του νομικού αυτού προσώπου και του αναδόχου και δεν συνεπάγεται την επίρριψη στο Ελληνικό Δημόσιο των υποχρεώσεων που βαρύνουν το νομικό πρόσωπο έναντι του αναδόχου (βλ. ΣΤΕ 3148, 1529/2004, 2530/1991 επτ. κ.ά.).

⁹³ **ΣΤΕ 2799/2005.** Τα πληροφοριακά έγγραφα της Διευθύνουσας Υπηρεσίας δεν προσβάλλονται παραδεκτά με προσφυγή. Η προσφυγή πρέπει να περιέχει σαφώς καθορισμένο αίτημα. Με τα υπομνήματα των διαδίκων επιτρέπεται η ανάπτυξη των ισχυρισμών που προβλήθηκαν με το

πράξη με την οποία κοινοποιήθηκε στον ανάδοχο η έγκριση του πρωτοκόλλου προσωρινής παραλαβής). Τα αιτήματα της ένστασης, όπως και της αίτησης θεραπείας πρέπει να είναι σαφή και ορισμένα και από το περιεχόμενό τους να προκύπτει, εκτός από τη διαφωνία και το αιτούμενο ποσό της διαφοράς.

Εξάλλου, σύμφωνα με τη νομολογία πρέπει ο εργοδότης να ενημερώνει τον ανάδοχο για τη δυνατότητα άσκησης των ενδικοφανών προσφυγών (ένσταση-αίτηση θεραπείας)⁹⁴. Ήδη όμως για το εν λόγω ζήτημα εκδόθηκε η *απόφαση ΣτΕ 2790/2011*, κατά την οποία η Διοίκηση δεν οφείλει να ενημερώσει τον ανάδοχο για τη δυνατότητα και την προθεσμία άσκησης ενδικοφανών προσφυγών, αφού μια εργοληπτική επιχείρηση εγγεγραμμένη στο ΜΕΕΠ, που μετέχει στους οικείους διαγωνισμούς και έχει ανακηρυχθεί ανάδοχος με βάση τις διατάξεις του ανωτέρω νόμου, δεν μπορεί να αγνοεί τα παραπάνω άρθρα.

β) *Ένσταση*. Με το ισχύον σήμερα νομοθετικό καθεστώς *ένσταση* χωρεί κατά των πράξεων και παραλείψεων της Δ.Υ., οι οποίες βλάπτουν τα έννομα συμφέροντα του αναδόχου (βλαπτικές πράξεις), ασκούμενη εντός ανατρεπτικής προθεσμίας δεκαπέντε (15) ημερών από της απορρίψεως (ρητής ή τεκμαιρόμενης) εκ μέρους της Δ.Υ. των αιτημάτων του αναδόχου, ή από της συντελέσεως της παράλειψης της Δ.Υ. Η ένσταση απευθύνεται προς την Προϊσταμένη Αρχή του οργάνου που έχει εκδώσει τη βλαπτική πράξη ή είχε την υποχρέωση να απαντήσει. Η Π.Α. είναι υποχρεωμένη να απαντήσει επί της ένστασης μέσα σε προθεσμία δύο (2) μηνών από την κατάθεσή της.

Η πράξη αυτή πρέπει να είναι η αρχική βλαπτική πράξη, δηλαδή εκείνη που πρώτα δημιούργησε τη διαφορά μεταξύ του αναδόχου και του κυρίου του έργου. Οι μεταγενέστερες επιβεβαιωτικές πράξεις, οι γνώμες, οι πληροφοριακές πράξεις, δεν προσβάλλονται, διότι στερούνται εκτελεστού χαρακτήρα⁹⁵. Επισημαίνεται ότι το έννομο συμφέρον του αναδόχου, προκειμένου να ασκήσει ένσταση, πρέπει να είναι επίκαιρο.

γ) *Αίτηση θεραπείας*. Η *αίτηση θεραπείας* ασκείται μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία τριών (3) μηνών από: i) την κοινοποίηση στον ανάδοχο της απόφασης της Π.Α. επί της

δικόγραφο της προσφυγής ή των προσθέτων λόγων, όχι δε και η υποβολή νέων αιτημάτων, έστω και παρεπομένων, όπως είναι το αίτημα περί επιδίκασης τόκων.

⁹⁴ **ΣτΕ 1316/2001**. Η Διοίκηση πρέπει να ενημερώνει τον ενδιαφερόμενο, όταν εκδίδει διοικητική πράξη, ότι αυτή είναι προσβλητή με ενδικοφανή προσφυγή. Επίσης πρέπει να προσδιορίζει το όργανο ενώπιον του οποίου πρέπει να απευθύνεται και την σχετική προθεσμία. Σε αντίθετη περίπτωση θεραπεύεται η τυχόν πλημμέλεια του ενδικοφανούς μέσου και θεωρείται ως παραδεκτός ασκηθείσα η τελική ενώπιον του δικαστηρίου προσφυγή.

ΣτΕ 287/2004. Η υποχρέωση αυτή υφίσταται και στο πλαίσιο της δίκης από σύμβαση δημοσίου έργου, και συνίσταται στην υποχρέωση γνωστοποίησης προς τον ενδιαφερόμενο, με ειδική μνεία, είτε στο έγγραφο της βλαπτικής πράξης είτε στο συνοδευτικό του, ότι η κοινοποιούμενη πράξη υπόκειται σε ενδικοφανή προσφυγή, να προσδιορίζεται το όργανο ενώπιον του οποίου ασκείται αλλά και η νόμιμη προθεσμία.

⁹⁵ **ΣτΕ 421/2003**. Η αρχική έννοια της διάταξης της παρ. 1 του άρθρου 16 του ν.δ. 1266/72 ήταν ότι ασκείται ένσταση κατά πάσης πράξεως της Δ.Υ. την οποία ο ανάδοχος κρίνει ότι βλάπτει τα συμφέροντά του. Μετά όμως το ν. 1418/84, πρέπει η προσβαλλόμενη πράξη να είναι εκτελεστή. Δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα, η απάντηση της ΔΥ σε αίτημα του αναδόχου με το οποίο αυτός ζητούσε να μην του επιβάλλεται κράτηση υπέρ του ΤΣΜΕΔΕ, επειδή δεν ίσχυε (η κράτηση) κατά τον χρόνο ισχύος της προσφοράς, η οποία απάντηση επεσήμανε την ύπαρξη εγκυκλίου η οποία της υπαγόρευε τον τρόπο ενεργείας και απέρριπτε το σχετικό αίτημα, διότι η ΔΥ κατά τον νόμο έχει μεν την αρμοδιότητα για την έγκριση της πληρωμής, όσο και για την επιστροφή των τυχόν αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών, πλην η αρμοδιότητα αυτή δεν συντρέχει εν προκειμένω, διότι δεν είναι σε φάση εγκρίσεως πληρωμής και η απάντηση στερείται ως εκ τούτου εκτελεσιότητα.

ένστασης ή ii) την άπρακτη πάροδο διμήνου από της υποβολής της, προθεσμία στην οποία όφειλε να είχε απαντήσει η Π.Α., οπότε τεκμαίρεται η απόρριψή της, ενώπιον του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ⁹⁶. Η αίτηση θεραπείας απευθύνεται και επιδίδεται πάντοτε με δικαστικό επιμελητή στον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ ή άλλα αποφαινόμενα όργανα, αρμόδια να κρίνουν τις αιτήσεις θεραπείας. Επίσης, αυτή κοινοποιείται και στην Υπηρεσία που έχει εκδώσει την προσβαλλόμενη πράξη. Η έκδοση ή η κοινοποίηση ρητής απόφασης της Π.Α. μετά το πέρας του διμήνου, δεν μεταθέτει την έναρξη της προθεσμίας για την άσκηση αίτησης θεραπείας.

Αίτηση θεραπείας μπορεί να ασκηθεί χωρίς να έχει προηγηθεί ένσταση κατά πράξης ή απόφασης της Π.Α. ή του κυρίου του έργου, εφόσον με αυτήν δημιουργείται για πρώτη φορά διαφωνία, π.χ. διαφορές από διορθώσεις ή περικοπές που έγιναν από την Π.Α. Στην περίπτωση αυτή, η αίτηση θεραπείας ασκείται σε ανατρεπτική προθεσμία τριών (3) μηνών από την κοινοποίηση της απόφασης ή της πράξης.

Ο Υπουργός κρίνει την αίτηση θεραπείας εντός τριών (3) μηνών από την επίδοσή της, αφού λάβει την (απλή) γνώμη του Τεχνικού Συμβουλίου. Αν παρέλθει το τρίμηνο, η αίτηση θεωρείται ως απορριφθείσα σιωπηρά και πλέον ασκείται *προσφυγή* στο Διοικητικό Εφετείο, εντός δύο (2) μηνών.

Παρόλη την πάροδο του τριμήνου και την ενδεχόμενη άσκηση προσφυγής, ο Υπουργός διατηρεί την λειτουργική του αρμοδιότητα να απαντήσει εντός έτους (από την πάροδο του τριμήνου) στην εμπρόθεσμη άσκηση της αίτησης θεραπείας του αναδόχου. Αν ο ανάδοχος αποδεχθεί την απόφασή του, πρέπει να παραιτηθεί της προσφυγής. Αν δεν ικανοποιηθεί και συνεχισθεί η δίκη, η απόφαση του Υπουργού θεωρείται ως συμπροσβαλλόμενη και η διαφορά επιλύεται από το αρμόδιο Διοικητικό Εφετείο.

Σημειώνεται ότι είχε κριθεί από τα δικαστήρια (βλ. ΔΕΑ 5103/96 και ΔΕΑ 9023/85), ότι η διάταξη της παρ. 9 του άρθρου 12 του Ν.1418/84 (ήδη παρ. 16 του άρθρου 76 του ΚΔΕ) δεν έχει την έννοια ότι μετά την συνέχιση της δίκης η απόφαση του Υπουργού επί της αιτήσεως θεραπείας δεν είναι πλέον εκτελεστή πράξη, αλλά ότι δεν μπορεί να εκτελεστεί πριν από την έκδοση απόφασης από το δικαστήριο. Επομένως, κατά την ίδια απόφαση, η συνέχιση της διαδικασίας θα αφορά μόνο τα αιτήματα που δεν ικανοποιήθηκαν με την απόφαση του Υπουργού.

Ωστόσο, η *απόφαση του ΣτΕ 696/2003* έκρινε αντίθετα ότι εφόσον δεν γίνει δεκτή από τον ανάδοχο η απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ επί της αιτήσεως θεραπείας και

⁹⁶ **ΣτΕ 2083/2005.** Ναι μεν η αίτηση θεραπείας επιδίδεται πάντοτε με δικαστικό επιμελητή, πλην όμως δεν καθίσταται απαράδεκτη εκ μόνου του λόγου ότι δεν επιδόθηκε με δικαστικό επιμελητή εφόσον πάντως περιήλθε στο αρμόδιο ν' αποφανθεί γι' αυτήν όργανο (πρβλ. ΣτΕ 1992/2003).

ΣτΕ 1751/2009. Η προσφυγή είναι απορριπτέα, ως απαράδεκτη, εάν είτε δεν ασκήθηκε προηγουμένως αίτηση θεραπείας από τον προσφεύγοντα είτε ασκήθηκε μεν αίτηση θεραπείας, αλλά κατά παράβαση ουσιαστών διαδικαστικών τύπων. Αν κύριος του έργου είναι νομικό πρόσωπο και όχι το Δημόσιο, ο ασκήσας την αίτηση θεραπείας, η οποία επιδίδεται πάντοτε δια δικαστικού επιμελητού, υποχρεούται εντός 10 ημερών από της επιδόσεως της αιτήσεως θεραπείας προς τον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ να επιδώσει αντίγραφο της προς τον αντισυμβαλλόμενο και εντός άλλων 10 ημερών, από της τελευταίας επιδόσεως να υποβάλει προς τον ίδιο Υπουργό κεκυρωμένο αντίγραφο αποδεικτικού περί της εμπροθέσμου επιδόσεως αντιγράφου της αιτήσεως θεραπείας προς τον αντισυμβαλλόμενο. Το αντίγραφο της αιτήσεως θεραπείας επιδίδεται προς τον αντισυμβαλλόμενο αποκλειστικά, επί ποινή απαραδέκτου, με δικαστικό επιμελητή ή άλλο δημόσιο όργανο. Οι διαδικαστικοί αυτοί τύποι είναι ουσιώδεις και η μη τήρησή τους καθιστά την αίτηση θεραπείας απαράδεκτη και την επακολουθούσα προσφυγή τύποις απορριπτέα για το λόγο αυτό, ενώ είναι αδιάφορο εάν επί της αιτήσεως θεραπείας απεφάνθη το αρμόδιο όργανο ή άφησε αυτήν ανεξέταστη.

εξακολουθήσει τη δίκη, η απόφαση του Υπουργού δεν παράγει έννομες συνέπειες (άρα ούτε και εκτελεστικότητα).

9.2. Δικαστική επίλυση διαφορών – Άρθρο 77 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Κάθε διαφορά μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών που προκύπτει από τη σύμβαση κατασκευής δημόσιου έργου επιλύεται με την άσκηση προσφυγής ή αγωγής στο αρμόδιο δικαστήριο κατά τις διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας ή του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, με την επιφύλαξη των επόμενων παραγράφων. Η κατά τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας διάκριση μεταξύ των ενδίκων βοηθημάτων της προσφυγής και της αγωγής (άρθρα 63 και 71) ισχύει και στις διαφορές του παρόντος Κώδικα.

2. Αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση των διαφορών αυτών είναι το διοικητικό ή πολιτικό εφετείο της περιφέρειας στην οποία εκτελείται το έργο. Παρέκταση αρμοδιότητας δεν επιτρέπεται. Αν το έργο εκτελείται στην περιφέρεια δύο ή περισσότερων εφετείων, αρμόδιο καθίσταται εκείνο που ορίζει ο Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου, ύστερα από αίτηση εκείνου που ενδιαφέρεται να ασκήσει την προσφυγή.

3. Της προσφυγής στο εφετείο προηγείται υποχρεωτικά αίτηση θεραπείας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 76, διαφορετικά η προσφυγή κηρύσσεται απαράδεκτη. Η προσφυγή στο εφετείο ασκείται μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία δύο (2) μηνών από την κοινοποίηση της απόφασης που εκδόθηκε επί της αιτήσεως θεραπείας ή από τη λήξη της τρίμηνης προθεσμίας της παραγράφου 14 του άρθρου 76 του παρόντος. Εάν το έργο εκτελείται στην περιφέρεια δύο ή περισσότερων εφετείων, η αίτηση για τον καθορισμό του αρμόδιου εφετείου, σύμφωνα με την παράγραφο 2, υποβάλλεται μέσα στην ίδια δίμηνη ανατρεπτική προθεσμία. Στην περίπτωση αυτή η δίμηνη ανατρεπτική προθεσμία για άσκηση προσφυγής αρχίζει από τη δημοσίευση της απόφασης του Προέδρου του Συμβουλίου Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου. Δεν απαιτείται η τήρηση ενδικοφανούς προδικασίας στις περιπτώσεις που ασκείται από τον ενδιαφερόμενο αγωγή, στο δικόγραφο της οποίας δεν σωρεύεται αίτημα ακύρωσης ή τροποποίησης διοικητικής πράξης ή παράλειψης.

4. Η υπόθεση συζητείται σε δικάσιμο που ορίζεται όσο το δυνατόν συντομότερα. Οι διάδικοι υποχρεούνται να προσκομίσουν κατά την πρώτη συζήτηση όλα τα αποδεικτικά μέσα. Το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη και αποδεικτικά μέσα που δεν πληρούν τους όρους του νόμου. Αν ο φάκελος της υπόθεσης δεν αποσταλεί στο διοικητικό εφετείο από τη Διοίκηση, η συζήτηση αναβάλλεται σε νέα δικάσιμο, κατά την οποία η υπόθεση συζητείται με βάση τα στοιχεία που προσκομίζει ο προσφεύγων, αν το ζητήσει ο ίδιος.

5. Η συζήτηση και η διεξαγωγή της απόδειξης ολοκληρώνονται σε μια δικάσιμο, ανεξάρτητα από τη δικαιοδοσία που υπάγεται η υπόθεση. Αν ο χρόνος δεν επαρκεί, επιτρέπεται διακοπή για άλλη ημέρα και ώρα ενώπιον των ίδιων δικαστών, με προφορική ανακοίνωση που καταχωρίζεται στα πρακτικά και επέχει θέση κλήτευσης όλων των διαδίκων, των μαρτύρων και εκείνων που δεν παρίστανται.

Ένορκες βεβαιώσεις ενώπιον ειρηνοδίκη ή συμβολαιογράφου ή προξένου λαμβάνονται υπόψη μόνο αν έχουν δοθεί ύστερα από κλήτευση του αντιδίκου τρεις (3) τουλάχιστον εργάσιμες ημέρες πριν από τη βεβαίωση και, αν πρόκειται να δοθούν στην αλλοδαπή, οκτώ (8) τουλάχιστον ημέρες πριν από αυτή. Η απόφαση εκδίδεται το ταχύτερο και αρκεί πιθανολόγηση. Οι αποφάσεις του διοικητικού ή πολιτικού εφετείου είναι αμέσως εκτελεστές.

6. Η αίτηση αναίρεσης κατά των αποφάσεων του πολιτικού εφετείου επιτρέπεται μόνο για τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 559 αριθμός 1 έως 7, 9, 16, 17, 19 και 20 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Αν από την εκτέλεση της απόφασης πιθανολογείται κίνδυνος βλάβης, της οποίας η αποκατάσταση δεν είναι εύκολη, μπορεί να διαταχθεί με αίτηση κάποιου από τους διαδίκους η ολική ή εν μέρει αναστολή της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης απόφασης, με τον όρο παροχής ανάλογης εγγύησης ή και χωρίς εγγύηση ή να εξαρτηθεί η εκτέλεση της απόφασης από την παροχή εγγύησης από το διάδικο που έχει νικήσει. Για την αίτηση αποφαινεται, συνεδριάζοντας ως συμβούλιο, χωρίς υποχρεωτική κλήτευση των διαδίκων, το αρμόδιο τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου, το οποίο συγκροτείται από τρία μέλη, στα οποία

περιλαμβάνεται υποχρεωτικά ο εισηγητής της υπόθεσης. Η απόφαση της αναστολής μπορεί κατά τον ίδιο τρόπο να ανακληθεί, με αίτηση κάποιου από τους διαδίκους έως και κατά την πρώτη συζήτηση της αναιρέσης.

7. Σε περίπτωση που ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής ασκήσει αναίρεση, με αίτηση του αναδόχου, μπορεί μέχρι την εκδίκασή της να γίνει συμβιβασμός. Για το συμβιβασμό εκδίδεται απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή του αρμόδιου οργάνου των φορέων που εκτελούν δημόσια έργα, μετά από γνώμη του αρμόδιου τεχνικού συμβουλίου. Μετά την αποδοχή αυτής από τον ανάδοχο, ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής παραιτείται από την αναίρεση.

8. Αν ο ανάδοχος του έργου είναι κοινοπραξία, η προσφυγή ασκείται είτε από την ίδια είτε από όλα τα μέλη της, που μεταξύ τους στην περίπτωση αυτή υπάρχει αναγκαστική ομοδικία.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

α) *Αρμόδια δικαστήρια για την επίλυση των διαφορών.* Η διαδικασία για την επίλυση των διαφορών από τα δημόσια έργα επηρεάστηκε σημαντικά από το Ν.1406/83. Κατά το Ν.1406/83, ο οποίος στο άρθρο 1 παρ. 2 περ. 1' αναγνώρισε τις διαφορές που απορρέουν από διοικητικές συμβάσεις (άρα και τις διαφορές από τη σύμβαση εκτέλεσης δημοσίων έργων) ως διοικητικές διαφορές ουσίας, αρμόδιο για την επίλυση των εργολαβικών διαφορών είναι, σε πρώτο και τελευταίο βαθμό, το Τριμελές Διοικητικό Εφετείο, στην περιφέρεια του οποίου καταρτίσθηκε η σύμβαση. Ως τόπος κατάρτισης της σύμβασης νοείται όχι ο τόπος όπου υπογράφηκε το ιδιωτικό συμφωνητικό μεταξύ του εκπροσώπου του κυρίου του έργου και του εργολάβου, αλλά εκεί που εδρεύει η αρχή η οποία ενέκρινε το πρακτικό της δημοπρασίας και ανέθεσε το έργο σε συγκεκριμένο εργολάβο, διότι η σύμβαση ολοκληρώνεται με την έγκριση αυτή, που αποτελεί την αποδοχή της πρότασης του εργολάβου (βλ. ΣΤΕ 605/95). Σχετική είναι η διάταξη του άρθρου 23 του Ν.2690/99 (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας) κατά την οποία οποιαδήποτε διοικητική σύμβαση καταρτίζεται με την επίδοση στον ενδιαφερόμενο της πράξης κατακύρωσης του διαγωνισμού ή της ανάθεσης, εκτός κι αν ορίζει διαφορετικά ο νόμος.

Μέχρι την έναρξη ισχύος του Ν.1406/83 οι σχετικές διαφορές υπάγονταν στο Πενταμελές (Πολιτικό) Εφετείο του τόπου εκτέλεσης του έργου (βλ. άρθρο 13 παρ. 2 του Ν.1418/84). Ήδη με το Ν.2229/94 άρθρο 3 παρ. 3, αρμόδιο για την εκδίκαση των διαφορών κατέστη το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου εκτελείται το έργο.

β) *Η διαδικασία επίλυσης των διαφορών.* Μετά την απόρριψη, σιωπηρή ή ρητή της αίτησης θεραπείας που ασκείται κατά το άρθρο 76 του ΚΔΕ, ακολουθεί προσφυγή στο αρμόδιο Εφετείο (πολιτικό ή διοικητικό) εντός προθεσμίας δύο (2) μηνών. Η υπόθεση συζητείται σε δικάσιμο που ορίζεται όσο το δυνατόν συντομότερα. Οι διάδικοι υποχρεούνται να προσκομίσουν κατά την πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο όλα τα αποδεικτικά μέσα⁹⁷, λαμβάνονται υπόψη ως ειδικά αποδεικτικά μέσα ένορκες βεβαιώσεις

⁹⁷ **ΑΠ 1028/2007.** Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι η προσφυγή που αναφέρεται σε διαφορά από δημόσια έργα εκδικάζεται από το Εφετείο κατά την προαναφερόμενη ταχεία διαδικασία, η οποία ομοιάζει με αυτή των ασφαλιστικών μέτρων, αφού για την έκδοση της απόφασης αρκεί πιθανολόγηση, και, επομένως, η κατάθεση των προτάσεων των διαδίκων μπορεί να γίνει κατά τη συζήτηση της υποθέσεως και όχι είκοσι ημέρες πριν από τη δικάσιμο, όπως ισχύει σήμερα, κατ' άρθρο 237§1 Κ.Πολ.Δ., για τις υποθέσεις που δικάζονται κατά την τακτική διαδικασία ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, διότι αυτό έρχεται σε αντίθεση με το είδος της διαδικασίας που καθιερώνει το άρθρο 13 του ν. 1418/1984, όπως αυτό ως άνω αντικαταστάθηκε, και

μαρτύρων, εφόσον αυτές ληφθούν κατόπιν κλήτευσης (προ τριών εργασίμων ημερών) του αντιδίκου, και οι μάρτυρες εξετάζονται αμέσως.

Το Εφετείο εκδίδει την απόφασή του το συντομότερο, αρκεί και η πιθανολόγηση για την έκδοση της απόφασης. Η πιθανολόγηση σημαίνει ότι το δικαστήριο δεν έχει υποχρέωση να εφαρμόσει τις διατάξεις που ισχύουν για την αποδεικτική διαδικασία, τα αποδεικτικά μέσα και τη δύναμή τους, αλλά λαμβάνει υπόψη οποιαδήποτε μέσα κρίνει ως κατάλληλα για να σχηματισθεί πιθανότητα, σχετικά με την αλήθεια των πραγματικών περιστατικών (Κ.Πολ.Δ. άρθρο 347).

Πέρα από τις ειδικές ρυθμίσεις του άρθρου 13 του Ν.1418/84 (ήδη άρθρο 77 του ΚΔΕ) ισχύουν οι διατάξεις του Ν.2717/99 (δηλαδή του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας) για τις διοικητικές διαφορές και του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας για τις πολιτικές. Επισημαίνεται ότι για το διοικητικό Εφετείο η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής είναι η 60ήμερη του άρθρου 66 του Ν.2717/99 και όχι η δίμηνη του άρθρου 13 του Ν.1418/84.

Οι αποφάσεις των Εφετείων είναι άμεσα εκτελεστές, έστω και αν τρέχει η προθεσμία ή έχει ασκηθεί κατ' αυτών αίτηση αναίρεσης εκ μέρους του εργοδότη, ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας⁹⁸.

Σε περίπτωση άσκησης αναίρεσης εκ μέρους του κυρίου του έργου ή του φορέα κατασκευής, μπορεί μέχρι την εκδίκασή της να γίνει συμβιβασμός με αίτηση του αναδόχου, κατόπιν γνώμης του αρμοδίου Τεχνικού Συμβουλίου και με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ. Μετά την αποδοχή αυτής από τον ανάδοχο, ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής παραιτείται από την αναίρεση.

γ) *Η άσκηση αγωγής*. Με την παρ. 3 του άρθρου 4 του Ν.3481/2006 λύθηκε το ζήτημα που είχε δημιουργηθεί από αντίθετες αποφάσεις των δικαστηρίων, που δεν δέχονταν ότι κατά τη διαδικασία εκτέλεσης του έργου ο ανάδοχος μπορούσε εναλλακτικά προς την προσφυγή, να ασκήσει και *αγωγή*⁹⁹.

Η νομολογία αυτή ήδη (και ανεξάρτητα της νομοθετικής εν τω μεταξύ επίλυσης του θέματος) ανατράπηκε με την *απόφαση ΣτΕ 1591/2007*, κατά την οποία όταν δεν πρόκειται περί βλαπτικής για τον ανάδοχο πράξεως της Διοικήσεως, αλλά, αντίθετα, περί πράξεως της οποίας αυτός επιδιώκει την υλοποίηση, όπως επί πράξεως της Διευθύνουσας Υπηρεσίας περί εγκρίσεως του τελικού λογαριασμού του έργου, η οποία αποτελεί την πιστοποίηση για την πληρωμή του, τότε, στην περίπτωση που, στη συνέχεια, η Διοίκηση αρνείται να ικανοποιήσει τη σχετική απαίτησή του, το ένδικο μέσο με το οποίο ο ανάδοχος μπορεί να διεκδικήσει δικαστικά την απαίτησή του, είναι η ευθεία

ειδικότερα με τη διάταξη που ορίζει ότι οι διάδικοι έχουν την υποχρέωση να προσκομίσουν όλα τα αποδεικτικά μέσα κατά την πρώτη συζήτηση της υποθέσεως, ενώ κατά τη διάταξη του άρθρου 237 §1 περ.β Κ.Πολ.Δ., επί ποινή απαραδέκτου, αυτά πρέπει να προσκομιστούν μαζί με τις προτάσεις που πρέπει να κατατεθούν το αργότερο είκοσι μέρες πριν από τη δικάσιμο, δηλ. δεν είναι δυνατόν στην προκείμενη διαδικασία άλλος χρόνος να είναι εκείνος που οι διάδικοι θα καταθέσουν προτάσεις και άλλος εκείνος που θα προσκομίσουν τα αποδεικτικά μέσα.

⁹⁸ **ΣτΕ 2781/2000**. Η εκ μέρους του Δημοσίου άσκηση αίτησης αναίρεσης κατά τελεσίδικης απόφασης καθώς και η προς άσκηση αυτής προθεσμία, αναστέλλουν μόνο την εκτέλεση της απόφασης και όχι την επέλευση των λοιπών έννομων συνεπειών, όπως το δεδικασμένο.

⁹⁹ Με το προηγούμενο καθεστώς (προ του Ν.3481/2006 που κατέστησε δυνατές τις αγωγές στις συμβάσεις δημοσίων έργων) δεν χωρούσε αγωγή αποζημίωσης από διοικητικές συμβάσεις αλλά μόνο προσφυγή (για ανόρθωση ζημιάς, ικανοποίηση αξίωσης, θετικές ζημιές, κλπ.).

αγωγή για αποζημίωση, η οποία εκδικάζεται σε πρώτο και τελευταίο βαθμό από το αρμόδιο διοικητικό Εφετείο.

Η ρύθμιση αυτή του θέματος ορίζει ότι ο ανάδοχος του έργου, εκτός της γνωστής προσφυγής, την οποία ασκεί μετά από τήρηση ενδικοφανούς διαδικασίας (ήτοι ένστασης κατά πράξης της Δ.Υ. βλαπτικής των συμφερόντων του και αίτησης θεραπείας κατά πράξης της Π.Α.) μπορεί να ασκήσει και αγωγή, χωρίς στην περίπτωση αυτή να απαιτείται η προηγούμενη άσκηση ένστασης και αίτησης θεραπείας, εφόσον διεκδικεί την καταβολή των οφειλομένων, εφόσον δηλαδή έχει εκκαθαρισμένη και αναγνωρισμένη αρμοδίως απαίτηση κατά του εργοδότη. Και τούτο διότι το άρθρο 71 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, στο οποίο παραπέμπει η ως άνω διάταξη, αναφέρει ότι ασκείται αγωγή από όποιον έχει «*χρηματική αξίωση από έννομη σχέση δημοσίου δικαίου*». Τέτοια χρηματική αξίωση στη σχέση της εργολαβίας δεν υπάρχει παρά μόνο μετά την εκκαθάριση της αμοιβής του εργολάβου, που διενεργείται με την έγκριση της πιστοποίησης του έργου.

Έτσι, όπως προκύπτει και από τη νομολογία του ΣτΕ, αν η Δ.Υ. εγκρίνει πιστοποίηση του αναδόχου και εκδώσει το ένταλμα πληρωμής, αλλά η απαίτηση αυτή δεν πληρώνεται για οποιοδήποτε λόγο (έλλειψη πιστώσεων, κ.ο.κ.), ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει κατ' ευθείαν αγωγή κατά του εργοδότη διεκδικώντας τα οφειλόμενα, χωρίς να χρειάζεται η άσκηση ένστασης ή αίτησης θεραπείας κατά της άρνησης του εργοδότη.

Εννοείται ότι αγωγή δεν μπορεί να ασκηθεί σε περιπτώσεις που ο ανάδοχος επιδιώκει την ακύρωση πράξης ή παράλειψης της υπηρεσίας (π.χ. όταν η υπηρεσία αρνείται να παρατείνει προθεσμία του έργου, ή περικόπτει και διορθώνει επιμέτρηση, λογαριασμό ή Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών), αφού στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει αναγνωρισμένη και εκκαθαρισμένη απαίτηση του αναδόχου.

9.3. Διαιτητική επίλυση διαφορών – Άρθρο 78 Ν.3669/2008 (ΚΔΕ)

«1. Στη διακήρυξη διαγωνισμού ή στη με κάθε τρόπο καταρτιζόμενη σύμβαση εκτέλεσης έργου μπορεί να εγκριθεί και περιληφθεί ρήτρα διαιτησίας.

2. Η σχετική έγκριση και οι όροι της διαιτησίας καθορίζονται χωρίς καμία δέσμευση από οποιαδήποτε άλλη διάταξη, με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Εργων, Οικονομίας και Οικονομικών και του αρμόδιου κατά περίπτωση Υπουργού.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Είναι δυνατή η διαιτητική επίλυση των διαφορών, οι οποίες προκύπτουν από την εκτέλεση σύμβασης δημοσίου έργου, εφόσον προβλέπεται ρήτρα διαιτησίας στη διακήρυξη της δημοπρασίας ή στη σύμβαση. Για το έγκυρο της σχετικής ρήτρας απαιτείται έγκριση με κοινή απόφαση των Υπουργών ΠΕΧΩΔΕ, Οικονομικών και του αρμόδιου, κατά περίπτωση Υπουργού, η οποία θα καθορίζει και τους όρους της διαιτησίας.

Οι περισσότερες συμβάσεις των μεγάλων δημοσίων έργων μεταξύ των οποίων και εκείνες που κυρώθηκαν με νόμους από τη Βουλή, περιείχαν διαιτητική ρήτρα. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ρήτρα διαιτησίας διευκολύνει την επίλυση διαφορών που γεννώνται από τις συμβάσεις των μεγάλων δημοσίων έργων, λόγω της πολυεθνικότητας,

της πολυπλοκότητας, των δυσεπίλυτων τεχνικών προβλημάτων και τη μακρά διάρκεια της εκτέλεσής τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι με την Εγκύκλιο 5/2013 της ΓΓΔΕ/ΥΠ.ΑΝ.Υ.ΜΕ.ΔΙ. δόθηκαν οδηγίες στις υπηρεσίες της ΓΓΔΕ σχετικά με το χειρισμό τόσο των συμβάσεων που περιλαμβάνουν ρήτρα διαιτησίας όσο και των αιτήσεων για τη διενέργεια διαιτησίας. Στην ως άνω Εγκύκλιο αναφέρεται ότι η υπαγωγή διαφορών του Δημοσίου σε διαιτησία, καθώς και ο διορισμός των διαιτητών από το Ελληνικό Δημόσιο γίνεται μετά από γνωμοδότηση της Ολομέλειας του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ), με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού. Οι δε συμβάσεις που περιέχουν τη σχετική διαιτητική ρήτρα, καθώς και οι αιτήσεις διαιτησιών διαβιβάζονται άμεσα στο ΝΣΚ, προκειμένου η Ολομέλεια του ΝΣΚ, να γνωμοδοτήσει για τον διορισμό διαιτητού εκ μέρους του Δημοσίου και να επιμεληθεί της διεκπεραίωσης της σχετικής διαδικασίας.

Τέλος, επισημαίνεται ότι ήδη με το άρθρο 64 του Ν.4155/2013 θεσπίστηκε μια νέα διαδικασία διαιτησίας, η οποία προστίθεται ως άρθρο 25Α στο Ν.3614/2007, για την επίλυση των διαφορών που ανακύπτουν κατά την εκτέλεση των συμβάσεων κατασκευής συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων έργων, στα οποία κύριος του έργου ή και φορέας κατασκευής είναι δημόσια επιχείρηση του Ν.3429/2005. Η ρύθμιση αυτή αποσκοπεί στην επιτάχυνση του χρόνου εκτέλεσης των εν λόγω έργων. Επομένως, στις σχετικώς με συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων Διακηρύξεις, μπορεί να προβλέπεται για την επίλυση των διαφορών η εφαρμογή, κατ' επιλογή είτε των διατάξεων των άρθρων 76 και 77 του Ν.3669/2008 (ΚΔΕ) είτε της διαδικασίας Διαιτησίας του άρθρου 25Α του Ν.3614/2007 (βλ. παρακάτω σχετικά – Διαδικασία Διαιτησίας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

10.1. Επιτάχυνση της υλοποίησης των συγχρηματοδοτούμενων πράξεων (Τροποποίηση διατάξεων) – Άρθρο 25 Ν.3614/2007 (ΕΣΠΑ 2007-2013)

«1. Για τη συμμετοχή στις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων προμηθειών και υπηρεσιών που υπόκεινται στις διατάξεις του π.δ. 59/2007 και του π.δ. 60/2007, οι υποψήφιοι υποβάλλουν υπεύθυνη δήλωση περί μη συνδρομής λόγων αποκλεισμού στο πρόσωπο τους από τους αναφερόμενους στο άρθρο 45 της Οδηγίας 18/2004. Πριν από την κοινοποίηση της απόφασης κατακύρωσης στον ανάδοχο, ο υποψήφιος που ανακηρύσσεται ανάδοχος της σύμβασης προσκομίζει για τη σύναψη της, εντός προθεσμίας είκοσι (20) ημερών από τη σχετική πρόσκληση της αναθέτουσας αρχής, τα επί μέρους δικαιολογητικά και έγγραφα σε σχέση με τα οποία υποβλήθηκε υπεύθυνη δήλωση. Σε αντίθετη περίπτωση αποκλείεται και η σύμβαση συνάπτεται με τον επόμενο κατά σειρά υποψήφιο με τις ίδιες προϋποθέσεις. «Η ως άνω Υπεύθυνη Δήλωση φέρει ημερομηνία εντός των τελευταίων τριάντα ημερολογιακών ημερών προ της καταληκτικής ημέρας υποβολής των προσφορών και δεν απαιτείται βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής από αρμόδια διοικητική αρχή ή τα ΚΕΠ, ακόμα και εάν άλλως ορίζεται στην εκάστοτε προκήρυξη»¹⁰⁰.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Ανάπτυξης καθορίζονται τα είδη και το περιεχόμενο των συμβουλευτικών υπηρεσιών του Παραρτήματος II Α και II Β του π.δ. 60/2007 και ΧVIIA και ΧVIIB του π.δ. 59/2007, οι οποίες δεν υπάγονται στο ν. 3316/2005. Με την ίδια απόφαση ρυθμίζονται ειδικότερα θέματα διαδικασιών σύναψης δημοσίων συμβάσεων των ανωτέρω συμβουλευτικών υπηρεσιών που αφορούν τα κριτήρια ποιοτικής επιλογής, την οργάνωση και λειτουργία επαγγελματικού μητρώου εταιρειών παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών, τα κριτήρια ανάθεσης των συμβάσεων και οι ειδικοί κανόνες που αφορούν τη συγγραφή υποχρεώσεων των αντίστοιχων προκηρύξεων και τα έγγραφα των αντίστοιχων συμβάσεων.

3. Ο προβλεπόμενος, από τη διάταξη της παρ. 27 του άρθρου 12 του ν. 3310/2005 (ΦΕΚ 30 Α'), έλεγχος νομιμότητας επί των συγχρηματοδοτούμενων συμβάσεων προμηθειών αγαθών, παροχής υπηρεσιών και εκτέλεσης έργων διενεργείται υποχρεωτικά πριν από τη σύναψη τους από κλιμάκια του Ελεγκτικού Συνεδρίου εφόσον η προϋπολογιζόμενη δαπάνη υπερβαίνει το ποσό των πέντε (5) εκατομμυρίων ευρώ, (χωρίς Φ.Π.Α.)¹⁰¹. Ο έλεγχος αυτός περατώνεται εντός τριάντα (30) ημερολογιακών ημερών από της κατάθεσης του σχετικού φακέλου στο Ελεγκτικό Συνέδριο. Σε περίπτωση που από τον έλεγχο διαπιστωθεί έλλειψη στοιχείων, αυτά ζητούνται από τον αρμόδιο φορέα κατά τρόπο πλήρη και εξαντλητικό πριν την παρέλευση της ανωτέρω προθεσμίας. Ο έλεγχος ολοκληρώνεται μετά την κατάθεση και των συμπληρωματικών στοιχείων σε κάθε περίπτωση εντός αποκλειστικής προθεσμίας δεκαπέντε (15) ημερών από της καταθέσεως αυτών. Εάν

¹⁰⁰ Το σε εισαγωγικά τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 1 τίθεται όπως προστέθηκε με την παρ. 4 του άρθρου 21 του Ν.4111/2013 (ΦΕΚ 18/Α'/25.1.2013), που κύρωσε την από 5.12.2012 ΠΝΠ (ΦΕΚ Α' 237), με έναρξη ισχύος από 05/12/2012 όπως ορίζεται στην παρ. 4 του άρθρου 49 του ίδιου νόμου.

¹⁰¹ Σύμφωνα με το άρθρο 35 του Ν.4129/2013 (ΦΕΚ 52/Α'/28.2.2013) που κωδικοποίησε τη νομοθεσία για το Ελεγκτικό Συνέδριο, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 73 του Ν.4146/2013 (ΦΕΚ 90/Α'/18.4.2013) και ισχύει, ο προβλεπόμενος έλεγχος νομιμότητας επί συγχρηματοδοτούμενων συμβάσεων προμηθειών αγαθών, παροχής υπηρεσιών και εκτέλεσης έργων διενεργείται υποχρεωτικά πριν από τη σύναψή τους από Κλιμάκια του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εφόσον η προϋπολογιζόμενη δαπάνη υπερβαίνει το ποσό των **δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) ευρώ** (χωρίς ΦΠΑ).

παρέλθουν οι ανωτέρω προθεσμίες χωρίς το σχέδιο σύμβασης να έχει απορριφθεί με αιτιολογημένη πράξη του Ελεγκτικού Συνεδρίου, τούτο θεωρείται εγκεκριμένο.

4. Οι προγραμματικές συμβάσεις, οι οποίες συνάπτονται μεταξύ δύο αναθετουσών αρχών, όπως αυτές ορίζονται στην παρ. 9 του άρθρου 1 του ν. 3316/2005, και αφορούν συγχρηματοδοτούμενα έργα, δεν εμπίπτουν στον προβλεπόμενο από την παρ. 27 του άρθρου 12 του ν. 3310/2005, όπως ισχύει, έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εφόσον το ύψος του προϋπολογισμού των έργων τα οποία αφορά η προγραμματική σύμβαση είναι κατώτερο των δέκα (10) εκατομμυρίων ευρώ. Για τις συμβάσεις ανάθεσης έργων προμηθειών και υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένων και των μελετών που συνάπτονται στο πλαίσιο των προγραμματικών συμβάσεων εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα από την παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου.

5. Σε περίπτωση κήρυξης απαλλοτριώσεως ακινήτου που αφορά ή συνδέεται με συγχρηματοδοτούμενο έργο, οι προθεσμίες που προβλέπονται στην οικεία νομοθεσία για την εκδίκαση διαφορών που προκύπτουν στο πλαίσιο της προκήρυξης και εκτέλεσης αυτού (και των μετ' αυτών συνεχόμενων υπηρεσιών και προμηθειών) τηρούνται απαρεγκλίτως, οι δε σχετικές υποθέσεις προσδιορίζονται και εκδικάζονται καθ' υπέρβαση του ορισμένου αριθμού υποθέσεων κατά δικάσιμο. Οι σχετικές δικαστικές αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων για τον προσδιορισμό των αποζημιώσεων δημοσιεύονται, υπογράφονται και καθαρογράφονται κατά απόλυτη προτεραιότητα εντός τριάντα (30) ημερών από τη συζήτηση.

6. Για κάθε συγχρηματοδοτούμενη πράξη, εξαιρουμένων των πράξεων κρατικών ενισχύσεων, προϋπολογισμού μεγαλύτερου των είκοσι πέντε (25) εκατομμυρίων ευρώ, δύναται να ορίζεται ή ανατίθεται από τον φορέα χρηματοδότησης επισπεύδον τρίτο φυσικό ή νομικό πρόσωπο ανεξάρτητο ως προς το μηχανισμό παραγωγής της πράξης προκειμένου να καταρτίσει εξ αρχής λεπτομερές χρονοδιάγραμμα ενεργειών και να παρακολουθεί την ορθή τήρηση του υποβάλλοντας σχετικές αναφορές στον φορέα χρηματοδότησης.

7. Με προεδρικό διάταγμα, το οποίο εκδίδεται μετά από πρόταση του αρμόδιου Υπουργού και για τον αποτελεσματικότερο σχεδιασμό και εκτέλεση τεχνικών έργων υποδομής που διέπονται από το ν.1418/1984, όπως ισχύει, είναι δυνατή η συνένωση διοικητικών μονάδων μελετών και κατασκευής έργων υπό μία ενιαία διοικητική μονάδα.

8. Οι διατάξεις των παραγράφων 1, 2, 3, 4 και 5 του παρόντος άρθρου, εφαρμόζονται και για συγχρηματοδοτούμενα έργα της περιόδου 2000-2006, καθώς και για έργα που συγχρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης και το επιχειρησιακό πρόγραμμα "Αλιείας".

9¹⁰². Οι δαπάνες αρχαιολογικών ερευνών και εργασιών που προκαλούνται κατά την εκτέλεση συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση δημόσιων τεχνικών έργων υπό την έννοια του ν. 1418/1984 (ΦΕΚ 55 Α'), όπως αυτός ισχύει, χρηματοδοτούνται από τον κύριο του έργου και αφορούν: α) την αρχαιολογική παρακολούθηση των εργασιών από την αρμόδια Υπηρεσία Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού, β) τη διενέργεια σωστικών ανασκαφών, κατά την έννοια του άρθρου 37 του ν. 3028/2002 (ΦΕΚ 153 Α') και γ) τη λήψη προληπτικών μέτρων προστασίας των μνημείων έναντι κινδύνων κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του έργου ή και κατά τη φάση της λειτουργίας του. Εφόσον ο προϋπολογισμός των δαπανών αυτών υπερβαίνει το 5% επί του συνολικού προϋπολογισμού του έργου, εγκρίνεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Τουρισμού μετά από αιτιολογημένη γνώμη των αρμόδιων Κεντρικών Συμβουλίων του ίδιου Υπουργείου.

10¹⁰³. α. Στις περιπτώσεις συγχρηματοδοτούμενων δημόσιων έργων στις διακηρύξεις υποχρεωτικά περιλαμβάνεται δυνατότητα χορήγησης προκαταβολής σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 51 του ν. 3669/2008 (Α'116).

¹⁰² Η παράγραφος 9 τίθεται όπως προστέθηκε με το άρθρο 10 του Ν.3840/2010 (ΦΕΚ 53/Α'31.3.2010).

¹⁰³ Οι παράγραφοι 10, 11 και 12 τίθενται όπως προστέθηκαν με την παρ. 3 του άρθρου 242 του Ν.4072/2012 (ΦΕΚ 86/Α'11.4.2012).

β¹⁰⁴. Στις συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων που έχουν προκηρυχθεί χωρίς πρόβλεψη χορήγησης προκαταβολής στη διακήρυξη ή με πρόβλεψη προκαταβολής μικρότερης του δέκα τοις εκατό (10%), δύναται να χορηγείται στον ανάδοχο προκαταβολή, κατά παρέκκλιση των διατάξεων της παραγράφου 1 του άρθρου 51 του ν. 3669/2008, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) του ολικού ποσού της σύμβασης (χωρίς αναθεωρήσεις και Φ.Π.Α.)¹⁰⁵.

γ¹⁰⁶. Τα ανωτέρω εδάφια α` και β` αφορούν και τα συγχρηματοδοτούμενα έργα που ανατίθενται από τους ΟΤΑ α` βαθμού και τα νομικά τους πρόσωπα και κατισχύουν κάθε άλλης γενικής ή ειδικής διάταξης για τους φορείς αυτούς.

11. Για τα συγχρηματοδοτούμενα έργα, που εκτελούν ως δικαιούχοι το Δημόσιο, τα Ν.Π.Δ.Δ., οι Ο.Τ.Α., οι σύνδεσμοι ή επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., οι μη εισηγμένες στο χρηματιστήριο Ανώνυμες Εταιρείες του δημοσίου, δύναται να συμπεριλαμβάνεται στο ποσό που χορηγείται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) και το ποσό του μη επιλέξιμου για συγχρηματοδότηση Φ.Π.Α.

Η δυνατότητα αυτή αποτελεί όρο χρηματοδότησης της πράξης και περιλαμβάνεται στην απόφαση ένταξης και στο σύμφωνο αποδοχής όρων.

Ο Φ.Π.Α. που καταβάλλεται στους ως άνω δικαιούχους από το Π.Δ.Ε. και στη συνέχεια συμψηφίζεται ή επιστρέφεται σύμφωνα με τις κείμενες περί Φ.Π.Α. διατάξεις, αποτελεί οφειλή προς το δημόσιο, η οποία εκκαθαρίζεται μετά την ολοκλήρωση και επιστρέφεται από το δικαιούχο στα έσοδα του Π.Δ.Ε. ή συμψηφίζεται με αντίστοιχες χρηματοδοτήσεις του φορέα εκτέλεσης από εθνικούς πόρους του Π.Δ.Ε.

Στην ίδια υποχρέωση εκκαθάρισης υπάγονται και τυχόν προηγηθείσες χρηματοδοτήσεις του Π.Δ.Ε. για ποσά μη επιλέξιμου Φ.Π.Α. των ως άνω φορέων από το έτος 2011 και μετά.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας ρυθμίζονται οι περιπτώσεις εφαρμογής της παρούσας διάταξης, η διαδικασία χρηματοδότησης, ο τρόπος εκκαθάρισης και κάθε σχετικό θέμα.

12. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού μπορεί να εκχωρείται μέρος των πιστώσεων Εθνικής ή/και Κοινοτικής Συμμετοχής του ΕΣΠΑ στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο της κεντρικής διαχείρισης, κατά την έννοια του άρθρου 53α του Κανονισμού 1605/2002 (ΕΕ L 248 της 16.9.2002, σ. 1) όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, για τη δημιουργία Ταμείων Εγγυήσεων ή/και Δανείων για έργα που εκτελούνται στην Ελληνική Επικράτεια.

13¹⁰⁷. Κατά παρέκκλιση κάθε άλλης γενικής ή ειδικής διάταξης, μπορεί να προβλέπεται στις προκηρύξεις συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΣΠΑ δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, ότι για τα αποτελέσματα του σταδίου του ελέγχου των δικαιολογητικών συμμετοχής και του σταδίου της αξιολόγησης της τεχνικής προσφοράς μπορεί να εκδίδεται μια και μόνο εκτελεστή διοικητική πράξη από το κατά περίπτωση αρμόδιο όργανο. Κατά παρέκκλιση κάθε άλλης γενικής ή ειδικής διάταξης, μπορεί να προβλέπεται στις προκηρύξεις συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΣΠΑ δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, ότι για τα αποτελέσματα του σταδίου της αξιολόγησης της οικονομικής προσφοράς και του σταδίου του ελέγχου των

¹⁰⁴ Η περ. β της παραγράφου 10 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την περ.2.α. της υποπαραγράφου Η.6. του άρθρου πρώτου του Ν.4093/2012 (ΦΕΚ 222/Α'/12.11.2012).

¹⁰⁵ Η φράση «έναντι ισόποσης εγγυητικής επιστολής» που υπήρχε στο τέλος της περ. β της παραγράφου 10, διαγράφηκε με το άρθρο τέταρτο παρ. 1β του Ν.4156/2013 (ΦΕΚ 122/Α'/31.5.2013).

¹⁰⁶ Η περ. γ της παραγράφου 10 τίθεται όπως προστέθηκε με την περ.2.β. της υποπαραγράφου Η.6. του άρθρου πρώτου του Ν.4093/2012 (ΦΕΚ 222/Α'/12.11.2012).

¹⁰⁷ Η παράγραφος 13 τίθεται όπως προστέθηκε με την παρ. 5 του άρθρου 21 του Ν.4111/2013 (ΦΕΚ 18/Α'/25.1.2013), που κύρωσε την από 5.12.2012 Π.Ν.Π (ΦΕΚ Α' 237), με έναρξη ισχύος από 05/12/2012 όπως ορίζεται στην παρ. 4 του άρθρου 49 του ίδιου νόμου.

δικαιολογητικών κατακύρωσης του προσωρινού αναδόχου μπορεί να εκδίδεται μια και μόνο εκτελεστή διοικητική πράξη από το κατά περίπτωση αρμόδιο όργανο¹⁰⁸.

14¹⁰⁹. Η εγγύηση συμμετοχής που προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία ανάθεσης έργων, μελετών, προμηθειών και υπηρεσιών στο πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων έργων επιστρέφεται στους συμμετέχοντες στην περίπτωση απόρριψης της προσφοράς εντός τριών (3) ημερών από την παρέλευση της προθεσμίας για την άσκηση της προβλεπόμενης ενδικοφανούς προσφυγής ή του προβλεπόμενου ένδικου βοηθήματος ή, σε περίπτωση απόρριψης του προβλεπόμενου ένδικου βοηθήματος, εντός τριών (3) ημερών από την κοινοποίηση της σχετικής απόφασης στην αναθέτουσα αρχή.

15. Η εγγύηση καλής εκτέλεσης που προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία ανάθεσης έργων, μελετών, προμηθειών και υπηρεσιών καλύπτει και την παροχή ισόποσης προκαταβολής προς τον ανάδοχο, χωρίς να απαιτείται η κατάθεση εγγύησης προκαταβολής. Στις περιπτώσεις που από την προκήρυξη προβλέπεται μεγαλύτερο ύψος προκαταβολής, αυτή λαμβάνεται με την κατάθεση από τον ανάδοχο εγγύησης προκαταβολής που θα καλύπτει τη διαφορά μεταξύ του ποσού της εγγύησης καλής εκτέλεσης και του ποσού της καταβαλλομένης προκαταβολής. Η απόσβεση της προκαταβολής και η επιστροφή της εγγύησης καλής εκτέλεσης πραγματοποιούνται, σύμφωνα με τους όρους της προκήρυξης και της σύμβασης.

«Οι διατάξεις της παραγράφου αυτής ισχύουν και σε όλες τις περιπτώσεις συγχρηματοδοτούμενων συμβάσεων δημόσιων έργων στο πλαίσιο των οποίων έχει χορηγηθεί στον ανάδοχο η προβλεπόμενη στις διατάξεις του άρθρου 51 της κωδικοποίησης της νομοθεσίας δημοσίων έργων (κ.ν. 3669/2008), προκαταβολή, κατ' εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 10 του άρθρου 25 του ν. 3614/2007 όπως ισχύει. Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που έχει κινηθεί και βρίσκεται σε εξέλιξη η διαδικασία της έκπτωσης του αναδόχου κατά το άρθρο 61 της ανωτέρω κωδικοποίησης»¹¹⁰.

16. Οι παράγραφοι 3, 4 και 5 του άρθρου 12 του ν. 2731/1999 (Α' 138), που προστέθηκαν με το άρθρο 27 του ν. 4110/2013 (Α' 17), δεν αφορούν στις επιχορηγήσεις και χρηματοδοτήσεις προς τους εκεί αναφερόμενους φορείς και πρόσωπα, οι οποίες πραγματοποιούνται μέσω συλλογικών αποφάσεων του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Έναρξη ισχύος της παρούσας παραγράφου ορίζεται η ημερομηνία θέσης σε ισχύ του ν. 4110/2013.»

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Ο Νόμος 3614/2007 (ΦΕΚ 267/Α'3.12.2007) «Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013» αποτέλεσε το βασικό κορμό του θεσμικού πλαισίου για τη διαχείριση, τον έλεγχο και την εφαρμογή των επιχειρησιακών προγραμμάτων του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ)

¹⁰⁸ Με την παράγραφο 8 του άρθρου 1 της από 18.12.2012 ΠΝΠ (ΦΕΚ 246/Α'/12.12.2012) είχαν προστεθεί στο παρόν άρθρο 25: παρ. 14 («Κατά παρέκκλιση του άρθρου 26 ν. 1882/1990 (Α' 43) και κάθε άλλης γενικής ή ειδικής διάταξης, ή τυχόν αντίθετου συμβατικού όρου, επιτρέπεται μέχρι 31.12.2012 η πληρωμή αναδόχων συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων συμβάσεων και δικαιούχων συγχρηματοδοτούμενων έργων, πλην έργων κρατικών ενισχύσεων, χωρίς την υποχρέωση προσκόμισης αποδεικτικού φορολογικής ή/και ασφαλιστικής ενημερότητας ή βεβαίωσης οφειλής.») και παρ. 15 («Κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 22 του ν. 2362/1995, καθώς και κάθε άλλης ειδικής διάταξης, δεν απαιτείται σύμπραξη του Υπουργού Οικονομικών για την έκδοση κανονιστικών διοικητικών πράξεων που αφορούν συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, οι οποίες προκαλούν δαπάνη που, αναγνωρίζεται και βαρύνει το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων»). Η παράγραφος 8 ωστόσο του άρθρου 1 της ΠΝΠ καταργήθηκε με την παρ. 2 του δεύτερου άρθρου του Ν.4128/2013 (ΦΕΚ 51/Α'/28.2.2013).

¹⁰⁹ Οι παράγραφοι 14, 15 και 16 τίθενται όπως προστέθηκαν με το άρθρο τέταρτο παρ. 1α του Ν.4156/2013 (ΦΕΚ 122/Α'/31.5.2013).

¹¹⁰ Τα σε εισαγωγικά δύο εδάφια στο τέλος της παραγράφου 15 τίθενται όπως προστέθηκαν με το άρθρο 113 του Ν.4199/2013 (ΦΕΚ 216/Α'/11.10.2013).

(διαχείριση του Δ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για τη χρηματοδοτική περίοδο 2007 – 2013) και περιέχει ορισμένες διατάξεις που αφορούν τη διαδικασία ανάθεσης και εκτέλεσης των συγχρηματοδοτούμενων έργων και των μελετών. Οι διατάξεις αυτές διαλαμβάνονται στο άρθρο 25 του ως άνω Νόμου.

Ήδη, στο άρθρο 25 του Ν.3614/2007 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, έχουν επέλθει αλλαγές και τροποποιήσεις που αφορούν και στις συγχρηματοδοτούμενες δημόσιες συμβάσεις έργων. Συγκεκριμένα, οι αλλαγές αυτές είναι:

- Η παράγραφος 3 του άρθρου 25 που αφορά συμβάσεις εκτέλεσης έργων, προμηθειών αγαθών και παροχής υπηρεσιών (επομένως και μελετών) όριζε ότι οι συγχρηματοδοτούμενες από ευρωπαϊκά κονδύλια συμβάσεις υπάγονται στον προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, μόνο εφόσον η προϋπολογιζόμενη δαπάνη τους υπερβαίνει το ποσό των 5.000.000 ευρώ (χωρίς ΦΠΑ). Ήδη, σύμφωνα με το άρθρο 35 του Ν.4129/2013, που κωδικοποίησε τη νομοθεσία για το Ελεγκτικό Συνέδριο, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 73 του Ν.4146/2013 και ισχύει, ο προβλεπόμενος προσυμβατικός έλεγχος διενεργείται από το Ελ. Συν., εφόσον η προϋπολογιζόμενη δαπάνη υπερβαίνει πλέον το ποσό των δέκα εκατομμυρίων (10.000.000) ευρώ (χωρίς ΦΠΑ).
- Με τη διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 242 του Ν.4072/2012 προστέθηκαν τρεις παράγραφοι 10, 11 και 12 στο άρθρο 25 του Ν.3614/2007.

Με την *περίπτωση α΄* της παραγράφου 10 επιλύθηκε το πρόβλημα που αφορούσε πολλές συμβάσεις συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων έργων που βρίσκονταν σε εξέλιξη και δεν είχε δοθεί η δυνατότητα καταβολής προκαταβολής στους αναδόχους με την προσκόμιση εγγυητικής επιστολής. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τον περιορισμό της δανειοδότησής τους από τις Τράπεζες καθιστούσε αδύνατη τη γρήγορη εκτέλεση των έργων. Οι ανάδοχοι δεν είχαν την απαραίτητη χρηματοδότηση για να αναπτύξουν μέτωπο εργασιών με συνέπεια τα έργα να εκτελούνταν με πολύ βραδείς ρυθμούς. Τελικός στόχος ήταν να προχωρήσει απρόσκοπτα η εκτέλεσή τους που θα έχει ως ορατό και άμεσο αποτέλεσμα την επιτάχυνση της ανάκαμψης και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών.

Με την *περίπτωση β΄* της παραγράφου 10 προβλέφθηκε ότι στις συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων που έχουν προκηρυχθεί μέχρι τις 15.3.2012, χωρίς πρόβλεψη χορήγησης προκαταβολής στη διακήρυξη, «... *δύνатаι να χορηγείται στον ανάδοχο προκαταβολή κατά παρέκκλιση των διατάξεων της παραγράφου 1 του άρθρου 51 του ν. 3669/2008, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) του ολικού ποσού της σύμβασης (χωρίς αναθεωρήσεις και Φ.Π.Α.), έναντι ισόποσης εγγυητικής επιστολής.*». Όμως, με τη διάταξη αυτή δεν ρυθμίζονταν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες υπήρχε πρόβλεψη χορήγησης προκαταβολής στη διακήρυξη, αλλά σε μικρότερα ποσοστά, ενώ την περιόριζε στα συγχρηματοδοτούμενα δημόσια έργα που είχαν προκηρυχθεί μέχρι τις 15.3.2012.

Για το λόγο αυτό η περίπτωση β΄ της παραγράφου 10 αντικαταστάθηκε με την περ.2.α. της υποπαραγράφου Η.6. του άρθρου πρώτου του Ν.4093/2012, σύμφωνα με την οποία επιδιώχθηκε η διευκόλυνση της ομαλής χρηματοδότησης των υπό εκτέλεση ή μελλοντικών συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων έργων και

στις περιπτώσεις που υπήρχε μεν πρόβλεψη στη διακήρυξη για τη χορήγηση προκαταβολής αλλά μικρότερου του άνω ποσοστού, με την δυνατότητα χορήγησης πρόσθετης προκαταβολής και στις περιπτώσεις αυτές, μέχρι τη συμπλήρωση του ως άνω ποσοστού (10%). Επιδιώχθηκε περαιτέρω η επέκταση χρονικά της ρύθμισης αυτής και στα μεταγενέστερα της 15ης Μαρτίου 2012 προκηρυχθέντα έργα, γεγονός που ικανοποιούσε και την ίση μεταχείριση των αναδόχων των ήδη εκτελούμενων δημοσίων έργων.

Επίσης, με την περ.2.β. της υποπαραγράφου Η.6. του άρθρου πρώτου του Ν.4093/2012 προστέθηκε περίπτωση γ΄ στο τέλος της παραγράφου 10, σύμφωνα με την οποία οι ανωτέρω περιπτώσεις α΄ και β΄ περί χορήγησης προκαταβολής, αφορούν και τα συγχρηματοδοτούμενα έργα που ανατίθενται από τους ΟΤΑ Α΄ βαθμού και τα νομικά τους πρόσωπα, για τα οποία ωστόσο το Π.Δ.171/87 δεν επιτρέπει τη χορήγηση προκαταβολής.

Τέλος, με το άρθρο τέταρτο παρ. 1β του Ν.4156/2013 δύναται, στις συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων, να χορηγείται στον ανάδοχο προκαταβολή, χωρίς την κατάθεση ισόποσης εγγυητικής επιστολής από τον ίδιο.

- Με το άρθρο τέταρτο παρ. 1α του Ν.4156/2013 προστέθηκαν τρεις παράγραφοι 14, 15 και 16 στο άρθρο 25 του Ν.3614/2007, με τις οποίες επήλθαν τροποποιήσεις σχετικά με την εγγύηση συμμετοχής και την εγγύηση προκαταβολής σε διαγωνισμούς συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων συμβάσεων. Ειδικότερα, με την *παράγραφο 14* θεσπίστηκε σύντομο χρονικό διάστημα για την αποδέσμευση της εγγυητικής επιστολής συμμετοχής.

Στη συνέχεια, με την *παράγραφο 15* προβλέφθηκε ότι στις περιπτώσεις συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων συμβάσεων έργων καθώς και μελετών και παροχής συναφών υπηρεσιών, η εγγύηση καλής εκτέλεσης καλύπτει και την παροχή ισόποσης προκαταβολής προς τον ανάδοχο, χωρίς να απαιτείται η κατάθεση εγγύησης προκαταβολής. Η εν λόγω ρύθμιση αφορούσε τόσο τις προς υπογραφή συμβάσεις, όσο και τις εν εξελίξει συμβάσεις, εφόσον δεν είχε καταβληθεί στον ανάδοχο το ποσό της προκαταβολής (ολικής ή μερικής) κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του Ν.4156/2013 (δηλαδή από τις 31.05.2013 και εφεξής).

Με το άρθρο 113 του Ν.4199/2013 επεκτάθηκε η ανωτέρω ρύθμιση της παραγράφου 15 και στις εν εξελίξει συμβάσεις, στις οποίες έχει ήδη καταβληθεί στον ανάδοχο προκαταβολή και έχει κατατεθεί η σχετική εγγύηση. Ειδικά ως προς τις ήδη ληφθείσες προκαταβολές, οι αντίστοιχες εγγυητικές επιστολές που είχαν κατατεθεί θα επιστραφούν στους αναδόχους στο μέτρο που καλύπτονται από την εγγύηση καλής εκτέλεσης, εκτός από τις περιπτώσεις που είχε ξεκινήσει και βρισκόταν σε εξέλιξη η διαδικασία έκπτωσης του αναδόχου. Μέσω της ρύθμισης αυτής επιδιώχθηκε η ενίσχυση της ρευστότητας της αγοράς, δεδομένης της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας που προκαλούσε δυσκολίες στους οικονομικούς φορείς κατά τη διάρκεια των διαδικασιών ανάθεσης και εκτέλεσης δημοσίων συμβάσεων έργων.

10.2. Διαδικασία Διαιτησίας (Προσθήκη διατάξεων) – Άρθρο 25Α Ν.3614/2007 (ΕΣΠΑ 2007-2013)

«1. Στις συγχρηματοδοτούμενες Συμβάσεις Δημοσίων Έργων στις οποίες Κύριος του Έργου ή/και Φορέας Κατασκευής είναι δημόσια επιχείρηση του ν. 3429/2005, στις οποίες ως διαδικασία επίλυσης διαφορών προβλέπονται οι διατάξεις των άρθρων 76 και 77 του ν. 3669/2008 ή των άρθρων 12 και 13 του ν. 1418/1984, όλες οι διαφορές που ανακύπτουν μεταξύ του Κυρίου του Έργου ή/και του Φορέα Κατασκευής και του Αναδόχου από την εφαρμογή ή ερμηνεία της σχετικής Σύμβασης Δημοσίου Έργου ή με αφορμή αυτή, καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της, από τη θέση σε ισχύ της παρούσας και εφεξής, δύνανται, με επιλογή του Κυρίου του Έργου ή του Αναδόχου, σύμφωνα με τη διαδικασία της παραγράφου 3, να επιλύονται με τη διαδικασία Διαιτησίας που προβλέπεται στην παράγραφο 5 του παρόντος.

2. Στις Διακηρύξεις που θα προκηρυχθούν μετά τη θέση σε ισχύ της παρούσας, σχετικώς με συγχρηματοδοτούμενες Συμβάσεις Δημοσίων Έργων μπορεί να προβλέπεται για την επίλυση των διαφορών η εφαρμογή, κατ' επιλογή είτε των διατάξεων των άρθρων 76 και 77 του ν. 3669/2008 είτε της διαδικασίας Διαιτησίας του παρόντος άρθρου.

3. «Η επιλογή της διαδικασίας Διαιτησίας του παρόντος άρθρου γίνεται με έγγραφη δήλωση – πρόταση, κοινοποιούμενη πάντα με Δικαστικό Επιμελητή, στον αντισυμβαλλόμενο και στον εποπτεύοντα τον Κύριο του Έργου Υπουργό, επί της οποίας αποφαίνεται εντός αποκλειστικής προθεσμίας 60 ημερών ο ως άνω Υπουργός μετά από εισήγηση της Διοίκησης του Κυρίου του Έργου. Όλες οι ως άνω διαφορές, για την επίλυση των οποίων τα συμβαλλόμενα Μέρη επέλεξαν κατά τα ανωτέρω την προσφυγή στη διαδικασία της Διαιτησίας του παρόντος άρθρου θα επιλύονται σύμφωνα με τις κατωτέρω διατάξεις»¹¹¹.

Εφόσον τα συμβαλλόμενα Μέρη επιλέξουν εγγράφως, κατά τα ανωτέρω, την προσφυγή στη διαδικασία Διαιτησίας, η διαδικασία αυτή, όπως περιγράφεται στις παραγράφους 4 και 5, θα εφαρμόζεται πλέον και για όλες τις υπόλοιπες διαφορές που τυχόν ανακύψουν εφεξής μεταξύ των συμβαλλόμενων Μερών.

4. Ο Ανάδοχος πριν προσφύγει στη διαδικασία Διαιτησίας, οφείλει να υποβάλλει Ένσταση. Η Ένσταση ασκείται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών, αφότου ο Ανάδοχος έλαβε πλήρη γνώση της πράξης ή παράλειψης του αντισυμβαλλόμενου Μέρους, που προσβάλλει έννομο συμφέρον του και ασκείται με επίδοση από τον Ανάδοχο σχετικού εγγράφου με δικαστικό επιμελητή προς το αντισυμβαλλόμενο Μέρος, όπως εκπροσωπείται νομίμως. Το αντισυμβαλλόμενο Μέρος υποχρεούται, εντός δύο (2) μηνών από την προς αυτό επίδοση της Ένστασης, να εκδώσει και κοινοποιήσει με δικαστικό επιμελητή προς τον Ανάδοχο τη σχετική απόφαση του. Σε περίπτωση που η Ένσταση απορριφθεί στο σύνολο της ή μερικώς ή παρέλθει άπρακτη η ως άνω προθεσμία, ο Ανάδοχος μπορεί να προσφύγει στη διαδικασία της Διαιτησίας, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 5. Η προθεσμία για την άσκηση Ένστασης και η προθεσμία για την έκδοση Απόφασης επί της Ένστασης, αναστέλλουν την προθεσμία προσφυγής στη διαδικασία της Διαιτησίας. Η άσκηση Ένστασης ή η διεξαγωγή διαδικασίας Διαιτησίας δεν αναστέλλει την εκτέλεση των συμβατικών εργασιών της σχετικής Σύμβασης Δημοσίου Έργου. Κατ' εξαίρεση, ο Ανάδοχος δεν υποχρεούται να υποβάλλει Ένσταση, για όσες διαφορές έχουν ήδη ανακύψει μέχρι την κατά τα ως άνω επιλογή της διαδικασίας Διαιτησίας, για τις οποίες έχει ήδη απορριφθεί, ρητώς ή σιωπηρώς, ένσταση του Αναδόχου, υποβληθείσα σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 76 ή του άρθρου 12 του ν. 1418/1984.

5¹¹². Κάθε μέρος που θεωρεί ότι υπάρχει διαφορά προς επίλυση μπορεί να προσφύγει στην διαδικασία Διαιτησίας εντός προθεσμίας 60 ημερών από την ημερομηνία της επίδοσης προς αυτό της απόφασης του αντισυμβαλλόμενου Μέρους επί της ένστασης ή

¹¹¹ Τα σε εισαγωγικά δύο πρώτα εδάφια της παραγράφου 3 τίθενται όπως τροποποιήθηκαν με την παρ. 1 του άρθρου 44 του Ν.4177/2013 (ΦΕΚ 173/Α'8.8.2013).

¹¹² Η παράγραφος 5 τίθεται όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 44 του Ν.4177/2013 (ΦΕΚ 173/Α'8.8.2013).

της άπρακτου παρόδου της δίμηνης προθεσμίας σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 4 του παρόντος άρθρου, με την κατάθεση αίτησης περί υποβολής της διαφοράς σε Διαιτησία του που κοινοποιείται στο άλλο Μέρος. Η αίτηση αυτή περιέχει σαφή περιγραφή της διαφοράς και ορισμό Διαιτητή για λογαριασμό του προσφεύγοντος. Αντίγραφο της αίτησης κοινοποιείται υποχρεωτικά προς τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ο οποίος θα διεξάγει και τη σχετική κλήρωση της παραγράφου 7.

6. Το Διαιτητικό Δικαστήριο αποτελείται από τρεις (3) Διαιτητές. Το κάθε Μέρος θα ορίζει ένα Διαιτητή. Σε περίπτωση μη διορισμού Διαιτητή από τον καθ' ου η αίτηση εντός οκτώ (8) ημερών από την προς αυτόν επίδοση της αίτησης περί υποβολής της διαφοράς σε Διαιτησία, ο δεύτερος Διαιτητής θα ορίζεται για λογαριασμό του καθ' ου από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, εντός δέκα (10) ημερών από τη λήψη της σχετικής αίτησης του αιτούντος.

7. Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας εντός τριών (3) ημερών από την κατά τα ανωτέρω κοινοποίηση σε αυτόν της αίτησης, ορίζει με κλήρωση ως Επιδιαιτητή, Σύμβουλο Επικρατείας, περιλαμβανομένων του Προέδρου και των Αντιπροέδρων.

8. Η Διαιτησία διεξάγεται στην Αθήνα, στην ελληνική γλώσσα και διέπεται από τις διατάξεις 867 έως 903 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Το Δικαστήριο εφαρμόζει τους όρους της παρούσας και τις διατάξεις της κείμενης Ελληνικής Νομοθεσίας. Η απόφαση λαμβάνεται υπό των Διαιτητών κατά πλειοψηφία. Το διαιτητικό Δικαστήριο δικαιούται, στο πλαίσιο εκκρεμούσας σε αυτό διαφοράς, να διατάσσει τη διενέργεια σχετικής πραγματογνωμοσύνης και να εκδίδει και αποφάσεις προσωρινής αναστολής.

9. Η διαιτητική απόφαση καθορίζει τις δαπάνες της Διαιτησίας και της πραγματογνωμοσύνης, κατά περίπτωση και την κατανομή τους στα Μέρη. Η απόφαση εκδίδεται το συντομότερο δυνατό και πάντως όχι πέραν των τεσσάρων (4) μηνών από την ημερομηνία διορισμού του Επιδιαιτητή. Το διαιτητικό Δικαστήριο δύναται, κατόπιν αιτήσεως εκατέρου των Μερών ή με πρωτοβουλία του, να παρατείνει την εν λόγω προθεσμία για σπουδαίο λόγο.

10. Η διαιτητική απόφαση είναι άμεσα εκτελεστή, δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα και είναι δεσμευτική και για τα δύο Μέρη, τα οποία ρητά αναλαμβάνουν την υποχρέωση άμεσης συμμόρφωσης τους προς αυτή. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται αγωγή ακύρωσης της διαιτητικής απόφασης για τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 897 του Κ.Πολ.Δ. Αν από την εκτέλεση της διαιτητικής απόφασης πιθανολογείται κίνδυνος βλάβης της οποίας η αποκατάσταση είναι ανεπανόρθωτη ή δυσχερώς επανορθώσιμη μπορεί να διαταχθεί μετά από αίτηση κάποιου από τους διαδίκους ολική ή μερική αναστολή της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης απόφασης με τον όρο παροχής ανάλογης εγγύησης ή χωρίς εγγύηση αν η αγωγή ακυρώσεως είναι προδήλως βάσιμη ή να εξαρτηθεί η εκτέλεση της απόφασης από την παροχή εγγύησης του νικήσαντος διαδίκου.

11. Σε περίπτωση μη συμμετοχής κατά τη διαιτητική διαδικασία ή μη υπογραφής για οποιοδήποτε λόγο της διαιτητικής απόφασης από Διαιτητή, αρκεί η μνεία του γεγονότος αυτού στην απόφαση, η οποία υπογράφεται πάντοτε από τον Επιδιαιτητή.

12. Η προσφυγή στη διαδικασία Διαιτησίας δεν αίρει τη δυνατότητα των Μερών να επιδιώξουν παράλληλως τη συμβιβαστική επίλυση της μεταξύ τους διαφοράς, χωρίς αυτές οι προσπάθειες επίλυσης να έχουν ως αποτέλεσμα την αναστολή της εν λόγω διαδικασίας ή των προθεσμιών της, εκτός ρητής αντίθετης έγγραφης συμφωνίας των Μερών.

13. «α) Οι διατάξεις της παραγράφου 1 δύνανται να εφαρμόζονται και για τις διαφορές, που έχουν ήδη ανακύψει μεταξύ των Συμβαλλομένων των ως άνω Συμβάσεων Δημοσίων Έργων, από την εφαρμογή ή ερμηνεία της σχετικής σύμβασης δημόσιου έργου ή με αφορμή αυτή, μέχρι τη θέση σε ισχύ του παρόντος άρθρου, εφόσον για τις διαφορές αυτές δεν έχει ήδη λάβει χώρα η επ' ακροατηρίω συζήτηση της τυχόν ασκηθείσας προσφυγής του Αναδόχου ενώπιον Δικαστηρίου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 77 του ν. 3669/2008 ή του άρθρου 13 του ν. 1418/1984 εφόσον έχει τηρηθεί η νόμιμη προδικασία του άρθρου 76 του ν. 3669/2008 ή του άρθρου 12 του ν. 1418/1984 και εφόσον η προαναφερθείσα προσφυγή ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου έχει ασκηθεί εμπρόθεσμα σύμφωνα με το άρθρο 77 του ν. 3669/2008 ή του άρθρου 13 του ν. 1418/1984»¹¹³.

¹¹³ Η περίπτωση α' της παραγράφου 13 τίθεται όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 44 του Ν.4177/2013 (ΦΕΚ 173/Α' /8.8.2013).

β) Για όσες από τις ως άνω Συμβάσεις Δημοσίου Έργου δεν έχουν ανακύψει διαφορές μεταξύ των συμβαλλομένων Μερών μέχρι τη θέση σε ισχύ της παρούσας, για τις διαφορές που τυχόν ανακύψουν εφεξής, η επιλογή των Μερών της παραγράφου 3 για την προσφυγή στη διαδικασία διαιτησίας θα εκδηλούται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δύο (2) μηνών από την έγγραφη δήλωση της πρώτης διαφοράς. Εφόσον για την πρώτη διαφορά, που ανακύψει μετά τη θέση σε ισχύ του παρόντος, τα συμβαλλόμενα Μέρη επιλέξουν κατά τα ανωτέρω την προσφυγή στη διαδικασία επίλυσης διαφορών που προβλέπεται με τις διατάξεις της παρούσας, η διαδικασία αυτή θα εφαρμόζεται πλέον και για όλες τις υπόλοιπες ως άνω διαφορές μεταξύ των συμβαλλομένων Μερών.

«γ) Για όσες από τις ως άνω συμβάσεις δημοσίου έργου έχουν ήδη ανακύψει διαφορές μεταξύ των συμβαλλομένων Μερών μέχρι τη θέση σε ισχύ της παρούσας, για τις εν λόγω ανακύψασες διαφορές, η επιλογή των Μερών για την προσφυγή στη διαδικασία διαιτησίας θα εκδηλούται αποκλειστικώς μέχρι τη 10η Σεπτεμβρίου 2013. Στην περίπτωση αυτή, στην ως άνω συμφωνία των συμβαλλομένων Μερών για την επιλογή της προβλεπόμενης με τις διατάξεις της παρούσας διαδικασίας επίλυσης διαφορών, υπό την επιφύλαξη της διατάξεως της περίπτωσης α΄ της παραγράφου αυτής, θα περιλαμβάνεται και σχετική δήλωση του Αναδόχου του δημόσιου έργου, με την οποία θα παραιτείται από, κάθε ήδη ασκηθείσα εκ μέρους του, ένσταση, αίτηση θεραπείας ή προσφυγή, καθώς και ότι θα προβεί εντός ευλόγου χρόνου σε κάθε απαιτούμενη προς τούτο ενέργεια ενώπιον του αρμόδιου Δικαστηρίου ή της αρμόδιας Αρχής»¹¹⁴.

Ερμηνεία – σχολιασμός:

Το άρθρο 25Α του Ν.3614/2007 προστέθηκε με το άρθρο 64 του Ν.4155/2013 (ΦΕΚ 120/Α΄/29.5.2013) και τροποποιήθηκε με το άρθρο 44 του Ν.4177/2013 (ΦΕΚ 173/Α΄/8.8.2013). Με τις διατάξεις του άρθρου αυτού θεσπίστηκε μια νέα διαδικασία διαιτησίας, ως δυνατότητα επιλογής για την επίλυση των διαφορών που ανακύπτουν μεταξύ του κυρίου του έργου και του αναδόχου, στις συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων, στα οποία κύριος του έργου ή και φορέας κατασκευής είναι δημόσια επιχείρηση (ΔΕΚΟ) του Ν.3429/2005 (π.χ. ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Α.Ε., ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ Α.Ε., κ.ά.), κατά παρέκκλιση των διατάξεων των άρθρων 76 και 77 του Ν.3669/2008 (ΚΔΕ) ή των άρθρων 12 και 13 του Ν.1418/84 περί δημοσίων έργων.

Πρόκειται για μία καινοτόμο ρύθμιση η οποία αναμένεται να συμβάλλει σημαντικά στην επιτάχυνση του χρόνου εκτέλεσης των έργων αυτών, ανάγκη η οποία είχε επισημανθεί από τις εργοληπτικές οργανώσεις της χώρας και από πολλές αναθέτουσες αρχές. Τούτο κρίνεται ιδιαίτερος σημαντικό, ενόψει και της οικονομικής συγκυρίας, δεδομένου ότι τα συγχρηματοδοτούμενα έργα αποτελούν το μεγάλο κορμό των δημοσίων έργων που εκτελούνται σήμερα ή αναμένεται να εκτελεστούν στο προβλεπτό μέλλον στη χώρα. Επίσης, η ρύθμιση αυτή αποσκοπεί στην ταχεία επίλυση των διαφορών της κατηγορίας αυτής, διότι εκτιμάται ότι η παρατηρούμενη μεγάλη καθυστέρηση στην εκδίκασή τους από τα δικαστήρια έχει σοβαρές δυσμενείς επιπτώσεις στην ομαλή εξέλιξη της κατασκευής κρίσιμων για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας δημοσίων έργων και στην απρόσκοπτη απορρόφηση κοινοτικών πόρων, δεδομένου ότι πρόκειται για συγχρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση δημόσια έργα, και μάλιστα σε μία περίοδο δεινής οικονομικής κρίσης.

Στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 25Α προβλέπεται ότι για να είναι δυνατή η προσφυγή στην εν λόγω ευέλικτη και ταχεία διαδικασία επίλυσης διαφορών, τα μέρη της

¹¹⁴ Η περίπτωση γ΄ της παραγράφου 13 τίθεται όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 4 του άρθρου 44 του Ν.4177/2013 (ΦΕΚ 173/Α΄/8.8.2013).

συγκεκριμένης κάθε φορά σύμβασης οφείλουν προηγουμένως να δηλώσουν εγγράφως την επιλογή της διαδικασίας αυτής. Στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου επισημαίνεται ότι ο Ανάδοχος πριν προσφύγει στη διαδικασία διαιτησίας, οφείλει να υποβάλλει ένσταση κατά της πράξης ή παράλειψης του αντισυμβαλλόμενου μέρους, που προσβάλλει έννομο συμφέρον του. Το εν λόγω στάδιο είναι υποχρεωτικό και στόχο έχει να δοθεί η δυνατότητα ταχείας διόρθωσης τυχόν ακούσιων σφαλμάτων ή παραλείψεων της Υπηρεσίας.

Η διαδικασία υπαγωγής σε διαιτησία μπορεί να αφορά είτε νέες είτε και *υφιστάμενες διαφορές* που ήδη εκκρεμούν στα δικαστήρια. Σε ό,τι αφορά την υπαγωγή υφιστάμενων διαφορών σε διαιτησία που είναι και η πιο σύνθετη, η διαδικασία έχει ως εξής:

i) Για τις εκτελούμενες ήδη συμβάσεις, των οποίων οι συμβαλλόμενοι επέλεξαν αμοιβαία να υπαχθούν στη διαιτησία, απαιτούνταν η επίδοση έγγραφης δήλωσης- πρότασης του αναδόχου προς τον αντισυμβαλλόμενο και προς τον αρμόδιο εποπτεύοντα Υπουργό, εν προκειμένω τον Υπουργό Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, μέχρι τη 10η Σεπτεμβρίου 2013. Μαζί με αυτήν ο ανάδοχος θα έπρεπε να επιδώσει και σχετική δήλωση για την παραίτηση από τυχόν ασκηθέντα εκ μέρους του ένδικα βοηθήματα ή μέσα. Στην πράξη θα πρέπει, πάντως, να εξαντλούνται όλα τα χρονικά περιθώρια παραίτησης, προκειμένου ο ανάδοχος να διασφαλίζεται σε περίπτωση που η διαιτητική διαδικασία δεν ευοδωθεί, έτσι ώστε να μη βρεθεί χωρίς δικαστική προστασία.

ii) Ο Υπουργός αποφαινεται επί της δήλωσης για υπαγωγή σε διαιτησία εντός προθεσμίας εξήντα (60) ημερών, μετά από εισήγηση της Διοίκησης του κυρίου του έργου. Εφόσον αυτή γίνει αποδεκτή, τότε όλες οι διαφορές που έχουν ανακύψει και που τυχόν θα ανακύψουν από την ίδια σύμβαση θα επιλύονται πλέον με διαιτησία.

iii) Για τις υφιστάμενες διαφορές για τις οποίες έχει ήδη ασκηθεί ένσταση από τον ανάδοχο, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 76 του Ν.3669/2008 (ΚΔΕ) ή του άρθρου 12 του Ν.1418/84 και έχει ήδη απορριφθεί, ρητώς ή σιωπηρώς, δεν απαιτείται εκ νέου η άσκηση ένστασης. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να επιδοθεί αίτηση υπαγωγής σε διαιτησία εντός εξήντα (60) ημερών, προθεσμία η οποία κατά συνδυασμένη ερμηνεία θα πρέπει να θεωρηθεί ότι άρχεται από την αποδοχή της υπαγωγής σε διαιτησία εκ μέρους του Υπουργού. Η αίτηση αυτή θα περιέχει σαφή περιγραφή της διαφοράς και μαζί με αυτήν, το προσφεύγον μέρος θα ορίζει και τον Διαιτητή του.

iv) Αντίγραφο της αίτησης αυτής θα επιδίδεται και προς τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ο οποίος εντός τριών (3) ημερών από την κοινοποίηση της αίτησης θα ορίζει με κλήρωση τον Επιδιαιτητή (δικαστικό λειτουργό), μεταξύ των Συμβούλων Επικρατείας, των Αντιπροέδρων ή και του ίδιου του Προέδρου του ΣΤΕ. Το διαιτητικό Δικαστήριο θα αποτελείται από τρεις (3) Διαιτητές, το κάθε μέρος δε θα ορίζει από ένα Διαιτητή. Ο Πρόεδρος του ΣΤΕ θα ορίζει επίσης, σε περίπτωση μη διορισμού Διαιτητή από τον αντισυμβαλλόμενο, τον δεύτερο Διαιτητή.

v) Η διαιτησία θα διεξάγεται στην Αθήνα, στην ελληνική γλώσσα, και θα διέπεται από τις διατάξεις 867 έως 903 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Η διαιτητική απόφαση εκδίδεται το αργότερο εντός τεσσάρων (4) μηνών από την ημερομηνία διορισμού του Επιδιαιτητή, με δυνατότητα παράτασης της εν λόγω προθεσμίας για

σπουδαίο λόγο. Η εν λόγω απόφαση είναι άμεσα εκτελεστή, δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα και είναι δεσμευτική και για τα δύο μέρη. Πάντως, η διαιτητική απόφαση μπορεί να προσβληθεί με αγωγή ακύρωσης για τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 897 του Κ.Πολ.Δ.. Επιπλέον, το διαιτητικό Δικαστήριο δικαιούται να διατάξει τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, δυνατότητα η οποία έχει σημασία στην περίπτωση των έργων όπου προφανώς τίθενται πολλά τεχνικά ζητήματα.

Ενδιαφέρουσα είναι και η πρόβλεψη της παρ. 8 του παρόντος άρθρου, κατά την οποία το διαιτητικό Δικαστήριο μπορεί να εκδίδει και αποφάσεις προσωρινής αναστολής, εισάγοντας απόκλιση προς τα γενικώς ισχύοντα στην ελληνική διαιτησία, κατά τα οποία μέχρι σήμερα δεν ήταν δυνατή η λήψη ασφαλιστικών μέτρων από διαιτητικό Δικαστήριο.

Στην παρ. 12 του οικείου άρθρου διευκρινίζεται ότι η προσφυγή στη διαδικασία επίλυσης των διαφορών με τη διαιτησία δεν στερεί τη δυνατότητα των συμβαλλόμενων μερών να επιδιώξουν παράλληλως τη συμβιβαστική επίλυση κάθε διαφοράς τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα και τη λοιπή νομοθεσία.

Με την παρ. 13 του παρόντος άρθρου προσδιορίζεται το πεδίο εφαρμογής της διαιτητικής επίλυσης που καταλαμβάνει, όπως προαναφέρθηκε, και τις διαφορές που έχουν τυχόν ανακύψει στις εκτελούμενες ήδη συμβάσεις των ως άνω δημοσίων έργων, εφόσον οι συμβαλλόμενοι επιλέξουν αμοιβαία να υπαχθούν στη διαιτησία, με την εξαίρεση των διαφορών για τις οποίες έχει ήδη λάβει χώρα η επ' ακροατηρίω συζήτηση της τυχόν ασκηθείσας προσφυγής του αναδόχου ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου. Σε σχέση με τις διαφορές για τις οποίες έχουν ήδη ασκηθεί προσφυγές του αναδόχου που εκκρεμούν, απαιτείται επιπλέον η προϋπόθεση της παραδεκτής άσκησης της, η οποία θα μπορεί να κριθεί από το διαιτητικό Δικαστήριο, ώστε να μη θεωρηθεί ότι με την υπαγωγή στη διαιτησία υπό τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις απαλείφεται η προδικασία και οι προθεσμίες των άρθρων 76 και 77 του Ν.3669/2008 (ΚΔΕ) ή των άρθρων 12 και 13 του Ν.1418/84.

Η δυνατότητα αυτή θα συμβάλλει σημαντικά στην ευόδωση της ταχείας διευθέτησης μεγάλου αριθμού σωρευμένων εκκρεμών υποθέσεων των ήδη εκτελούμενων έργων. Με την ευέλικτη και ταχεία διαδικασία επίλυσης των εν λόγω διαφορών εξυπηρετούνται και τα υπό κατασκευή έργα, η εκτέλεση πολλών από τα οποία εμφανίζει στασιμότητα, λόγω σωρείας ανεπίλυτων διαφορών.

Τέλος, σημειώνεται ότι με το πρακτικό αριθμ. 9/2014 της διοικητικής Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας που αφορά στην πρόσφατη νομοθετική αυτή ρύθμιση για τη διαιτησία στα συγχρηματοδοτούμενα δημόσια έργα, το ΣτΕ θεωρεί με μεγάλη μειοψηφία ότι, επί του παρόντος, δεν μπορεί να γίνει εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 25Α του Ν.3614/2007, όπως ισχύει, και να ορισθούν ως Επιδιαιτητές στο τριμερές διαιτητικό όργανο, μόνο μέλη του ΣτΕ. Το ζήτημα είναι ιδιαίτερα σύνθετο, καθώς ο εν λόγω Νόμος συνεχίζει να ισχύει και να διέπει ήδη συνολικά 18, όπως αναφέρει το ανωτέρω πρακτικό, εκκρεμείς διαφορές για τις οποίες έχουν ορισθεί Διαιτητές. Αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στην εντόνου κρατικού ενδιαφέροντος κατηγορία αυτή των διαφορών ως κρίσιμη για την εθνική οικονομία, προκύπτει η ανάγκη ύπαρξης σχετικής νομοθετικής ρύθμισης που θα δίνει διέξοδο στην εμπλοκή που προέκυψε με τη διαιτησία λόγω της απροθυμίας του ΣτΕ να ορίσει εκπρόσωπό του στο διαιτητικό Δικαστήριο, με την οποία θα δίνεται η δυνατότητα ορισμού ως Επιδιαιτητή, δικαστικού λειτουργού και από άλλο ανώτατο δικαστήριο, όπως ο Άρειος Πάγος.

Επίλογος

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, τα δημόσια έργα είναι έργα υποδομής της χώρας που καλύπτουν βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, συμβάλλουν στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνατοτήτων, στην αύξηση του εθνικού προϊόντος, στην ασφάλεια της χώρας και γενικά αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του λαού.

Τα δημόσια έργα έχοντας ως πόρους χρήματα προερχόμενα από το κοινωνικό σύνολο, χρήματα τα οποία μέσω της κατασκευής των έργων πρέπει να επιστρέφονται στο κοινωνικό σύνολο, διέπονται από κανόνες δικαίου οι οποίοι μεταξύ άλλων εξασφαλίζουν την ορθή διαχείριση, τον σωστό προγραμματισμό, αλλά και τον έλεγχο αυτών. Ταυτόχρονα η παρέμβαση που συντελείται μέσω των δημοσίων έργων στο περιβάλλον, φυσικό, οικιστικό και πολιτιστικό, ως ένα ισχυρό μέσο άσκησης αναπτυξιακής, οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής πολιτικής, επιβάλλεται μέσω του θεσμικού πλαισίου να διακατέχεται από διαφάνεια, ορθολογική χρήση των πόρων και ορθή εφαρμογή των κανόνων δικαίου, καθώς και να συμβάλλει στην προσδοκώμενη ποιότητα ζωής του λαού και των επόμενων γενεών.

Η διαδικασία παραγωγής δημοσίων έργων οφείλει να εκπληρώνει μια θεμελιώδη αποστολή. Να διαχειρίζεται με σύνεση και διαφάνεια το δημόσιο χρήμα μελετώντας και αναθέτοντας μετά από υγιή ανταγωνισμό και στη συνέχεια κατασκευάζοντας το καλύτερο δυνατό έργο, στη μικρότερη δυνατή τιμή, σε συγκεκριμένο χρόνο, χωρίς εκπτώσεις στην προδιαγεγραμμένη ποιότητα αλλά και χωρίς αλλαγή του δημοπρατηθέντος φυσικού αντικείμενου. Η θεσμοθέτηση της διαδικασίας από το Κράτος ευθύνεται επομένως κατά σημαντικό ποσοστό για τις λίγες καλές και τις περισσότερες κακές περιόδους του όλου συστήματος παραγωγής των έργων.

Το οποιοδήποτε σύστημα παραγωγής έργων στηρίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες: Τις μελέτες, οι οποίες απεικονίζουν το αντικείμενο και τη μέθοδο παραγωγής κατά τη βούληση του κυρίου του έργου, τα μέσα της παραγωγής, τα οποία θα χρησιμοποιήσει ο ανάδοχος της κατασκευής για να υλοποιήσει το έργο σύμφωνα με τη μελέτη και τέλος τη βούληση του κυρίου του έργου και του αναδόχου να εφαρμόσουν, τον τύπο και την ουσία της μελέτης και την μεταξύ τους συμφωνία, κατά την κατασκευή του έργου.

Η μακροχρόνια παρουσία των συμβάσεων εκτέλεσης δημοσίων έργων έδωσε την ευκαιρία διαμόρφωσης μιας πλούσιας νομοθετικής και, κατ' ανάγκη, νομολογιακής παράδοσης στη χώρα μας. Με τη θέσπιση του νόμου 3669/2008 (Κώδικας Δημοσίων Έργων – ΚΔΕ) κωδικοποιήθηκε ολόκληρο το νομικό πλαίσιο ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων έργων σε ένα ενιαίο κείμενο κανόνων και διαδικασιών, με τις αναγκαίες προσαρμογές στη διατύπωση και τη δομή τους, χωρίς ωστόσο να θέτει ο ίδιος ο νόμος νέο δίκαιο, αφού το παλιό δίκαιο (κυρίως ο Ν.1418/84, το Π.Δ.609/85 και ο Ν.3263/2004) εξακολουθεί να ισχύει και υπερισχύει όταν ο ΚΔΕ δεν αποδίδει σωστά το περιεχόμενό του. Το δίκαιο της εκτέλεσης των δημοσίων έργων καλούνται να γνωρίζουν και να εφαρμόζουν κατά κύριο λόγο μηχανικοί αλλά και άλλες ειδικότητες επιστημόνων που ασχολούνται με την παρακολούθηση της εκτέλεσης δημοσίων έργων.

Η κωδικοποιημένη νομοθεσία κατασκευής των δημοσίων έργων, από την υπογραφή της σύμβασης κατασκευής των έργων αυτών και εφεξής, μέχρι την οριστική τους παραλαβή, υπέστη μέχρι σήμερα αλλαγές και σημαντικές τροποποιήσεις. Ο εθνικός νομοθέτης τόσο τροποποιώντας όσο και εισάγοντας νέες διατάξεις στο νόμο 3669/2008 προσπαθεί να καταστήσει, κατά το συμβατικό στάδιο εκτέλεσης, διαφανείς τους όρους της σχέσης του κυρίου του έργου με τον ανάδοχο. Ο πρώτος υποχρεούται να μεριμνά συνεχώς για την εξασφάλιση εκείνων των πραγματικών και νομικών συνθηκών που εγγυώνται την απρόσκοπτη εκτέλεση του δημοσίου έργου και ο δεύτερος να καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια να εκτελέσει άρτια, έντεχνα και έγκαιρα το έργο μέχρι το πέρας του, χωρίς την επιδίωξη απόκτησης οποιουδήποτε αθέμιτου οφέλους. Επίσης, με τις αλλαγές αυτές εξισορροπούνται κατά το δυνατόν τα αντιτιθέμενα συμφέροντα εργοδότη και αναδόχου, είτε με συμπλήρωση των διατάξεων του προϊσχύσαντος δικαίου, ό,που διαπιστώθηκαν κενά στα χρόνια εφαρμογής του, είτε με αφομοίωση των διδαγμάτων της νομολογίας και των γνωμοδοτήσεων του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, είτε με διευκρίνιση των εκατέρωθεν υποχρεώσεων και δικαιωμάτων των συμβαλλομένων μερών.

Αξίζει στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι μία σύμβαση δημοσίου έργου δεν μπορεί να είναι απόλυτα ισομερής. Ως διοικητική σύμβαση, που έχει ως πρωταρχικό στόχο την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, είναι αυτονόητο και παραδεκτό, το Δημόσιο, ο κύριος του έργου εν προκειμένω, να βρίσκεται σε υπερέχουσα θέση έναντι του αντισυμβαλλομένου του, η οποία και εξειδικεύεται στη δυνατότητα μονομερούς ρύθμισης επιμέρους ζητημάτων της συμβατικής σχέσης μέσω της έκδοσης διοικητικών πράξεων (λ.χ. επιμετρήσεις εργασιών, λογαριασμούς, πρωτόκολλα παραλαβής αφανών εργασιών, παραλαβής έργων κ.ο.κ.).

Κατόπιν των ανωτέρω, στο στάδιο εκτέλεσης των συμβάσεων, ο εθνικός νομοθέτης από την επεξεργασία των ισχυουσών κωδικοποιημένων πλέον διατάξεων του δικαίου της εκτέλεσης των δημοσίων έργων και στο πλαίσιο της προσπάθειας του ο ΚΔΕ να διαθέτει την υψηλότερη δυνατή ποιότητα και ισομέρεια αντιμετώπισης του κυρίου του έργου έναντι του αναδόχου, δηλαδή όχι μόνο να περιέχει τις κατάλληλες ουσιαστικές ρυθμίσεις, αλλά επίσης να είναι διατυπωμένος κατά τρόπο εύληπτο, κατανοητό και λειτουργικό, ένα πραγματικά χρήσιμο και αποτελεσματικό εργαλείο στη διάθεση όσων υπάγονται στις ρυθμίσεις του ή όσων ασχολούνται επαγγελματικά με την εφαρμογή του, εισήγαγε και καθιέρωσε τις ακόλουθες κυριότερες αλλαγές και τροποποιήσεις:

α) Τροποποιείται το καθεστώς για την πληρωμή λογαριασμών βάσει προσωρινών επιμετρήσεων. Ενώ μέχρι σήμερα επιτρεπόταν η πληρωμή βάσει προσωρινών επιμετρήσεων μόνο για τον πρώτο μήνα μετά την εκτέλεση της εργασίας, εφόσον κατά την κρίση του επιβλέποντα μηχανικού δεν ήταν δυνατή η σύνταξη επιμετρήσεων κατά διακριτά και αυτοτελώς επιμετρήσιμα τμήματα του έργου, πλέον η δυνατότητα αυτή περιορίζεται μόνο στο 20% της αξίας του συνόλου των εργασιών του λογαριασμού.

β) Προβλέπεται ρητώς η δυνατότητα να αφαιρούνται από κάθε νέο λογαριασμό τα ποσά που αντιστοιχούν στις διαφορές που προκύπτουν από επανέλεγχο αναλυτικών επιμετρήσεων ή λογαριασμών. Κατά συνέπεια δεν έχει πλέον εφαρμογή η νομολογία που αναφέρεται σε αδυναμία του εργοδότη να συμψηφίζει σε επόμενο λογαριασμό λάθη προηγούμενου.

γ) Ρυθμίζεται ότι η «αυτοδίκαιη έγκριση» του λογαριασμού ο οποίος δεν ελέγχθηκε εντός της μηνιαίας προθεσμίας από την υποβολή του δεν καταργείται ρητώς, αλλά

ανατρέπεται και ο εργοδότης μπορεί, μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή ή επανυποβολή του να τον ελέγξει, διορθώσει και εγκρίνει, συμψηφίζοντας τις απαιτήσεις του σε επόμενο λογαριασμό.

δ) Προβλέπεται ρητώς η δυνατότητα της Διευθύνουσας Υπηρεσίας (Δ.Υ.) να συντάξει αρνητικό λογαριασμό, και το ποσό του πρέπει να καταβληθεί από τον ανάδοχο μέσα σε ένα μήνα από την κοινοποίηση του λογαριασμού σε αυτόν, άλλως καταπίπτει αναλόγως σε βάρος του η εγγυητική επιστολή. Υπό το προϋσχύσαν καθεστώς τέτοια ρητή δυνατότητα δεν υπήρχε, αφού ο λογαριασμός πάντα υποβαλλόταν από τον ανάδοχο.

ε) Προβλέπεται για πρώτη φορά στο νόμο η σύσταση τριμελούς επιτροπής τεχνικών υπαλλήλων για την παραλαβή, από κοινού με τον ανάδοχο, των αφανών εργασιών και τη σύνταξη των σχετικών πρωτοκόλλων (Π.Π.Α.Ε.). Η υπογραφή του σχετικού πρωτοκόλλου αποτελεί προϋπόθεση για την πιστοποίηση των εργασιών αυτών.

στ) Επαναφέρεται η δυνατότητα να εκχωρείται εξ αρχής ή και εκ των υστέρων, το σύνολο ή μέρος του πληρωτέου εργολαβικού ανταλλάγματος. Το νέο αυτό καθεστώς είναι πιο ευνοϊκό για τον ανάδοχο. Με το προϋσχύσαν καθεστώς, δεν μπορούσε να γίνει αυτό, καθόσον μόνο εγκεκριμένος λογαριασμός μπορούσε να εκχωρηθεί.

ζ) Επεκτείνεται το κατασχετό του εργολαβικού ανταλλάγματος και στις απαιτήσεις των υπεργολάβων που αποδεδειγμένα χρησιμοποιούνται στο έργο.

η) Προβλέπεται ρητά πλέον ότι με την έγκριση του τελικού λογαριασμού εκκαθαρίζονται οι εκατέρωθεν απαιτήσεις από τη σύμβαση εκτέλεσης, εκτός από τις απαιτήσεις που προκύπτουν από μεταγενέστερες διαδικασίες διοικητικής, συμβιβαστικής ή δικαστικής επίλυσης διαφορών.

θ) Συγκροτείται ειδική Επιτροπή από την Προϊσταμένη Αρχή, για την παραλαβή του φυσικού εδάφους, στην οποία συμμετέχουν υποχρεωτικά ο Προϊστάμενος της Διευθύνουσας Υπηρεσίας και ο επιβλέπων.

ι) Προβλέπεται ότι οι επιμετρήσεις των εργασιών υποβάλλονται και ηλεκτρονικά, εντός προθεσμίας 20 ημερών από το τέλος του επομένου της εκτελέσεώς τους μηνός. Οι επιμετρήσεις ελέγχονται από τη Δ.Υ. εντός τριών μηνών, διορθώνονται και εγκρίνονται. Σε περίπτωση επιστροφής των επιμετρήσεων για ανασύνταξη λόγω ελλείψεων, ο ανάδοχος υποχρεούται να τις υποβάλλει εκ νέου εντός μηνός και η Δ.Υ. να τις εγκρίνει, επίσης εντός μηνός. Μετά την επανυποβολή η υπηρεσία δεν μπορεί να τις επιστρέψει εκ νέου αλλά οφείλει να τις ελέγξει, να τις διορθώσει και να τις εγκρίνει. Αν η Δ.Υ. δεν τις εγκρίνει εντός των προθεσμιών τότε εγκρίνονται αυτοδικαίως, μόνο όμως υπό την έννοια ότι μπορεί οι εργασίες τους να συμπεριληφθούν από τον ανάδοχο σε επόμενο λογαριασμό.

ια) Ρυθμίζεται με σαφήνεια ότι οι επιμετρήσεις, εγκεκριμένες ρητώς από τη Δ.Υ. ή αυτοδίκαια εγκεκριμένες, ελέγχονται εκ νέου από την Επιτροπή Προσωρινής Παραλαβής και αν διαπιστωθεί σφάλμα τους που είχε σαν συνέπεια να πληρωθεί αχρεωστήτως εργολαβικό ανάλλαγμα, αυτό είναι επιστρεπτέο με σύνταξη αρνητικού λογαριασμού. Σημειώνεται ότι ρυθμίζονται για πρώτη φορά οι ως άνω θεσπιζόμενες αρμοδιότητες της Επιτροπής Προσωρινής Παραλαβής. Επίσης, οι αυτοδίκαια εγκεκριμένες επιμετρήσεις υπόκεινται στον έλεγχο της Διευθύνουσας Υπηρεσίας σε επόμενο λογαριασμό.

ιβ) Καταργείται η δυνατότητα του αναδόχου να υποβάλλει για πρώτη φορά, μαζί με την τελική επιμέτρηση και επιμέρους καθυστερημένες επιμετρήσεις.

ιγ) Προβλέπεται ότι τα δικαιώματα του αναδόχου από τη σύμβαση αποσβέννυνται και οποιαδήποτε εξ αυτών αξίωση παραγράφεται, εάν αυτά δεν ασκηθούν εντός τεσσάρων (4) μηνών από την εμφάνιση της γενεσιουργού τους αιτίας. Η διάταξη αυτή υποχρεώνει τον ανάδοχο να προβάλλει έγκαιρα κάθε αξίωσή του, διασφαλίζοντας αποδεικτικά στοιχεία περί τον χρόνο εμφάνισης της γενεσιουργού αιτίας.

ιδ) Ορίζεται ότι μαζί με την τελική επιμέτρηση ο ανάδοχος υποβάλλει και κάθε άλλη αξίωση που δεν έχει υποπέσει σε παραγραφή ή στην προαναφερθείσα τετράμηνη αποσβεστική προθεσμία από την εμφάνιση της γενεσιουργού αιτίας της αξίωσης του αναδόχου.

ιε) Προβλέπεται ρητώς και ένας ακόμα λόγος υποχρεωτικής έκπτωσης του αναδόχου, ήτοι η προσκόμιση πλαστής εγγυητικής επιστολής, περίπτωση που συνιστά ούτως ή άλλως παραβίαση των συμβατικών υποχρεώσεων του αναδόχου και αποτελεί εκ τούτου λόγο έκπτωσης.

ιστ) Θεσπίζονται συγκεκριμένες προθεσμίες και συνέπειες από τη μη τήρησή τους σχετικά με την έκδοση της βεβαίωσης περαίωσης του έργου. Με την ισχύουσα μέχρι πρότινος ρύθμιση δεν υπήρχαν προθεσμίες εντός των οποίων η Δ.Υ. ώφειλε να ενεργήσει για την έκδοση βεβαίωσης περαίωσης.

ιζ) Προβλέπεται ότι προϋπόθεση για την έναρξη της εξαμηνιαίας προθεσμίας για τη διενέργεια της Προσωρινής Παραλαβής είναι πλέον, εκτός της υποβολής της τελικής επιμέτρησης, και η υποβολή από τον ανάδοχο του μητρώου του έργου, θεωρουμένου τούτου ως αναπόσπαστου στοιχείου της τελικής επιμέτρησης.

ιη) Θεσμοθετείται η αρμοδιότητα της Επιτροπής Προσωρινής Παραλαβής να τροποποιεί την τελική επιμέτρηση, χωρίς να δεσμεύεται από το περιεχόμενό της. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται δραστικά η νομική ισχύς της τελικής επιμέτρησης και η δυνατότητα του αναδόχου να εδρασθεί επ' αυτής για να θεμελιώσει αξιώσεις κατά του κυρίου του έργου.

ιθ) Ορίζεται ότι η οριστική παραλαβή του έργου διενεργείται μέσα σε δύο μήνες από τη λήξη του χρόνου εγγύησης, αλλιώς θεωρείται ότι έχει συντελεστεί αυτοδίκαια εξήντα (60) ημέρες [από τριάντα (30) του προϊσχύσαντος δικαίου], από την υποβολή όχλησης εκ μέρους του αναδόχου.

κ) Προβλέπεται η μείωση κατά το ήμισυ των ποσοστών επί τοις εκατό, με βάση τα οποία υπολογίζεται η πρόσθετη εγγύηση καλής εκτέλεσης, η οποία προσκομίζεται σε περιπτώσεις υποβολής έκπτωσης μεγαλύτερης από τα προβλεπόμενα κατά περίπτωση όρια. Συνακόλουθα και η συνολική πρόσθετη εγγύηση μειώνεται σε ποσοστό 22% (από 35%) του προϋπολογισμού της υπηρεσίας.

κα) Ρυθμίζεται ότι η βασική εγγύηση καλής εκτέλεσης επιστρέφεται πλέον κατά ένα ποσοστό 80% (αντί του 60%) μετά την προσωρινή παραλαβή του έργου και το υπόλοιπο μετά την οριστική παραλαβή.

Όσον αφορά στο πεδίο των συγχρηματοδοτούμενων έργων, τα οποία αποτελούν το μεγάλο κορμό των δημοσίων έργων που εκτελούνται σήμερα ή αναμένεται να εκτελεσθούν στο προβλεπτό μέλλον στη χώρα μας, θεσπίζεται μια νέα σημαντική διαδικασία διαιτησίας, ως δυνατότητα επιλογής για την επίλυση των διαφορών που ανακύπτουν κατά την εκτέλεση των συμβάσεων κατασκευής συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων έργων, στα οποία κύριος του έργου ή και φορέας κατασκευής είναι δημόσια

επιχείρηση (ΔΕΚΟ). Η ρύθμιση αυτή αποσκοπεί στην ταχεία επίλυση των διαφορών, στην επιτάχυνση του χρόνου εκτέλεσης των εν λόγω έργων και στην απρόσκοπτη απορρόφηση κοινοτικών πόρων. Επίσης, στις περιπτώσεις συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων συμβάσεων έργων καθώς και μελετών και παροχής συναφών υπηρεσιών, ορίζεται πλέον ότι η εγγύηση καλής εκτέλεσης καλύπτει και την παροχή ισόποσης προκαταβολής προς τον ανάδοχο, χωρίς να απαιτείται η κατάθεση εγγύησης προκαταβολής.

Συμπερασματικά, η θέσπιση των ανωτέρω τροποποιητικών διατάξεων στην ισχύουσα νομοθεσία, δοκιμασμένη επί μακρόν στη φάση εκτέλεσης των δημοσίων έργων, έχει προφανή σκοπό να θεραπεύσει παρατηρούμενες από καιρό αρρυθμίες στο σύστημα παραγωγής των έργων και να εξασφαλίσει, στο μέτρο του δυνατού, την ομαλή εκτέλεση των έργων. Κρίνοντας από την εφαρμογή του ΚΔΕ δημιουργείται η πεποίθηση ότι επιδιώχθηκε αφενός μεν η συμπλήρωση και βελτίωση της κείμενης νομοθεσίας στα σημεία που πραγματικά υπήρχε ανάγκη, αφετέρου δε η διατήρηση σε ισχύ των διατάξεων που επί δεκαετίες έχουν επιτελέσει με επιτυχία το σκοπό τους.

Από τη μία πλευρά διευρύνονται οι δυνατότητες των υπηρεσιών του κυρίου του έργου, να διορθώνουν σφάλματά τους, να συμπληρώνουν τυχόν παραλείψεις τους, να ενεργούν εντός συγκεκριμένων προθεσμιών και να διαχειρίζονται εγκαίρως την κάθε απαίτηση που προβάλλει ο ανάδοχος, ασκώντας τα εργαλεία που τους παρέχει ο νόμος. Από την άλλη πλευρά για τον ανάδοχο επιδιώχθηκε η ενίσχυση της ρευστότητας των εργοληπτικών επιχειρήσεων, δεδομένης της τρέχουσας δυσμενούς δημοσιονομικής συγκυρίας που προκαλούσε δυσκολίες στους οικονομικούς φορείς κατά τη διάρκεια των διαδικασιών εκτέλεσης των έργων, η τήρηση των προθεσμιών χωρίς να κινδυνεύει να απολέσει των δικαιωμάτων του και η υποχρέωση να προβάλλει έγκαιρα κάθε αξίωσή του τεκμηριώνοντας με αποδεικτικά στοιχεία το χρόνο εμφάνισης της γενεσιουργού αιτίας.

Υπό τα ανωτέρω δεδομένα, και με γνώμονα ότι τα δημόσια έργα αποτελούν μια αναπτυξιακή παραγωγική διαδικασία, είναι αναγκαίο με αίσθηση ευθύνης τόσο από τα όργανα των δημοσίων φορέων όσο και από τον ανάδοχο να υπάρξει ορθή εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας για την κατασκευή ποιοτικά άρτιων, χρήσιμων, λειτουργικών και ασφαλών δημοσίων έργων.

Βιβλιογραφία

Γέροντας Απ., Δίκαιο Δημοσίων Έργων, Η διοικητική σύμβαση – Ανάθεση – Εκτέλεση – Δικαστική προστασία (κατά το εθνικό και κοινοτικό δίκαιο), εκδ. Σάκκουλα, 2009

Κατσιμάνη Εβ., Κοινοτικό Δίκαιο Δημοσίων Συμβάσεων, εκδ. Σάκκουλα, 2007

Κωτσοβίνος Β., Κώδικας Δημοσίων Έργων, Νομοθεσία και Νομολογία κατ' άρθρο, έκδοση 2008

Μητκίδης Χρ., Η σύμβαση δημοσίου έργου, Διαδικασία εκτέλεσης, έκδοση 2008

Ρόβλιας Ντ., Τα δημόσια έργα στην κρίση των δικαστηρίων, εκδ. Σάκκουλα, 2003

Σολδάτος Δ., Δημόσια έργα. Κωδικοποιημένη Νομοθεσία σε κινητά-διάτρητα φύλλα – Ερμηνεία-Νομολογία, εκδ. Δημόπουλου, 2010

Σταματόπουλος Σ., Δίκαιο δημοσίων έργων, Θεωρία – Νομολογία – Υποδείγματα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2000

Τζίκα-Χατζοπούλου Αλ., Δημόσια έργα, Εθνική και Κοινοτική Νομοθεσία και Νομολογία, τόμος Α' και Β', εκδ. Παπασωτηρίου, 2006

Χασάπη Κων., Το δίκαιο των δημοσίων έργων, εκδ. Σάκκουλα, 2003

Χρήσιμες ιστοσελίδες

www.espa.gr

www.ggde.gr

www.pedmede.gr

www.pesede.gr

www.sate.gr

www.steat.gr

www.tee.gr

www.yme.gov.gr